

Rāznas nacionālā parka dabas aizsardzības plāns

Teritorija atrodas Rēzeknes rajona Kaunatas, Mākoņkalna, Čornajas un Lūznavas pagastos, Krāslavas rajona Andzeļu, Ezernieku un Andrupenes pagastos, kā arī Ludzas rajona Rundēnu pagastā

Plāns izstrādāts laika posmam
no 2009. gada līdz 2019. gadam

1. sējums – plāna teksts, izskatīšanai Vides ministrijā

Izstrādātājs:

Latvijas Dabas fonds

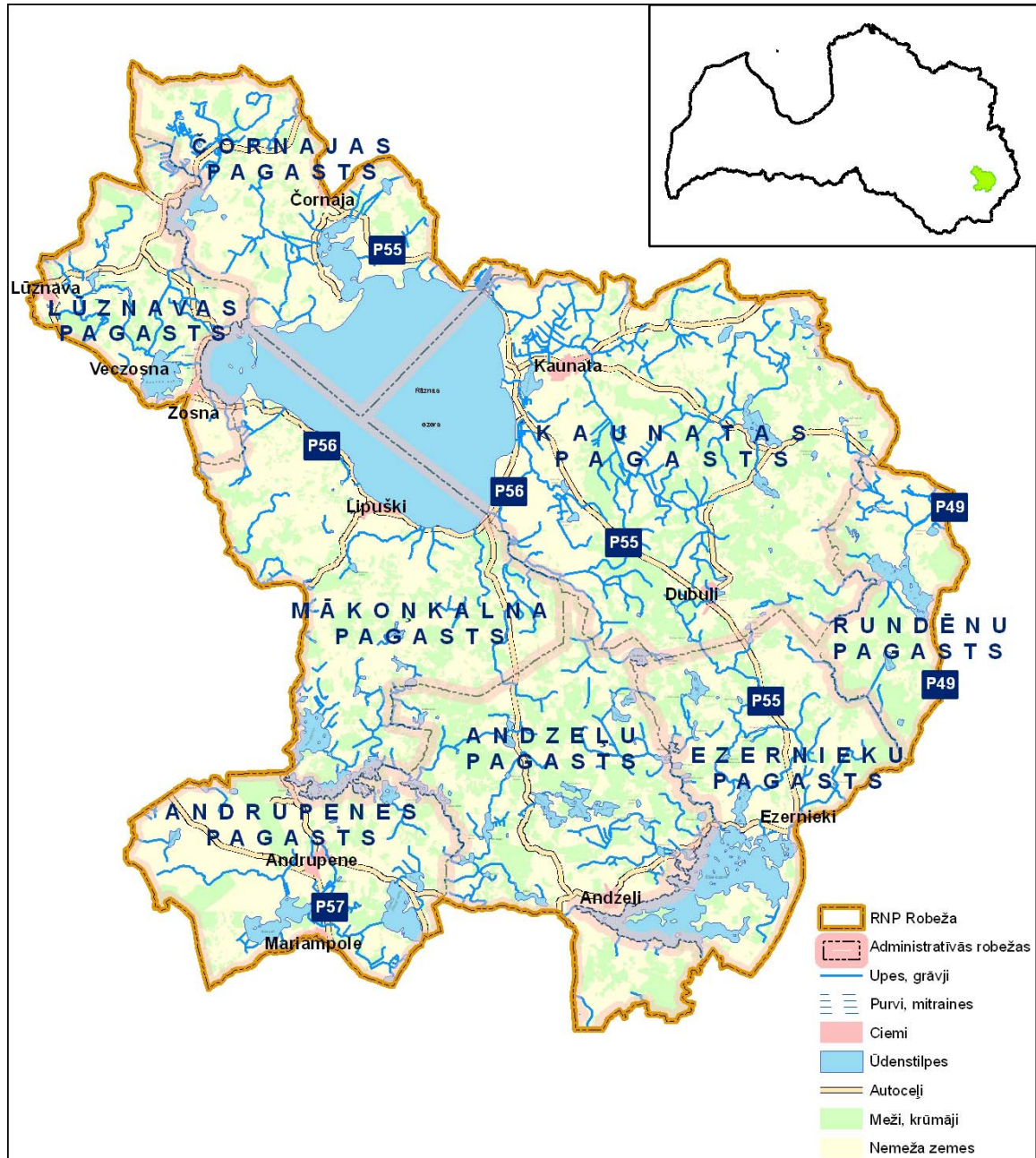
juridiskās personas nosaukums

Ieva Rove

projekta vadītāja

Jaunmārupe
2009. gada aprīlis

1. attēls. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas - Rāznas nacionālā parka, atrašanās vieta Latvijā un reģionā.

Plāna izstrādē iesaistītie eksperti/speciālisti

(vārds, uzvārds, specialitāte, darba vieta)

Plāna izstrādes darba grupa:

Ieva Rove	augu sugu un biotopu eksperte, plāna izstrādes vadītāja, Latvijas Dabas fonds
Stella Aļukeviča	plāna izstrādes asistente, Latvijas Dabas fonds
Viktors Jefimovs	ķērpju sugu eksperts, plāna izstrādes asistents, Latvijas Dabas fonds
Marina Slaikovska	kartogrāfe, Latvijas Dabas fonds

Pieaicinātie eksperti:

Ēriks Aleksejevs	ihtiologs, Latvijas Zivju resursu aģentūra
Jānis Birzaks	ihtiologs, Latvijas Zivju resursu aģentūra
Raimonds Cibulskis	entomologs, Daugavpils Universitāte
Inga Erta	meža biotopu eksperte, VMD Austrumlatgales virsmežniecība
Gaidis Grandāns	ornitologs, Latvijas Ornitoloģijas biedrība
Gundega Jurāne	meža biotopu eksperte, VMD Dienvidlatgales virsmežniecība
Ivars Kabucis	augu sugu un biotopu eksperts, Latvijas Dabas fonds
Māris Laiviņš	augu sugu un meža biotopu eksperts, Latvijas Universitātes Bioloģijas institūts
Pēteris Lakovskis	ainavu eksperts, kartogrāfs, neatkarīgs eksperts
Valdis Pilāts	mamalogs, Gaujas nacionālais parks
Inese Silamiķele	augu sugu un pļavu biotopu eksperte, Latvijas Universitāte Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte
Baiba Strazdiņa	tūrisma eksperte, Latvijas Dabas fonds
Viesturs Vintulis	sikspārņu sugu eksperts, Latvijas Universitāte Bioloģijas fakultāte
Egita Zviedre	saldūdens biotopu eksperte, Latvijas Dabas muzejs

Konsultanti:

Inga Račinska	dabas aizsardzības plānošana, Latvijas Dabas fonds
Juris Smaļinskis	tūrisma eksperts, Vidzemes Augstskola
Rūta Sniedze	saldūdens biotopu eksperte, Latvijas Dabas fonds

Pateicības par atsaucīgo un profesionālo dalību plāna izstrādē:

Latvijas dabas fonda Rāznas nacionālā parka tūrisma attīstības plāna izstrādes darba grupai Baibas Strazdiņas vadībā

Rāznas Nacionālā parka administrācijas kolektīvam Andas Zeizes vadībā

SIA „*Estonian, Latvian & Lithuanian Environment*” Rāznas nacionālā parka ainavekoloģiskā plāna izstrādes darba grupai Lūcijas Konošonokas vadībā

Valsts Vides dienesta Rēzeknes Reģionālajai vides pārvaldei Ērikas Ruskules vadībā

Plāna izstrādes uzraudzības grupa:

(vārds, uzvārds, iestāde, amats)

Dabas aizsardzības plāna izstrādes uzraudzības grupas sastāvs ir noteikts ar Rāznas nacionālā parka administrācijas 03.11.2008. rīkojumu Nr. 30. Saskaņā ar šo rīkojumu dabas aizsardzības plāna izstrādes uzraudzības grupu veido:

Gundega Freimane	Dabas aizsardzības pārvaldes Sugu un biotopu daļas vadītāja
Aina Skredele	Rāznas nacionālā parka administrācijas Dabas aizsardzības daļas vadītāja
Melānija Rudavina	Andrupenes pagasta padomes priekšsēdētāja
Imants Mukāns	Kaunatas pagasta padomes priekšsēdētājs
Leontīna Žeimote	Andzeļu pagasta padomes priekšsēdētāja
Vanda Zaremba	Mākoņkalna pagasta padomes pārstāve
Vladimirs Špeļš	Lūznavas pagasta padomes priekšsēdētājs
Oļegs Kvitkovskis	Čornajas pagasta padomes priekšsēdētājs
Anatolijs Savko	Ezernieku pagasta padomes priekšsēdētājs
Ina Zavadska	Rundēnu pagasta padomes priekšsēdētāja
Aleksandrs Lubāns	Austrumlatgales virsmežniecības Mežsaimniecības daļas vadītāja vietnieks
Rimants Jankovskis	Dienvidlatgales virsmežniecības inženieris vides aizsardzības jautājumos
Ērika Ruskule	Valsts Vides dienesta Rēzeknes reģionālās vides pārvaldes direktore
Inese Lapiņa	Valsts Vides dienesta Daugavpils reģionālās vides pārvaldes direktora vietniece
Maija Ārente	VAS „Latvijas Valsts Meži” Ziemeļlatgales mežsaimniecības vides speciāliste
Anatolijs Agafonovs	Austrumlatgales reģionālās lauksaimniecības pārvaldes Zemes un ūdeņu resursu daļas vadītājs
Ilona Aizpuriete	Dienvidlatgales reģionālās lauksaimniecības pārvaldes Zemes un ūdeņu resursu daļas vadītāja vietniece
Vija Višņakova	zemes īpašniece Andzeļu pagastā
Ināra Samuša	zemes īpašniece Mākoņkalna pagastā
Artūrs Babris	zemes īpašnieks Andrupenes pagastā
Edgars Teivāns	zemes īpašnieks Čornajas pagastā
Imants Dubovskis	zemes īpašnieks Kaunatas pagastā

SATURS

KOPSAVILKUMS 9

I AIZSARGĀJAMĀS TERITORIJAS APRAKSTS 12

I. 1. VISPĀRĒJA INFORMĀCIJA PAR AIZSARGĀJAMO TERITORIJU	12
I. 1.1. <i>Atrašanās vieta, ģeogrāfiskās koordinātas, platība</i>	12
I. 1.2. <i>Zemes lietošanas veidi – raksturojums un zemes īpašuma formu apraksts</i>	12
I. 1.3. <i>Pašvaldību teritoriju plānojumos noteiktā teritorijas izmantošana, atļautā un plānotā izmantošana</i>	14
I. 1.4. <i>Esošais funkcionālais zonējums</i>	18
I. 1.5. <i>Aizsardzības un apsaimniekošanas īsa vēsture</i>	19
I. 1.6. <i>Kultūrvēsturiskais raksturojums</i>	24
I. 1.7. <i>Valsts un pašvaldības institūciju funkcijas un atbildība</i>	29
I. 2. NORMATĪVO AKTU NORMAS, KAS TIEŠI ATTIECAS UZ KONKRĒTO AIZSARGĀJAMO TERITORIJU, TAJĀ SKAITĀ PAŠVALDĪBU SAISTOŠIE NOTEIKUMI, KURI ATTIECAS UZ AIZSARGĀJAMO TERITORIJU	31
I. 3. TERITORIJAS FIZISKI ĢEOGRĀFISKAIS RAKSTUROJUMS	38
I. 3.1. <i>Klimats</i>	38
I. 3.2. <i>Ģeoloģija un ģeomorfoloģija</i>	40
I. 3.3. <i>Hidroloģija</i>	44
I. 3.4. <i>Augsnes</i>	50
I. 4. TERITORIJAS SOCIĀLĀS UN EKONOMISKĀS SITUĀCIJAS APRAKSTS	51
I.4.1. <i>Iedzīvotāji - pastāvīgie iedzīvotāji, zemes īpašnieki, kuri pastāvīgi nedzīvo aizsargājamā teritorijā, apmeklētāji, apdzīvotas vietas, nodarbinātība</i>	51
I.4.3. <i>Teritorijas izmantošanas veidi</i>	55
I.4.3.1. Mežsaimnieciskā darbība	55
I.4.3.2. Medības	55
I.4.3.3. Zivsaimniecība	58
I.4.3.4. Lauksaimniecība	59
I.4.3.5. Tūrisms	60
I.4.3.6. Derīgo izrakteņu ieguve	68

II TERITORIJAS NOVĒRTĒJUMS..... 69

II 1. TERITORIJA KĀ VIENOTA DABAS AIZSARDZĪBAS VĒRTĪBA UN FAKTORI, KAS TO IETEKMĒ, TAI SKAITĀ IESPĒJAMO DRAUDU IZVĒRTĒJUMS	69
II 2. TERITORIJAS AINAVISKAIS NOVĒRTĒJUMS	74
II 3. BIOTOPI	78
II 3.1. <i>Meži</i>	79
II 3.3. <i>Pļavas</i>	92
II 3.4. <i>Saldūdeņi</i>	95
II 3.5. <i>Purvi</i>	98
II 3.6. <i>Ilggadīgu zālāju un tūrumu kompleksi</i>	99
II 3.7. <i>Parki un apstādījumi</i>	100
II 3.8. <i>Antropogēni biotopi</i>	100
II 4. SUGAS	100
II 4.1. <i>Mieturaļģes, ķērpji un sūnas</i>	101
II 4.2. <i>Vaskulārie augi</i>	101
II 4.3. <i>Bezmugurkaulnieki</i>	103

<i>II 4.4. Apaļmutnieki un zivis</i>	106
<i>II 4.5. Abinieki un rāpuļi</i>	111
<i>II 4.6. Putni</i>	112
<i>II 4.7. Zīdītāji</i>	115
II 5. CITAS VĒRTĪBAS	117
II 6. TERITORIJAS VĒRTĪBU APKOPOJUMS UN PRETNOSTATĪJUMS.....	118
III INFORMĀCIJA PAR TERITORIJAS APSAIMNIEKOŠANU.....	121
III 1. TERITORIJAS APSAIMNIEKOŠANAS ILGTERMIŅA UN ĪSTERMIŅA MĒRĶI 2009.– 2019. GADA APSAIMNIEKOŠANAS PERIODAM	121
<i>III 1.1. TERITORIJAS APSAIMNIEKOŠANAS IDEĀLIE JEB ILGTERMIŅA MĒRĶI</i>	121
<i>III 1.2. TERITORIJAS APSAIMNIEKOŠANAS ĪSTERMIŅA MĒRĶI PLĀNĀ</i> <i>APSKATĪTĀJAM APSAIMNIEKOŠANAS PERIODAM</i>	122
III 2. APSAIMNIEKOŠANAS PASĀKUMI.....	125
<i>III 2.1. Apsaimniekošanas pasākumu apraksts</i>	140
III 3. PRIEKŠLIKUMI PAR NEPIECIEŠAMAJIEM GROZĪJUMIEM PAŠVALDĪBU TERITORIJAS PLĀNOJUMOS	163
III 4. TERITORIJAS INDIVIDUĀLIE AIZSARDZĪBAS UN IZMANTOŠANAS NOTEIKUMI UN ZONĒJUMS.....	165
<i>III 4.1. IETEIKUMI RĀZNAS NACIONĀLĀ PARKA INDIVIDUĀLO</i> <i>AIZSARDZĪBAS UN IZMANTOŠANAS NOTEIKUMU GROZĪJUMIEM</i>	165
<i>III 4.2. IETEICAMĀIS RĀZNAS NACIONĀLĀ PARKA FUNKCIONĀLAIS</i> <i>ZONĒJUMS</i>	177
III 5. IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI.....	179

Plānā lietotie saīsinājumi un jēdzieni:

BVZ	bioloģiski vērtīgs zālājs
DAP	Dabas aizsardzības pārvalde
DMB	dabiskā meža biotops
IAIN	individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi
IUCN	<i>International Union for Conservation of Nature</i> – Starptautiskā dabas aizsardzības savienība
ĪADT	īpaši aizsargājama dabas teritorija
LDF	Latvijas Dabas fonds
LOB	Latvijas Ornitoloģijas biedrība
LR	Latvijas Republika
LVĢMA	Latvijas Vides, Ģeoloģijas un Meteoroloģijas aģentūra
MK	Ministru kabinets
Plāns	dabas aizsardzības plāns
PSRS armija	bijušās Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) armija
RNPA	Rāznas Nacionālā parka administrācija
RNP	Rāznas Nacionālais parks
RVP	Reģionālā vides pārvalde
VMD	Valsts meža dienests
VUGD	Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests
VZD	Valsts zemes dienests

Biotops – dabiskas vai daļēji dabiskas izcelsmes sauszemes vai ūdens teritorija, ko raksturo noteiktas pazīmes. Piemēram, priežu sausieņu mežs ir atsevišķs biotops, kas pieder pie biotopu grupas – meži.

Dabas aizsardzības plāns – īpaši aizsargājamai dabas teritorijai izstrādāts plānošanas dokuments, kura uzdevums ir saskaņot dabas aizsardzības, dabas resursu izmantošanas, reģiona attīstības un citas intereses, ar prioritāti – saglabāt teritorijas dabas vērtības.

Draivings – zirgu pajūga vadīšana. Tradicionālais draivings ir braukšana ratos, savukārt ziemas draivings ir braukšana ragavās vai kamanās. Pēdējos gados Latgalē tiek rīkotas draivunga sacensības.

KOPSAVILKUMS

Rāznas nacionālais parks (turpmāk tekstā – RNP) atrodas daļā no Rēzeknes rajona Kaunatas, Mākoņkalna, Čornajas un Lūznavas pagastā, daļā no Krāslavas rajona Andzeļu, Ezernieku un Andrupenes pagastiem, kā arī daļā no Ludzas rajona Rundēnu pagasta (1. attēls 2. lpp.).

Aizsargājamā dabas teritorija ir dibināta 2003. gadā 59 615 ha platībā, kā dabas parks, 2004. gadā teritorija iekļauta starptautiski putniem nozīmīgo vietu (PNV) sarakstā, 2005. gadā teritorija iekļauta Eiropas Savienības īpaši aizsargājamo dabas teritoriju tīklā – NATURA 2000, savukārt, sākot no 2007. gada teritorijai piešķirts nacionālā parka statuss.

RNP ir viena no Latvijas jaunākajām un lielākajām īpaši aizsargājamām teritorijām Latvijā, kuras aizsardzību un izveidošanu iniciēja Daugavpils Universitātes pētnieki un vietējo pašvaldību vadītāji.

Nacionālais parks ir izveidots, lai saglabātu Rāznas ezera un ar to saistīto sugu un biotopu daudzveidību, teritorijas kultūrvēsturiskās un ainaviskās vērtības, kā arī veicinātu teritoriju nenoplicinošu saimniecisko attīstību, dabas tūrismu un ekoloģisko izglītību.

RNP teritoriju veido mežu, ezeru, lauksaimniecības zemju, purvu un mitrzemju kompleksi, kur lielas platības veido meži, tajā skaitā sekundārie meži uz izteikti saposmota reljefa. Teritorijas īpatnība ir plašie ilggadīgie zālāji ar nelieliem aramzemju ieslēgumiem. Atklātās lauksaimniecības zemes dažādo saglabātās priežu grupas atsevišķu pauguru virsotnēs. **Lielajā un neviendabīgajā teritorijā bioloģiskās vērtības ir koncentrējušās atsevišķās vietās.** Bioloģiski īpaši vērtīgās platības mijās ar Latgales augstienes kultūrainavu ar izteiksmīgu reljefu. Starp Rāznas ezeru un Ežezera lielu teritorijas daļu aizņem pirmmasīvpauguri, vairāki no kuriem ir arī RNP augstākie punkti kā, piemēram, Lielais Liepu kalns, Dzerkaļu kalns, Dubuļu kalns. Reljefa formu atšķirības sadala nacionālā parka teritoriju vairākās nosacīti neatkarīgās daļās. Jānorāda, ka teritorijas dabas vērtības ir vēsturiski attīstījušās un saglabātas, ciešā dabas procesu un cilvēka saimnieciskās darbības mijiedarbībā. RNP teritorijā var nodalīt vairākus „centrus”.

I Rāznas nacionālā parka centrālais objekts ir Rāznas ezers ar tā sateces baseinu. Rāznas ezers jeb „Latgales jūra” ir īpaši aizsargājamās teritorijas vēsturiskais un emocionālais centrs. Rāznas ezers un tā apkārtnē apskatāma pārvietojoties apkārt ezeram pa vietējas nozīmes ceļiem, kā arī no Mākoņkalna, kas ir viens no populārākajiem apskates objektiem RNP.

II Latgales augstienes centrālā daļa ir ar ezeriem bagāta teritorija Latvijā, tāpēc to dēvē par „Zilo ezeru zemi”¹ ar augstākajām virsotnēm: Lielo Liepu kalnu un Dzerkaļu kalnu. Šajā RNP daļā vērojami Latgales augstienes ainavu etaloni.

III Ežezers ar salām, pussalām un ezera tuvāko – platlapju mežiem klāto apkārtni. Ezera salas, pussalas un krasti vietām klāti ar primāriem² ozolu mežiem, kas Latgalei kopumā ir ļoti reti. Ežezers un tā apkārtnē ir aizsargāti jau kopš 1928. gada, tā ir visilgāk aizsargātā teritorija RNP.

¹ Latgales zilo ezeru zeme, Latgales zilā ezerzeme u.c. nosaukumi. Jānorāda, ka liela ezeru koncentrācija ir vērojama arī ārpus RNP teritorijas.

² Dabiski veidojušies, bez cilvēka ietekmes.

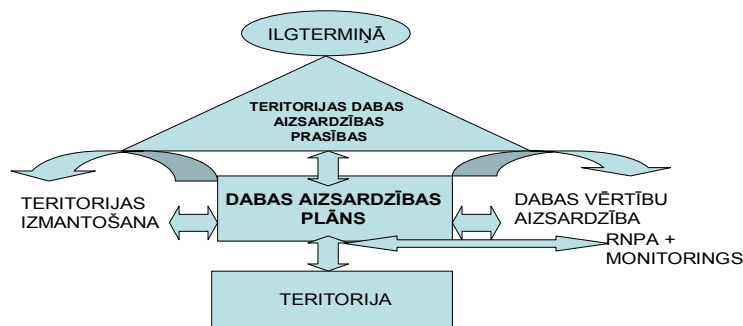
Līdz šim RNP konstatēti 16 Latvijā un Eiropas Savienībā īpaši aizsargājami biotopi. 16,27 % no teritorijas klāj saldūdeņi, tajā skaitā eitrofi ezeri.

RNP teritorijā līdz šim konstatētas 125 īpaši aizsargājamas sugas, no tām divas mieturalģu, piecas ķērpju sugas, trīs sūnu sugas, 34 vaskulāro augu sugas, 18 bezmugurkaulnieku sugas, trīs abinieku sugas, divas rāpuļu sugas, divas zivju sugas, 44 putnu sugas un 15 zīdītāju sugas. Ievērojot, ka RNP teritorijas kompleksa izpēte, dabas aizsardzības plāna izstrādes laikā, ir sāka 2008. gadā, tad teritorijā potenciāli ir iespējams atrast vēl vairākas īpaši aizsargājamas sugas.

Dabas aizsardzības plānu 2008. un 2009. gadā izstrādāja Latvijas Dabas fonds *LIFE-Daba* projekta LIFE/04/NAT/LV/000199 „Sugu un biotopu aizsardzība dabas parkā „Rāzna”” ietvaros, ko realizē Daugavpils Universitāte.

Plāns ir izstrādāts atbilstoši 09.10.2007 MK noteikumiem Nr. 686 “Noteikumi par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas dabas aizsardzības plāna saturu un izstrādes kārtību”.

Darba ietvaros tika veikta teritorijas papildus izpēte. Izstrādājot plānu, galvenais uzdevums ir sabalansēt dabas aizsardzības un reģiona attīstības intereses, nodrošinot teritorijas vērtību saglabāšanu un izveidošanas mērķu sasniegšanu ilgtermiņā (2. attēls). Teritorijas dabas vērtību labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšana ir prioritāte.

2. attēls. Dabas aizsardzības plāns – teritorijas attīstības un aizsardzības sabalansētājs.

Plāna izstrādes gaitā, RNP administrācija pārraudzīja dabas aizsardzības plāna izstrādi un tā atbilstību MK noteikumu prasībām. Plāna izstrādes uzraudzības grupā iekļāva pārstāvjus no: pagastu pašvaldībām, virsmežniecībām, Valsts Vides dienesta Rēzeknes un Daugavpils reģionālajām vides pārvaldēm, Dabas aizsardzības pārvaldes, īpašniekus un iedzīvotājus. Uzraudzības grupas sanāksmēs tās dalībnieki tika informēti par padarīto, precizēja neskaidrības, apsprieda ekspertu ieteiktos apsaimniekošanas pasākumus un ieteikumus teritorijas individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu grozījumiem, kā arī izmaiņām zonējumā.

Informācija par dabas aizsardzības plāna izstrādes procesu un sabiedrības informēšanu ir ietverti 1. pielikumā.

Dabas aizsardzības plāns RNP ir izstrādāts 10 gadiem. Plānā ir apkopota vispusīga informācija par teritorijas vērtībām, analizētas dabas un sociālekonomiskās vērtības, izvirzīti teritorijas saglabāšanas un apsaimniekošanas mērķi, mērķu sasniegšanas nodrošināšanai izstrādāti ieteicamie apsaimniekošanas pasākumi.

Dabas aizsardzības plānā ir izvirzīti sekojoši teritorijas apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķi:

I saglabāts teritorijai raksturīgais reljefs, mozaīkveida un vienlaidus ainavu un biotopu komplekss un tā kvalitāte

II saglabātas dzīvotspējīgas tipiskās un aizsargājamās Latgales paugurainei un tās dabas kompleksiem raksturīgās dabiskās augu sugu sabiedrības, dzīvnieku sugas un to dzīvotnes, ilgtspējīgi apsaimniekoti biotopi nodrošina augstu bioloģisko daudzveidību

III Rāznas Nacionālais parks ir vismaz Latvijas mērogā populāra apmeklēšanas vieta – tiek dabas aizsardzības prasībām atbilstoši izmantoti teritorijas tūrisma un sabiedrības izglītošanas resursi, ir ierīkota un uzturēta atbilstoša teritorijas dabas, ainavu un kultūras vērtību apskates, izziņas, aktīvās atpūtas, sporta un izglītības infrastruktūra

IV Veicināta teritorijas ilgtspējīga attīstība, saskaņojot dabas un kultūras vērtību aizsardzību un saglabāšanu ar teritorijas ekonomisko attīstību

Lai realizētu ilgtermiņa mērķus vai vismaz tuvotos to sasniegšanai, ir izvirzīti vairāki īstermiņa mērķi plānā apskatītajam apsaimniekošanas periodam. Tie ietver:

- dabā iezīmētas RNP robežas;
- ar Rāznas NP saistītos dokumentos – pagastu teritorijas plānojumos u.c., integrētas plānā atrunātās prasības;
- nodrošinātu optimālu mežu aizsardzību un uzturēšanu, kā arī pļavu biotopu un ezeru uzturēšanu;
- optimizētu hidroloģisko režīmu.

Citi mērķi ir: turpināt pētījumus un ar to rezultātiem pamatot ieteikumus sugu un biotopu aizsardzībai, informēt sabiedrību par dabas vērtībām teritorijā, ierīkot un uzturēt teritorijas apskates un izziņas infrastruktūru, izstrādāt un pielietot monitoringa sistēmu apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes un teritorijas attīstības dinamikas novērtēšanai, kā arī izstrādāt un pielietot speciālo monitoringu teritorijas stāvokļa novērtēšanai ilgtermiņā.

Plānā paredzētie apsaimniekošanas pasākumi ir sadalīti vairākās grupās atbilstoši īstermiņa mērķiem. Administratīvie un organizatoriskie pasākumi ir: robežas nosprašana dabā, pašvaldību teritorijas plānojumu precizēšana u.c. Teritorijas bioloģisko un ainavisko vērtību saglabāšanas un palielināšanas pasākumi ietver neiejaukšanos bioloģiski vērtīgajos mežos, kā arī dažādus biotopu apsaimniekošanas pasākumus, hidroloģiskā stāvokļa optimizēšanu u.c. Izziņas infrastruktūras labiekārtošanā iekļauti dažādi pasākumi teritorijas labiekārtošanā un apmeklētāju informēšanā par esošajām dabas vērtībām. Monitoringa pasākumi ir paredzēti, lai kontrolētu teritorijas dabas vērtību dinamiku un nepieciešamības gadījumā koriģētu apsaimniekošanas pasākumus.

RNP ir nodalītas šādas ieteicamās funkcionālās zonas:

1. dabas lieguma zona (2315,3 ha³) bioloģiski vērtīgu mežu un īpaši bioloģiski vērtīgu ezeru aizsardzībai;
2. dabas parka zona (44 366,3 ha) teritorijas tradicionālās ainavas un bioloģisko vērtību aizsardzībai;
3. ainavu aizsardzības zona (11 664,1 ha) teritorijas tradicionālās ainavas aizsardzībai;
4. neitrālā zona (1461,3 ha), lai nodrošinātu ciemu un apdzīvotu vietu attīstību.

³ Zonu platības aprēķinātas pēc digitālajiem kadastra datiem.

I Aizsargājamās teritorijas apraksts

I. 1. Vispārēja informācija par aizsargājamo teritoriju

I. 1.1. Atrašanās vieta, ģeogrāfiskās koordinātas, platība

RNP atrodas Latvijas Republikas dienvidaustrumu daļā. Tā lielākā daļa izvietota Rēzeknes rajonā, bet daļa teritorijas atrodas arī Krāslavas un Ludzas rajonos.

Rēzeknes rajona dienvidaustrumu daļā nacionālajā parkā ietilpst lielākā daļa Kaunatas un Mākoņkalna pagastu teritorijas, kā arī daļa no Čornajas un Lūznavas pagastu teritorijas. Krāslavas rajona ziemeļu daļā nacionālajā parkā ietilpst lielākā daļa Andzeļu pagasta teritorijas, kā arī daļa no Ezernieku un Andrupenes pagastu teritorijām. Ludzas rajona dienvidrietumu daļā nacionālajā parkā ietilpst daļa Rundēnu pagasta teritorijas (1. attēls 2. lpp.).

Nacionālā parka teritorijas platība ir 59 615 ha jeb 596 km², tā robežas, funkcionālo zonu apraksts un robežpunktu koordinātas ietvertas 2.1. pielikumā, teritorijas centra koordinātas (Latvijas koordinātu sistēma):

X : 717029
Y : 6241779

Teritorija ir viegli atrodama un pieejama - Nacionālā parka teritoriju šķērso vairāki valsts 1. šķiras autoceļi, kas to savieno ar rajonu centriem – P55 (Rēzekne – Dagda), P56 (Malta – Kaunata), P57 (Malta – Sloboda), parka austrumu robeža daļēji sakrīt ar 1. šķiras autoceļu P49 (Ludza – Ezernieki). Uz rietumiem no NP teritorijas atrodas valsts galvenais autoceļš Rēzekne – Daugavpils (A13), kuru ar nacionālā parka rietumu malā esošo Lūznavu savieno asfaltēts ceļš.

RNP parka ceļu tīkls ir samērā attīstīts un ceļu kvalitāte ir salīdzinoši apmierinoša. Kaut pa parka galvenajiem ceļiem ik dienu kursē vairāki autobusi, kopumā parks nav ērti pieejams ar sabiedrisko transportu. Visērtāk teritorija ir sasniedzama ar personīgo autotransportu. Izņēmums varētu būt vienīgi velotūrisms, jo parka velomaršrutus ir iespējams sasaistīt ar Rēzeknes dzelzceļa staciju.

I 1.2. Zemes lietošanas veidi – raksturojums un zemes īpašuma formu apraksts

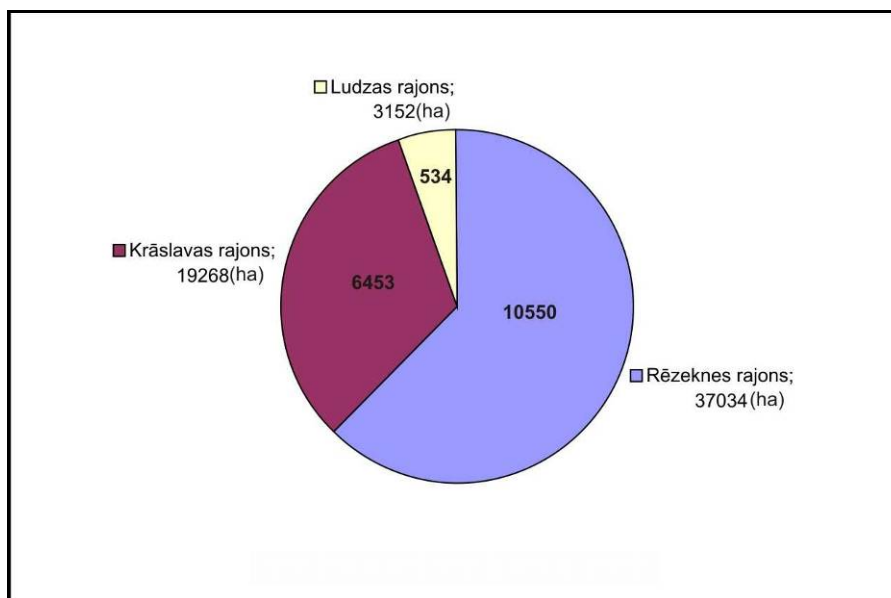
Saskaņā ar Valsts Zemes dienesta 2008. gada datiem 59615 ha lielā RNP teritorija ir sadalīta 17 537 kadastra vienībās. Kadastra vienību skaita sadalījums parādīts I.1.2.1. tabulā un I.1.2.1. attēlā, bet zemes īpašumu karte sniegta 2.2. pielikumā. Rēzeknes rajonā ietilpst 10 550 kadastra vienības ar kopējo platību 37 034 ha, Krāslavas rajonā – 6453 kadastra vienības (19 268 ha) un Ludzas rajonā 534 kadastra vienības (3152 ha).

I.1.2.1. tabula

Kadastra vienību sadalījums pēc skaita

Pagasts	Platība, ha	Kadastru vienību skaits
Rēzeknes rajons		
Kaunatas pagasts	15855	4645
Mākoņkalna pagasts	10071	2389
Čornajas pagasts	7258	1905
Lūznavas pagasts	3850	1611
	37034	10550

Krāslavas rajons		
Andzeļu pagasts	7927	2195
Andrupenes pagasts	5369	2491
Ezernieku pagasts	5972,04	1767
	19268	6453
Ludzas rajons		
Rundēnu pagasts	3152	534

I.1.2.1. attēls. Kadastra vienību sadalījums pēc kadastra vienību skaita un platības RNP.

Lielākajā daļā RNP teritorijas zemes lietošanas veids ir meža zeme, kas aizņem 29 581 ha, jeb 49,62 % no visas nacionālā parka teritorijas (I.1.2.2. tabula, 2.3. pielikuma karte). Nākamā pēc platības ir lauksaimniecībā izmantojamā zeme – 17 624 ha, jeb 29,56% no teritorijas. 9628 ha no parka teritorijas aizņem ūdenstilpes un ūdensteces, kas sastāda 16,27 % no tā kopējās teritorijas. Mazākās platībās sastopami purvi (1131 ha jeb 1,9%) un krūmāji (411 ha jeb 0,69 %). Salīdzinoši lielas platības aizņem zeme zem ceļiem (327 ha jeb 0,55 %), kā arī zeme zem apdzīvotām vietām – ciemiem, ēkām un pagalmiem (361 ha jeb 0,61 %). Pārējās zemes sastāda 481 ha jeb 0,8 % no RNP platības.

I.1.2.2. tabula

Zemes lietojumu veidi RNP⁴

Zemes lietojuma veids	Platība, ha	Platība, %
Meži	29 581	49,62%
Lauksaimniecībā izmantojamā zeme	17 624	29,56%
Krūmāji	411	0,69%
Purvi	1131	1,90%
Ūdens objektu zeme	9698	16,27%
Zeme zem ēkām un pagalmiem	361	0,61%
Zeme zem ceļiem	327	0,55%
Pārējās zemes	482	0,81%
Kopā:	59615	100

⁴ Zemes lietojumu veidi norādīti saskaņā ar 21.08.2007 MK noteikumiem Nr. 562 „Noteikumi par zemes lietošanas veidu klasifikācijas kārtību un to noteikšanas kritērijiem”. Zemes lietojuma veidi noteikti izmantojot Latvijas ģeotepiskās informācijas aģentūras vienkāršoto topogrāfisko karti mērogā 1:10 000, LIFE-Daba projekta „Sugu un biotopu aizsardzība dabas parkā „Rāzna”” un LAD sniegtos datus par lauku blokiem.

Analizējot zemes lietojuma veidu attīstības tendences pēdējo simts gadu laikā, jāsecina, ka teritorijā palielinās mežu un krūmāju platības, bet samazinās pļavu, zālāju un citu lauksaimniecībā izmantojamo zemju platības. Šīs tendences ir raksturīgas lielā Latvijas daļā, to nosaka sociāli ekonomiskā situācija. Aizvien vairāk cilvēku migrē uz lielajām pilsētām, savukārt, laukos palikušie aizvien mazāk izmanto (attiecīgi uztur) pļavas un zālājus, tāpēc tās pakāpeniski aizaug.

I. 1.3. Pašvaldību teritoriju plānojumos noteiktā teritorijas izmantošana, atļautā un plānotā izmantošana

RNP ietilpst trīs rajonu (Rēzeknes, Krāslavas, Ludzas) un astoņu pagastu (Lūznavas, Kaunatas, Mākoņkalna, Čornajas, Ezernieku, Andrupenes, Andzeļu, Rundēnu) administratīvajās teritorijās (I 1.3.1. tabula). Visiem trīs rajoniem teritorijas plānojumi ir apstiprināti 2007. gadā, kad jau bija izveidots RNP. Rajonu plānojumos RNP atzīmēts un vērtēts kā teritorija ar augstu tūrisma un rekreācijas potenciālu. Plānojumos sniegtas vadlīnijas, kuras jāievēro vietējo pašvaldību teritorijas plānojumu izstrādē.

I 1.3.1. tabula

Administratīvi teritoriālais sadalījums RNP teritorijā (RNP AEP, 2008.)

Pagasts	Rajons	Platība % RNP no pagasta kopplatības	Platība % no RNP kopplatības
Čornajas	Rēzeknes	47.9	12
Lūznavas	Rēzeknes	52.6	6.6
Kaunatas	Rēzeknes	92.7	26.6
Mākoņkalna	Rēzeknes	60	16.4
Andrupenes	Krāslavas	42.5	9.7
Andzeļu	Krāslavas	84.4	13.8
Ezernieku	Krāslavas	47.1	10.2
Rundēnu	Ludzas	23.9	5

Teritorijas atļauto un plānoto izmantošanu vistiešāk nosaka vietējo pašvaldību teritorijas plānojumi. Šobrīd lielākajai daļai vietējo pašvaldību ir izstrādāti teritorijas plānojumi (I 1.3.2. tabula, I.1.3.1. attēls), taču vienā pašvaldībā izstrāde vēl turpinās. Spēkā esošie teritorijas plānojumi ir apstiprināti pēc RNP dibināšanas, tāpēc visos apstiprinātajos teritorijas plānojumos ir parādīta RNP robeža un sniegta atsauce uz īpaši aizsargājamo teritoriju normatīvajiem aktiem. Taču, tā kā MK noteikumi Nr. 477 “Rāzns nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” stājās spēkā 2007. gada 26. jūnijā, tad atsevišķos plānojumos tie nav minēti.

I 1.3.2. tabula

Informācija par teritorijas plānojumiem RNP pašvaldībās (situācija uz 17.12.2008., avots: www.raplm.gov.lv)

Pagasta nosaukums	Teritorijas plānojuma izstrādes uzsākšanas datums	Teritorijas plānojuma statuss	Teritorijas plānojums stājies spēkā
Lūznavas	29.06.2004.	apstiprināts	21.03.2007.
Kaunatas	19.01.2005.	apstiprināts	29.06.2007.
Mākoņkalna	21.10.2004.	apstiprināts	18.06.2008.
Čornajas	24.11.2004.	apstiprināts	18.10.2007.
Ezernieku	12.01.2005.	apstiprināts	09.03.2007.
Andrupenes	17.10.2007.	apstiprināts	25.11.2008.
Andzeļu	29.01.2008.	apstiprināts	05.03.2009.
Rundēnu	30.11.2006.	notiek izstrāde	-

I 1.3.1. attēls. Informācija par apstiprinātajiem teritorijas plānojumiem RNP.

Pēc procentuālā sadalījuma patlaban vietējo pašvaldību teritorijas plānojumi ir apstiprināti 95 % no RNP teritorijas.

Analizējot teritorijas plānojumus, pastiprināta uzmanība pievērsta vairākiem sekojošiem aspektiem:

- teritorijas plānotās un atļautās izmantošanas kartei;
- teritorijā atļautajiem izmantošanas veidiem;
- atļautās izmantošanas nosacījumiem.

Lielākoties visos teritorijas plānojumos, izcelta RNP dabas vērtību augstā nozīme, kuru plānots izmantot kā tūrisma un rekreācijas potenciālu. Tāpēc daudzviet teritorijas plānojumos pamatā gar ezeriem (Rāznas, Viraudas, Ežezers, Žuguru) noteiktas kā tūrisma un rekreācijas, savrupmāju, vasarnīcu u.c. veida dzīvojamās apbūves. Liela daļa no šīm teritorijām patlaban atrodas RNP neitrālajā zonā, kurā pieļaujama apbūves gabalu dalīšana līdz pat 2000 m². Dažādas apbūves teritorijas daudzviet noteiktas arī ārpus RNP neitrālās zonas. Tāpat apstiprinātajos teritorijas plānojumos papildus pamatizmantošanas veidam ir noteikti dažādi citi izmantošanas veidi, kā rezultātā gan lauksaimniecības zemēs, atsevišķos gadījumos arī meža zemēs ir pieļaujama būvniecība vai derīgo izrakteņu ieguve visā teritorijā.

Patreizējā dabas parka zonā ir spēkā nosacījums, ka nedrīkst dalīt zemes īpašumus par 10 ha mazākās zemes vienībās. Šis punkts šobrīd praktiski visā RNP teritorijā nepieļauj zemes īpašumu dalīšanu, jo maz ir tādu īpašumu, kuru platība pārsniedz 20 ha. Daudzviet šāds punkts nodrošina nepieciešamo dabas vērtību aizsardzību, taču vietām tas arī bremzē

teritorijas attīstību. Atsevišķos teritorijas plānojumos ir iestrādāti punkti vides aizsardzībai, saskaņā ar Rēzeknes un Daugavpils RVP ieteikumiem. Diemžēl daļa no šiem ieteikumiem teritorijas plānojumu izstrādē nav ņemti vērā. Visām pašvaldībām teritorijas plānojumu izstrādes gaitā tika piemērota Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma procedūra, līdz ar to tika sagatavoti vides pārskati. Turpmāk tekstā sīkāk aprakstīti vietējo pašvaldību teritorijas plānojumi, kuri bija pieejami dabas aizsardzības plāna izstrādes laikā.

Čornajas pagasts

Rēzeknes rajona Čornajas pagasta teritorijas plānojums ir apstiprināts 2007. gada 19. septembrī (protokols Nr. 10) un ir izdoti saistošie noteikumi Nr. 3 „Par Čornajas pagasta grafisko daļu un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem”. Teritorijas plānojums stājies spēkā 18.10.2007.

Lai gan šķietami pagasta teritorijas plānotās un atļautās izmantošanas kartē RNP teritorijā būtiskas izmaiņas saistībā ar zemes izmantošanu nav plānotas, apskatot apbūves noteikumos atsevišķu teritoriju noteiktos izmantošanas veidus, jāsecina, ka dažādās teritorijās iespējamas būtiskas izmaiņas. Piemēram, lauksaimniecības zemēs noteikti dažādi (aptuveni 20) izmantošanas veidi, t.sk. viensētu, viesu māju un cita veida apbūve. Arī meža zemēs pieļaujama būvniecība. Apbūves noteikumos iestrādāti vairāki ar vides aizsardzību saistīti nosacījumi, piemēram:

- Rāznas ezerā ieteicams izvietot tikai peldošas (sezonālas) laipas;
- Rāznas ezera 500 m aizsargjoslā aizliegts būvēt notekūdeņu attīrīšanas iekārtas ar izplūdi gruntī;
- meža zemju transformācija apbūves teritorijā pieļaujama tikai tad, ja tā nesamazina teritorijas saimniecisko, ekoloģisko un ainavisko vērtību u.c.

Kaunatas pagasts

Kaunatas pagasta plānojums ir apstiprināts 2007. gada 8. jūnija padomes sēdē (protokols Nr. 6) un ir izdoti saistošie noteikumi Nr. 3 „Par Kaunatas pagasta grafisko daļu un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem”. Teritorijas plānojums stājies spēkā 29.06.2007.

No Kaunatas pagasta teritorijas lielākā daļa (92,7 %) ietilpst RNP. Plānotā teritorijas izmantošana paredz galvenokārt to izmantošanu lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, taču apbūves noteikumos arī šajās teritorijās pieļauti daudzi papildus izmantošanas veidi. Gandrīz visa Rāznas ezera krasta zona paredzēta kā tūrisma infrastruktūras teritorija. Tāpat apbūves noteikumos iestrādāti vairāki ar vides aizsardzību saistīti nosacījumi, piemēram:

- aizliegts mainīt esošo Rāznas ezera krasta līniju;
- Rāznas ezera 500 m aizsargjoslā aizliegts būvēt notekūdeņu attīrīšanas iekārtas ar izplūdi gruntī;
- meža zemju transformācija apbūves teritorijā pieļaujama tikai tad, ja tā nesamazina teritorijas saimniecisko, ekoloģisko un ainavisko vērtību u.c.

Daudzi nosacījumi, kuri apbūves noteikumos attiecināti tikai uz Rāznas ezeru, saskaņā ar spēkā esošajiem RNP individuālajiem aizsardzības un izmantošanas noteikumiem ir attiecināmi uz visiem ūdens objektiem. Teritorijas plānojumā nav noteikti nosacījumi inženierkomunikāciju būvēm ar ievērojamu augstumu.

Mākoņkalna pagasts

Mākoņkalna pagasta teritorijas plānojums ir apstiprināts pagasta padomes 2008. gada 30. maija sēdē (protokols Nr. 6) un apstiprināti saistošie noteikumi Nr. 5 „Par Mākoņkalna

pagasta grafisko daļu un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem”. Teritorijas plānojums stājies spēkā 18.06.2008.

Teritorijas plānojumā noteiktas ievērojamas platības dažādām apbūvēm un apmežošanai, t.sk. apbūves platības pamatā gar ezeriem. Meža zemēs pieļaujama transformācija gan uz apbūves zemēm, gan derīgo izrakteņu ieguves vietām. Lipušku ciema teritorija noteikta vairākkārt lielāka par esošo. Teritorijas plānojumā iestrādāti vairāki pasākumi vides aizsardzībai, piemēram, lauksaimniecības zemēs veidojot apbūvi jāievēro vietējā arhitektūra u.c.

Lūznavas pagasts

Lūznavas pagasta teritorijas plānojums ir apstiprināts pagasta padomes 2007. gada 2. marta sēdē, šajā pašā sēdē apstiprināti saistošie noteikumi Nr. 2 „Par Lūznavas pagasta grafisko daļu un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem”. Teritorijas plānojums stājies spēkā 21.03.2007.

Teritorijas plānojumā pie ezeriem (Rāznas, Zosnas) daudzviet noteiktas lielas apbūves platības gan dzīvojamajai, gan tūrisma un rekreācijas apbūvei. Atsevišķās vietās noteiktas karjeru, kā arī apmežojamās platības. Pagasta ziemeļu daļā lielas teritorijas noteiktas apmežošanai un atstātas kā turpmākās izpētes teritorijas. Apbūves noteikumos apmežošanai noteikta prasība, ka pirms apmežošanas ir jāizstrādā ainavu plāns.

Andrupenes pagasts

Andrupenes pagasta teritorijas plānojums apstiprināts 25.11.2008. Pagasta lauku teritorijās pie ezeriem daudzviet nedefinētas vasarnīcu apbūves teritorijas. Saistībā ar plānoto sapropeļa ieguvi Bižas ezers (Andrupenes pagasts) parādīts kā derīgo izrakteņu ieguves vieta.

Ezernieku pagasts

Krāslavas rajona Ezernieku pagasta teritorijas plānojums ir apstiprināts ar 23.02.2007. Ezernieku pagasta padomes lēmumu (protokols Nr. 3, 1§), bet teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi (pašvaldības saistošie noteikumi Nr. 3), pieņemti ar Ezernieku pagasta padomes 23.02.2007. lēmumu, (protokols Nr. 3, 1§) ir stājušies spēkā 2007. gada 09. martā.

Plānotā teritorijas izmantošana RNP ietilpstojām zemēm paredz galvenokārt to izmantošanu lauksaimniecībā un mežsaimniecībā. Atsevišķas teritorijas gar Ežezera krastu paredzētas kā tūrisma un atpūtas objektu apbūves teritorijas vai labiekārtotas koplietošanas teritorijas, piemēram, Novomisļu līča krastā, pie Piloriem un starp Piloriem un Ezerniekiem.

Fakts, ka lielākajai daļai RNP teritorijas ir izstrādāti teritorijas plānojumi, ir vērtējams pozitīvi. Tomēr jāatzīst, ka atsevišķās vietās, kā aprakstīts iepriekš, plānotās darbības nesakrīt ar dabas aizsardzības interesēm un perspektīvā varētu atstāt būtisku negatīvu ietekmi uz dabas objektiem. Nozīmīga problēma ir apstiprināto teritorijas plānojumu ievērošana gan no iedzīvotāju, gan uzraugošo institūciju puses. Kā liecina prakse, tad dažādās institūcijās (pašvaldībās, būvvaldēs, vides aizsardzību uzraugošajās institūcijās) vieni un tie paši nosacījumi tiek uztverti dažādi, kā rezultātā novērojamas atšķirības arī lēmumu pieņemšanas procesā.

I. 1.4. Esošais funkcionālais zonējums

Patreizējo RNP zonējumu nosaka Rāznas nacionālā parka likums (02.11.2006.), kurā noteikts, ka dabas ekosistēmu aizsardzības nodrošināšanai, ainavu un sugu ģenētiskās un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un teritorijas saimnieciskās attīstības nodrošināšanai nacionālā parka teritorijā tiek noteiktas trīs funkcionālās zonas (2.4. pielikums): dabas lieguma zona, dabas parka zona un neitrālā zona.

Saskaņā ar likumu, dabas lieguma zona ir izveidota, lai aizsargātu cilvēku darbības mazpārveidotās ekosistēmas, saglabātu retu un izzūdošu sugu atradnes, kā arī saglabātu īpaši aizsargājamās sugas un biotopus. Šajā zonā ietilpst galvenokārt tikai līdz šim jau eksistējušie dabas liegumi u.c. aizsargājamās teritorijas (skat. I. 1.5. nodaļu). Jaunas bioloģiski vērtīgas teritorijas lieguma zonā nav nodalītas, izņemot Harčenu purvu, Zosnas mitraini un Litavņiku Mēness kalendāra lieguma zonas. RNP kopā nodalītas astoņas dabas lieguma zonas 907,4 ha kopplatībā.

Dabas parka zona ir izveidota, lai nodrošinātu atpūtai un tūrismam piemērotas vides saglabāšanu, dabu saudzējošu saimniekošanas metožu pielietojumu, kā arī lai saglabātu dabas ainavu un kultūrainavu un samazinātu antropogēno ietekmi uz dabas lieguma zonu. Šobrīd dabas parka zonā ietilpst lielākā daļa RNP teritorijas 55001,2 ha kopplatībā, tajā skaitā arī atsevišķas karjeru teritorijas, kur notiek aktīva derīgo izrakteņu ieguve.

Neitrālā zona ir izveidota, lai veicinātu nacionālajā parkā esošo apdzīvoto vietu līdzsvarotu un ilgtspējīgu attīstību, saglabātu novadam raksturīgo ainavu un arhitektūru. Neitrālās zonas šobrīd ir noteiktas galvenokārt ap esošajām apdzīvotajām vietām, kā arī dažās citās NP vietās. RNP kopā nodalītas 17 neitrālās zonas 3706,4 ha kopplatībā. I 1.4.1. tabulā ir apkopota informācija par spēkā esošo RNP dalījumu zonās.

I 1.4.1. tabula

RNP funkcionālās zonas

funkcionālās zonas nosaukums	platība, ha
<i>dabas lieguma zona</i>	
Rāznas ezeru salas	16,3
Harčenu purvs	88,1
Zosnas mitraine	55,8
Mākoņkalns	20,5
Salāja ezers	525,6
Litavņiku Mēness kalendāra skaitīšanas	49,9
Ežezers	98,4
Lielais Liepu kalns	52,8
kopā	907,4
<i>dabas parka zona</i>	
dabas parka zona	55001,2
kopā	55001,2
<i>neitrālā zona</i>	
Lūznava	141,7
Veczosna	20,5
Zosna	75,5
Gineviči	106,8
Lipuški	412,0
Rukmaņi	13,8
Vīrauda	71,7
Zundi	329,2
Andrupene	1003,5
Andzeļi	359,9
Ezernieki	614,2

Dubuļi	97,6
Kaunata	282,6
Čornaja	134,2
Treuhi/Treuņi	27,7
Zelenpole	7,9
Bereznīki	7,6
kopā	3706,4

Proporcionāli, RNP parkā lielāko platību aizņem dabas parka zona un neitrālā zona, salīdzinoši nelielas platības aizņem dabas lieguma zona.

2007. gadā pieņemtie „Rāznas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” (26.06.2007. MK noteikumi Nr. 447) regulē nacionālā parka aizsardzības un izmantošanas kārtību, nosakot vispārējus ierobežojumus visā nacionālā parka teritorijā, kā arī tā funkcionālajās zonās.

I. 1.5. Aizsardzības un apsaimniekošanas īsa vēsture

Īsa Rāznas Nacionālā parka aizsardzības vēsture

RNP tapšanas vēsture netieši ir datējama ar 1928. gadu, kad tagadējā NP teritorijā (dienvidrietumos) valsts nozīmes aizsardzības statusu piemēroja 11 salām Ežezērā to botānisko vērtību dēļ.

Nākamais dabas vērtību aizsardzībai nozīmīgais bija 1977. gads, kad dibināja sešas īpaši aizsargājamas dabas teritorijas: ainavu apvidu „Ezernieki”, kompleksos dabas liegumus „Solovju (Salāja) ezers ar apkārtējo ainavu” un „Lielais Liepu kalns”, botāniskos liegumus „Ežezera salas”, „Pahatnieku pussalas ozolu audze” un „Piloru ozolu audze” (I 1.5.1. attēls).

Ainavu apvidus „Ezernieki”

Ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1977. gada 15. aprīļa lēmumu Nr. 241 “Par valsts aizsargājamo Latvijas PSR teritorijā esošo dabas objektu apstiprināšanu” tika apstiprināts aizsargājamais ainavu apgabals „Ezernieki” 21840 ha platībā. Teritorija raksturota, kā Latgales augstienes centrālais pauguraiņu - ezeraiņu masīvs ar platlapju un jaukto mežu nogabaliem, savdabīgu ainavas struktūra, kā arī ar retām augu sugām. Ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1987. gada 10. aprīļa lēmumu Nr. 107 “Par īpaši aizsargājamiem dabas objektiem Latvijas PSR teritorijā aizsargājamo ainavu apvidus „Ezernieki” tika paplašināts līdz 23541 ha.

Saskaņā ar MK 23.02.1999. noteikumiem Nr. 69 „Noteikumi par aizsargājamiem ainavu apvidiem” „Ezernieki” tika iekļauts valsts nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju – aizsargājamo ainavu apvidu sarakstā.

Kompleksais dabas liegums „Solovju (Salāja) ezers ar apkārtējo ainavu”

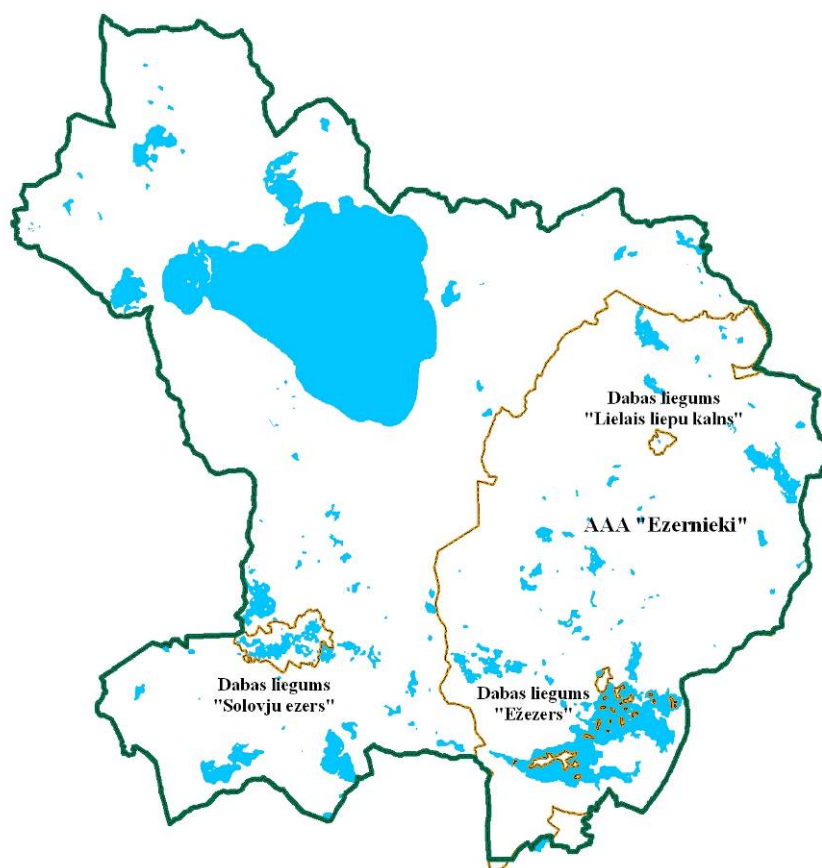
Ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1977. gada 15. aprīļa lēmumu Nr. 241 “Par valsts aizsargājamo Latvijas PSR teritorijā esošo dabas objektu apstiprināšanu” tika apstiprināts kompleksais dabas liegums „Solovju (Salāja) ezers ar apkārtējo ainavu” 410 ha platībā. Lieguma izveidošanas mērķis – aizsargāt krāšņu ezera ainavu, kuru maz skārusi cilvēka darbība (Anno, 1977). Latvijas PSR Ministru Padomes 1987. gada 10. aprīļa lēmums Nr. 107 “Par īpaši aizsargājamiem dabas objektiem Latvijas PSR teritorijā”, „Solovju ezeram ar apkārtējo ainavu” saglabāja kompleksā lieguma statusu.

Saskaņā ar LR 09.03.1999. MK noteikumiem Nr. 83 „Par dabas parkiem” Salāja ezeram tika piešķirts dabas parka statuss.

Botāniskais liegums „Ežezera salas”

No 1928. gada, saskaņā ar 1928. gada 19. marta „Valdības Vēstnesī” publicēto 11. sarakstu par aizsargu mežiem, dabas pieminekļiem un parkiem, valsts aizsardzībā bija 11 Ežezera salas (Nr. 18 Ežu ezera salas – Kazu sala (0,83 ha), Nr. 3 (0,12 ha), Jāņogu sala (0,97 ha), Siena sala (1,89 ha), sala 0,17 ha platībā, Vilka sala (0,40 ha), Enkura sala (0,12 ha), Liepu sala (0,83 ha), Teļu sala (1,69 ha), Apaļā sala (1,0 ha) un Kromanu sala (0,32 ha). Ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1957. gada 24. aprīļa lēmumu Nr. 219 Aizsargājami dabas objekti Latvijas PSR teritorijā, grupā Ezeri un ezeru salas tika iekļautas Ežezera salas un piegulošais ozolājs (Nr. 12, platība nav norādīta). Latvijas PSR Ministru Padomes 1977. gada 15. aprīļa lēmumu Nr. 241 “Par valsts aizsargājamo Latvijas PSR teritorijā esošo dabas objektu apstiprināšanu” tika apstiprināts botāniskais liegums „Ežezera salas”. Teritorijas izveidošanas pamatojums – salu ekosistēmu platlapju meži, retas augu sugas (Anno, 1977). Latvijas PSR Ministru Padomes 1987. gada 10. aprīļa lēmums Nr. 107 “Par īpaši aizsargājamiem dabas objektiem Latvijas PSR teritorijā” Ežezera salām 75,2 ha platībā saglabāja botāniskā lieguma statusu.

Saskaņā ar MK 15.06.1999. noteikumiem Nr. 212 „Par dabas liegumiem” Ežezeram piešķirts dabas lieguma statuss. 125 ha platībā. Dabas liegumā tika iekļautas visas Ežezera salas, Pahatnieku pussalas ozolu audze un Piloru ozolu audze. Dabas lieguma „Ežezers” izveidošanas kritēriji: platlapu koku meži, egļu meži un avoti, nozīmīga ozolu mežu, boreālo mežu un minerālvielām bagātu avotu aizsardzības teritorija.

I 1.5.1. attēls. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas tagadējā RNP teritorijā līdz 2004. gadam.

Botāniskais liegums „Pahatnieku pussalas ozolu audze”

Ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1977. gada 15. aprīļa lēmumu Nr. 241 “Par valsts aizsargājamo Latvijas PSR teritorijā esošo dabas objektu apstiprināšanu” apstiprināts botāniskais dabas liegums – Pahatnieku pussalas ozolu audze, kurā dominē dabiska ozolu audze, konstatētas retas augu sugas (Anno, 1977). Saskaņā ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1987. gada 10. aprīļa lēmumu Nr. 107 “Par īpaši aizsargājamiem dabas objektiem Latvijas PSR teritorijā” un Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija 16.04.2002. lēmumu „Par īpaši aizsargājamo dabas objektu teritorijām Latvijas Republikas lauku apvidos” Pahatnieku pussalas ozolu audzei 4,7 ha platībā tika saglabāts lieguma statuss. Saskaņā ar MK 15.06.1999. noteikumiem Nr. 212 „Par dabas liegumiem” Pahatnieku pussalas ozolu audze tika iekļauta dabas liegumā „Ežezers”.

Botāniskais liegums „Piloru ozolu audze”

No 1928. gada, saskaņā ar 1928. gada 19. marta „Valdības Vēstnesī” publicēto 11. sarakstu par aizsargu mežiem, dabas pieminekļiem un parkiem, valsts aizsardzībā bija tagadējā Piloru ozolu audze (Nr. 16 Bukmuižas mežs pie Rubežu ezera 14,93 ha un Nr. 17 Bukmuižas mežs pie Ežu ezera 5,82 ha platībā). Ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1957. gada 24. aprīļa lēmumu Nr. 219 Aizsargājami dabas objekti Latvijas PSR teritorijā, grupā Ezeri un ezeru salas tika iekļautas Ežezera salas un piegulošais ozolājs (Nr. 12, platība nav norādīta). Ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1977. gada 15. aprīļa lēmumu Nr. 241 “Par valsts aizsargājamo Latvijas PSR teritorijā esošo dabas objektu apstiprināšanu” apstiprināts botāniskais dabas liegums Piloru ozolu audze, kura raksturota kā dabiska ozolu birzs, platlapju mežu augu sugu komplekss (Anno, 1977). Saskaņā ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1987. gada 10. aprīļa lēmumu Nr. 107 “Par īpaši aizsargājamiem dabas objektiem Latvijas PSR teritorijā” un Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija 16.04.2002. lēmumu „Par īpaši aizsargājamo dabas objektu teritorijām Latvijas Republikas lauku apvidos” Piloru ozolu audzei 19,6 ha platībā tika saglabāts lieguma statuss. Saskaņā ar MK 15.06.1999. noteikumiem Nr. 212 „Par dabas liegumiem” Piloru ozolu audze iekļauta dabas liegumā „Ežezers”.

Kompleksais dabas liegums „Lielais Liepu kalns”

Ar Latvijas PSR Ministru Padomes 1977. gada 15. aprīļa lēmumu Nr. 241 “Par valsts aizsargājamo Latvijas PSR teritorijā esošo dabas objektu apstiprināšanu” tika apstiprināts kompleksais dabas liegums – Lielais Liepu kalns. Teritorijas izveidošanas pamatojums – Latgales augstienes augstākā virsotne (289 mvjl), stāvas nogāzes, egļu un jauktie meži (Anno, 1977).

Ierosinājums veidot aizsargājamu dabas teritoriju, kas ietvertu ne vien Rāznas ezeru, bet arī teritorijas ap to tika izteikts jau 1991. gadā, kad LR Vides aizsardzības komitejas Pētījumu centrā M. Leinertes vadībā tika izstrādāts darbs „Zinātniskais pamatojums un priekšlikumi Rāznas ezera un apkārtnes aizsardzībai” (1991.). Darbā tika norādīts, ka salīdzinot ar pētījumu rezultātiem 1950 - tajos gados, ir mainījies Rāznas ezera ūdens sastāvs, gan augu un dzīvnieku valsts, ūdens caurredzamība ir samazinājusies uz pusi, novērojams pastiprināts seklūdens aizaugums. Jau tolaik tika norādīts, ka galvenie negatīvo izmaiņu iemesli ir intensīvā lauksaimniecība un ierīkoto lopu fermu darbība ezera krastā.

1991. gada 26. septembrī Rēzeknes rajona Tautas deputātu padome pieņēma lēmumu, kas paredzēja atbalstīt dabas parka „Rāzna” izveidošanu un turpināt izpēti darbus, kā arī sagatavot dokumentāciju un priekšlikumus iesniegšanai Latvijas Republikas Ministru Padomē dabas parka izveidošanai. Sakarā ar PSRS sabrukumu, lēmumā paredzētie turpmākie izpēti darbi netika veikti un dabas parks netika izveidots.

1996. gadā Daugavpils Universitāte A. Škutes vadībā Latvijas Zinātnes padomē iesniedza pieteikumu projektam, kura mērķis bija veikt nepieciešamos pētījumus un izstrādāt pamatojumu dabas parka izveidošanai, tomēr padome projekta pieteikumu neatbalstīja.

1999. gadā Latvijas Vides aizsardzības fonds atbalstīja Daugavpils universitātes iesniegto projektu par dabas parka „Rāzna” izveidošanu. Projekta realizācijas laikā radās priekšlikums par nacionālā parka izveidošanu, kas ietvertu daudz plašāku teritoriju nekā Rāznas ezers un tā sateces baseins. Šo ideju aktīvi atbalstīja vietējo pašvaldību vadītāji. Neskatoties uz pašvaldību aktīvu atbalstu, aizsargājamas dabas teritorijas - dabas parka statuss tika piešķirts tikai 2003. gadā, tagadējās robežās.

Saskaņā ar MK 18.03.2003. noteikumiem Nr. 118. "Grozījumi Ministru kabineta 1999. gada 9. marta noteikumos Nr. 83 "Noteikumi par dabas parkiem", tika izveidota jauna īpaši aizsargājama dabas teritorija dabas parks „Rāzna”, kurš stājās spēkā 24.04.2003., kad tika pieņemti MK noteikumi Nr. 264 „Dabas parka „Rāzna” individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi”. Tika izstrādāts zonējums, kas nodrošināja lieguma un dabas parka režīma ieviešanu vienas aizsargājamās teritorijas ietvaros.

Ar Vides ministrijas 13.04.2005. rīkojumu Nr. 102 „Par Latvijas *Natura 2000* - Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju sarakstu” dabas parks „Rāzna” tika iekļauts Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju sarakstā.

Teritorijas statuss – dabas parks - pastāvēja līdz 2006. gada beigām, kad līdz ar RNP likuma pieņemšanu (pieņemts 02.11.2006., stājās spēkā 01.01.2007.) esošajās parka robežās tika dibināts RNP un tā pārvaldes nodrošināšanai izveidota Rāznas nacionālā parka administrācija (astoņi darbinieki), kas atrodas divās apdzīvotās vietās - Rēzeknē un Lipušku ciemā.

Jānorāda, ka RNP ir viena no jaunākajām un lielākajām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām Latvijā, kā arī tā ir viena no retajām tā saucamajām „lielajām” teritorijām, kuru izveidošanu tieši atbalstījušas vietējās pašvaldības. Lai arī nacionālā parka teritorijā ir koncentrējušās gan ģeomorfoloģijas, gan dabas, gan kultūras vērtības, teritorijas robežu un dalījumu funkcionālajās zonās 2003. gadā noteica galvenokārt pašvaldību vadības, nevis eksperti dabas aizsardzības jomā.

Īsa Rāznas Nacionālā parka apsaimniekošanas vēsture (pēc RNP AEP, 2008.)

Nacionālā parka mūsdienu ainava un dabas vērtības ir cieši saistītas ar teritorijas dabas apstākļiem un šeit ilgstoši pastāvējušo saimniecisko darbību. Līdz pat II Pasaules kara beigām teritorijā bija daudz viensētu un sādžu, vietējie iedzīvotāji nodarbojās ar lauksaimniecību un mežsaimniecību, kas kopumā bija ekstensīva, bieži vien nodrošinot pašu patēriņu - naturālo saimniecību. 2.5. pielikumā redzams, ka RNP teritorijā 20. gs. sākumā bija salīdzinošai plašas lauksaimniecībā izmantojamās zemes.

18. gs. Latgales lauku apdzīvotās vietas dalījās divās grupās – zemes īpašnieku apmetnes (muižas, pusmuižas, ciemi u.c.) un dzimtzemnieku apmetnēs – sādžās un viensētās. Rēzeknes apriņķī sādžā vidēji bija piecas sētas. Lielākā daļa zemes piederēja muižniekiem, neliela daļa – valstij, baznīcām, klosteriem. Visas lauku apdzīvotās vietas skaitījās kāda zemes īpašuma sastāvā.

Latgalē, tāpat, kā citos Latvijas novados, latvieši bija zemnieku tauta. Latgalē dominēja mazas, 5 – 10 ha lielas zemnieku saimniecības. Kā lokālu savdabību var uzskatīt dzīvošanu ciemos.

Zemkopības un lopkopības ražības līmenis bija zems, gadsimtiem ilgi tika saglabātas senās tradīcijas darbarīku izgatavošanā un lauksaimnieciskajā ražošanā. Arī pēc dzimtbūšanas atcelšanas 1861. gadā pārmaiņas ražošanā norisa ļoti lēni. Zemnieku sētā

centās iztikt tikai ar pašu ražojumiem, nodarbojoties arī ar mājamatniecību. Atšķirībā no citiem Latvijas novadiem, Latgalē labību novāca ar sirpjiem. Vienroci sāka izmanot tikai 19./20. gs. mijā.

Latgalē attīstīta amatniecības nozare bija podniecība. Trauki bija nepieciešami katrā saimniecībā, tāpēc vietās, kur bija piemērotas māla atradnes, izveidojās podniecības centri. Podnieki, kas ražoja preces pārdošanai, paši tās izvadāja pa ciemiem un maksu ņēma arī “graudā”. Podniecības centrs bija arī Andrupenē.

1861. gadā pēc dzimtbūšanas atcelšanas Latgalē un vēlāko gadu cara *ukaziem*, zemniekiem zemes izpirkšana un pāriešana uz viensētām bija obligātā. Tāpēc 19. gs. beigās vērojams straujš viensētu skaita pieaugums. Viensētā zemnieks ieguva lielāku patstāvību, ērtāku lauku izvietojumu. Šis process turpinājās arī 20. gs. sākumā, līdz to pārtrauca I Pasaules karš. Pēc Latvijas valsts nodibināšanās ciemu (sādžu) dalīšanas process turpinājās. Bija paredzēts no jauna izveidot vēl ~80 000 saimniecību, sadalot muižu zemi. Nodalīšanās viensētās pilnīgi izmainīja Latgales apdzīvotības karti. Tomēr, sekojot tradīcijai, zemnieki, kas agrāk bija apvienoti sādžu kolektīvos, arī viensētās saglabāja dažāda rakstura saimnieciskas un sadzīviskas saites, kurām pamatā bija kopienas tradīcijas. Latgales tradīcija bija arī tā, ka neiesakņojās katrai viensētai piešķirtais mājas vārds. Katrai viensētu grupai, kas bija izveidojusies no vienas sādžas, saglabājās senais sādžas nosaukums. Kā viena no senākajām tradīcijām saglabājās ģimeņu dalīšanās, kas atkal noveda pie viensētu grupām ar 2–3 jaunsaimniecībām. Viensētās mainījās arī sētu plānojums. Valdīja brīvs ēku izvietojums, atšķirībā no ēkām un sētu no ārtelpas noslēgtā plānojuma sādžās. Patlaban viensētas ēku izvietojumu uzskatāmi var redzēt Krāslavas rajona Andrupenes pagasta etnogrāfiskajā muzejā „Andrupenes lauku sēta”.

Līdz ar neatkarības zaudēšanu 1940. gadā, sākās kolektīvizācijas pasākumi, kad tika veidotas kolektīvās saimniecības – kolhozi un sovhozi, atkal sākās pretējs process. Latvijas vēsturē viens no traģiskākajiem posmiem saistās ar 1940 – tajos gados padomju un vācu varas veiktajām represijām pret Latvijas tautu, kas skāra arī Latgali. Pēc kara zemniekus no viensētām pamazām pārvietoja uz jaunizveidotiem ciematiem. Par to būvniecību 1950. gadā pat tika pieņemts speciāls nolikums par kolhozu centru izveidi. Iedzīvotāju pārvietošana uz ciematiem notika piespiedu kārtā. No viensētām uz ciematiem mazākās ēkas tika pārvilkas neizjauktā veidā, lielākās izjauca un ciematā salika no jauna. Netika piešķirtas būvatļaujas un būvmateriāli jaunu savrupētu celtniecībai. Savrupētas ierobežoja arī ekonomiski, uzliekot nodokļus, aizliedzot remontēt ēkas, ievilkt elektrību. Visā Latvijā, tai skaitā arī Latgalē, saskaņā ar kompartijas un valdības 1970. gada lēmumiem, 15 gadu laikā bija paredzēts vispār likvidēt viensētas un visus lauku iedzīvotājus pārvietot uz ciematiem.

Lielas zemes platības tika apvienotas, izveidojot vienlaidus lauksaimniecības zemju masīvus. Tika veikti plaši meliorācijas darbi, lai šīs zemes ielabotu. Tā kā nacionālā parka teritorija, pateicoties reljefa saposmojumam, bija piemērotāka lopkopībai - ganāmpulku izvietošanai, tad daudzviet tika izveidotas liellopu fermas, vairumā gadījumu – pie ezeriem. Lauksaimnieciskā darbība kļuva arvien intensīvāka uz tehnikas, iekārtu modernizācijas un pastiprinātas zemes izmantošanas rēķina. Tieši šajā laikā sākās vēlāk novērotā ūdenstilpju eutrofikācija un tās izraisītā ūdens kvalitātes pazemināšanās un seklūdens aizaugšana.

Šajā laika periodā sāka attīstīties arī rekreācijas (galvenokārt makšķerēšana) un tūrisma nozare. Parka teritorijā pieauga atpūtnieku un tūristu skaits, līdz ar to arī radītā slodze. Kā populārākos objektus varētu minēt Rāznas ezeru un Ežezaru. Pie Rāznas ezera tiek izvietoti vairāki atpūtas ciemati, pie Ežezera atpūtas bāze “Ezernieki” utt. Attiecībā uz rekreācijas iespēju attīstību šajā laikā parādās arvien ambiciozāki plāni, taču nākamie

vēsturiskie pagriezieni atkal maina situāciju. Šajā periodā daudzviet gan rekreācijas, gan tūrisma, gan dažādi saimnieciskie objekti tiek ierīkoti nerēķinoties ar vides aizsardzības prasībām.

Līdz ar PSRS sabrukumu, zemes reformu un kolhozu un sovhozu likvidēšanu, teritorijas intensīvā lauksaimnieciskā izmantošana strauji samazinājās, tika likvidēts arī vairums esošo fermu. Šobrīd vairumā viensētu, kur notiek lauksaimnieciskā darbība, tā galvenokārt ir ekstsensīva un nodrošina vietējo iedzīvotāju personīgo patēriņu - naturālā saimniecība. 1. attēlā 2. lpp redzams, ka mūsdienās, salīdzinot ar 20. gs. sākumu, tagadējā RNP teritorijā ir krasi samazinājušās lauksaimniecībā izmantojamo zemju platības, bet palielinājušās mežu platības.

1999. - 2003. gadā, veicot pētījumus un apzinot dabas vērtības nacionālā parka teritorijā, Daugavpils Universitāte A. Škutes vadībā, sagatavoja projekta pieteikumu „Sugu un biotopu aizsardzība dabas parkā „Rāzna”” LIFE-Daba programmai. Projekta mērķis bija toreizējā dabas parkā ieviest pasākumu kompleksu Eiropas Savienības nozīmes biotopu un sugu aizsardzībai, sagatavot un uzstādīt informācijas standus, kā arī veikt citus pasākumus, tajā skaitā izveidot īpaši aizsargājamās dabas teritorijas pārvaldes administrāciju. 2004. gada 30. jūlijā LIFE-Daba programma akceptēja projekta pieteikumu un tā ietvaros tika veikti pirmie dabas aizsardzības pasākumi RNP, piemēram, sarkanvēdera ugunskrupja *Bombina bombina* reintrodukcija u.c. pasākumi, tajā skaitā dabas aizsardzības plāna izstrāde.

Kopš 2007. gada RNP pārvaldes nodrošināšanai ir izveidota atsevišķa administrācija, kas teritorijā veic ne tikai kontroles un pārraudzības funkcijas, bet organizē arī biotehniskus pasākumus dabas vērtību saglabāšanai, uzturēšanai un aizsardzībai.

I. 1.6. Kultūrvēsturiskais raksturojums

Kultūras pieminekļi ir kultūrvēsturiskā mantojuma daļa - kultūrvēsturiskas ainavas un atsevišķas teritorijas: senkapi, kapsētas, parki, vēsturisko notikumu norises un ievērojamu personu darbības vietas, kā arī atsevišķi kapi, ēku grupas un atsevišķas ēkas, mākslas darbi, iekārtas un priekšmeti, kuriem ir vēsturiska, zinātniska, mākslinieciska vai citāda kultūras vērtība un, kuru saglabāšana nākamajām paaudzēm atbilst Latvijas valsts un tautas, kā arī starptautiskajām interesēm.

Saskaņā ar Kultūras ministrijas 1998. gada 29. oktobra rīkojumu Nr. 128 “Par valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstu” RNP teritorijā atrodas kopumā 72 valsts aizsardzībā esoši kultūras pieminekļi, no tiem 48 ir valsts nozīmes un 23 vietējas nozīmes aizsargājami kultūras pieminekļi (I 1.6.1. tabula, 2.6. pielikuma karte). Bez šiem, oficiāli valsts aizsardzībā esošajiem kultūras pieminekļiem, nacionālā parka teritorijā atrodas arī vairāki citi objekti, kuriem piemīt augsta kultūrvēsturiska vērtība, piemēram, Rudušku vecticībnieku lūgšanu nams, Andrupenes katoļu baznīca u.c.

Pilskalni un apmetnes (pēc RNP AEP, 2008.)

Bronzas laikmeta beigās un senākajā dzelzs laikmetā (~500. g. pirms Kr. līdz 1. gs.), tagadējā nacionālā parka teritorijā pieauga apdzīvotības blīvums un radās apmetnes. Zināms, ka nocietinātas apmetnes bijušas Balteņu pilskalnā (Čornajas pagasts) un Zeļenopoles Karātavu kalnā (Viseļņicā) – pilskalnā (Mākoņkalna pagasts). Agrajā dzelzs laikmetā (2.-4. gs.) sakarā ar vietējās dzelzs ieguvu strauji ieviesās zemkopība un cilvēki no ezeru un upju krastiem sāka pārvietoties uz lauksaimniecībai vairāk piemērotajām zemienēm.

Sākot ar vidējo dzelzs laikmetu (5.–9. gs.) Latgaļi bija izveidojušies par patstāvīgu baltu etnisko vienību, bet vēlā dzelzs laikmeta (9.–12. gs.) otrajā pusē noritēja latgaļu zemju apvienošanās, kā rezultātā izveidojās valstiskās struktūras - Jersikas un Kokneses kņazistes un Tālavas un Atzeles zemes. Valstiskās struktūras administratīvās sistēmas mazākā vienība bija ciems, kas sastāvēja no vairākām savrupām sētām. Vairāki ciemi apvienojās pilsnovadā, kura centrā atradās nocietināta vieta – pilskalns. Pie lielākajiem pilskalniem ar apmetnēm varētu būt bijuši arī agrāko pilsnovadu centri. Šāds centrs, iespējams, bijis Vecslobodas pilskalns Kaunatas pagastā, Bondaru pilskalns Mākoņkalna pagastā, Stalidzānu Svilušais kalns – (Kara kapi) – pilskalns Andrupenes pagastā.

I.1.6.1. tabula

Valsts aizsargājami kultūras pieminekļi RNP

Pagasta nosaukums	Kultūrvēsturiskie pieminekļi	
	Valsts nozīmes	Vietējās nozīmes
Čornajas pagasts	Puncuļu senkapi	Melnā Dukstīgala katoļu baznīca
	Ladušu pilskalns	Rečiņas vecticībnieku kopienas lūgšanu nams
	Balteņu pilskalns	Vagaļu senkapi
	Balteņu senkapi	
Kaunatas pagasts	Batņu senkapi	Asticu viduslaiku kapsēta
	Dzerkaļu pilskalns	Kaunatas katoļu baznīca
	Antropovas senkapi	Kaunatas senkapi
	Vecslobodas pilskalns un senkapi	Kušneru senkapi
	Veresovkas senkapi	Barku senkapi
Lūznavas pagasts	Lūznavas muižas apbūve	Ismeru vecticībnieku kopienas lūgšanu nams
	Kungu māja (Jaunā pils)	Saimniecības ēka Lūznavas muižā
	Klētis Lūznavas muižā	Sanatorija "Rāzna"
	Parks Lūznavas muižā	Zosnas katoļu baznīca
	Višķeru senkapi	Zvanu tornis un vārti
	Zosnas muižas apbūve	Pārvaldnieka māja
	Kungu māja	Parks Zosnas muižā
Mākoņkalna pagasts	Smagaņu pilskalns	Dvarču senkapi
	Škrabu senkapi I, II	Lipušku vecticībnieku kopienas lūgšanu nams
	Giņēviču senkapi	Zundu senkapi
	Jaunstašuļu senkapi	Ubagovas Velna akmens - kulta vieta
	Jaunstašuļu velna pēdas akmens - kulta vieta	
	Malūkstu senkapi	
	Milkas pilskalns	
	Balbīte - pilskalns	
	Padebešu kalna (Mākoņkalna, Volkenbergas) viduslaiku pils	
	Volkenbergas (Mākoņkalna) pilsdrupas	
	Stikutu senkapi (Zviedru kara kapi)	
	Vecstašuļu senkapi	
	Zelenopoles Karātavu kalns (Viselņica) – pilskalns	
	Zeļonku senkapi	
	Bondaru pilskalns ar apmetni	

Pagasta nosaukums	Kultūrvēsturiskie pieminekļi	
	Valsts nozīmes	Vietējās nozīmes
Andrupenes pagasts	Brīveru Garadkas kalns - pilskalns	Stalidzānu senkapi
	Stalidzānu Svilušais kalns (Kara kapi) - pilskalns	
Andzeļu pagasts	Dauguļu Kapču kalns (Gorodok) - pilskalns	Karaļu senkapi (Krievu kapi)
	Jukumu Grumuškas kalns - pilskalns I	Rokoļu viduslaiku kapsēta (Mēra kapi)
	Jukumu Grumuškas kalns - pilskalns II	Tālo Klismetu viduslaiku kapsēta
	Kulakovas senkapi un apmetne	
	Rokoļu senkapi (Kapču kalns)	
Ezernieku pagasts	Bukmuižas katoļu baznīca ar žogu	
	Bukmuižas katoļu baznīcas altāris	
	Jaundomas muižas dzīv. ēkas ārējā fasādes apdare	
	Piloru senkapi I	
	Piloru senkapi II	
	Ūdrāju pilskalns (Dubovka, Ozolkalns) ar apmetni	
	Jurkovas senkapi	
Rundēnu pagasts	Pešļevas senkapi	
	Gorodku pilskalns I (Gorodok)	
	Gorodku pilskalns II (Krutaja gora)	
	Vertilovas viduslaiku kapsēta	

Arhitektūras pieminekļi (pēc RNP AEP, 2008.)

Arhitektūras pieminekļu izvietojums RNP teritorijā ir samērā vienmērīgs. Lielākā daļa no kultūras pieminekļiem ir datējami līdz 19. gadsimta 2. pusei un 20. gadsimta sākumam.

Tautas būvniecību pārstāv lauku sētas, kas mainījušās līdz ar saimniecisko kārtību un pārdzīvojušas citu būvniecības kultūru ietekmi. Līdz 20. gadu zemes reformai latgalieši pārsvarā dzīvoja sādžās, kuru apbūvi noteica „cara laiku” noteikumi. Ciemā zemnieka sētas ēkas – dzīvojamā māja, kūts, klēts, tika izvietotas cieši blakus ar galiem pret ceļu, pagalmu norobežoja sēta ar vārtiem. Dzīvojamā māja parasti bija vientelpas dūmistaba ar neapkurināmu priekštelpu. Dūmi krāsns kurināšanas laikā izplūda pa logiem un durvīm. Dūmvadi krāsniem parādījās tikai 19. gs. otrajā pusē. Riju un pirti kā ugunsnedrošas ēkas būvēja atstatu no dzīvojamām ēkām.

Pēc „iziešanas” viensētās daļēji saglabājās slēgtie pagalmi, kam apkārt augsts žogs, dzīvojamās telpas apvienojums ar kūti. Jaunie būvnoteikumi pamazām izjauca tradicionālo apbūvi, saimniecības ēku izvietojums kļūst brīvāks. Mājām bieži izplatīti dekoratīvie pakši, lieveņi, kokgriezumi, logu aizvirtņi. Arī pašlaik vēl atsevišķās vietās var sastapt tradicionālu latgaliešu apbūvi. Tipisku Latgales lauku sētu var apskatīt Andrupenes pagasta etnogrāfiskajā muzejā (I 1.6.1.attēls).

I 1.6.1. attēls. Etnogrāfiskais muzejs Andrupenes pagastā.

Arhitektūras mantojumā nozīmīgu vietu ieņem sakrālā arhitektūra **baznīcas un krucifiksi**. Izcilākā no katoļu baznīcām ir Bukmuižas baznīca pie RNP robežas. Baznīcās saglabājusies lielākā mākslas pieminekļu daļa, kas ir reliģijas atribūti un tiek izmantoti procesijās - svētbildes, krucifiksi, skulptūras, altāra trauki. Šie darbi piesaista daudzus cilvēkus ne tikai ar savām mākslinieciskajām īpašībām, bet arī ar tiem piedēvētajām īpašajām spējām.

17. gs. otrajā pusē, bēgot no vajāšanām pēc Krievijas pareizticīgās baznīcas reformas, Latgalē ieradās tūkstošiem vecticībnieku, tādējādi šeit izveidojās daudzskaitlīga krievu kopiena. Viņi apmetās savrupi, līdz ar to vecticībnieku kopienās saglabājās daudzas krievu materiālās un garīgās kultūras tradīcijas. Lai arī Latgales krievu iedzīvotāju materiālajai kultūrai bija kopīgi elementi ar Latgales latviešu materiālo kultūru, taču visumā tās atšķīrās, un šīs atšķirības ilgstoši saglabājās. Pētot Latgales senos tautas celtniecības paraugus, ir konstatēts, ka pat pēc 300 gadiem ir saglabājušās ēku celtniecības, plānojuma un istabu iekārtojuma tradīcijas, kas bija raksturīgas tautas celtniecībai Krievijas rietumu reģioniem, no kuriem Latgalē ieradās krievu pārceļotāji. 19. gs. beigās Latgalē dzīvoja ~55 000 vecticībnieku ienācēju pēcteču. Liecības par vecticībnieku centriem saglabājušās arī RNP teritorijā. Tāds ir Čornajas pagastā Rečiņas vecticībnieku lūgšanu nams (19. gs. beigās). Arī Lūznavas pagasta Ismeros saglabājies 19. gs. sākumā būvētais vecticībnieku kopienas lūgšanu nams, bet Mākoņkalna pagasta Lipuškos savulaik bijusi vislielākā vecticībnieku draudze Baltijā. Tur saglabājies 19./20. gs. mijā celtais lūgšanu nams. Vecticībnieku baznīca atrodas arī Rundēnu pagasta Bļižņevā.

Īpašu vietu kultūrvidē veido **krucifiksi**, kas padomju laikos nīdēti, tomēr ir saglabāti - tautas koka celtniecības pieminekļi pie ceļiem, mājām, kā arī cilvēku pulcēšanās vietās.

Mākslas priekšmetu koncentrācijas vietas ir arī **muižas**. Sākotnēji muižas kā apdzīvotas vietas centrs bija kungu māja ar augļudārzu. Celtnes bija no koka, arhitektoniskais izveidojums tām bija diezgan radniecīgs, tās visai maz atšķīrās no zemnieku mitekļiem. Vēlākos gadsimtos muižu arhitektūrā atspoguļojās tās tendences un stili, kas parādījās citur Eiropā. Muižu būvniecību sekmēja to īpašnieku centieni iemiesot savu esamību, parādīt savu varu, iespējas un dzimtas izcelsmi. Viens no muižu uzplaukuma periodiem bija 19. gs. sākums un 20. gs. sākums, kad bija izplatīts eklektisma stils – pagājušo gadsimtu stilu izmantojums. Īpaši populārs bija neogotikas stils, izmantoja arī neorenesanses iezīmes. Populārs kļuva t.s. vasarnīcu stils, kad par atdarināšanas vērtām šķīta Šveices zemnieku dzīvojamās mājas. Taču Latgalē muižu arhitektūras attīstību vairāk sekmēja nevis muižniecība kopumā, bet gan atsevišķu muižnieku dzimtu pārstāvju darbība un ieguldījums, mākslinieciskā gaume un intereses. Spilgts piemērs tam ir Lūznavas muižas

(Lūznavas pagasts) īpašniece Pēterburgas Zinātņu Akadēmijas akadēmiķa profesora S. Kerbedza meita Jevgēnija, kas izvērša plašu filantropisko darbību, uzturēja kontaktus ar Itāliju un Poliju, interesējās par mākslu. Lūznavas muižas dzīvojamā ēka, kas celta 20. gs. sākumā, vairāk atbilst savrupmājas tipam ar jūgendstila iezīmēm. Tā celta no sarkaniem ķieģeļiem, cokolstāvs veidots no plēstiem laukakmeņiem. Muižas visai sarežģītais arhitektoniskais risinājums, šķiet, atspoguļo pašas muižas īpašnieces mākslinieciskos priekšstatus. Par viņas mākslinieciskajām interesēm liecina arī tas, ka Lūznavas muižā bijusi ievērojama mākslas darbu kolekcija, kas veidojās no ārzemju ceļojumu laikā iegādātajiem priekšmetiem. Muižā vasarās uzturējās arī vairāki poļu gleznotāji un tēlnieki, kas tur arī strādājuši un devuši savu ieguldījumu telpu interjera izveidē.

Arheoloģijas pieminekļi

Vairums arheoloģijas objektu - pilskalnu, kulta vietu, senkapu - atrodas Latgales augstienes robežās, arī RNP. Šīm vietām ir liela vēsturiska un simboliska nozīme. RNP teritorijā esošie arheoloģiskie pieminekļi – pilskalni, senkapi – daudzos gadījumos ir apauguši ar krūmiem, tiem ir grūti piekļūt un tos pamanīt bez speciālām zināšanām vai konkrētām norādēm nav iespējams.

Tradicionālais dzīvesveids

Lauku iedzīvotāji vēl 19. gs. otrajā pusē tērpās saskaņā ar senajām tradīcijām, bet audumu un apģērbu bieži vien darināja paši. Latgalē tautas tērps veidojās daudzu kultūru saskarsmes rezultātā. Latgalei raksturīga **augsta līmeņa amatniecība** šādās jomās: tradicionālo audumu, apģērbu un mājsaimniecības piederumu (aizkari, dvieļi u.c.) izgatavošana, kokgriešana un podniecība (keramikas trauki). RNP teritorijā atrodas vairākas tautas daiļamatu meistaru - audēju studijas, kā arī viena no Latgales *Pūdnīku skūlas* dibinātāja E. Vasilevska mājvieta – darbnīca.

Savdabīgas un tradīcijām bagātas ir **Latgales zirgkopības tradīcijas**, tajā skaitā ilgstošs selekcijas darbs – Latgales rikšotājs un vilcējs. Mūsdienās Latgales tradicionālās zirgkopības tradīciju saglabāšanas vienīgais centrs atrodas RNP teritorijā – saimniecībā „Rudo kumeļu pauguri”.

Papildus dažādiem ekonomiskiem un politiskiem faktoriem teritoriju attīstībā, nozīmīga ir arī sociālās kultūras vide – **valoda, tradīcijas, izglītība, dejas, dziesmas, tradicionālie mūzikas instrumenti** u.c.

Latviešu valoda izveidojās 14. -16. gs. no latgaļu, sēļu, zemgaļu un kuršu valodām, kā arī somu – lībiešu valodām. 17. gs. latviešu valoda nostiprinājās un izplatījās visā Latvijas teritorijā. Tomēr, līdz pat mūsdienām latviešu valodā saglabājies lībiskais, vidus un augšzemnieku dialekts. Katrā no tiem ir savas izloksnes. **Latgaļu teritorijā latvieši runā vidus dialekta latgaliskajā izloksnē.** Var pieņemt, ka latgaļu valoda bijusi dialektiski ļoti diferencēta. Pēc Latgales pievienošanas Krievijai, arī Latgalē notika pastiprināta pārkrievošana. Kopš 1784. gada Latgales pilsētu maģistrāti pieņēma darbā tikai tādu skolotājus, kas prata krievu valodu. No 1865. līdz 1904. gadam Latgalē bija spēkā latīņu burtu rakstības aizliegums. Lielākā daļa bērnu palika bez skolas izglītības. Latgalē gan bija izplatīta mājniecības sistēmā zemnieku bērniem. Mājās mācīja lasīt iespiestus tekstus un noskaitīt no galvas katoļu lūgšanas. Tomēr 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā Rēzeknes apriņķī, salīdzinot ar pārējo Latvijas teritoriju un Latgali, bija viszemākais lasītprasēju īpatsvars.

Latgaliešu rakstu valodas rašanās ir vēsturiski nosacīta. No 1629. gada Latgale palika katoliskās Polijas pakļautībā un bija administratīvi šķirta no pārējās latviešu teritorijas.

Katoļu garīdznieki, īpaši jezuīti, lai nostiprinātu ietekmi tautā, mācījās vietējo valodu, bet ar laiku katoļu garīdzniekiem radās arī vajadzība pēc grāmatām vietējā valodā. Visas pirmās grāmatas, ko izdeva Latgales zemnieku vajadzībām, bija tulkojuši vai sarakstījuši katoļu garīdznieki. 1730. gadā tika izdots pirmais garīgo dziesmu izdevums latgaliski, taču no šī izdevuma neviens eksemplārs nav saglabājies. Pirmā latgaliski iespiestā grāmata, kas saglabājusies līdz mūsu dienām, ir Evaņģēliju tulkojums, kas iznāca 1753. gadā. Starp senākajiem tekstiem, kas saglabājušies, ir arī 1771. gadā izdotā grāmata „Naboženstvo”. Katoļu garīdznieki sarakstīja arī latgaliešu ābece, kalendārus, lūgšanu grāmatas. Spilgtākā personība senākajā latgaļu rakstu valodas periodā ir garīdznieks un literāts Mihaels (Miķelis) Rots (1721. – 1785.), kurš darbojies kā misionārs Dagdā, bet bieži uzturējies arī Kaunatā un Varakļānos. Viņš sācis veidot draudzes skolas Kaunatā, Bukmuižā un Dagdā. Viņš ir četru grāmatu autors. M. Rots minams arī kā pirmais latgaļu laicīgās dzejas autors. Jāpiezīmē, ka no Kaunatas nāk arī publicists Jezups Macilevičs (1805. – 1872.), kas uzskatāms par latgaliešu laicīgas literatūras aizsācēju. Tā gan vēl nav daiļliteratūra, bet praktisku padomu un pamācību krājumi. Piemēram, 1850. gadā Viļņā izdotajā grāmatā ir doti padomi, kā rīkoties zemniekam, lai izaudzētu labu ražu, kā cept maizi, kā audzēt kartupeļus, darīt alu, gatavot ēst un citi vērtīgi padomi. Rēzeknes rajona Lūznava ir dzimtā puse ievērojamajam dzejniekam un filozofam Robertam Mūkam (R.Avenam). Pēc Latgales pievienošanās pērējiem Latvijas novadiem 1919. gadā, Latgalē notika lielas sociālas un ekonomiskas pārmaiņas. Tika attīstīts skolu tīkls, veicinātas kultūras aktivitātes.

Kopumā latgaliešu valodā ir uzrakstīts plašs literatūras klāsts, kas ietver sakrālo literatūru, kalendārus, dzeju, stāstus un periodiku. Līdz II Pasaules karam šo izdevumu skaits sasniedza apmēram 2000. Padomju laikā latgaliešu valodas pielietojums tika ierobežots, bet trimdā latgaliskās literatūras tradīcija turpinājās. Latvijā pēc neatkarības atgūšanas atkal palielinājās interese par Latgales vēsturi, valodu, literatūru.

Saglabāts arī plašs, tajā skaitā RNP teritorijā radies un par šīs teritorijas vietām - ezeriem, kalniem u.c. **teiku un pasaku klāsts**.

I. 1.7. Valsts un pašvaldības institūciju funkcijas un atbildība

RNP pārvaldi īsteno Vides ministrijas pakļautībā esošā tiešās pārvaldes iestāde – Rāznas nacionālā parka administrācija, kas darbojas saskaņā ar RNP administrācijas nolikumu (MK not. Nr. 89, 30.01.2007.). Administrācijas funkcijas ir pārvaldīt RNP un īstenot valsts dabas aizsardzības politiku teritorijā. I 1.7.1. attēlā ir shematiski parādīta RNP teritorijas pārvaldes un kontroles shēma.

Lai saskaņotu dabas aizsardzības intereses un saimniecisko darbību nacionālā parka teritorijā, ir izveidota nacionālā parka konsultatīvā padome, kas darbojas saskaņā ar RNP konsultatīvās padomes nolikumu (MK noteikumi Nr. 210, 27.03.2007.). Padomes sastāvā ir pārstāvji no Vides ministrijas, Dabas aizsardzības pārvaldes, Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas, Valsts meža dienesta, valsts akciju sabiedrības "Latvijas Valsts meži", Dienvidlatgales un Austrumlatgales reģionālās lauksaimniecības pārvaldes, Latgales plānošanas reģiona attīstības padomes, Daugavpils Universitātes un visām pašvaldībām, kuras atrodas nacionālā parka teritorijā. Konsultatīvās padomes funkcijas ir veicināt valsts un pašvaldību iestāžu, kā arī biedrību un nodibinājumu, citu privātpersonu, ārvalstu un starptautisko institūciju un iedzīvotāju līdzdalību nacionālā parka individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu un dabas aizsardzības plāna īstenošanā, kā arī sekmēt informācijas apmaiņu un sadarbību starp nacionālā parka administrāciju un valsts un

pašvaldību iestādēm, biedrībām, nodibinājumiem un iedzīvotājiem, lai īstenotu nacionālā parka izveidošanas un aizsardzības mērķus. RNP teritorijā esošo privāto zemes īpašumu apsaimniekošanu un pārvaldi veic zemes īpašnieki un lietotāji, saskaņā ar normatīvajiem aktiem.

RNP individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu ievērošanas kontroli veic RNPA, Valsts Vides dienesta Vides kontroles un uzraudzības departaments un Valsts Vides dienesta Rēzeknes un Daugavpils reģionālās vides pārvaldes.

Normatīvo aktu ievērošanu, kuri regulē meža zemju apsaimniekošanu un izmantošanu, uzrauga RNPA un Valsts meža dienesta Austrumlatgales virsmežniecības Kaunatas (Čornajas un Kaunatas pagasti), Maltas (Lūznavas un Mākoņkalna pagasti) un Zilupes mežniecības (Rundēnu pagasts) un Dienvidlatgales virsmežniecības Bukmuižas (Andzeļu un Ezernieku pagasts) un Dagdas mežniecības (Andrupenes pagasts).

Zemkopības ministrijas pārraudzībā esošā Lauku atbalsta dienesta Austrumlatgales un Dienvidlatgales reģionālās lauksaimniecības pārvaldes uzrauga normatīvo aktu ievērošanu lauksaimniecības jomā un administrē Eiropas Savienības, kā arī valsts atbalstu laukiem un lauksaimniecībai.

Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Latgales reģionālā nodaļa realizē valsts kontroli kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un aizsardzības jomā. Tās pienākumos ietilpst kultūras mantojuma apzināšana, izpēte un kultūras pieminekļu uzskaitē.

Likuma “Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 32¹. pants nosaka, ka īpaši aizsargājamo dabas teritoriju monitoringu organizē un koordinē Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūra.

I 1.7.1. attēls. RNP pārvaldes shēma.

I. 2. Normatīvo aktu normas, kas tieši attiecas uz konkrēto aizsargājamo teritoriju, tajā skaitā pašvaldību saistošie noteikumi, kuri attiecas uz aizsargājamo teritoriju

“Rāzņas nacionālā parka likums” (02.11.2006., grozījumi 25.01.2007. un 14.06.2007.) nosaka RNP statusu, izveidošanas mērķi, robežas, aizsardzības un izmantošanas kārtību, funkcionālās zonas, kā arī nacionālā parka pārvaldes kārtību.

MK noteikumi Nr. 447 **“Rāzņas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi”** (26.06.2007.) nosaka RNP aizsardzības un izmantošanas kārtību, nacionālā parka apzīmēšanai dabā lietojamās speciālās informatīvās zīmes paraugu un tās lietošanas kārtību un nacionālajā parkā esošo dabas pieminekļu - aizsargājamo ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko dabas pieminekļu un aizsargājamo koku - aizsardzības un izmantošanas kārtību.

MK noteikumi Nr. 447 **“Rāzņas nacionālā parka administrācijas nolikums”** (30.01.2007.) nosaka RNPA funkcijas, uzdevumus un tiesības, tās struktūru un amatpersonu kompetenci, kā arī tās darbības tiesiskuma nodrošināšanas un pārskatu sniegšanas kārtību.

MK noteikumi Nr. 447 **“Rāzņas nacionālā parka konsultatīvās padomes nolikums”** nosaka, ka konsultatīvā padome ir koleģiāla konsultatīva institūcija, kuras mērķis ir saskaņot dabas aizsardzības intereses un saimniecisko darbību nacionālā parka teritorijā. Nolikums nosaka padomes funkcijas, uzdevumus, tiesības, kā arī darba kārtību.

Latvijas dabas aizsardzības politika

Nacionālais vides politikas plāns Latvijai. Akceptēts Ministru Kabinetā (turpmāk MK) 04. 02. 2004⁵ rīkojums Nr. 81.

Bioloģiskās daudzveidības nacionālā programma. Akceptēta MK 16. 05. 2000., paredz pasākumu veikšanu ES direktīvu prasību ieviešanai, t.sk. aizsargājamo teritoriju tīkla pilnveidošanu, aizsargājamo augu un dzīvnieku sugu dzīvotņu aizsardzības nodrošināšanu, labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanu apdraudētajām sugām.

Vides un dabas aizsardzība

“Vides aizsardzības likuma” (15.11.2006., grozījumi 21.06.2007. un 14.02.2008.) mērķis ir nodrošināt vides kvalitātes saglabāšanu un atjaunošanu, kā arī dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu. Cita starpā tas nosaka valsts kontroli vides jomā, atbildību par videi nodarīto kaitējumu, t.sk. kaitējumu, kas nodarīts īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, mikroliegumiem, kā arī īpaši aizsargājamām sugām un biotopiem, ūdeņiem, augsnei un zemes dzīlēm. Īpaši aizsargājamām sugām vai biotopiem nodarītā kaitējuma ietekmes būtiskumu novērtē salīdzinājumā ar pamatstāvokli, ņemot vērā Ministru kabineta noteiktos kritērijus.

Likums **“Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām”** (02.03.1993., grozījumi 30.10.1997., 28.02.2002., 12.12.2002., 20.11.2003., 15.09.2005. un 10.05.2007) definē aizsargājamo teritoriju kategorijas (II nod.), paredz to saglabāšanas nodrošināšanu (IV nod.), ietverot nepieciešamību izstrādāt tām dabas aizsardzības plānus. Likums regulē ar zemes īpašuma tiesībām saistītos jautājumus aizsargājamās teritorijās (VII nod.) u.c. jautājumus. Likuma 25. pants paredz, ka zinātniskās, dabas aizsardzības un citādas darbības veikšanai aizsargājamās

⁵ Šeit un turpmāk apakšnodalā likumdošanas akta pieņemšanas vai grozīšanas datums Saeimā vai Ministru Kabinetā

teritorijās var izveidot aizsargājamās teritorijas pārvaldes institūciju un lēmumu par tās izveidošanu pieņem valsts institūcija, ar kuras lēmumu ir izveidota aizsargājamā teritorija.

“Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (NATURA 2000) izveidošanas kritēriji Latvijā” (MK noteikumi Nr. 199., 28.05.2002., izdoti saskaņā ar likuma “Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 43. panta otro daļu) nosaka kritērijus, kas piemērojami Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju izveidošanai Latvijā.

MK noteikumi Nr. 455 (06.06.2006.) **“Kārtība, kādā novērtējama ietekme uz Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (Natura 2000)”** attiecas uz to paredzēto darbību ietekmi uz Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*), kuru īstenošanai nav jāveic ietekmes uz vidi novērtējums.

MK noteikumi Nr. 594 (18.07.2006.) **“Noteikumi par kritērijiem, pēc kuriem nosakāmi kompensējošie pasākumi Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (Natura 2000) tīklam, to piemērošanas kārtību un prasībām ilgtermiņa monitoringa plāna izstrādei un ieviešanai”** nosaka, ka kompensējošiem pasākumiem ir jānodrošina to pašu sugu vai biotopu, kurus negatīvi ietekmē paredzētās darbības veikšana vai plānošanas dokumenta īstenošana, aizsardzību tādā pašā apmērā kā paredzētās darbības veikšana vai plānošanas dokumenta īstenošana; pasākumi nav aizstājami ar videi nodarītā kaitējuma dēļ radušos zaudējumu atlīdzību naudā. Kompensējošie pasākumi var būt sekojoši: 1) paredzētās darbības vai plānošanas dokumenta ietekmētās *Natura 2000* teritorijas daļas aizstāšana ar tiešā tuvumā (blakus) esošu teritorijas daļu, kas pēc ekoloģiskajiem parametriem ir līdzvērtīga ietekmētajai; jaunas *Natura 2000* teritorijas izveidošana, kas atbilst ietekmētās *Natura 2000* teritorijas daļai un ietekmētās sugas vai biotopa ekoloģiskajiem parametriem, citur Latvijas teritorijā; sugas vai biotopa atjaunošanas pasākumi, kas nodrošina ietekmētās sugas vai biotopa saglabāšanu līdzvērtīgā apjomā (īpatņu vai atradņu skaits, biotopa platība), esošajās *Natura 2000* teritorijās.

Dabas aizsardzības plānu izstrādes kārtību īpaši aizsargājamām dabas teritorijām nosaka MK noteikumi Nr. 686. **“Noteikumi par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas dabas aizsardzības plāna saturu un izstrādes kārtību”** (09.10.2007.).

“Sugu un biotopu aizsardzības likuma” (16.03.2000., groz. 15.09.2005. un 26.10.2006.) mērķi ietver bioloģiskās daudzveidības nodrošināšanu, saglabājot Latvijai raksturīgo faunu, floru un biotopus, populāciju un biotopu saglabāšanas veicināšanu atbilstoši ekonomiskajiem un sociālajiem priekšnoteikumiem un kultūrvēsturiskajām tradīcijām. Likums nosaka valsts institūciju kompetenci sugu un biotopu aizsardzībā, t.sk. Vides ministrijas un tās padotībā esošo valsts iestāžu pienākumu nodrošināt īpaši aizsargājamo sugu un biotopu aizsardzības uzraudzību; veicināt visu vietējo sugu un biotopu saglabāšanu, kā arī, ja nepieciešams, to atjaunošanu un optimālu biotopu platību uzturēšanu; tās var ierosināt ierobežot, apturēt vai aizliegt sugu un biotopu izmantošanu, ja tā var apdraudēt populāciju un biotopu eksistenci. Likumā (7. pantā) definēts sugu un biotopu labvēlīgas aizsardzības statuss.

Latvijā īpaši aizsargājamās sugas uzskaitītas MK noteikumos Nr. 396 **“Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu”** (14.11.2000., groz. 27.07.2004.). *Līdz šim nacionālajā parkā „Rāzna” konstatētas vai potenciāli sastopamas 2 mieturaļģu, 5 ķērpju, 3 sūnu, 34 vaskulāro augu, 18 bezmugurkaulnieku, 3 abinieku, 2 rāpuļu, 2 zivju, 20 zīdītāju un 44 putnu sugas, kas iekļautas šo noteikumu pielikumos.*

MK noteikumos Nr. 421 **“Noteikumi par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu”** (05.12.2000., groz. 25.01.2005. un 27.01.2009.) iekļauti Latvijā apdraudēti vai reti biotopi.

Nacionālajā parkā „Rāzna” līdz šim konstatēti seši šo noteikumu pielikumā uzskaitītie biotopi – neaizaudzis plašs ezera liedags, ezeri ar mieturaļģu Charophyta augāju, ezeri ar piekrastē dominējošu minerālgrunti, nogāžu un gravu meži, ozolu meži un melnalkšņu staignāji.

MK noteikumi Nr. 153 **“Noteikumi par Latvijā sastopamo Eiropas Savienības prioritāro sugu un biotopu sarakstu”** (21.02.2006.) nosaka Latvijā sastopamo Eiropas Savienības prioritāro sugu un biotopu sarakstu. Nacionālajā parkā „Rāzna” ir konstatēti 6 biotopi – sugām bagātas vilkakūlas pļavas smilšainās augsnēs (6230*), boreālie meži (9010*), melnalkšņu staignāji (9080*), nogāžu un gravu meži (9180*), purvainie meži (91D0*), pārmitri platlapju meži (91E0*).

MK noteikumi Nr. 211 **“Noteikumi par putnu sugu sarakstu, kurām piemēro īpašus dzīvotņu aizsardzības pasākumus, lai nodrošinātu sugu izdzīvošanu un vairošanos izplatības areālā”** nosaka putnu sugu sarakstu, kurām piemēro īpašus dzīvotņu aizsardzības pasākumus, lai nodrošinātu sugu izdzīvošanu un vairošanos izplatības areālā. Nacionālā parka teritorijā līdz šim konstatētas 34 sugas, kas ir iekļautas šo noteikumu pielikumā.

MK noteikumi Nr. 45 **“Mikrolienumu izveidošanas, aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi”** (30.01.2001., groz. 31.05.2005.) paredz mikrolienumu izveidi virknei īpaši aizsargājamo sugu un biotopu, lai nodrošinātu to aizsardzību un apsaimniekošanu. Noteikumu II. daļas 6. punkts paredz, ka mikrolienumi veidojami biotopiem, kas iekļauti MK „Noteikumos par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu” (not. Nr. 421), kā arī meža biotopiem atbilstoši zemkopības ministra apstiprinātai metodikai (ZM Instrukcija Nr. 7 **“Meža biotopu, kuriem izveidojami mikrolienumi, noteikšanas metodika”**). Noteikumu pielikumos doti sugu saraksti, kurām jāveido mikrolienumi. Uzskaitītajām putnu sugām noteiktas arī mikrolienumu platības robežas. Līdz šim nacionālajā parkā „Rāzna” konstatētas vai potenciāli sastopamas 1 ķērpju, 2 sūnu, 20 vaskulāro augu, 5 bezmugurkaulnieku, 1 abinieku, 1 rāpuļu un 18 putnu sugas, kas iekļautas šo noteikumu pielikumos.

MK 24.04.2007. noteikumi Nr.281 **“Noteikumi par preventīvajiem un sanācijas pasākumiem un kārtību, kādā novērtējams kaitējums videi un aprēķināmas preventīvo, neatliekamo un sanācijas pasākumu izmaksas”** nosaka:

- 1) tieša kaitējuma draudu gadījumus, kuros Valsts vides dienests organizē preventīvos pasākumus;
- 2) kārtību, kādā tieša kaitējuma draudu gadījumā Valsts vides dienests organizē preventīvos pasākumus;
- 3) sanācijas mērķus un metodes, kuras izmanto, ja ir nodarīts kaitējums videi;
- 4) kārtību, kādā nosaka un veic sanācijas pasākumus, ja ir nodarīts kaitējums videi;

kārtību, kādā novērtē kaitējumu videi un aprēķina preventīvo, neatliekamo un sanācijas pasākumu izmaksas, kā arī zaudējumu atlīdzināšanu par īpaši aizsargājamo sugu individu un biotopu iznīcināšanu vai bojāšanu.

MK noteikumi Nr. 345 **“Kārtība, kādā zemes lietotājiem nosakāmi zaudējumu apmēri, kas saistīti ar īpaši aizsargājamo nemedējamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītiem būtiskiem postījumiem”** (31.07.2001., groz. 06.09.2005.) paredz zaudējumu kompensāciju, ja tie pārsniedz 10 % no ražas vērtības.

Likums **„Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikrolienumos”** (30.06.2005., ar groz. 20.10.2005., 19.12.2006., 04.04.2007. un 08.11.2007.) paredz nosacījumus, ar kādiem

piešķirama kompensācija par saimnieciskās darbības ierobežojumiem valsts un pašvaldību izveidotajās aizsargājamās teritorijās, un šīs kompensācijas piešķiršanas kārtību. Likums nosaka kompensācijas veidus (atlīdzība un zemes maiņa), mežsaimnieciskās darbības ierobežojumus, par kuriem pienākas atlīdzība (jebkādas mežsaimnieciskās darbības aizliegums visa kalendāra gada laikā; galvenās cirtes (izņemot kailcirtes) aizliegums visa kalendāra gada laikā; kopšanas cirtes aizliegums visa kalendāra gada laikā); nosaka atlīdzības apmēra novērtēšana un atlīdzības piešķiršanas kārtību u.c. jautājumus.

MK noteikumi Nr. 219 (21.03.2006.) **“Kārtība, kādā novērtē atlīdzības apmēru par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos, kā arī izmaksā un reģistrē atlīdzību”** nosaka atlīdzības apmēra novērtēšanas kārtību, atlīdzības novērtēšanas metodiku, kā arī atlīdzības izmaksas un atlīdzības izmaksu reģistrācijas kārtību un termiņus.

Meži

“Meža likuma” (24.02.2000., grozījumi 13.03.2003., 27.01.2005., 29.04.2005., 16.02.2006., 19.12.2006. un 14.06.2007.) mērķis ir regulēt “visu Latvijas mežu ilgtspējīgu apsaimniekošanu, visiem meža īpašniekiem vai tiesiskajiem valdītājiem garantējot vienādas tiesības, īpašumtiesību neaizskaramību un saimnieciskās darbības patstāvību un nosakot vienādus pienākumus”. Meža likums paredz galvenās cirtes aizliegumu īpaši aizsargājamās meža iecirkņos (mikroliegumos) (9.pants). Likums uzliek par pienākumu meža īpašniekam vai tiesiskajam valdītājam ievērot vispārējās dabas aizsardzības prasības (35. pants). 36. pantā pausta nepieciešamība izdalīt īpaši aizsargājamus meža iecirkņus – mikroliegumus un aizsargājamās zonas gar ūdeņiem un mitrzemēm, kā arī saglabāt īpaši nozīmīgus mežaudzes struktūras elementus visu veidu cirtēs.

MK noteikumi Nr. 189 **“Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā”** (08.05.2001., grozījumi 26.02.02., 08.02.2005., 17.05.2005.) nosaka vispārējās dabas aizsardzības prasības meža apsaimniekošanā, dabas aizsardzības prasības galvenajā un kopšanas cirtē, saimnieciskās darbības ierobežojumus dzīvnieku vairošanās sezonas laikā. Vispārējās prasības ietver buferzonu noteikšanu ap mikroliegumiem īpaši aizsargājamām putnu sugām, aizsargājamo zonu noteikšanu gar ūdeņiem, kurās aizliegta kailcirte u.c. prasības (II daļa). III daļā aplūkotās dabas aizsardzības prasības ietver dažādu mežaudzes struktūras elementu (t.sk. koku ar lieliem un resniem zariem, dobumainu koku, koku ar lielām putnu ligzdām, stubeņu un nokaltušu lielu dimensiju koku) saglabāšanu galvenajā un kopšanas cirtēs. Saimnieciskās darbības ierobežojumi dzīvnieku vairošanās sezonas laikā ietver sezonālu saimnieciskās darbības aizliegumu buferzonās ap reto putnu sugu ligzdošanas vietu mikroliegumiem (IV daļa).

MK noteikumi Nr. 892: **“Noteikumi par koku ciršanu meža zemēs”** (31.10.2006.) cita starpā nosaka galvenās cirtes vecumu un caurmēru, paredzot, ka īpaši aizsargājamās dabas teritorijās (ĪADT), kur tas atļauts, galveno cirti veic, kad mežaudze sasniegusi galvenās cirtes vecumu. Saskaņā ar noteikumiem, mežaudzes, kas atrodas ĪADT, mikroliegumā vai ūdeņu aizsargjoslā, nav atzīstamas par neproduktīvām.

Pamatojoties uz MK noteikumiem Nr. 45, Zemkopības ministrija ir izdevusi Instrukciju Nr. 7 **“Meža biotopu, kuriem izveidojami mikroliegumi, noteikšanas metodika”** (09.11.2001.), līdz ar to dodot iespēju aizsargāt dabiskos meža biotopus (“mežaudžu atslēgas biotopus”), veidojot tiem mikroliegumus.

“Meža zemes transformācijas noteikumi” (MK noteikumi Nr. 806, 28.09.2004., grozījumi 26.09.2006.) nosaka meža zemes transformācijas nosacījumus, transformācijas iesnieguma

iesniegšanas, izskatīšanas un atļaujas saņemšanas kārtību un transformācijas dēļ valstij nodarīto zaudējumu aprēķināšanas un atlīdzināšanas kārtību.

MK noteikumi Nr. 398 **“Meža atjaunošanas noteikumi”** (11.09.2001., groz. 06.11.2001. un 24.10.2006.) nosaka meža atjaunošanas termiņus katram meža augšanas apstākļu tipam, mežaudzes atjaunošanas kritērijus un atjaunotās mežaudzes kopšanas pārbaudes kritērijus.

MK noteikumi Nr. 217 **“Noteikumi par meža aizsardzības pasākumiem un ārkārtas situāciju izsludināšanu mežā”** (29.05.2001., groz. 03.07.2001., 21.09.2004., 15.03.2005., 20.12.2005. un 08.08.2006.) nosaka meža aizsardzības pasākumus, to izpildes kārtību un termiņus, kā arī kārtību, kādā izsludināmas ārkārtas situācijas sakarā ar meža ugunsgrēku izplatīšanos, meža kaitēkļu savairošanos un slimību izplatīšanos masveidā. Noteikumi attiecas arī uz īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām, ciktāl to individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi nenosaka citādi.

Ūdeni

“Aizsargjoslu likums” (05.02.1997., groz. 21.02.2002., 19.06.2003., 22.06.2005. un 06.03.2008.) nosaka dažādus aprobežojumus ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslās, nosaka ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslu platumu atkarībā no to izmēriem.

“Ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslu noteikšanas metodika” (MK noteikumi Nr. 284, 04.08.1998.) regulē aizsargjoslu noteikšanas kārtību, apzīmēšanu dabā, vides aizsardzības prasības aizsargjoslās.

“Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti” (MK noteikumi Nr. 118, 12.03.2002., grozījumi 01.10.2002., 04.10.2005. un 07.07.2008.) nosaka prioritāros zivju ūdeņus, kuros nepieciešams veikt ūdeņu aizsardzību vai kvalitātes uzlabošanas pasākumus, lai nodrošinātu zivju populācijām labvēlīgus apstākļus. Saskaņā ar šiem noteikumiem prioritārie zivju ūdeņi ir Ežezers, Dubuļi, Rāznas un Zosnas ezers.

„Noteikumi par piesārņojošo vielu emisiju ūdenī” (MK noteikumi nr. 34, 22.01.2002., grozījumi 16.01.2007. un 15.04.2008.) nosaka notekūdeņu emisijas robežvērtības un aizliegumus piesārņojošo vielu emisijai ūdenī.

“Zvejniecības likums” (12.04.1995, grozījumi 01.10.1997., 29.10.1998., 17.02.2000., 18.10.2001., 19.06.2003., 30.10.2003., 30.09.2004., 26.05.2005. un 09.10.2008.) reglamentē zivju resursu izmantošanu, aizsardzību un uzraudzību, nosaka tauvas joslu.

“Noteikumi par rūpniecisko zveju iekšējos ūdeņos” (MK noteikumi Nr. 295, 02.05.2007.) nosaka kārtību, kādā fiziskās un juridiskās personas drīkst nodarboties ar rūpniecisko zveju Latvijas Republikas iekšējos ūdeņos, izņemot ūdeņus, kas tiek izmantoti tikai specializētai zivkopībai un mākslīgai zivju pavairošanai.

MK noteikumi Nr. 31 **“Makšķerēšanas noteikumi”** (10.01.2006.) nosaka kārtību, kādā fiziskās personas Latvijas Republikas ūdeņos var nodarboties ar amatierzveju — makšķerēšanu, kā arī ar zemūdens medībām, vēžu un citu ūdens bezmugurkaulnieku ieguvī ar šajos noteikumos atļautiem makšķerēšanas, zemūdens medību un vēžošanas rīkiem. Noteikumi nosaka arī, ka privātos ezeros un ezeros, kas atrodas viena īpašnieka zemesgabala robežās un kuros zvejas tiesības nepieder valstij, makšķerēšanas tiesības pieder ezeru īpašniekam. Īpašnieks makšķerēšanas tiesības var izmantot pats vai atļaut tās izmantot arī citām fiziskām vai juridiskām personām saskaņā ar šiem noteikumiem un normatīvajiem aktiem par zvejas tiesību izmantošanu privātajos ūdeņos.

MK noteikumi Nr. 574 **„Licencētās amatierzvejas – makšķerēšanas – kārtība”** (14.10.2003., grozījumi 09.05.2006.) nosaka kārtību, kādā veicama licencētās amatierzvejas

– makšķerēšanas, arī licencēto zemūdens medību un licencētās vēžošanas – ieviešana un kontrole, kā arī izstrādājams konkrētās ūdenstilpes licencētās makšķerēšanas nolikums.

MK noteikumi Nr. 433 „*Noteikumi par ūdenstilpju un rūpnieciskās zvejas tiesību nomu un zvejas tiesību izmantošanas kārtību*” (12.12.2000., grozījumi 06.01.2004., 12.10.2004., 06.12.2005., 29.08.2006., 25.11.2008. un 16.12.2008.) nosaka publisko ūdenstilpju (ezeru, upju un ūdenskrātuvju) nomas kārtību, kā arī to upju nomas kārtību, kurās zvejas tiesības pieder valstij, kā arī maksu un tai piemērojamus atvieglojumus par rūpnieciskās zvejas tiesību nomu un zvejas tiesību izmantošanu.

MK noteikumi Nr. 453 „*Noteikumi par zvejas tiesību izmantošanu privātajos ūdeņos*” (15.12.1998., grozījumi 16.12.2008.) nosaka kārtību, kādā izmantojamas zvejas tiesības privātajos ūdeņos — ezeros, upēs un ūdenskrātuvēs vai privātajā īpašumā esošajās attiecīgo ūdenstilpju daļās

Īpašuma tiesības un pārvalde

Īpašuma tiesības reglamentē *Civillikums* (1937., atjaunots un stājies spēkā 01.09.1992). Likums nosaka, ka īpašums ir “tiesība valdīt (lietu) un lietojot to, iegūt no tās visus iespējamus labumus” (927.p.), kā arī “īpašums dod īpašniekam vienam pašam pilnīgas varas tiesību par lietu, ciktāl šī tiesība nav pakļauta sevišķi noteiktiem aprobežojumiem” (1036.p.). 1082. p. nosaka, ka “īpašuma lietošanas tiesības aprobežojumu noteic vai nu likums, vai tiesas lēmums, vai arī privāta griba ar testamentu vai līgumu, un šis aprobežojums var attiekties kā uz dažu lietu tiesību piešķiršanu citām personām, tā arī uz to, ka īpašniekam jāatturas no zināmām lietošanas tiesībām, vai arī jāpacieš, ka tās izlieto citi.” *Grozījumi Civillikumā* (24.04.1997.) precizē, ka mežu lietošanas tiesību aprobežojumi ir noteikti likumos par mežu apsaimniekošanu un izmantošanu.

Teritorijas plānošana

“*Teritorijas plānošanas likuma*” 22.05.2002., grozījumi 10.04.2003., 27.01.2005., 28.12.2006., 29.03.2007. un 08.11.2007.) mērķis ir veicināt ilgtspējīgu un līdzsvarotu attīstību valstī, izmantojot efektīvu teritorijas plānošanas sistēmu.

MK noteikumi Nr.883 “*Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi*” (19.10.2004.) nosaka teritorijas plānojuma sastāvdaļas, tā izstrādes un sabiedriskās apspriešanas, spēkā stāšanās, grozīšanas, apturēšanas, likumības izvērtēšanas un ievērošanas pārraudzības kārtību vietējās pašvaldības līmenī. Plānojot teritorijas izmantošanu, jāņem vērā īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, mikroliegumi un saudzējamās ainaviskās teritorijas (4. punkts).

Medības

“*Medību likums*” (08.07.2003., grozījumi 19.12.2006. un 14.06.2007.) nosaka medību saimniecības pamatnoteikumus Latvijas Republikā. Nosaka arī medību un medību saimniecības organizēšanu dzīvnieku skaita regulēšanas nolūkos īpaši aizsargājamās dabas teritorijās.

MK noteikumi Nr.760 “*Medību noteikumi*” (23.12.2003., grozījumi 23.03.2004.) nosaka medījamo dzīvnieku sugas, to medību termiņus, medību pieteikšanas kārtību u.c. jautājumus. Šie noteikumi paredz, ka medības īpaši aizsargājamās dabas teritorijās nosaka šie noteikumi, īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi, attiecīgo teritoriju individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi un citi medības reglamentējošie normatīvie akti.

Tūrisms

“**Tūrisma likums**” (17.09.1998., groz. 07.10.1999., 24.01.2002., 27.02.2003. un 16.02.2006.) definē dažādus tūrisma veidus, tajā skaitā dabas tūrismu kā tūrisma veidu, kura mērķis ir izzināt dabu, apskatīt raksturīgas ainavas, biotopus, novērot augus un dzīvniekus dabiskajos apstākļos, kā arī izglītoties dabas aizsardzības jautājumos. Starp tūrisma nozares uzdevumiem minēta kultūrvēsturiskā un dabas mantojuma saglabāšanas un racionālas izmantošanas veicināšanu un kultūras un dabas tūrisma attīstību, kā arī tūrisma harmonisku attīstību saskaņā ar dabas aizsardzību.

Starptautiskās saistības un Eiropas Savienības noteiktās saistības

Konvencijas

Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisijas 1998. gada 25. jūnija **Orhūsas konvencija** (26.04.2002) par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem. Orhūsas konvencija nosaka sabiedrības un valsts pārvaldes iestāžu attiecības saistībā ar vides jautājumiem, sevišķi pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem.

Eiropas ainavu konvencija (20.10.2000.) Latvijā pieņemta 29.03.2007. ar likumu “Par Eiropas ainavu konvenciju”, kur dalībvalstis apstiprina, ka Eiropas ainavu kvalitāte un daudzveidība ir kopīgs resurss un ka ir jāsadarbojas, lai tās aizsargātu un pārvaldītu, kā arī veiktu plānošanu, vēloties radīt jaunu instrumentu, kas īpaši domāts Eiropas visu ainavu aizsardzībai, pārvaldībai un plānošanai.

Konvencija par bioloģisko daudzveidību Latvijā pieņemta un apstiprināta ar likumu “Par 1992. gada 5. jūnija Riodežaneiro Konvenciju par bioloģisko daudzveidību” (31.08.1995). Šīs konvencijas uzdevumi ir bioloģiskās daudzveidības saglabāšana un dzīvās dabas ilgtspējīga izmantošana.

Bonnas 1979. gada konvencija “**Par migrējošo savvaļas dzīvnieku aizsardzību**” (11.03.1999). Puses atzīst migrējošo sugu saglabāšanas nozīmīgumu un šim mērķim lietojamo pasākumu saskaņošanu starp areāla valstīm, un, kur tas iespējams un ir mērķtiecīgi, sevišķu uzmanību veltot tām migrējošām sugām, kuru aizsardzības statuss ir nelabvēlīgs, kā arī veicot pasākumus, kas nepieciešami šādu sugu vai to dzīves vides saglabāšanai.

Bernes 1979. gada konvencija “**Par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu saglabāšanu**” (17.12.1996). Šīs Konvencijas mērķi ir aizsargāt savvaļas floru un faunu un to dabiskās dzīvotnes, īpaši tās sugas un dzīvotnes, kuru aizsardzībai nepieciešama vairāku valstu sadarbība, kā arī veicināt šādu sadarbību. Īpašs uzsvars likts uz apdraudētajām un izzūdošajām sugām, tai skaitā apdraudētajām un izzūdošajām migrējošajām sugām. *Nacionālajā parkā “Rāzna” konstatētas vai potenciāli sastopamas 1 sūnu, 3 vaskulāro augu, 4 bezmugurkaulnieku, 2 rāpuļu, 7 abinieku, 7 zivju, 11 zīdītāju un 46 putnu sugas, kas uzskaitītas šīs konvencijas pielikumos.*

Līgums par sikspārņu aizsardzību Eiropā, pieņemts un apstiprināts ar MK 07.01.2003. noteikumiem Nr. 10, pamatojoties uz Bonnas konvenciju „Par migrējošo savvaļas dzīvnieku sugu aizsardzību” nosaka dalībvalstu pienākumus sikspārņu sugu populāciju aizsardzības nodrošināšanai.

ES direktīvas

Eiropas Padomes Direktīva 79/409/EEC “Par savvaļas putnu aizsardzību” (02.04.1979.). Dalībvalstīm jāveic nepieciešamie pasākumi, lai saglabātu sugu populācijas tādā līmenī, kas atbilst īpašajām ekoloģiskajām, zinātniskajām un kultūras prasībām, tai pašā laikā ņemot vērā ekonomiskās un rekreācijas vajadzības, vai regulēt šo sugu populāciju lielumu atbilstībā šim līmenim. *Līdz šim teritorijā konstatētas 34 putnu sugas, kas iekļautas šīs direktīvas I pielikumā un astoņas sugas, kas iekļautas citos šīs direktīvas pielikumos.*

Eiropas Padomes Direktīva 92/43/EEC “Par dabisko biotopu, savvaļas faunas un floras aizsardzību” (21.05.1992). Direktīvas mērķis ir veicināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanos, veicot dabisko biotopu, faunas un floras aizsardzību.

Direktīvas paredz, ka katrai dalībvalstij ir jāizveido aizsargājamo dabas teritoriju tīkls (saukts par NATURA 2000), kas nodrošinātu direktīvu pielikumos minēto sugu un biotopu adekvātu aizsardzību. Katra Eiropas Savienības dalībvalsts ir atbildīga par NATURA 2000 vietu aizsardzības nodrošināšanu. *Līdz šim teritorijā konstatētas vai potenciāli sastopamas 1 sūnu, 8 vaskulāro augu, 6 bezmugurkaulnieku, 2 rāpuļu, 7 abinieku, 1 apaļmutnieku, 6 zivju un 7 zīdītāju sugas, kas iekļautas direktīvas pielikumos.*

Ar 2007. gada 10. maija grozījumiem likumā „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” RNP apstiprināts par NATURA 2000 vietu (teritorijas kods LV0303400, C grupa - teritorijas, kas noteiktas īpaši aizsargājamo sugu un īpaši aizsargājamo biotopu aizsardzībai).

I. 3. Teritorijas fiziski ģeogrāfiskais raksturojums

I. 3.1. Klimats

RNP teritorija, tāpat kā visa Latvijas Republika, atrodas mēreni mitrajā atlantiski kontinentālajā klimata apgabalā - pārejas klimata apgabalā starp kontinentālo Austrumeiropas un marīno (jūras un okeānu ietekmēto) Rietumeiropas klimatu. Nacionālā parka teritorija atrodas viskontinentālākajā klimatiskajā rajonā Latvijā - Lubānas zemienes un Latgales augstienes klimatiskajā rajonā.

Nacionālā parka teritorija ir pārāk maza, lai būtu novērojamas makroklimatisko rādītāju atšķirības R → A vai D → Z virzienā. Tāpēc, raksturojot aizsargājamās dabas teritorijas mezoklimatu, var balstīties uz mērījumiem, kas veikti atsevišķos nacionālā parka teritorijā izvietotos punktos. RNP klimatisko datu analīze un grafiskā apstrāde veikta, izmantojot ilggadējo pieejamo novērojumu rezultātus, kuri iegūti mūsdienās eksistējošos, kā arī jau slēgtos meteoroloģiskajos novērošanas punktos: „Rāzna”, “Dzirkaļi” un “Kaunata”.

Nacionālā parka teritorijā ilggadējā gaisa vidējā temperatūra janvārī ir $-7,5^{\circ}\text{C}$, bet jūlijā $+16,8^{\circ}\text{C}$. Ilggadējo gaisa vidējo minimālo un maksimālo temperatūra amplitūda janvārī ir no -11°C līdz $-4,3^{\circ}\text{C}$, bet jūlijā no $+12,3^{\circ}\text{C}$ līdz $+21,6^{\circ}\text{C}$. Gada vidējā gaisa temperatūra ir $+4,4^{\circ}\text{C}$, bet vidējo temperatūru amplitūda ir $24,3^{\circ}\text{C}$. Zemākā jebkad reģistrētā gaisa temperatūra parka teritorijā ir -39°C (janvārī), augstākā jebkad reģistrētā gaisa temperatūra $+34^{\circ}\text{C}$ (jūlijā).

Augstāk minētais teritorijas termiskais režīms nosaka bezsala perioda un veģetācijas perioda ilgumu RNP. Saskaņā ar ilggadējiem gaisa vidējās diennakts temperatūras novērojumiem, bezsala periods (diennakts vidējā gaisa temperatūra augstāka par 0°C) ilgst 222 dienas. Saskaņā ar klimatisko normu, bezsala periods ilgst no 1. aprīļa līdz

10. novembrim. Veģetācijas periods (diennakts vidējā gaisa temperatūra augstāka par +5°C) ilgst 175 dienas. Tas sākas 19. aprīlī un turpinās līdz 12. oktobrim. Siltummīlošo kultūru veģetācijas perioda (diennakts vidējā gaisa temperatūra augstāka par +10°C) ilgums ir 137 dienas.

Salīdzinot ar Latvijas centrālajiem un ziemeļu reģioniem, bezsala periods ir par 10 līdz 14 dienām garāks, taču izteiktāka klimata kontinentalitāte, kā arī zemākas temperatūras ziemas periodā padara neiespējamu atlantiskā perioda reliktās aizsargājamās floras pārstāvju izplatību nacionālā parka teritorijā.

Kopumā aktīvo temperatūru summa nacionālā parka teritorijā ir 2250°C līdz 2300°C un, saskaņā ar Latvijas Republikas agroklimatisko rajonēšanu, aizsargājamā teritorija ietilpst mitrā kontinentālā rajona (IV rajons) siltajā apakšrajonā (IVa apakšrajons).

Tā kā aplūkojamajā teritorijā dominē atlantisko gaisa masu cirkulācija, tad klimatu raksturo liels gaisa mitrums, liels mākoņainums un samērā daudz nokrišņu – vidēji līdz 670 – 680 mm gadā. Saules radiācijas siltuma nelielais pieplūdums, ko saņem nacionālā parka teritorija, nav pietiekams, lai notiktu pilnīga nokrišņu iztvaikošana. Iztvaikošanas gada rādītāji ir 360 – 380 mm, t.i. 53 % līdz 55 % no izkritušo nokrišņu daudzuma. **Pārējais ūdens daudzums papildina pazemes ūdeņu krājumus, veido virszemes noteci upēs un strautes, papildina ūdens krājumus ezeros, kā arī veicina pārpurvošanās procesus beznoteces ieplakās.**

Valdošie rietumu vēji, kas nes mitrās atlantiskās gaisa masas un dominējošā cikloniskā tipa bārisko sistēmu virzīšanās pāri apskatāmajai teritorijai, ir par cēloni lielajam nokrišņu daudzumam. Nokrišņi novērojami visos mēnešos, bet gada gaitā izpaužas vairāk kontinentāla tipa nokrišņu sadalījums ar maksimumu vasarā un minimumu ziemas beigās – pavasarī. Visvairāk nokrišņu (vidēji līdz 92 mm mēnesī) izkrīt jūnijā, kad diezgan bieži novērojamas gāzienvēda lietusgāzes ar pērkona negaisu. Aukstajā periodā nokrišņu daudzums mazāk, jo tie rodas ciklonu darbības dēļ un ir siltās frontes nokrišņi. Tādēļ tie ir samērā vienmērīgi. Nokrišņu minimums novērojams februārī un martā (vidēji līdz 36 mm mēnesī). Lielākā daļa nokrišņu, līdz 65 % no kopējā gada nokrišņu daudzuma, izkrīt siltajā sezonā (diennakts vidējā temperatūra virs 0°C) – aprīlī – oktobrī.

Nacionālā parka teritorijā dienu skaits ar nokrišņiem ir 199 dienas gadā. Ļoti spēcīgu lietusgāžu (virs 30 mm/diennaktī) atkārtotamība ir līdz vienai reizei 10 gados, tās parasti novērojamas periodā no maija līdz septembrim un to intensitāte var sasniegt 0,6 mm/minūtē.

Noturīga sniega sega nacionālā parka teritorijā veidojas samērā vēlu – tikai novembra otrajā dekādē. Pie kam, parka hipsometriski augstāk novietotajā dienvidaustrumu daļā, Lielā Liepukalna, Dzerkaļu kalna un citu pirmmasīvpauguru apkārtnē, pirmais snieg uzsnieg ap 12. novembri, noturīga sniega sega veidojas sākot ar 7. decembri un parasti saglabājas līdz 15. aprīlim. Parka hipsometriski zemāk novietotajā ziemeļrietumu daļā, Rāznas, Žogotu-Ismeru ezeru apkārtnē, pirmais snieg uzsnieg vidēji sešas dienas vēlāk - ap 18. novembri, noturīga sniega sega veidojas vidēji septiņas dienas vēlāk – sākot ar 14. decembri un parasti noplok par 12 dienām ātrāk, t.i. līdz 3. aprīlim. Kopumā periods, kad teritoriju klāj sniega sega, ilgst no 115 dienām parka ziemeļrietumu daļā līdz 126 dienām dienvidaustrumu daļā.

Sniega segas biezums nacionālā parka teritorijā var sasniegt līdz 60 cm. Taču parasti svārstās 20 līdz 30 cm robežās, pie kam biežākā sniega sega parasti veidojas februāra 2. un 3. dekādē un marta 1. dekādē.

Nacionālā parka teritorijā ziemā valdošie ir DR - D vēji, bet vasarā R - DR vēji. **Dominē vēji ar nelielu ātrumu – 2 līdz 5 m/s.** Rudens mēnešos ir novērojamas vētras, kad vēja ātrums var sasniegt 20 līdz 25 m/s, brāzmās pat līdz 35 m/s.

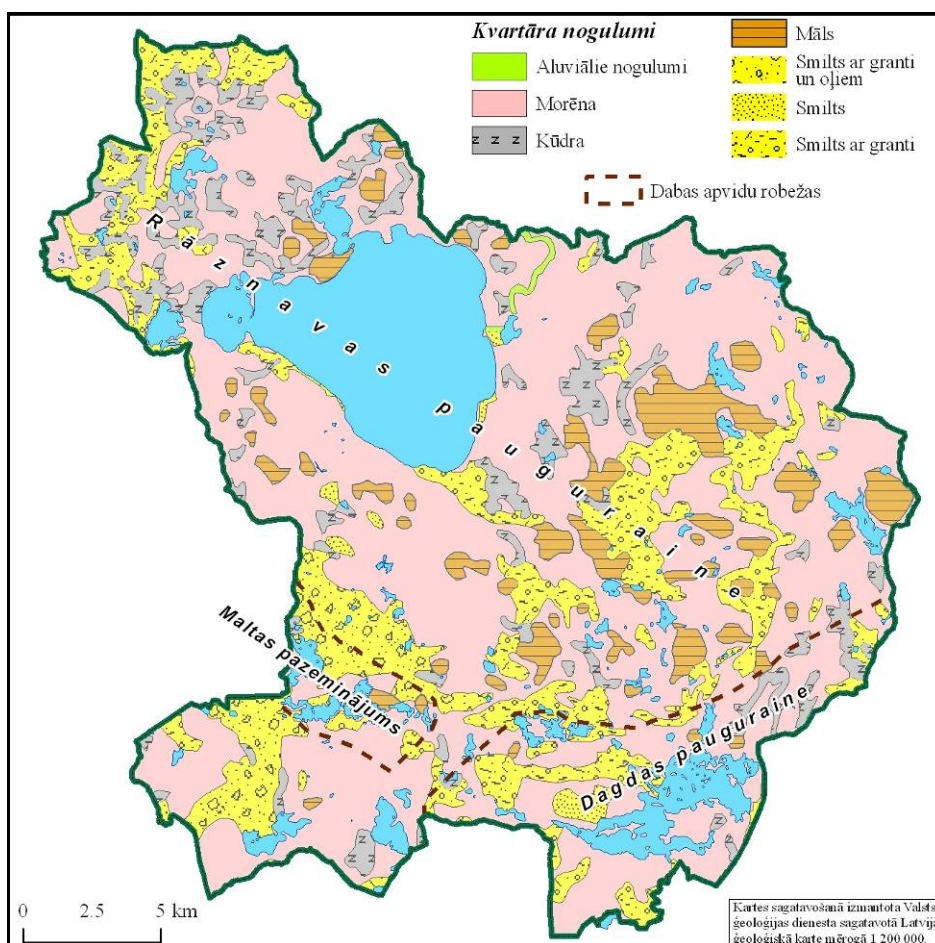
I. 3.2. Ģeoloģija un ģeomorfoloģija

RNP teritorijas ģeoloģiskajai uzbūvei ir tādas pašas iezīmes, kā Latvijas teritorijai kopumā. Zemes garozas augšējo daļu veido Austrumeiropas platformai raksturīgie izcelšanās vecuma un iežu sastāva ziņā atšķirīgi trīs struktūrkompleksi: kristāliskais pamatklintājs, pamatieži un kvartāra iežu sega. RNP teritorijā pamatiežu atsegumi nav konstatēti.

Nacionālā parka teritorija atrodas Latgales augstienes centrālajā daļā. Augstienes visaugstāk paceltā paugurainā ass zona ar pirmmasīvpauguru, morēnas lielpauguru, paugurgrēdu un vaļņveida pauguru reljefu šķērso parka teritoriju ZA – DR virzienā (2.7. pielikums).

Nacionālā parka teritorija izvietota sekojošos Latgales augstienes fizioģeogrāfiskajos apakšrajonos – dabas apvidos (I 3.2.1. attēls) (Ramans un Zelčs, 1995):

- rietumu un dienvidrietumu daļa – Maltas pazeminājumā;
- ziemeļrietumu, ziemeļu, ziemeļaustrumu un austrumu daļa – Rāznavas paugurainē;
- dienvidu un dienvidaustrumu daļa – Dagdas paugurainē.

I 3.2.1. attēls. Dabas apvidu robežas un dominējošie kvartāra nogulumi RNP teritorijā.

Visā RNP teritorijā pēc reljefa iedalījuma sastopams paugurainu reljefs. Tā kā RNP ainavu struktūrā nozīmīga loma ir pauguriem, to izvietojumam un morfometriskajiem (paugura augstums – platums) rādītājiem, nodalāmas sekojošas reljefa apakšvienības:

- sīkpauguraines;
- vidēji augstas pauguraines;
- augstas pauguraines.

No ainavu un dabas aizsardzības viedokļa parka teritorijā nozīmīgākās vietas ir lielo un vidējo pauguru nogāzes, gravas un mitrās ieplakas.

Kopumā, apskatot RNP teritorijas reljefu, var nodalīt trīs hipsometriskos līmeņus.

Pirmo līmeni, hipsometriski visaugstāk novietotās reljefa formas (230–240 m v.j.l. līdz 270–289 m v.j.l.), pārstāv nacionālā parka dienvidaustrumu daļā izvietotie pirmmasīvpauguri un morēnas lielpauguri. Tie ir Latgales augstienes virsas augstākie punkti un vienlaicīgi pieder pie relatīvi augstākajiem pauguriem Latvijā (I 3.2.1. tabula, 2.7. pielikums). Pēc relatīvā augstuma pirmmasīvpauguri (Lielais Liepukalns, Kromaņu kalns, Dubuļu kalns, Karaļu kalns, Bednaja Gora u.c.) ir augsti (25 – 50 m) vai ļoti augsti (virs 50 m) lielpauguri. To virsmas absolūtā augstuma maksimālās atzīmes ir robežās no 250 līdz 280 m v.j.l., pirmmasīvpauguru nogāzes dažkārt ir gravu un sengravu saposmotas. Pirmmasīvpauguri un morēnas lielpauguri izvietoti uz plaša, ZA-DR virzienā orientēta pacēluma. RNP teritorijā šie visaugstākie pauguri uz dienvidaustrumiem no Rāznes ezera veido izliektu „ķēdi”. **Tieši šis reljefa vidējformas veido reljefa ziņā saposmotāko, pauguraināko un vienlaicīgi ainaviskāko Rāznes nacionālā parka teritorijas apgabalu.** Daļa no pirmmasīvpauguriem būtu ierindojama valsts nozīmes ģeomorfoloģisko dabas pieminekļu sarakstā.

Otro, hipsometriski zemāk novietoto **līmeni** (180-190 m v.j.l. līdz 230-240 m v.j.l.), pārstāv uz DR, R, ZR un Z no Rāznes ezera parka teritorijā izvietotie zvoncu (plakanvirsas pauguru) lielpauguri un vidējpauguri, pirmmasīvpaugurus pavadošais morēnas vidējpauguru, kā arī dauguļu, vaļņveida un gredzenveida pauguru, kēmu un kēmu terasu reljefs (I 3.2.1. tabula, 2.7. pielikums), tajā skaitā Andrupenes – Maltas osa daļa.

Trešo, hipsometriski viszemāk novietoto **līmeni** (150-160 m v.j.l. līdz 170-180 m v.j.l.), pārstāv morēnas un kēmu sīkpauguri (I 3.2.1. tabula, 2.7. pielikums), starppauguru ieplakas, ledāja kušanas ūdeņu noteces ielejas un lejas, nacionālā parka teritorijas austrumu daļā, Zosnas, Žogotu un Ismeru ezeru apkārtnē plaši sastopamie pārpurvotie pazeminājumi, kā arī plašās Maltas un Rēzeknes upju, Rāznes ezera un Ežezera mikroglaciodepresijas.

RNP teritorijas virsas zemākais punkts ir 161,2 mvjl (parka ziemeļaustrumu daļā, Rēzeknes pazeminājumā, Rēzeknes upes ielejā pie Grašiem), augstākais punkts ir 289,3 mvjl (Lielā Liepukalna virsotne).

Reljefs ir stipri saposmots nacionālā parka teritorijas austrumu un dienvidaustrumu daļā un vidēji un vāji saposmots teritorijas rietumu un ziemeļrietumu daļā (2.7. pielikums). Intensīvs plakniskās erozijas (augšnes noskalošanās) process sākas pie nogāžu slīpuma 5°, bet strūklveida un gravu erozija pie nogāžu slīpuma, kas pārsniedz 15°. No tā izriet, ka nogāžu slīpums nosaka iespēju norisināties erozijas procesiem ar dažādu intensitāti lielā nacionālā parka teritorijas daļā, pie kam sevišķi apdraudētas ir plakanvirsas pauguru (zvoncu) un lielpauguru nogāzes. Formveidojošajam iežu kompleksam ir raksturīga zema erozijas izturība, bez tam liels pelītisko (putekļaino) daļiņu saturs vienlaicīgi nosaka zemu infiltrācijas koeficientus; šo faktoru summa nodrošina bezgultnes ūdens plūsmu virzīšanos pa nogāzi uz leju un erozijas procesu norisi.

I 3.2.1. tabula

RNP teritorijas virsas augstākie punkti

Oronīms ⁶	Citi nosaukumi	Absolūtais augstums (m v.j.l.) ⁷	Relatīvais augstums (m) ⁸	Adm. rajons	Pagasts
Lielais Liepukalns	Lelais Līpkolns	289,3 m	86 m	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Dzerkaļu kalns	Dzierkaļu kolns Dzirkaļu kalns	286,3 m	89,2 m – lielākais Latvijā	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Dubuļu kalns	-	273,8 m	61,8 m	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Karaļu kalns	-	272,2 m	55,6 m	Krāslavas raj.	Ezernieku p.
Kromaņu kalns	-	271,1 m	53,8 m	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Dekšņa kalns	-	266,5 m	34,9 m	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Bednaja gora	Greizais kalns, Kručaks, bieži nepareizi saukts par Mazo Liepukalnu	263,7 m	60 m	Krāslavas raj.	Andzeļu pag.
Vaišļu kalns	-	261,0 m	51 m	Krāslavas raj.	Ezernieku p.
Asticu kalns	-	260,6 m	38,6 m	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Domarišku kalns	-	260,4 m	53,4 m	Krāslavas raj.	Andzeļu pag.
Borovojas kalns	-	259,1 m	25,1 m	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Liepkalns	Līpkolns, Līpu kolns, Mazais Liepkalns	259,1 m	63,1 m	Krāslavas raj.	Andzeļu pag.
Gostiņu kalns	-	258,3 m	49,1 m	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Eisaku kalns	-	256,3 m	46,3 m	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Mazais Dubuļu kalns	-	256,2 m	23,1	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Visiņu kalns	Vīsiņu kalns	252,6 m	58 m	Krāslavas raj.	Andzeļu pag.
Kļučku kalns	-	250,5 m	32,5 m	Rēzeknes raj.	Kaunatas pag.
Mākoņkalns	Padebešu kalns, Volkenbergs	247,9 m	57,9 m	Rēzeknes raj.	Mākoņkalna pag.

Gada nokrišņu daudzums (līdz 680 mm/gadā) nodrošina erozijas procesu norisi un ūdensteču kā sateces baseinā noskalotā un erodētā materiāla transporta “artēriju” funkcionēšanu. Vienlaicīgi notiek upju, strautu, kā arī meliorācijas grāvju sistēmas un ezeru piekrastes daļas aizsērēšana un dziļuma samazināšanās.

Ja augās ar vidējo masu 3 t/ha ir vienmērīgi izvietots, tad tas praktiski pilnīgi novērš gāzienveida nokrišņu erodējošo ietekmi, turklāt zemākie veģetācijas stāvi samazina ūdensplūsmu ātrumu, bet sakņu sistēma aizkavē augsnes noskalošanās procesu.

Cilvēka saimnieciskā darbība Rāznas ezera sateces baseinā norisinās jau sen, pamatā tā ir lauksaimnieciska zemes apstrāde (sākot ar 4.- 5. gs. pēc Kristus), kuras rezultātā norisinās vienlaidu velēnu segas iznīcināšana, tā rezultātā strauji pieaug augsnes noskalošanās process nogāzēs, neievērojot atbilstošos agrotehniskos noteikumus tas noved pie strūklveida erozijas.

Ne mazāk svarīgi ainavu un tās elementu, kā arī veģetācijas sadalījumā ir ģeoloģiskie aspekti, ko nosaka litogēnais pamats – augsnes cilmiežu mija, kā arī mitruma apstākļu

⁶ Reljefa veidojumu nosaukumi (no grieķu oros – „kalns” + onyma – „vārds, nosaukums”)

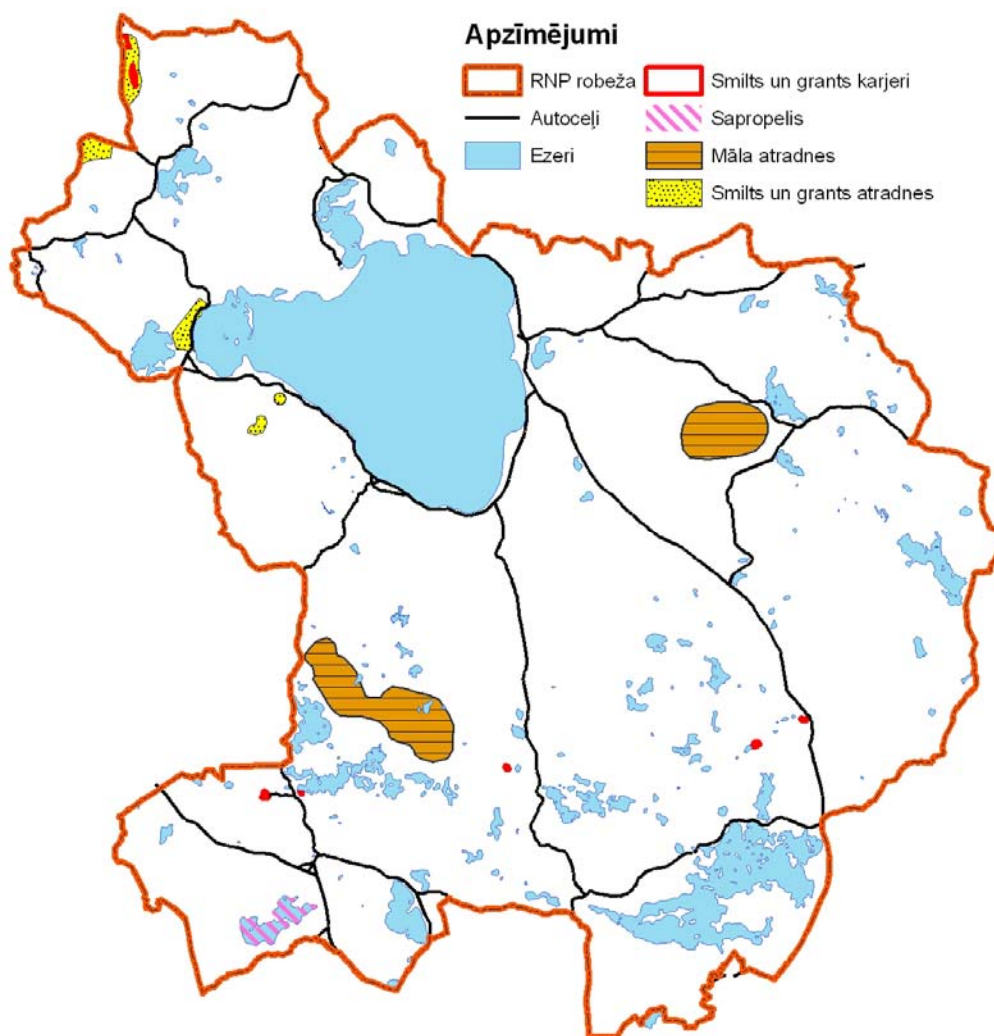
⁷ Absolūtais augstums noteikts, pēc PSRS armijas topogrāfiskās kartēs (M 1:10 000) norādītās augstumatzīmes.

⁸ Relatīvais augstums noteikts, pēc PSRS armijas topogrāfiskās kartēs (M 1:10 000) norādītās augstumatzīmes un horizontāļu vērtības.

maiņa. Augsnes cilmiezis nosaka ne tikai veģētācijas tipu, bet arī zemes izmantošanas veidus un ainavas mozaīku. I 3.2.1. attēlā ir parādīti RNP teritorijā dominējošie augsnis cilmieži - Kwartāra nogulumu: morēnas, smilts, aluviālie, mālu un kūdras nogulumu.

RNP teritorijā derīgo izrakteņu resursus pārsvarā veido būvmateriālu derīgie izrakteņi - grants, smilts, māls, kaļķieži, kā arī sapropelis un kūdra. Derīgo izrakteņu krājumi nav nozīmīgi, jo visas esošās un perspektīvās derīgo izrakteņu atradnes ir vietējās nozīmes. Pēc LVGMA Latvijas derīgo izrakteņu kadastra datiem RNP kopā ir piecas smilts, smilts-grants atradnes, tajā skaitā plašā atradne „Līpušķi”, kas ietver vairākas mazākas atradnes un Viraudas grants - smilts perspektīvais lauks. Parkā atrodas viena kaļķiežu atradne un divas māla atradnes, tajā skaitā perspektīvais māla atradnes lauks „Raskošā”. Aktīvi un pašreiz pamesti karjeri atrodas arī tiešā RNP robežas tuvumā – ziemeļrietumu malā. I 3.2.2. attēlā parādītas karjeru un derīgo izrakteņu atrašanās vietas RNP teritorijā.

Kūdra konstatēta parkā sastopamajos purvos, taču tās krājumi ir nelieli. Sapropelis ir konstatēts 14 ezeros. Jāatzīmē, ka sapropeļa iegūšana dabai nekaitīgā veidā ir ļoti dārgs process, savukārt, sapropeļa iegūšana ar lētākām metodēm ir uzskatāma par būtisku negatīvu kaitējumu ezera un tā krasta ekosistēmām kā arī ainavu vizuālajai kvalitātei.

I 3.2.2. attēls. Karjeri un derīgo izrakteņu atradnes RNP teritorijā.

I. 3.3. Hidroloģija

Ekosistēmu funkcionēšanā būtiska loma ir savstarpējai mijiedarbībai, kuras rezultātā notiek dažādu vielu pārnese un apmaiņa. Viens no būtiskākajiem mijiedarbības funkciju veicējiem dabā ir hidrogrāfiskais tīkls. Tā kā RNP aizņem Latgales augstienes centrālo (augstāko) daļu, tad vairākām ūdenstecēm teritorijā atrodami to sākumposmi (Malta, Rēzekne). Kopumā parka ūdensteces nav lielas, taču to tīkls ir pietiekami blīvs. Teritorijā sastopami daudzi ezeri. Lielākās ūdensteces (Rēzekne, Balda, Pārtava, Akmīneica u.c.) savulaik meliorācijas darbu rezultātā ir regulētas. RNP hidrogrāfiskais tīkls ar sateces baseiniem parādīts 2.8.1. pielikumā.

2007. gadā SIA „Nāra” veica Maltas upes izpēti, kuras laikā konstatēts, ka upe iztek nevis no Salāja ezera, kā tika uzskatīts līdz šim, bet gan no Visunu ezera. Tās nozīmē, ka upes augšteces pagarinājums ir oficiāli jāreģistrē un uz to ir attiecināmi saimnieciskās darbības ierobežojumi 300 m platā aizsargjoslā, kā to nosaka Aizsargjoslu likums. Izpētes laikā secināts, ka upes augštece ir stipri piesērējusi ar dabiskiem materiāliem – zariem, koku stumbriem, lapām, kā arī daudzviet uz tās atrodas bebru veidoti aizsprosti, kas būtiski kavē upes dabisko tecējumu.

Izpētes secinājumos norādīts, ka „lai nodrošinātu galveno upju sanitāro stāvokli un uzlabotu to ūdeņu kvalitāti, būtu nepieciešams noteikt to attiecīgo posmu, (īpaši upju augštecēs) kopšanas vai renovācijas lietderību pēc attiecīgi sastādīta tehniskā projekta”. Balstoties uz ieteikumu, nepieciešams izstrādāt ekoloģiski pamatotu Maltas augšteces gultnes attīrīšanas tehnisko projektu un to realizēt.

RNP teritorija atrodas Daugavas lielbaseina Rēzeknes, Maltas, Sarjankas un Asūnīcas upju sateces baseinos. Pie kam ūdensšķirtne starp Rēzeknes, Maltas baseiniem un Sarjankas, Asūnīcas baseiniem iet pa Lielā Liepukalna pirmmasīvpauguru grēdu. Udensteču veidotā hidrogrāfiskā tīkla blīvums ir līdz 630 m/km².

Saposmotais reljefs nosaka lielo ezeru skaitu nacionālā parka teritorijā. Tie veidojušies visos plašākajos pazeminājumos un glaciodepresijās un aizņem 85 km² jeb vairāk kā 14 % no RNP teritorijas. Teritorijā atrodas 148 ezeri un dīķi, no kuriem 125 ir lielāki par vienu hektāru, bet 37 ir lielāki par 10 ha (2.8.2. pielikums).

Lielākie ezeri RNP ir:

- Rāznas ezers – 5756,4 ha;
- Ežezers – 1065 ha;
- Salāju (Solovja) ezers – 184 ha;
- Bižas ezers Andrupenes pagastā – 173,6 ha;
- Olovecas ezers – 167 ha;
- Bižas ezers Rundēnu pagastā – 166,3 ha;
- Zosnas ezers - 162,5 ha kopplatībā;
- Ismeru-Žogotu ezers – 141 ha;
- Viraudas ezers - 95,4 ha;

Ezeriem ir liela nozīme RNP un tā apkārtnē, ne velti Latgales pauguraini dēvē par „Zilo ezeru zemi”. Katram ezera piemīt vietēja – lokāla nozīme, savukārt divi ezeri RNP ir pazīstami visā Latvijā:

- 1) Rāznas ezers ir Latvijā lielākais ezers pēc ūdens apjoma un otrs lielākais ezers Latvijā⁹ pēc platības; Rāznas ezeru dēvē arī par „Latgales jūru”;
- 2) Ežezers ir salām bagātākais ezers Latvijā, tajā atrodas 33-36, citos avotos minēts 41-45 salas ar kopējo platību 77,6 ha; kopumā ezerā ir saskaitīti ~70 salveidīgi veidojumi, taču aptuveni puse no tiem ir ar niedrēm un meldriem apauguši sēkļi; lielākā daļa salu koncentrējušās ezera ziemeļaustrumu daļā; lielākā sala ir Lielā Lāča sala (45 ha), uz tās līdz pat 1970 - tajiem gadiem atradās apkaimē vecākā viensēta, kas būvēta bez naglām; ar Ežezera saistītas daudz teikas un pasakas, jo īpaši par nogrimušām salām, jāatzīmē, ka vairākas salas un ezeru kādreiz šķērsojušais ceļš tiešām ir nogrimušas, tas izskaidro dažādos informācijas avotos minētās salu skaita būtiskās atšķirības; daļa salu ir klātas ar primāriem platlapju mežiem, kur mīt gan floras, gan faunas retumi.

Rāznas un Zosnas¹⁰ ezera hidroloģiskais un hidroķīmiskais raksturojums

Rāznas ezers ir to nedaudzo ezeru skaitā, kas tika pētīts vēl 20. gs. 50 -ajos un 60 -ajos gados. Pēc hidroķīmiskajiem rādītājiem (Пэр, Школьникова, 1955) ezers tika ieskaitīts augstieņu ezeru grupā. Tiem raksturīgs neliels organisko vielu daudzums ūdenī, maza mineralizācijas pakāpe, neliela krāsainība un liela caurredzamība. Rāznas ezeram nav raksturīgs temperatūras lēcienlānis.

Rāznas ezera ūdens krāsa 1953. gada vasarā bijusi gaiši zaļa, caurredzamība centrālajā daļā 4,5 m. Nitrātu slāpeklis atrasts vienīgi Dukstigala līča ūdeņos (0,9 mg/l), bet pārējās paraugu ņemšanas vietās (centrālā daļa, Z, A, D un R piekrastēs) nebija konstatēts. Arī fosfors niecīgā daudzumā (0,001 mg/l) konstatēts tikai vienā paraugu ņemšanas vietā - ezera centrālajā daļā 12 m dziļumā. Vienlaicīgi bija pētīts arī Zosnas ezers. Pēc ūdens ķīmiskajām īpašībām autori to ierindo tajā pat grupā kā Rāznas ezeru (Пэр, Школьникова, 1955). Tomēr, pētījuma autori atzīmē nedaudz lielāku mineralizācijas pakāpi - 175,9 mg/l, salīdzinot ar Rāznu, kur tā ir 162,3 mg/l. Pēc fitoplanktona un bentosa biomasas (Качалова, 1955; Кумцапе, 1955) ezers novērtēts kā eitrofs.

Zosnas ezers pēc fitoplanktona biomasas novērtēts kā eitrofs (Кумцапе, 1955), bet bentoss kā vāji attīstīts (Качалова, 1955). O.Качалова to saista ar bentosa organismu dzīvei nepiemērotiem biotopiem un biezu šķidru dūņu kārtu, kas klāj gandrīz visu Zosnas ezera dibenu.

Rāznas ezera hidroķīmiskie pētījumi atsākās pēc gandrīz 40 gadiem 1990 - to gadu sākumā. Šo pētījuma autori (Промысловые запасы... 1989; Leinerte, 1991) atzīmē Rāznas un Zosnas ezeru mineralizācijas paaugstināšanos attiecīgi 1,5 un 1,7 reizes. 1989. gadā nitrāti ir konstatēti tikai Dukstigala līcī (0,13 mg/l). Interesanti atzīmēt to, ka pēc gada nitrāti atkal konstatēti tikai vienā vietā, bet šoreiz jau ezera dienvidu piekrastē pie Lipušku ciema – 0,11 mg/l. Toties amonija slāpeklis (NH₄) un fosfors ir konstatēts pilnīgi visās paraugu ievākšanas vietās. Šo vielu koncentrācija paraugos no dažādām vietām maz atšķiras NH₄ - 0,04 mg/l un PO₄ - 0,01 mg/l. 1991. gadā Rēzeknes reģionālās vides pārvaldes laboratorija konstatēja augstāko fosfātu koncentrāciju ezerā, kas svārstījās no 0,01 mg/l Zosnas līcī līdz 0,08 mg/l pie Lipuškiem. Konstatēts arī nitrātu daudzuma pieaugums ezera ūdenī. Vislielākais tas atkal bija Dukstigalā – 0,56 mg/l un pie Lipušku ciema – 0,11 mg/l. Kā

⁹ Latvijas lielākais ezers pēc platības ir Lubāns.

¹⁰ Zosnas ezers ir saistīts ar Rāznas ezeru.

nepārprotami piesārņojuma avoti Dukstigalā tika norādītas Dukstigala un Rošču fermas, kūtsmēslus saturošie virszemes noteces ūdeņi regulāri plūda ezerā. Par ezera stāvokļa pasliktināšanos liecināja arī ūdens caurredzamības pasliktināšanās.

Tomēr kopumā, neskatoties uz augstāk minēto, pēc hidroķīmiskajiem rādītājiem Rāznas ezers 1990. gada vasarā novērtēts kā ļoti tīrs, bet ziemas periodā (1991. gada marts) konstatēta situācijas pasliktināšanās un dažas vietas novērtētas kā “nenozīmīgi piesārņotas” (Leinerte, 1991).

1997.-1999. gados Rāznas ezera pētījumus veica Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Ekoloģijas laboratorija. Salīdzinot ar 1990 - to gadu sākuma datiem (Leinerte, 1991.) tika konstatēta organiskā piesārņojuma samazināšanās, kas visdrīzāk ir saistīta ar ezera sateces baseinā esošo liellopu un cūku fermu likvidāciju un strauju lauksaimnieciskās intensitātes kritumu. Par ūdens kvalitātes uzlabošanos liecināja ķīmiskā skābekļa patēriņa (ĶSPMn) samazināšanās ūdens paraugos. 1989.-1990. gadu vasarā ĶSPMn svārstījās no 11 līdz pat 46 mg/l atsevišķās ezera vietās, kas neapšaubāmi liecināja par ļoti augstu piesārņotības līmeni. Pēc Daugavpils Universitātes pētījumu datiem, 1990 - to gadu beigās šis rādītājs samazinājās un parasti nepārsniedza 7-9 mg/l, kaut arī Dukstigala līcī tas joprojām vel bija ļoti augsts – 14 mg/l. Konstatēta ievērojama (astonaš reizes) nitrītu samazināšanās ūdenī praktiski visās paraugu ņemšanas vietās, salīdzinot ar 1990 - to gadu sākuma datiem. Kā zināms, noārdoties organiskajām vielām, tajās saistītais slāpekļis izdalās amonija veidā. Nitrifikācijas procesā amonijs pakāpeniski oksidējas par nitrātu. Ja skābekļa pieejamība ir vāja, tad šī procesa gala produkts ir nitrīts. Hroniska skābekļa trūkuma apstākļos arī baktērijas nitrātus var reducēt līdz nitrītiem. Salīdzinot ar 1990 - to gadu sākuma datiem konstatēts fosfātu koncentrācijas pieaugums Dukstigala un Zosnas līčos, kas sasniedza attiecīgi 0,04 un 0,02 mg/l. Ezera centrālajā daļā fosfāti joprojām nepārsniedza 0,01 mg/l. 1999. gada februāra paraugos ir konstatēta divreiz lielāka fosfātu koncentrācija visās paraugu ievākšanas vietās, salīdzinot ar vasaras datiem. Acīmredzot rudens ūdens cirkulācijas laikā ezera ūdenī nokļūst fosfāti no ezerdobes nogulumiem.

Neskatoties uz to, ka iepriekšējo gadu pētījumi ir diezgan fragmentāri un to rezultāti dažreiz grūti salīdzināmi atšķirīgo metodiku un paraugu ņemšanas vietu un laika izvēles dēļ, tie tomēr dod zināmu priekšstatu par Rāznas un Zosnas ezeru attīstības tendencēm.

Kā zināms, ezeru noturīgums pret ārējās vides faktoriem ir ļoti lielā mērā atkarīgs no to morfometriskajiem parametriem: dziļuma, tilpuma, platības, krasta līnijas izrobotības, ezerdobes reljefa, ūdens apmaiņas ātruma u.c. Protams, ja ezerā tiek ievadīti saimnieciskie notekūdeņi, vai arī ar virszemes noteci vai drenāžas ūdeņiem ezerā nokļūst kūtsmēsli, tad ezera noturību nespēj sekmēt neviena no tā individuālām īpašībām.

Līdzšinējie Rāznas un Zosnas ezeru pētījumu dati rāda, ka abu ezeru ūdens kvalitāte jūtami pasliktinājās 1970/80 - tajos gados. Lielā mērā tā ir saistīta ar cūku, liellopu un pīļu fermu ierīkošanu ezeru pamatbaseinā. Pamatbaseinu veido ezeram pieguļošās zemes, no kurām virszemes un pazemes ūdeņi satek tieši ezerā (nevis to barojošās upēs un strautos). Mazais mežu īpatsvars pamatbaseinā samazina ezera noturību. Rāznas ezera piekrastē ir ceļi, apbūve un lauksaimnieciskās zemes un relatīvi maz mežu, purvu un krūmāju, kas ir dabiska buferzona.

Kā parametru, kas samazina ezera noturību jāmin arī samērā nelielais maksimālais dziļums (salīdzinot ar spoguļvirsmas platību), kas nodrošina nemitīgu ūdens sajaukšanos un ūdens sasilšanu līdz pat ezera dibenam. Tas, savukārt, paātrina organisko vielu mineralizāciju un ātru slāpekļa un fosfora atgriešanos ezera ūdenī, kas sekmē jaunas augu masas veidošanos.

Rāznas ezeram ir ļoti mazs ūdens sateces baseins (229 km²), kas ir tikai četras reizes lielāks par ezera platību. Iespējams, ka tieši šis apstāklis ir palīdzējis ezeram tik ilgi saglabāties labā stāvoklī. Tas varētu palīdzēt arī turpmāk, jo nelielā teritorijā ir daudz vieglāk ir regulēt saimniecisko darbību. Ezera ūdens kvalitātes uzlabošanās 1990 - to gadu beigās acīmredzot ir saistīta ar fermu likvidāciju, taču to ienestie biogēnie elementi neapšaubāmi paātrināja ezera aizaugšanu un degradāciju.

Rāznas un Zosnas ezeri pēc hidroloģiskā režīma pieder caurteces ezeriem. Rāznas un Zosnas ezerus savieno kanāls. Pie kam, gada lielāko daļu Rāznas ezeru “baro” Zosnas ezera ūdeņi.

Zosnas ezera sateces baseins ir ļoti liels, salīdzinot ar ezera platību, kuru tas pārsniedz 33 reizes. Rāznas ezera sateces baseins turpretī ir tikai četras reizes lielāks par ezera platību. Tāpēc atšķiras arī ūdens apmaiņas laiks ezeros - Rāznā 10, Zosnā - nedaudz mazāk par vienu gadu (pēc vidējās ilggadīgās noteces datiem). Līdz ar to Rāznas ezerā ir daudz lielāks biogēno elementu akumulācijas efekts.

Virszemes ūdeņu kvalitāte

RNP teritorijā ir koncentrēti ievērojami virszemes ūdeņu resursi. Tā kā ūdens resursi ir Latvijas valsts nacionālā bagātība, tad to kvantitātes un kvalitātes saglabāšana ir viena no dabas aizsardzības prioritātēm. Ūdens kvalitātes pasliktināšanās apdraud cilvēku veselību un ekosistēmu dzīvotspēju, bet cilvēku saimnieciskā darbība tiešā veidā ir saistīta ar ūdeņu piesārņošanu un izmaiņām ekosistēmās.

Lielākajai daļai RNP teritorijā esošo ezeru un ūdensteču ir ļoti augsta ūdens kvalitāte. Piemēram, Rāznas ezera ūdens kvalitāte pēc galveno biogēno elementu koncentrācijas ūdenī, atbilst augstākajai kvalitātei pēc Eiropas Savienības standartiem.

Virszemes ūdeņu kvalitāti ietekmē piesārņojošo vielu iekļūšana ezeros un upēs. Ūdens sistēmu degradāciju veicina organiskās vielas, kas nonāk ūdens objektos no punktveida piesārņojuma avotiem un no difūzajiem piesārņojuma avotiem (notece no lauksaimniecības zemēm, nekanalizētām teritorijām u.c.).

Virszemes ūdeņu kvalitāti pagastu teritorijās ietekmē:

- notekūdeņu attīrīšanas iekārtu izplūdes;
- fermas (arī likvidētās), jo turpinās augsnē akumulētā organiskā piesārņojuma, slāpekļa un fosfora ieskalošana;
- notece no lauksaimniecības zemēm, autoceļiem u.c.;
- atpūtas zona (rekreācijas zona);
- vasarnīcu rajoni.

Notekūdeņu savākšanā un attīrīšanā liela nozīme ir upēm, jo tieši tās, lielākoties, ir ūdens objekti, kuros tiek novadīti attīrīti vai neattīrīti notekūdeņi. Diemžēl, vairākas no tām meliorācijas pārveidojumu rezultātā vairs nav definējamas kā upes. Tās vai nu pilnīgi izžūst vasarā vai aizaug, jo nenotiek ūdens cirkulācija, t.i., straumes ātrums ir mazāks par 0,1 m/sek. Ja notekūdeņu izplūde ir šādā upē, tad pašattīrīšanās spējas ir niecīgas un ir stingri jāseko notekūdeņu koncentrācijai izplūdē.

Virszemes ūdeņu piesārņojuma samazināšanā būtiska loma ir ūdens objektu aizsargjoslām un saimnieciskās darbības ierobežošanai.

Vairāku pagastu teritorijās ir savairojušies bebri. Sakarā ar bebru ķeršanas samazināšanos to skaits pieaug. Bebru darbību var novērtēt divējādi. Bebru izveidoto dīķu

rajonā uzlabojas ūdenskrātuves pašattīršanās, palielinoties apskābekļošanai pārgāzēs, palielinās vielu maiņa, bagātinās zivju bāze. Tomēr nevar neatzīmēt atsevišķu meža platību, lauksaimniecības zemju appludināšanu, kā arī atsevišķu meliorācijas sistēmas bojāšanu. Lūznavas pagastā papildus problēmas var radīt bebru aizsprosti, kas izveidoti notekūdeņu attīrīšanas iekārtu izplūdes tuvumā. Situācija šobrīd ir tāda, ka iespējama nevis ūdens novadīšana no biodīķa grāvī, bet gan ieplūde no grāvja biodīķī. Tādējādi iespējama ūdens līmeņa celšanās, biodīķa pārplūšana un pēcattīrīšanas cikla pārtraukšana.

Mākoņkalna pagasta Lipušķu ciematā saimnieciski - fekālo notekūdeņu savākšanai no komunālām un sabiedriskām ēkām ir izveidota slēgtā kanalizācijas sistēma. Pa kanalizācijas tīkliem, kuru diametrs 150 mm, notekūdeņi tiek novadīti uz esošo kanalizācijas sūkņu staciju, pēc tam pa spiedvadu uz notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, kuru kompleksā ietilpst:

- notekūdeņu pieņemšanas tvertne;
- divas aerācijas tvertnes;
- gaisa padeves stacija;
- pēcattīrīšanas dīķi (seši biodīķi).

Attīrītie saimnieciski - fekālie notekūdeņi tiek novadīti meliorācijas grāvī, kurš ietek Rāznas ezerā aptuveni pēc 3 km.

Esošās notekūdeņu bioloģiskās attīrīšanas iekārtas darbojas kopš 1991. gada, projektētā jauda $200 \text{ m}^3/\text{diennaktī}$, faktiskā noslodze - $60-70 \text{ m}^3/\text{diennaktī}$. Uzskaitē tiek veikta aprēķinu ceļā, izejot no iegūtā ūdens daudzuma. Precīzai notekūdeņu uzskaitē būtu nepieciešama notekūdeņu plūsmas mērīšana.

Kaunatas pagasta Kaunatas ciematā saimnieciski - fekālo notekūdeņu savākšanai no komunālām un sabiedriskām ēkām ir izveidota slēgtā kanalizācijas sistēma. Pa kanalizācijas tīkliem, kuru diametrs 200 mm, notekūdeņi paštecē tiek novadīti uz notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, kuru kompleksā ietilpst:

- divas aerācijas tvertnes;
- gaisa padeves stacija;
- pēcattīrīšanas dīķi (četri biodīķi).

Attīrītie saimnieciski - fekālie notekūdeņi tiek novadīti meliorācijas grāvī, kurš ietek Rēzeknes upē aptuveni pēc 0,2 km.

Esošās notekūdeņu bioloģiskās attīrīšanas iekārtas darbojas kopš 1986. gada, projektētā jauda $200 \text{ m}^3/\text{diennaktī}$, faktiskā noslodze - vidēji $55 \text{ m}^3/\text{diennaktī}$. Uzskaitē tiek veikta aprēķinu ceļā, balstoties uz ūdens daudzumu, kas tiek pacelts no urbuma. Precīzai notekūdeņu uzskaitē būtu nepieciešama notekūdeņu plūsmas mērīšana.

Kaunatas pagasta Dubuļu ciematā saimnieciski - fekālo notekūdeņu savākšanai no komunālām un sabiedriskām ēkām ir izveidota slēgtā kanalizācijas sistēma. Pa kanalizācijas tīkliem, kuru diametrs 200 mm, notekūdeņi paštecē tiek novadīti uz esošo kanalizācijas sūkņu staciju un tālāk uz notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, kuru kompleksā ietilpst:

- divas aerācijas tvertnes;
- gaisa padeves stacija;
- pēcattīrīšanas dīķi (četri biodīķi).

Attīrītie saimnieciski - fekālie notekūdeņi tiek novadīti meliorācijas grāvī, kurš ietek Akmenīcas upē aptuveni pēc 0,4 km. Esošās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas uzbūvētas 1986. gadā, projektētā jauda $200 \text{ m}^3/\text{diennaktī}$, faktiskais notekūdeņu daudzums vidēji $28 \text{ m}^3/\text{diennaktī}$.

Uzskaitē tiek veikta aprēķinu ceļā, balstoties uz ūdens daudzumu, kas tiek pacelts no urbuma. Precīzai notekūdeņu uzskaitēi būtu nepieciešama notekūdeņu plūsmas mērīšana.

Kopš 1995. gada pavasara, kad no ierindas izgāja gaisa kompresors, notekūdeņu bioloģiskā attīrīšana nenotiek. Notekūdeņi iziet caur aerācijas tvertni, biodīķiem un nepietiekami attīrīti nonāk meliorācijas grāvī, tāpēc pasliktinās notekūdeņu kvalitāte izplūdē.

Čornajas pagasta Čornajas ciematā saimnieciski-fekālo notekūdeņu savākšanai no komunālām un sabiedriskām ēkām ir izveidota slēgtā kanalizācijas sistēma. Pa kanalizācijas tīkliem, kuru diametrs 100-150 mm, notekūdeņi paštecē tiek novadīti uz esošo kanalizācijas sūkņu staciju, pēc tam uz notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, kuru kompleksā ietilpst:

- divas aerācijas tvertnes;
- gaisa padeves stacija;
- pēcattīrīšanas dīķi (trīs biodīķi).

Attīrītie saimnieciski-fekālie notekūdeņi tiek novadīti meliorācijas grāvī, kurš ietek Rāznas ezerā. Esošās notekūdeņu bioloģiskās attīrīšanas iekārtas darbojas kopš 1986. gada, projektētā jauda 200 m³/diennaktī, faktiskā noslodze - vidēji 38 m³/diennaktī. Uzskaitē tiek veikta aprēķinu ceļā, balstoties uz ūdens daudzumu, kas tiek pacelts no urbuma. Precīzai notekūdeņu uzskaitēi būtu nepieciešama notekūdeņu plūsmas mērīšana.

Lūznavas pagasta Lūznavas ciematā saimnieciski - fekālo notekūdeņu savākšanai no komunālām un sabiedriskām ēkām ir izveidota slēgtā kanalizācijas sistēma. Pa kanalizācijas tīkliem notekūdeņi tiek novadīti uz notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, kuru kompleksā ietilpst:

- divas aerācijas tvertnes;
- gaisa padeves stacija;
- pēcattīrīšanas dīķi (divi biodīķi).

Attīrītie saimnieciski - fekālie notekūdeņi tiek novadīti meliorācijas grāvī, kurš ietek Vertukšņā. Esošās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas darbojas kopš 1978. gada, projektētā bioloģiskās attīrīšanas iekārtu jauda 700 m³/diennaktī, faktiskā noslodze - vidēji 419 m³/diennaktī. Uzskaitē tiek veikta aprēķinu ceļā, balstoties uz ūdens daudzumu, kas tiek pacelts no urbuma. Precīzai notekūdeņu uzskaitēi būtu nepieciešama notekūdeņu plūsmas mērīšana.

Kopš 2007. gada 31. jūlija, **Lūznavas pagasta** pašvaldības pārziņā ir arī Lūznavas profesionālās vidusskolas bioloģiskās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas (BIO-750) ar projektēto jaudu 100 m³/diennaktī.

Lūznavas pagasta Veczosnas ciematā notekūdeņu savākšana un attīrīšana nenotiek centralizēti.

Bioloģiskās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas ir uzbūvētas „Latgales novada rehabilitācijas centra “Rāzna”” notekūdeņu attīrīšanai. Iekārtas darbojas kopš 1978. gada, projektētā jauda 200 m³/diennaktī, faktiskā noslodze 44 m³/diennaktī, attīrītie notekūdeņi tiek novadīti meliorācijas grāvī.

Ezernieku pagasta Ezernieku ciemā darbojas bioloģiskās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas (BIO-100) ar projektēto jaudu 100 m³/diennaktī. Attīrītie notekūdeņi tiek novadīti meliorācijas grāvī un pēc 400 m Ežezērā.

Andzeļu pagasta Andzeļu ciemā darbojas bioloģiskās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas mehāniskai notekūdeņu attīrīšanai ar projektēto jaudu 200 m³/diennaktī, faktiskā noslodze 48,71 m³/diennaktī. Attīrītie notekūdeņi tiek novadīti Ežezērā.

Andrupenes pagasta Andrupenes ciemā, kopš 2007. gada darbojas jauna bioloģiskā notekūdeņu attīrīšanas iekārta (ORIS-45) ar projektēto jaudu 45 m³/diennaktī, attīrītie notekūdeņi tiek novadīti strautā, pēc tam – Baldas upē. Mariampoles ciemā, kopš 2007. gada arī darbojas jauna bioloģiskā notekūdeņu attīrīšanas iekārta (ORIS-25) ar projektēto jaudu 25 m³/diennaktī, attīrītie notekūdeņi tiek novadīti grāvī, pēc 1,3, km Bižas ezerā (Andrupenes pagasts).

Kopumā, notekūdeņu attīrīšanas kvalitāte un kontrole RNP ir uzlabojama, jo īpaši Rāznas ezera sateces baseinā.

I. 3.4. Augsnes

Augsnes cilmieži, ņemot vērā nacionālā parka teritorijas kvartāra nogulumu virsmas uzbūvi, pamatā ir morēnas drupiežu materiāls ar dažādu mehānisko sastāvu. Vislielākās platības aizņem viegls un vidējs karbonātisks morēnas smilšmāls. Raksturīgi, ka bieži vien morēnas smilšmāls ir pārklāts ar neliela biezuma mālsmilts un smilts kārtu un veido divkārtaino cilmiezi. Pauguru grēdās to virsotņu daļās samērā bieži novērojama grants un grantaina smilts. Bezakmeņu māls ir sastopams platoveida pauguru virsotnes daļās un aizņem nelielas platības.

Par cik lielākā teritorijas daļa ietilpst Latgales augstienes Rāznavas un Dagdas paugurainēs, augsnes šeit veido sarežģītu mozaikveida kompleksu. Nacionālā parka teritorija atrodas Austrumlatvijas pauguraino augstieņu augšņu rajonā.

Dominējošie skujkoku meži veicinājuši podzolēšanās procesu. Tagad teritorija ir stipri atmežota. Mežu izciršana veicinājusi augsnes eroziju. Pozitīvo reljefa formu virsotnēs parasti sastopamas velēnu karbonātaugsnes. Pauguru nogāzēs izplatītas galvenokārt erodētas vidēji un vāji podzolētās velēnu augsnes, ko pazeminājumos un starppauguru iepakās nomaina velēnpodzolētās glejaugsnes, glejotās augsnes un purvu augsnes. Vidējpauguru un sīkpauguru nolaidenās nogāzes un lēzenie pacēlumi ir sen lauksaimnieciski apgūti un labi iekultivēti. Daudzās vietās tīrumu platību paplašināšana uz mežu izciršanas rēķina ir veicinājusi nogāžu eroziju, sevišķi tas ir raksturīgs platoveida pauguru (zvoncu) nogāzēs.

Starpvalstu augšņu kartēšanas projektos visbiežāk lieto FAO (*Food and Agriculture Organization of the United Nations* – Apvienoto Nāciju Organizācijas Pārtikas un lauksaimniecības komiteja) augšņu klasifikāciju. Pēdējos gados Latvijā sāk lietot arī šo klasifikācijas sistēmu, tomēr FAO augšņu klasifikācijas izveidošanas principi būtiski atšķiras no Latvijas augšņu klasifikācijas, un nav iespējams automātiski pāriet no vienas augšņu klasifikācijas uz otru (Nikodemus. 1998).

Pēc FAO klasifikācijas nacionālā parka teritorijā izplatītas: *Haplic Luvisols*, *Stagnic Luvisols*, *Gleyic Luvisols*, *Eutric Podzoluvisols* (reljefa paaugstinājumos), *Eutric Gleysols*, *Mollic Gleysols* (reljefa pazeminājumos), *Gleyic Arenosols*, *Gleyic Podzols*, *Fibric Histosols* un *Terric Histosols*. FAO augšņu klasifikācijā lietoto apzīmējumu atšifrējumi sniegti 2.10. pielikumā.

I. 4. Teritorijas sociālās un ekonomiskās situācijas apraksts

I.4.1. Iedzīvotāji - pastāvīgie iedzīvotāji, zemes īpašnieki, kuri pastāvīgi nedzīvo aizsargājamā teritorijā, apmeklētāji, apdzīvotas vietas, nodarbinātība

RNP dzīvo vairāk nekā 5000 iedzīvotāju. Lielākais iedzīvotāju skaits ir Čornajas, Andrupenes un Lūznavas, bet mazākais Rundēnu, Andzeļu un Mākoņkalna pagastos (I 4.1.1. tabula).

Plāna izstrādē tādi apdzīvojuma un demogrāfiskie rādītāji kā iedzīvotāju skaits, blīvums, vecuma struktūra, dabiskais pieaugums un migrācija uz/no pilsētām ir nozīmīgi kritēriji, jo iedzīvotāju skaita un apdzīvojuma struktūras izmaiņas tieši ietekmē apsaimniekošanu teritorijā.

I 4.1.1. tabula

Iedzīvotāju skaits RNP pagastos (RNP AEP, 2008.)

Pagasts	Rajons	Iedzīvotāju skaits 2000. g.	Iedzīvotāju skaits 2007. g.
Čornajas	Rēzeknes	1680	1461
Lūznavas	Rēzeknes	1352	1140
Kaunatas	Rēzeknes	1550	1404
Mākoņkalna	Rēzeknes	873	754
Andrupenes	Krāslavas	1657	1444
Andzeļu	Krāslavas	824	733
Ezernieku	Krāslavas	1156	974
Rundēnu	Ludzas	800	645

Kā redzams tabulā, pēdējos gados iedzīvotāju skaits regulāri samazinās, ko nosaka vairāk iemesli: negatīvs dabiskais pieaugums, iedzīvotāju emigrācija uz lielajām pilsētām – Rēzekni, Rīgu u.c., iedzīvotāju migrācija uz ārvalstīm, nodarbinātības trūkums u.c. Samazinoties pastāvīgajiem iedzīvotājiem, palielinās to īpašnieku skaits, kuri nedzīvo RNP. Teritorijas apmeklētāju lielāko daļu veido tūristi (skat. I 4.2. nodaļa).

Rēzeknes rajona pagastos vidējais apdzīvotības blīvums ir 15 iedzīvotāji uz km², Krāslavas rajonā- 15,4 iedzīvotāji uz km², bet Ludzas rajonā attiecīgi 13,8 iedzīvotāji uz km². Apdzīvotības blīvums RNP pagastos mainās no 4,6- 15,4 iedzīvotājiem uz km². Apdzīvotākais ir Lūznavas, bet mazāk apdzīvotākais - Mākoņkalna pagasts. Arī iedzīvotāju dabiskais pieaugums kopš 20. gs. 90-tajiem gadiem ir negatīvs. 2007. gadā dabiskais pieaugums pagastos svārstījās no -34 (Andzeļu pagastā) līdz -8 (Mākoņkalna pagastā). Dzimušo bērnu skaits svārstījās no viena (Rundēnu pagastā) līdz 15 (Čornajas pagastā). Nelielais dzimušo bērnu skaits nākotnē varētu radīt problēmas pagasta izglītības iestāžu attīstībā un klašu komplektācijā.

Pašreiz RNP ietilpstošajos pagastos iedzīvotāji pa vecuma grupām sadalās sekojoši – 11,1 % ir iedzīvotāji līdz darbaspējas vecumam, 63,7 % ir darbaspējas vecumā un 23,6 % ir iedzīvotāji pēc darbaspējas vecuma. Pēdējo gadu laikā ir vērojama iedzīvotāju skaita līdz darbaspējas vecumam samazināšanās tendence (no 18,6 % līdz 11,1 % laika periodā no 2000. līdz 2008. gadam), kas atspoguļo negatīvu iedzīvotāju dabisko pieaugumu pēdējo piecpadsmit gadu laikā. Par gandrīz 10 % vidēji pieaudzis darbaspējīgo iedzīvotāju skaits. Taču saglabājoties pašreizējām demogrāfijas tendencēm, nākamajos piecpadsmit gados būs vērojama strauja darbaspējīgo iedzīvotāju skaita samazināšanās un RNP iedzīvotāju novecošanās (I 4.1.2. tabulu).

I 4.1.2. tabula.

Pastāvīgo iedzīvotāju skaits galvenajās vecuma grupās RNP pagastos (RNP AEP, 2008.)

Pagasts	Rajons	2000. gadā			2008. gada sākumā		
		zem darbspējas vecuma	darbspējas vecumā	pēc darbspējas vecuma	zem darbspējas vecuma	darbspēj as vecumā	pēc darbspēja s vecuma
Čornajas	Rēzeknes	21.1	56.7	22.3	14.6	65.5	19.9
Lūznavas	Rēzeknes	17.2	60.0	22.8	11.6	66.7	21.7
Kaunatas	Rēzeknes	18.1	53.9	28.0	13.7	62.5	23.8
Mākoņkalna	Rēzeknes	17.1	51.7	31.3	11.9	61.3	26.8
Andrupenes	Krāslavas	21.2	52.7	26.1	13.8	64.2	22.1
Andzeļu	Krāslavas	20.0	53.9	26.1	15.8	62.5	21.6
Ezernieku	Krāslavas	16.9	56.2	26.9	11.8	63.8	24.4
Rundēnu	Ludzas	17.3	49.6	33.1	8.5	62.9	28.7

Pēc Nodarbinātības Valsts Aģentūras datiem bezdarba līmenis 2007. gada beigās RNP pagastos svārstījās no 5,1 – 15,6 % (I 4.1.3. tabula). Latvijā vidējais bezdarba līmenis 2007. gada beigās bija 4,6 %. Lielākais bezdarba līmenis konstatēts Ludzas rajona Rundēnu pagastā, mazākais- Krāslavas rajona Ezernieku pagastā. Kopumā bezdarba līmenis pēdējos trīs gados ir samazinājies visos pagastos, izņemot Rundēnu pagastu. Iespējams, ka pēdējā laika ekonomiskā lejupslīde atkal ievērojami palielinās bezdarbnieku skaitu.

I 4.1.3. tabula

Bezdarbnieku skaits un bezdarba līmenis RNP pagastos 2005.-2007. gadā (RNP AEP, 2008.)

Pagasts	Rajons	2005. gada 31. decembrī		2006. gada 31. decembrī		2007. gada 31. decembrī	
		Bezdarb nieku skaits	Bezdarba līmenis) (%)	Bezdarb nieku skaits	Bezdarba līmenis) (%)	Bezdarb nieku skaits	Bezdarba līmenis) (%)
Čornajas	Rēzeknes	162	16.6	140	14.6	92	9.5
Lūznavas	Rēzeknes	137	17.7	110	14.6	86	11.3
Kaunatas	Rēzeknes	145	16.9	135	15.7	100	11.5
Mākoņkalna	Rēzeknes	95	20.8	91	19.8	59	12.7
Andrupenes	Krāslavas	156	17.3	144	16.0	85	9.3
Andzeļu	Krāslavas	84	18.2	79	17.0	34	7.5
Ezernieku	Krāslavas	75	11.2	69	10.8	32	5.1
Rundēnu	Ludzas	61	15.0	57	14.0	64	15.6

RNP atrodas dažāda lieluma apdzīvotas vietas, galvenokārt ciemi, viensētu grupas (lielākoties bijušo ciemu daļa) un viensētas. Lielākie RNP ciemi ir apkopoti I 4.1.4. tabulā. Lielākā RNP ietilpstošā apdzīvotā vieta ir Lūznava, kur atrodas gan Lūznavas pamatskola, gan Lūznavas profesionālā vidusskola, kas nodrošina samērā lielu darba vietu skaitu.

Lielākie ciemi ir ietverti RNP esošā zonējuma neitrālajā zonā (skat. I 4.1.4. nodaļu).

I 1.4.4. tabula

Lielākās apdzīvotās vietas – ciemi, RNP teritorijā (RNP AEP, 2008.)

Pagasts	Rajons	Lielākās apdzīvotās vietas – ciemi
Čornajas	Rēzeknes	Čornaja
Lūznavas	Rēzeknes	Lūznava, Veczosna, Zosna
Kaunatas	Rēzeknes	Kaunata, Dubuļi
Mākoņkalna	Rēzeknes	Līpuški
Andrupenes	Krāslavas	Andrupene, Mariampole
Andzeļu	Krāslavas	Andzeļi,
Ezernieku	Krāslavas	Ezernieki
Rundēnu	Ludzas	Pešļeva

I 4.2. Pašreizējā un paredzamā antropogēnā slodze uz aizsargājamo teritoriju

RNP teritorija lielākajā tās platībā ir mazapdzīvota un iedzīvotāju skaits lēnām samazinās, tādēļ kopumā antropogēnā slodze ir neliela. Izņēmumi ir apdzīvotas vietas un tūristu iecienīti apskates objekti, piemēram, Lielais Liepu kalns, Mākoņkalns, Pīloru ozolu audze, Rāznas ezera krasti, kur šobrīd var novērot lokālas antropogēnās slodzes izpausmes, īpaši piesārņošanu ar sadzīves atkritumiem, kas šobrīd ir viens no nopietnākajiem apdraudējuma faktoriem RNP biotopiem.

Teritorijas apmeklētāji

Precīza statistika par RNP apmeklētāju skaitu nav pieejama. Apmeklētāju uzskaitē tiek veikta vienīgi Andrupenes lauku sētas muzejā un nacionālā parka teritorijā esošajos viesu namos. 2007. gadā Andrupenes lauku sētas muzeju apmeklēja 3500 apmeklētāji un RNP viesu namos nakšņoja aptuveni 50 000 viesu. Par pārējiem RNP tūrisma objektiem nav zināms pat aptuvenš apmeklētāju skaits. Pēc Rēzeknes un Dagdas informācijas centru darbinieku aptuvenām aplēsēm, RNP viesu namos nepaliek ne puse no teritorijas apmeklētājiem. Ievērojams ir to apmeklētāju skaits, kuri teritorijā pavada mazāk par dienu, lai atpūstos vai maksšķerētu Rāznas vai citu nacionālā parka ezeru krastos, vai, lai apskatītu tikai kādu no nacionālā parka objektiem. **Tas ļauj spriest, ka teritoriju kopumā ik gadu apmeklē vismaz 100 000 cilvēku.** Lai iegūtu precīzāku informāciju par teritorijas apmeklētāju skaitu un varētu spriest par apmeklētāju skaita izmaiņu tendencēm gan atsevišķos tūrisma sezonas mēnešos, gan gadā kopumā, vismaz dažos nozīmīgākajos tūrisma un dabas objektos būtu jāievieš elektroniskās apmeklētāju uzskaites iekārtas.

Nākotnē, pateicoties teritorijai piešķirtajam nacionālā parka statusam un uzlabojoties teritorijas tūrisma piedāvājumam, domājams, ka parka apmeklētāju skaits varētu palielināties.

Tā kā tūrismam pieejamie resursi un infrastruktūra nav vienmērīgi izvietoti visā RNP teritorijā, bet gan koncentrējas atsevišķos areālos, arī apmeklētāju masa koncentrējas atsevišķās parka daļās. Šobrīd vislielākā parka apmeklētāju un tranzīta masa koncentrējas ap Rāznas ezeram piegulošo teritoriju un ap Krāslavas – Rēzeknes šoseju P 55. Salīdzinoši mazāk tiek apmeklēti Ežezers, Andrupene, Lūznava un Lielais Liepu kalns. Pārējā parka teritorija no tūrisma un rekreatīvā viedokļa šobrīd praktiski netiek izmantota. Tā kā tajā nav nedz valsts vai reģionāla mēroga tūristu interešu piesaistes vietu, nedz atbilstošs

infrastruktūras nodrošinājums (tajā skaitā reklāma), domājams, ka arī tuvāko gadu laikā šī situācija saglabāsies līdzīga.

Pašreizējā un paredzamā antropogēnā slodze

Tūrisma ietekmēm uz dabas vidi pakļautie nozīmīgākie RNP dabas resursi ir ezeri un to piekrastes (īpaši – Rāznas ezera austrumu un dienvidu daļas, Ežezera ziemeļaustrumu daļa), atsevišķu lielpauguru nogāzes (īpaši - Lielā Liepu kalna dienvidaustrumu nogāze, Mākoņkalna virsotne) un atsevišķas biotopu grupas (īpaši - Piloru ozolu audze, lielpauguru nogāžu meži, Rāznas un Ežezera salu biotopi, ezeru piekrastu pļavu biotopi u.c.). Potenciāli tūrisma ietekmei ir pakļautas arī atsevišķas savvaļas augu un dzīvnieku sugas, kas nākotnē varētu tikt izmantotas kā tūrisma resurss, iekļaujot tās nepārdomātā tūrisma „produktā”.

Nozīmīgāko tūrisma radīto ietekmju piemēri populārākajos RNP dabas tūrisma objektos uzskaitītas I 4.2.1. tabulā.

I 4.2.1. tabula

Nozīmīgāko tūrisma radīto ietekmju piemēri populārākajos RNP dabas tūrisma objektos

Nr. p.k.	Tūrisma objekts	Nozīmīgāko tūrisma radīto ietekmju piemēri
1.	Rāznas ezers	Ūdens piesārņojums ar biogēniem elementiem, krastu un ūdens piesārņojums ar sadzīves atkritumiem u.c.
2.	Ežezers	Traucējuma efekts (salas), dažāda veida veģetācijas bojājumi, ugunsgrūdu kurināšana un piesārņojums ar sadzīves atkritumiem uz ezera salām
3.	Mākoņkalns	Veģetācijas nomīdīšana, ugunsgrūdu kurināšana nelabiekārtotās vietās, viduslaiku pils drupu bojāšana, infrastruktūras bojājumi, piesārņojums ar sadzīves atkritumiem
4.	Lielais Liepu kalns	Augsnes un morēnas slāņa erodēšana, veģetācijas nomīdīšana u.c. veida bojājumi, ugunsgrūdu kurināšana nelabiekārtotās vietās, bezceļu braukšana ar dažādiem mehāniskā transporta līdzekļiem
5.	Piloru ozolu audze	Veģetācijas nomīdīšana, stihiska jaunu ugunsgrūdu vietu izveide, traucējuma efekts, aizsargājama biotopa postījumi (zaru laušana u.c.), piesārņojums ar sadzīves atkritumiem u.c.
6.	Vecslobodas pilskalns	Kultūrslāņa, augšnes un morēnas slāņa erodēšana, veģetācijas nomīdīšana u.c.
7.	Milkas pilskalns	Kultūrslāņa erodēšana, veģetācijas nomīdīšana u.c.

Kā diskutējams dabas teritorijas apsaimniekošanas piemērs ir jāmin Piloru ozolu audze, kurā ir izveidota labiekārtota atpūtas vieta (auto stāvlaukums, galds ar nojumi, soli, ugunsgrūdu vieta, laipas, velostatīvs, informācijas stends, tualete, atkritumu urnas, kāpnes, laipa ezerā). No vienas puses, šī vieta atpūtai tika izmantota arī pirms labiekārtošanas, no otras puses – pašlaik minētā vieta piesaista aizvien vairāk apmeklētājus kā rezultātā īpaši aizsargājama biotopa un dabas lieguma zonā tiek pastiprināti nomīdīta veģetācija, ir redzamas četras jaunas (apmeklētāju stihiski veidotas) ugunsgrūdu vietas, ir pastiprināts piesārņojums ar sadzīves atkritumiem u.c., t.sk. grūti fiksējamas ietekmes.

Tā kā daļa no nosauktajiem tūrisma ietekmētajiem dabas resursiem ir nozīmīgi ne tikai no tūrisma, bet arī no dabas aizsardzības viedokļa, un, lai minētie objekti tūrisma būtu izmantojami arī nākotnē, jau savlaicīgi ir jādomā par visa veida „kompensējošas” infrastruktūras (tualetes, atkritumu urnas, dabas takas, tūristus virzoši maršruti, informācija u.t.t.) izveidošanu, kas mazinātu parka apmeklētāju radīto antropogēno slodzi uz nozīmīgiem dabas resursiem.

I.4.3. Teritorijas izmantošanas veidi

I.4.3.1. Mežsaimnieciskā darbība

Mežsaimniecība un kokapstrāde ir nozares, kas būtiski ietekmē bioloģisko daudzveidību, kā arī ainavu. Mežsaimniecības ietekmi uz bioloģisko daudzveidību vislabāk raksturo tādi rādītāji, kā meža platības, izcirstās platības, atjaunojamās mežu platības u.c. Savukārt, iedzīvotājiem mežistrāde ir būtisks nodarbinātības sektors. Gandrīz 50 % no RNP teritorijas sastāda meži ar kopējo platību apmēram 29 581 ha.

Lielākas mežu platības nacionālajā parkā atrodas Kaunatas, Andzeļu un Mākoņkalna pagastos. Pārējos pagastos meža platības ir ievērojami mazākas. Meža platību sadalījums RNP pagastos sniegts I 4.3.1.1. tabulā.

I 4.3.1.1. tabula

Meža zemju platības pagastos RNP pagastos

Pagasts	Rajons	Meža platība, ha
Čornajas	Rēzeknes	2252
Lūznavas	Rēzeknes	2471
Kaunatas	Rēzeknes	6898
Mākoņkalna	Rēzeknes	4193
Andrupenes	Krāslavas	2877
Andzeļu	Krāslavas	4483
Ezernieku	Krāslavas	2596
Rundēnu	Ludzas	1651

Pēdējā desmitgadē mežu izciršana notikusi nevienmērīgi, kopējie dati izcirstajām platībām RNP sniegti I 4.3.1.2. tabulā.

I 4.3.1.2. tabula

Cirstās meža platības galvenajā cirtē RNP 1998. -2007. gadā

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Cirstās platības, ha	62.8	158.6	245.9	243.9	477.7	624.6	450.7	287.1	99.9	81.6

Saskaņā ar RNP administrācijas sniegto informāciju, 2008. gadā tika izsniegtas 209 ciršanas atļaujas.

Pēc 2002. gada straujais izcirsto platību pieaugums saistāms gan ar vispārēju mežizstrādes intensitātes pieaugumu, gan dabas parka veidošanu, kas iedzīvotājos radīja bažas par turpmākajām meža apsaimniekošanas iespējām.

Pašreiz meža izciršanu kontrolē Valsts meža dienests un RNP administrācija. Jānorāda, ka 2008. gadā valsts mežu platības (vairāk kā 2000 ha platībā), kuras pārvaldīja VAS „Latvijas valsts meži” tika nodotas RNP administrācijas pārziņā, attiecīgi, palielinot platības RNP teritorijā, kur dabas aizsardzības ir absolūta prioritāte.

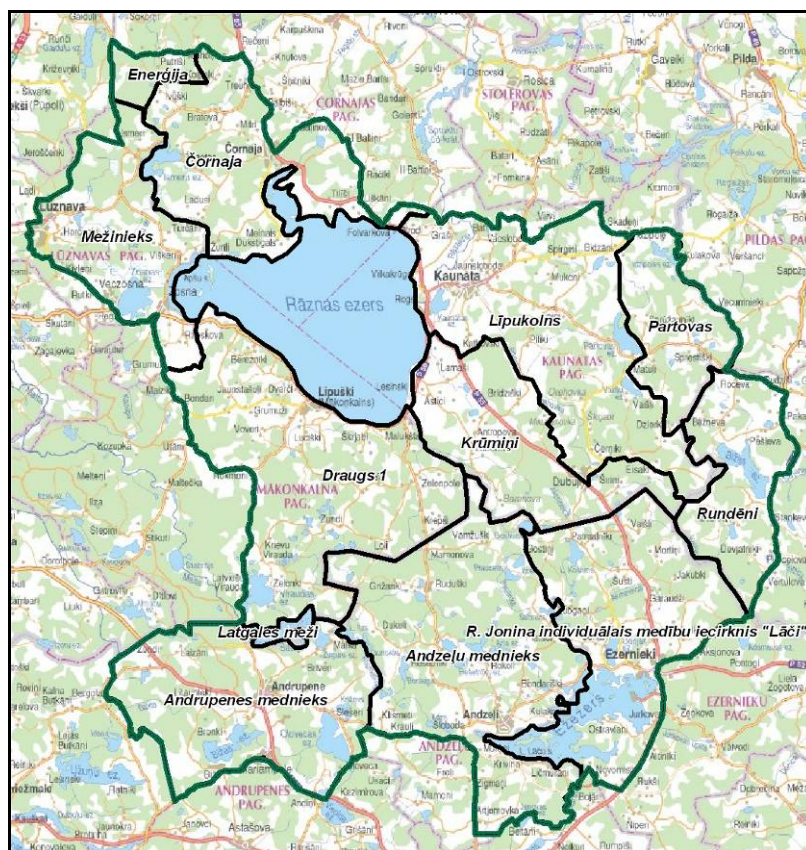
I.4.3.2. Medības

Nacionālā parka teritorijā medību platības apsaimnieko 12 medību biedrības, kurās darbojas nedaudz vairāk kā 200 mednieku. Aktīvo mednieku skaits gan ir mazāks par 200. Lielākajai daļai šo biedrību apsaimniekojamās medību platības atrodas gan RNP, gan ārpus tā (I 4.3.2.1. tabula, I 4.3.2.1. attēls).

I 4.3.2.1. tabula

Mednieku formējumi RNP

Nr. p.k.	Mežniecība	Mednieku formējums	Mednieku skaits (2006.gada dati)	Medību platību daļa, kas ietilpst RNP teritorijā
1.	Maltas	Mednieku biedrība “Draugs 1”	18	~90%
2.		Mednieku biedrība “Mežinieks”	12	~2000 ha
3.		Mednieku biedrība “Latgales meži”	precīzs skaits nav zināms	~3 ha
4.	Bukmuižas	Mednieku biedrība “Andzeļu mednieks”	25	~90%
5.		R. Joņina individuālais iecirknis “Lāči”	22	~50%
6.	Zilupes	Mednieku biedrība “Rundēni”	24	~25%
7.	Dagdas	Mednieku biedrība “Andrupenes mednieks”	38	~35%
8.	Kaunatas	Mednieku biedrība “Līpukolns”	22	~95%
9.		Mednieku biedrība “Partova”	15	~100%
10.		Mednieku biedrība “Krūmiņi”	14	~100%
11.		Mednieku biedrība “Čornaja”	22	~50%
12.		Mednieku biedrība “Energija”	precīzs skaits nav zināms	~5%

I 4.3.2.1. attēls. Mednieku biedrību apsaimniekotās platības RNP.

Medījamo dzīvnieku saraksts un skaits sniegts I 4.3.2.2. tabulā un 2.11. pielikumā. Tā kā minēto kolektīvu līgumā noteiktās platības atrodas arī ārpus RNP, tad precīzu dzīvnieku skaitu (uzskaitītos un nomedītos) tieši nacionālā parka teritorijā norādīt nav iespējams. Tabulās norādītie dati par dzīvnieku skaitu RNP iegūti, ņemot vērā dzīvnieku skaitu visā medību biedrību apsaimniekojamā platībā un to, cik procentuāli liela apsaimniekojamā platībā ietilpst nacionālā parka teritorijā (datu apstrādi veica RNPA). Šie dati tiešā veidā nav salīdzināmi ar agrākajiem datiem, kas attiecināti gan uz medību biedrību apsaimniekojamām kopējām platībām, gan uz katru no RNP ietilpstošo mežniecību kopumā. Uzskaišu dati būtu precīzāki, ja medību biedrību apsaimniekojamo teritoriju robežas sakristu ar nacionālā parka ārējām robežām.

I 4.3.2.2. tabula

**Medību apjomi RNP¹¹ populārākajiem medību dzīvniekiem
(pēc A.Lubāns, 2007)**

gads	Aļņi		Brieži		Stirnas		Mežacūkas		Bebri	
	uzskaitīti	nomedīti	uzskaitīti	nomedīti	uzskaitīti	nomedīti	uzskaitīti	nomedīti	uzskaitīti	nomedīti
2001	93	14	56	3	389	40	68	19	608	11
2002	157	35	94	3	865	130	150	34	1178	58
2003	204	24	98	3	862	97	193	32	1111	50
2004	213	23	106	4	889	93	211	39	1084	40
2005	187	39	130	13	960	138	248	71	1220	16
2006	219	32	153	10	1097	123	372	100	1283	22
KOPĀ	1073	167	637	36	5062	621	1242	295	6484	197

Gan nacionālajā parkā, gan tam pieguļošajās teritorijās dominē izteikta mozaīkveida ainava ar lielu lauksaimniecības zemju īpatsvaru, tādēļ galvenie medījamie dzīvnieki ir stirnas un meža cūkas. Lai gan bebri sastopami praktiski visās ūdenstilpēs un to skaits ir salīdzinoši liels, bebru medību intensitāte ir samērā neliela.

Ir izteikts viedoklis (Lubāns, 2007), ka atsevišķām medību dzīvnieku sugām ir ievērojama pārapdzīvotība. Šāds apgalvojums gan uzskatāms par tendenciozu. Pirmkārt, termins „pārapdzīvotība” ir vairāk ekonomisks, nevis bioloģisks termins. Jebkuras dabas teritorijas vides ietilpība ir atkarīga no pieejamiem, tajā skaitā barības resursiem. Atvērtā, pašregulējošā sistēmā pārapdzīvotība ilgstošā (vairāku gadu) laika periodā pat teorētiski nav iespējama. RNP gadījumā, kur vienus un tos pašus resursus izmanto gan cilvēks, gan atsevišķas dzīvnieku sugas, var rasties situācija, kad šo sugu populāciju lielums ir neadekvāts plašākas sabiedrības interesēm, t.i. esošais dzīvnieku skaits tiek uzskatīts par lielu, jo tie nodara ekonomisku kaitējumu lauksaimniecībai un mežsaimniecībai. Nacionālā parka gadījumā par primārām ir uzskatāmas dabas aizsardzības intereses. Atbalstāma ir to

¹¹ dzīvnieku uzskaites veiktas apsaimniekojamo medību platību ietvaros, kas ne vienmēr sakrīt ar nacionālā parka robežām

sugu populāciju skaita intensīva regulācija, kuras nodara kaitējumu lauksaimniecībai un mežsaimniecībai. Precīza informācija par kaitējumu apjomu un veidiem nav pieejama, bet RNPA rīcībā ir ziņas, ka līdzīgi kā visā Latvijā arī RNP lauksaimniecības kultūrām lielākos postījumus nodara mežacūkas, un daudzi zemju īpašnieki cieš arī no bebru darbības.

Turpmāk RNP teritorijā populāciju regulācija būtu pieļaujama četrām pārnadžu sugām – alnim, staltbriedim, stirnai un mežacūkai. Bebru medības būtu organizējamās galvenokārt postījumu vietās. Bez tam būtu jāturpina introducēto, Latvijas faunai nevēlamo sugu: jenotsuņa un Amerikas ūdeles, kā arī lapsu medības trakumsērgas izplatīšanās novēršanas nolūkā.

I.4.3.3. Zivsaimniecība

Viena no lielākajām RNP dabas vērtībām ir daudzie ezeri, kuri ir labs priekšnosacījums zvejniecības nozares attīstībai. Rūpnieciskā zveja tiek organizēta vairākos gan publiskos, gan privātos ezeros. Viens no visas Latvijas zivsaimnieciski nozīmīgākajiem ezeriem ir Rāznas ezers.

Kopā no 1946. gada līdz 2007. gadam apzvejoti 32 RNP ezeri. Savukārt 2007. gadā zveja notikusi tikai sešos ezeros. Nozvejotas tikai 7,2 t zivju, no kurām 5,9 t (82 %) – Rāznas ezerā. Loma lielāko daļu veido zuši – 3,6 t (61 %). Zivju krājumi atļauj nozvejojot daudz lielāku zivju daudzumu, taču dažādu sociālekonomisku apstākļu dēļ, zvejas intensitāte ir ievērojami samazinājusies. Piemēram, 1998. gadā RNP ezeros tika iegūtas 72,0 t zivju. Lielākās nozvejas bijušas Rāznas ezerā, ko noteica tā lielā ūdens virsmas platība, piemērotība apzvejai un zvejas tradīcijas (I 4.3.3.1. attēls).

Zvejas intensitāte un, līdz ar to, arī nozveja ir ievērojami svārstījies dažādos laika periodos, tomēr pēdējos gados tai ir izteikta tendence samazināties. Salīdzinot ar laika periodu pirms desmit gadiem, nozvejas apjoms ir samazinājies vairāk nekā 10 reizes. Protams, nozvejas apjomu ziņā līderis ir Rāznas ezers ar 17,5 t pēdējos trīs gados kopā, no kurām 9,8 t ienes specializētā zušu zveja. Pārējo loma daļu veido galvenokārt plauži, asari un raudas, kā arī līdakas. Pēc nozvejas apjoma nozīmīgākie ezeri aiz Rāznas ir Ežezers un Bižas ezers.

Savukārt palielinājies zvejā iesaistīto cilvēku skaits. Tā 1998. gadā Rāznas ezerā zvejoja tikai viena SIA (sabiedrība ar ierobežotu atbildību), bet 2007. gadā – viena SIA un 41 individuālais zvejnieks. Šie atsevišķie (“pašpatēriņa”) zvejnieki publiskajos ezeros drīkst izmantot vienu līdz 50 m garu tīklu vai vienu zivju murdu un nedrīkst zivis pārdot.

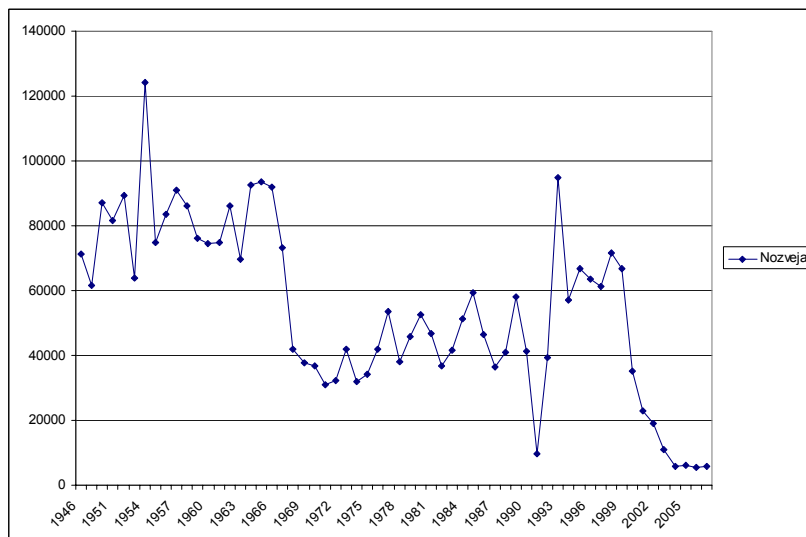
Pārējos piecos RNP ezeros, kuros 2007. gadā notikusi rūpnieciskā zveja: Bižas, Ežezers, Idzepoles, Salāja un Viraudas ezeri, zvejojuši 24 "pašpatēriņa" zvejnieki. Privātajos ezeros (Bižas un Viraudas) tie drīkst izmantot vienu līdz diviem 15 m gariem tīkliem vai vienu līdz 30 m garu tīklu, vai vienu zivju murdu.

Ievērojami lielāka nozīme RNP zivju krājumu izmantošanā ir makšķerēšanai. Makšķernieki izmanto praktiski visus ezeros. To tieša uzskaitē, tāpat kā noķerto zivju daudzuma uzskaitē, netiek veikta.

Rāznas ezerā organizēta licencētā makšķerēšana un licencētās zemūdens medības. Gadā tiek izmantots ap 4000 licenču. Apmēram 2/3 no tām – ir vienas dienas licences, tā kā vairums makšķernieku pie ezera uzturas vairāk par vienu dienu, tad kopējais makšķernieku daudzums varētu būt ievērojami mazāks. Makšķernieku lomus licencētās makšķerēšanas organizētājs 2006. gadā novērtējis 35,6 t apjomā, no kurām: asari – 42%, raudas – 26%,

līdakas – 23% un plauži – 9%. Novērtētais makšķernieku loms vairāk nekā sešas reizes pārsniedz tā paša gada rūpniecisko nozveju Rāznas ezerā.

Jānorāda, ka būtiska problēma RNP ir malu zvejniecība. Līdz ar RNPA izveidošana situācija ir uzlabojusies, jo RNPA inspektori kopā ar VVD RVP speciālistiem kontrolē ūdenstilpes un ūdenstece RNP.

I 4.3.3.1. attēls. Zivju kopnozveja Rāznas ezerā 1946. – 2007. gadā (kg).

I 4.3.4. Lauksaimniecība

Lauksaimniecība ir viens no cilvēku darbības veidiem, kas vistiešāk ietekmē ainavu ar lauksaimniecībā izmantojamo zemju apsaimniekošanu. Lauksaimniecības attīstība un struktūra ir atkarīga no tirgus situācijas un pieprasījuma, kā jebkuras citas tautsaimniecības nozares attīstība.

Vēsturiski ilgstošu laiku nacionālā parka teritorijā bija pastāvējusi ekstensīva lauksaimniecība, bet 1940. gadā līdz ar Latvijas neatkarības zaudēšanu sākās kolektīvizācijas pasākumi, tika veidotas kolektīvās saimniecības – kolhozi un sovhozi. Notika būtiska lauksaimniecības intensifikācija Zemes platības apvienoja un veidoja vienlaidus lauksaimniecības zemju masīvus. Lai ielabotu lauksaimniecības zemes tika veikti plaši meliorācijas darbi. Tā kā RNP teritorija pateicoties reljefa saposmojumam bija piemērotāka lopkopībai (ganāmpulku izvietojumam), tad daudzviet tika izveidotas liellopu fermas. Pie tam liela daļa no tām bija izvietotas blakus ezeriem. Lauksaimnieciskā darbība laika gaitā kļuva arvien intensīvāka uz tehnikas, iekārtu modernizācijas un pastiprinātas zemes izmantošanas rēķina.

Pēc PSRS sabrukuma sekoja kolhozu un sovhozu likvidācija, daudzi zemes īpašumi tika atgriezti to likumīgajiem mantiniekiem un atkal sāka veidoties individuālas saimniecības, tomēr kopumā lauksaimnieciskai darbībai izmantojamo zemju īpatsvars teritorijā ir būtiski samazinājies. Iemesli ir lielais attālums līdz tirgum, kā arī iedzīvotāju skaita samazināšanās. Šobrīd pēc pašvaldību sniegtās informācijas vairumā saimniecību lauksaimnieciskā produkcija tiek ražota pašu patēriņam (naturālā saimniecība). Lielas lauksaimniecībā izmantoto zemju platības šobrīd ir apmežotas.

Pēdējo desmit gadu laikā ir strauji samazinājusies lauksaimniecības intensitāte RNP pagastos. Tikai dažas zemnieku saimniecības katrā pagastā nodarbojas ar

lauksaimnieciskās produkcijas ražošanu tirgum. Lielākā daļa zemnieku lauksaimniecisko produkciju ražo pašu patēriņam un daļu no tām var pat pieskaitīt naturālās saimniekošanas formai. Dominējošā lauksaimniecības nozare RNP pagastos ir piena lopkopība un graudkopība.

No lopiem pārsvarā audzē liellopus, slaucamās govīs un aitas. Cūkkopība nav plaši attīstīta, pamatā tikai pašpatēriņa vajadzībām. Šādu sadalījumu ietekmē RNP ainavu struktūra. Kā negatīvs faktors būtu minams, ka pēdējos gados novērojama liellopu un slaucamo govju skaita samazināšanās. Tā rezultātā samazinās arī apsaimniekoto ganību (zālāju) un pļavu platības. Lopkopības intensitāte (dzīvnieku skaits uz 1 ha LIZ) RNP teritorijā ir nevienmērīga, jo ir vērojamas krasas teritoriālas atšķirības (RNP AEP, 2008.). Mazākais liellopu un slaucamo govju skaits uz 1 ha LIZ konstatēts Mākoņkalna pagastā, bet lielākais Andrupenes pagastā. Jāatzīmē, ka 60 % no zemnieku saimniecībām lauksaimniecības nozarē Latvijā ražo produkciju pašpatēriņam, nevis tirgum. Šis procents RNP varētu būt vēl augstāks. Lauksaimniecība RNP ir nozīmīgs nodarbinātības avots. Pēc pašvaldību sniegtajiem datiem RNP pavisam ir trīsdesmit divas bioloģiskās zemnieku saimniecības un 13 no tām reģistrētas Andzeļu pagastā.

I.4.3.5. Tūrisms

Teritorijas ainaviskā vērtība un ezeru bagātība nacionālā parka reģionā tika novērtēta ļoti sen. Tā, piemēram, jau 20. gadsimta 60-tajos gados tika ierīkots atpūtas komplekss pie Rāznes ezera, kas bija populārs visā toreizējās PSRS teritorijā, bet 1970. gadā tika uzcelta tūristu bāze „Ezernieki” pie Ežezera. Arī mūsdienās RNP teritorija turpina piesaistīt tūristus, par ko liecina lielais viesu nams Rāznes ezera krastos, kā arī citur parka teritorijā.

Tūrisms ir viens no RNP pamatizmantošanas veidiem. Parka tūrisma piedāvājums ir savdabīgs un interesants. Jau vairākus gadus desmitus RNP dabas resursiem (Rāznes ezeram, Ežezeram un Latgales paugurainei) ir nozīmīga loma reģiona rekreācijas un tūrisma nozares attīstībā. Arī šobrīd daudzie dabas un kultūrvēsturiskie resursi veido potenciālu, kas, prasmīgi izmantots, spētu dot impulsu Latgales novada saimniecības un kultūras attīstībai nākotnē.

Saskaņā ar RNP likumu, RNP izveidots ne tikai, lai saglabātu Rāznes ezera un ar to saistīto sugu un biotopu daudzveidību, teritorijas kultūrvēsturiskās un ainaviskās vērtības, bet arī, lai veicinātu teritorijas saimniecisko attīstību, ekoloģisko izglītību un dabas tūrisma. Tūrisms kā viena no galvenajām nozarēm ir minēts visos RNP teritorijā esošo pašvaldību attīstības plānos.

Jau vairākus gadus desmitus tagadējā RNP teritorijai ir nozīmīga loma reģiona rekreācijas un tūrisma nozarē, kas vēsturiski izveidojusies pateicoties teritorijas dabas vērtībām. Arī joprojām RNP ir visi priekšnosacījumi šo nozaru veiksmīgai attīstībai. Pieaugot pieprasījumam un attīstoties ekonomikai, RNP parādās arvien vairāk viesu namu, kempingu, labiekārtotu atpūtas vietu. Tāpat teritorijā attīstās aktīvais tūrisms un ekotūrisms. No vienas puses tas veicina teritorijas sakopšanu un sakārtošanu, ļauj tūristiem izbaudīt dabas sniegtās vērtības, no otras – rada papildus slodzi uz ainavu un ekosistēmām. Jo īpaši šī problēma ir aktuāla ekoloģiski un vizuāli jutīgākajās vietās – ezeru krastos. RNP izveidošana vēsturiski veidojusies galvenokārt ar mērķi sabalansēt atpūtas, ekonomiskās un dabas aizsardzības intereses. Parka teritorijā savulaik konstatētas vairākas vides problēmas, kuras radušās nepārdomātas atpūtas infrastruktūras (piemēram, vasarnīcu ciemati pie Rāznes ezera) izveides rezultātā.

2008. – 2009. gadā RNP tiek izstrādāts atsevišķs Tūrisma attīstības plāns (TAP), daļa no tā materiāliem ir izmantota konkrētās nodaļas sagatavošanā.

RNP tūrisma resursi

RNP teritorija ir bagāta ūdeņiem un mežiem, tās daba – saimnieciski maz pārveidota, vietām – pat cilvēka darbības gandrīz neskartā. Kultūrvēsturiskais mantojums, gadsimtu gaitā izveidojušās sadzīves un kultūras tradīcijas veido pamatu tūrisma attīstībai.

Kategorizējot šobrīd pieejamos tūrisma resursus pēc to rakstura, skaita ziņā dominē kultūrvēsturiskās piesaistes. Tām seko dabas piesaistes. Ir arī vairākas komerciālas un dziednieciskās tūristu piesaistes. Liels potenciāls saistāms arī ar esošajiem cilvēkresursiem un nemateriālo kultūru.

Galvenie objekti, kas piesaista tūristus RNP ir tieši saistīti ar teritorijas dabas un ainaviskajām vērtībām ir:

- Rāznas ezers un Ežezers;
- augstākās Latgales augstienes virsotnes Mākoņkalns un Lielais Liepukalns;
- kultūrvēsturiskie objekti – baznīcas un lūgšanu nami, pilskalni, senkapi, kulta vietas, pilsdrupas, muižas un to apbūve, kā arī krucifiksi;
- ainaviski skaistas vietas.

Dabas resursi

No dabas resursiem tūrismā visplašāk tiek izmantoti ezeri un Latgales augstienes lielpauguri.

Ūdeņi ir uzskatāmi par nozīmīgākajiem RNP tūrisma un rekreatīvajiem resursiem. Tie saistās ar virkni dažādām aktivitātēm – pasīvā un aktīvā atpūta pie/uz/zem ūdens, braucieni ar laivām, makšķerēšana, putnu vērošana, u.c.

Pašlaik populārākais un noslogotākais RNP tūrisma objekts ir Rāznas ezers. Valstī šobrīd nav neviena cita ezera, kura krastos būtu attīstīts tik daudzveidīgs tūrisma un rekreatīvais piedāvājums un sastopama tik liela tūrisma mītņu, atpūtas vietu un peldvietu koncentrācija.

Parka dienvidu daļā populārākais tūrisma objekts ir Ežezers, kaut pašreiz tūrisma un rekreācijas vajadzībām tas tiek izmantots nepilnīgi. Ezera austrumu krastā izveidota publiska peldvieta ar nepieciešamo infrastruktūras nodrošinājumu. Atsevišķās vietās ezera piekrastē tiek piedāvāti izbraucieni ar laivu, makšķerēšana un pasīvā atpūta. Taču Ežezera tūrisma un rekreācijas potenciāls ir daudz lielāks.

Pārējie RNP ezeri šobrīd tūrismā tiek izmantoti minimāli. Dažu ezeru krastos ir pieejamas naktsmītnes, labiekārtotas atpūtas vietas, peldvietas, laivu u.c. ūdens inventāra noma, taču reālu tūrisma produktu šobrīd to apkārtņē nav.

RNP lielākā daļa atrodas Latgales augstienes centrālajā daļā. Teritorijā ir vērojamas augstienēm raksturīgās ainavas, kas kā resurss šobrīd faktiski netiek izmantots. Parka teritorijā šobrīd nav nevienas skatu platformas vai skatu torņa, netiek veikti speciāli ainavu kopšanas vai uzturēšanas darbi, lai parka gleznaino ainavu būtu iespējams vērot no ceļiem, takām, vai no augstākajiem parka pauguriem.

Kaut parka ainava kā tūrisma resurss praktiski netiek izmantota, atsevišķi lielpauguri ir ierindojušies starp populārākajiem Latgales novada tūrisma objektiem, kurus ik gadu ierodas aplūkot ievērojams apmeklētāju skaits.

Viens no populārākajiem RNP un Latgales novada tūrisma objektiem ir Mākoņkalns ar Volkenbergas pilsdrupām tā virsotnē. Tā piekājē ir izveidots autostāvlaukums, uzstādītas tualetes un atkritumu urnas. Uz Mākoņkalna virsotni ved koka kāpnes. No lielpaugura virsmas paveras viena no skaistākajām parka ainavām. Taču arī šī objekta esošā tūrisma infrastruktūra nav pilnīga. Piemēram, tā tuvumā nav pieejama informācija (stends) par pilskalna dabas un vēsturiskajām vērtībām.

Otrs populārākais un plašāk tūrismā izmantotais lielpaugurs ir Lielais Liepu kalns. Lai mazinātu tūrisma radītās ietekmes un sekmīgāk izmantotu tā tūrisma potenciālu, RNP administrācija ir uzsākusi šī objekta labiekārtošanas darbus – skatu torņa, dabas takas, autostāvvietas un informatīvo stendu izveidošanai.

Pārējie RNP lielpauguri un citi dabas resursi šobrīd aktīvā, dabas, izziņas un rekreatīvā tūrisma vajadzībām praktiski netiek izmantoti. No parka mežiem tūrisma un rekreācijas vajadzībām tiek izmantota tikai Piloru ozolu audze Ežezera krastā. No purviem – nelielais Andrupenes purvs, kurā ierīkota dabas taka. Atsevišķās parka pļavās ierīkotas atpūtas vietas, taču kā vides izziņas objekti parka pļavas izmantotas pašlaik netiek.

Kopumā jāsecina, ka RNP dabas tūrisma piesaistu potenciāls ir daudz lielāks nekā šobrīd tiek izmantots. Parka teritorijā ir sastopami apmeklētājiem interesanti un atraktīvi dabas resursi, tomēr, lai tos varētu izmantot tūrisma piedāvājumā, šos objektus nepieciešams labiekārtot (ierīkot dabas takas, norādes, skatu torņus, atkritumu urnas, tualetes, informatīvos stendus u.tml. infrastruktūras objektus). Veicot atraktīvāko dabas objektu labiekārtošanu iespējams nodrošināt vienu no nacionālā parka funkcijām – vides izglītošanu un ar dabas resursiem saistīto tūrisma veidu turpmāku attīstību.

Kultūrvēsturiskie resursi

Kultūrvēsturiskajiem objektiem ir liela loma apmeklētāju plūsmas sabalansēšanā. Teritorijas tūrisma produktā iekļaujot gan dabas objektus, gan kultūrvēsturisko mantojumu, tiek samazināta slodze uz dabas vērtībām. RNP kultūrvēsturisko tūrisma resursu pamatu veido nelielas baznīcas un 19. – 20.gs. celtās muižas.

No RNP muižām tūrisma attīstībai nozīmīgākās ir Lūznavas, Veczonas un Zosnas muiža. Kopā ar muižas parkiem tās veido saistošu reģionāla mēroga izziņas un kultūras tūrisma objektu kompleksu. Pārējās – Idzeoles un Jandomes muižas ir sliktā stāvoklī un tūrisma resursu statusam pašreiz neatbilst.

Nozīmīga RNP kultūrainavas sastāvdaļa ir pareizticīgo, vecticībnieku un katoļu baznīcas un lūgšanu nami. Minētās celtnes gan netiek pozicionētas kā tūrisma objekti un ikdienā tās apskatāmas tikai no ārpusē. Dievnamu interjeru apskates iespēja atsevišķos gadījumos ir iespējama, taču tas ir uzskatāms par izņēmumu, ko lielākoties izmanto tikai īpaši interesenti ar specifisku izziņas vai kultūras tūrisma ievirzi.

Parka teritorijā atrodas vismaz 10 latgaļu pilskalni, taču to pieejamība un iekļaušana tūrisma piedāvājumā nav atbilstoši sagatavota. Šobrīd tikai Mākoņkalns, Vecslobodas un Milkas pilskalns ir uzskatāmi par daļēji labiekārtotiem un dabā atpazīstamiem, taču arī pie tiem nav pieejama informācija par to dabas un vēsturiskajām vērtībām. Pārējie RNP teritorijā esošie pilskalni ir nelabiekārtoti, grūti pieejami, grūti atpazīstami un kā tūrisma resursi pašlaik neizmantojami.

Mākoņkalna virsotnē ir saglabājušās Volkenbergas viduslaiku pils drupas. Kaut tās ir iekļautas Mākoņkalna tūrisma piedāvājumā, kas ietver salīdzinoši atbilstošu tūrisma infrastruktūru, tā kā par šo kultūras pieminekli dabā nav pieejama nekāda informācija, pašreiz tas uzskatāms tikai par potenciālu kultūras un izziņas tūrisma resursu.

RNP teritorijā atrodas vairāki desmiti senkapi, laukakmeņi, kulta vietas un interesanti krucufiksi, taču nezinātājam šīs vietas dabā nav atpazīstamas un kā tūrisma resurss šobrīd praktiski netiek izmantotas. Izņēmums ir vienīgi Litavnieku Mēness kalendāra akmeņi un laukakmeņi Lipušku apkārtnē, kuri iekļauti pārgājienu maršrutos un, kuru apskatei tiek piedāvāti vietējo gidu pakalpojumi.

Kopumā jāsecina, ka līdzīgi kā dabas resursi, arī kultūrvēsturiskie objekti pašreiz tūrisma piedāvājumā ir iekļauti nepilnīgi. Pat ja resurss ir pieejams, tā apskatei trūkst organizētu pakalpojumu (ekskursijas, iesaistīšanās un līdzdarbošanās iespējas) un infrastruktūras (informācijas stendu, labiekārtotu vietu u.tml.).

Latgales kultūras mantojuma resursi

Liels RNP tūrisma potenciāls saistāms arī ar esošajiem cilvēkresursiem un Latgales kultūras mantojumu. Ar latgaliešu vēsturi, kultūras un sadzīves tradīcijām iespējams iepazīties Andrupenes lauku sētas muzejā, kas dažu gadu laikā ir izveidojies par vienu no populārākajiem Latgales novada muzejiem. Iepriekš piesakoties muzejā pieejami vietējo gidu pakalpojumi, Latgales nacionālo ēdienu degustācijas, vietējo folkloras kopu priekšnesumi un dažādas tematiskās programmas.

Litavniekos pētnieks Edmunds Tukišs piedāvā apskatīt seno Akmens Mēness kalendāru, kulta akmeņus un stāstījumu par pagānisma laikiem Latvijā.

Kaunatas pagasta “Akmenīšos”, kur saimnieko viens no Latgales *Pūdnīku skūlas* dibinātājiem – Evalds Vasilevskis, var iepazīties ar senām keramikas apdedzināšanas metodēm un paņēmieniem. Vasarās interesentiem iespējams piedalīties keramikas izstrādājumu gatavošanas procesā.

Ar seniem mūzikas instrumentiem, latgaliešu tautasdziesmām un tautas dejām iespējams iepazīties viesu namā “Rāznas stāvkrasti”.

Zemnieku saimniecībā „Rudo kumeļu pauguri” tiek piedāvāts iepazīties ar tradicionālu lauku saimniecību, degustēt pēc tradicionālām receptēm gatavotus piena produktus, doties izjādē Latgalei raksturīgā pajūgā vai vērot kluba “Latgales rikšotājs” organizētās zirgu pajūgu braukšanas sacensības.

Tūrisma attīstības zonējums

RNP tūrismam pieejamie resursi un infrastruktūra nav vienmērīgi izvietoti visā RNP teritorijā, bet gan koncentrējas atsevišķos areālos, kas izvietojušies nacionālā parka perifērijā un ap Rāznas ezeru (I 4.3.5.1. tabula un I 4.3.5.1. attēls).

Vislielākā parka apmeklētāju un tranzīta masa koncentrējas 1. un 6. areālā, īpaši tā areāla daļā, kas savieno divu rajonu centrus – Krāslavu un Rēzekni (Valsts nozīmes 1. šķiras ceļa P 55 koridors).

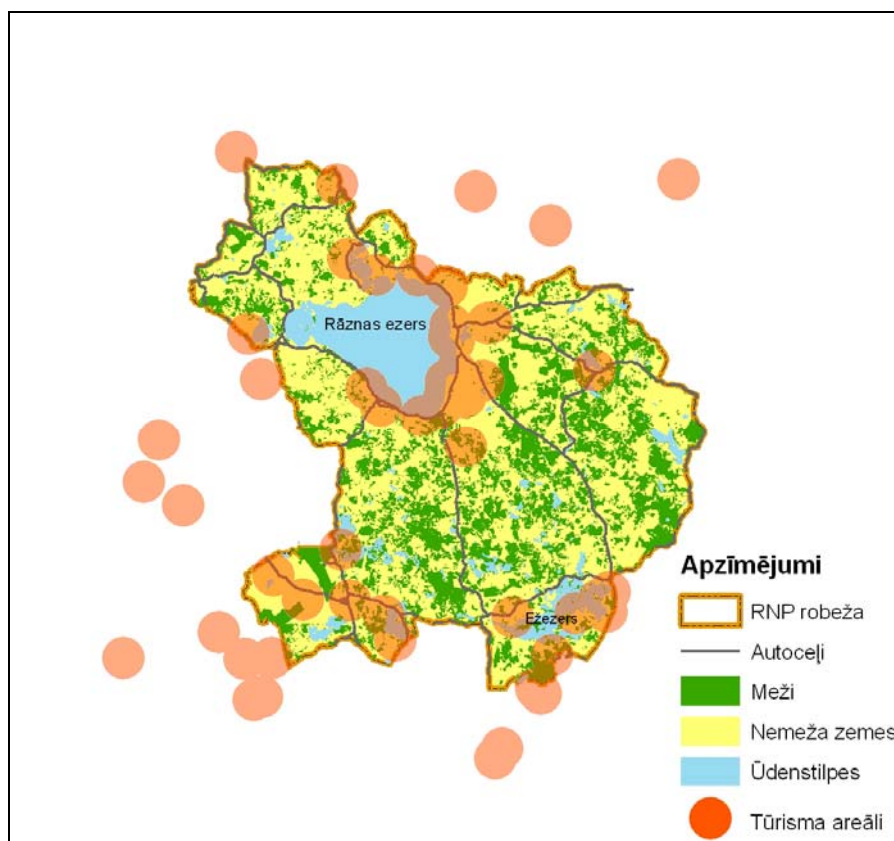
RNP tūrisma areāli

Nr. p.k.	Tūrisma areāls	Dažu tūrisma radīto nozīmīgāko ietekmju piemēri
1.	Rāznas ezers ar pieguļošo teritoriju – Kaunata – Mākoņkalns – Zosna – Veczosna	Areāls ar koncentrētāko tūrisma un atpūtas infrastruktūras un sniegto pakalpojumu blīvumu RNP teritorijā. Rāznas ezers – visvairāk izmantotais RNP tūrisma un rekreatīvais resurss, kas līdz šim ir bijis un arī nākotnē būs pakļauts lielākajai antropogēnai slodzei un visplašākajam ar to saistīto aktivitāšu un ietekmju spektram. Rāznas ezera krastu tuvumā atrodas ~ 70 % no kopējā RNP naktsmītņu un ar to saistīto pakalpojumu sniedzēju skaita, no kuriem lielākā daļa koncentrējas ezera A – DA krastā (apmēram 10 km garā ezera piekrastes posmā). I areālā ietilpst viens no RNP un Latgales populārākajiem un visvairāk noslogotajiem tūrisma objektiem – Mākoņkalns, kā arī Zosna ar Veczosnu un Zosnas ezeru. Ar areāla austrumu daļu robežojas divi 1. šķiras ceļi: P 55 un P 56 – nozīmīgākās RNP transporta artērijas, kas ir arī viens no areāla nozīmīgākajiem attīstības „stūrakmeņiem”. Areālā atrodas vairākas RNP mērogā nozīmīgas apdzīvotas vietas: Čornaja, Kaunata, Lipuški, Zosna un Veczosna.
2.	Ežezers ar pieguļošo teritoriju	Otrs populārākais un nākotnē, domājams, - otrs noslogotākais tūrisma areāls ar Ežezeru tā centrā. Areāla galvenā piesaiste ir līčiem un salām bagātais Ežezers. Ar areāla austrumu daļu robežojas P 55 ceļš. Areāla lielākās apdzīvotās vietas: Ezernieki (kādreiz PSRS nozīmes kūrorts) un Andzeļi.
3.	Andrupene	Areāla fokusā atrodas divi objekti – Andrupenes lauku sētas muzejs un Litavnīku Mēness kalendārs. Areālā atrodas viena naktsmītne. Tā kā galvenie šobrīd izmantojamie resursi nav saistīti ar dabas tūrisma, apmeklētāju radītā ietekme uz vidi nav būtisks un vērā ņemams aspekts minētajā teritorijā. Areālu šķērso P 57 ceļš.
4.	Lielais Liepukalns	Salīdzinoši – neliels areāls, kura galvenā piesaiste ir Latgales augstienes un RNP augstākā virsotne – Lielais Liepukalns, kas pēc plānotā skatu torņa izbūves kļūtu vēl populārāka NP apmeklētāju piesaistes vieta. Areāla fizisko pieejamību (īpaši – pavasaros – ziemas sezonā) kavē grantēto un zemes ceļu sliktais stāvoklis. Kaut arī šejienes „centrālais resurss” atrodas dabas lieguma zonā, domājams, ka, izbūvējot kāpnis un radot atbilstošu infrastruktūru, apmeklētāju radītais ietekmju spektrs un slodze varētu būt minimāla attiecībā pret šeit aizsargājamām dabas vērtībām, jo visas aktivitātes koncentrēsies šaurā takas koridorā un lielā mērā virsotnes nelielajā plakumā.
5.	Lūžnava	Mazākais no RNP tūrisma areāliem, kura centrā atrodas Lūžnava, Lūžnavas muiža un parks – iecienīts Rēzeknes rajona tūrisma objekts ar pārdomātu un plaši reklamētu tūrisma produktu. Areālā atrodas viena naktsmītne. Ar I areālu to savieno P 56 ceļš.
6.	1. šķiras autoceļi: P 55, P 56 un P 57	Galvenie transporta un RNP apmeklētāju pārvietošanās koridori, kas savieno visus iepriekšminētos areālus. Visvairāk noslogotais ir P 55 ceļš (gada vidējais rādītājs – ap 1000 automašīnas diennaktī), kas savieno Latgales ekonomisko un ģeogrāfisko centru – Rēzekni ar Krāslavu. Areālā novērojamas visas tās antropogēnās ietekmes, kas saistītas ar autotransporta kustību – gaisa piesārņojums, troksnis u.c.

No tūrisma un rekreatīvā viedokļa šobrīd praktiski neizmantota ir nacionālā parka centrālā, austrumu un ziemeļrietumu daļa, kurā nav nedz valsts vai reģionāla mēroga tūristu interešu piesaistes vietu, nedz arī atbilstošs infrastruktūras nodrošinājums.

Prognozējams, ka arī tuvāko gadu laikā šī situācija saglabāsies līdzīga. Tuvākajos gados jaunu tūrisma areālu veidošanās un esošo areālu būtiska paplašināšanās nav paredzama. Tajā pat laikā nav izslēgta jaunu atsevišķu tūrisma objektu un produktu rašanās esošajos tūrisma areālos vai citās nacionālā parka daļās. Ievērojot RNP teritorijas potenciālu, šādu objektu realizēšana būtu atbalstāma un veicinātu teritorijas sociālekonomisko attīstību.

I 4.3.5.1. attēls. Tūrisma areāli RNP (pēc A.Klepers, 2008.)

Tūrisma veidi un pakalpojumi

Pašlaik RNP teritorijā darbojas 30 uzņēmumi, kas sniedz tūrisma nozares pakalpojumus (nakšņošana, aktīva atpūta, rekreācija u.tml.). Vēl seši uzņēmumi savu darbību pašlaik ir pārtraukuši vai atrodas izveidošanas stadijā. Kopumā vērojama tendence, ka pieaugot pieprasījumam, konkurencei un, attīstoties ekonomikai, parka teritorijā veidojas aizvien vairāk jaunu tūrisma uzņēmumu un jaunu tūrisma produktu. Pēdējos gados aizvien straujāk attīstās dabas un aktīvais tūrisms.

Lielākā daļa no parka tūrisma uzņēmumiem koncentrējas Rēzeknes rajonā ap Rāznas ezeru un ap Krāslavas – Rēzeknes šoseju P 55. Parka dienvidu daļā lielākais tūrisma uzņēmumu skaits sastopams ap Ežezeru.

Naktsmītnes

Lielu teritorijas apmeklētāju daļu veido atpūtnieki, kuri pavada brīvdienas kādā no RNP tūrisma mītnēm. Pašlaik RNP darbojas 22 tūristu mītnes, kas atbilst viesnīcās, viesu mājas, jauniešu viesmītnes, kempinga, lauku tūrisma mājas vai privāti izīrējamo tūristu mītnu iedalījumam. Vēl sešas no RNP teritorijā esošajām tūristu mītnēm pašlaik nedarbojas – darbu uz laiku pārtraukšanas, vai atrodas būvniecības stadijā. Darbojošos tūristu mītnu kvalitāte un cenu līmenis ir ļoti dažāds, aptverot plašu klientu loku. Zemākā cena par divvietīgu istabu sezonā ir 7 Ls par nakti, bet dārgākā – 75 Ls. Kopējais gultasvietu skaits RNP ir 578, taču rēķinot kopā ar tuvākajām apkārtnes nakšņošanas vietām (līdz 15 km no nacionālā parka robežas), tūristu mītnu skaits pieaug līdz 42 un kopējais gultas vietu skaits palielinās līdz 800. Ja rēķina atbilstoši starptautiski pieņemtajam salīdzinājumam – gultas vietas tikai divvietīgās un vienvietīgās istabās, tad vienlaicīgi iespējamais nakšņojošo viesu skaits RNP teritorijā ir 416, bet kopā ar tuvāko apkārtni – ap 600. Papildus vairākas saimniecības savos īpašumos vai apsaimniekojamās teritorijās piedāvā telšu izvietojamas iespējas.

Lielākais naktsmītņu skaits koncentrējas Rāznas ezera tuvumā. Tā krastos šobrīd darbojas 16 viesu nami vai kempingi. Otra rekreācijai un tūrismam nozīmīgākā vieta ir Ežezera apkārtnē. Ežezera krastos vai to tiešā tuvumā darbojas trīs naktsmītnes un vairākas telšu vietas. Citu RNP ezeru krastos nav sastopamas vairāk par vienu, divām publiski pieejamām atpūtas un telšu vietām vai naktsmītņiem.

Kaut tūrisma mītņu skaits ir relatīvi augsts, nakšņošanas kapacitātes ziņā maksimālais skaits, ko teritorija spēj uzņemt, vēl nav sasniegts. Pēc Ezernieku atpūtas bāzes saimnieku teiktā, padomju laikos Ežezera krastā vasarā dienā atpūtās ap 750 cilvēku, ziemā – ap 500. Šāda kapacitāte gultasvietu skaita ziņā šodien nav sasniegta pat visa nacionālā parka teritorijā kopā.

Pirtis ar viesību telpām

Viens no pieprasītākajiem tūrisma pakalpojumu veidiem, ko piedāvā lielākā daļa teritorijas tūrisma uzņēmēju, ir pirtis ar viesību un pasākumu telpām. Pirts piedāvājums ir samērā daudzveidīgs. Pieejamas gan Latgalē tradicionālās melnās pirtis, gan krievu pirtis, gan saunas.

Semināru un konferenču rīkošanas iespējas

Īpašs piedāvājums ir semināru un konferenču rīkošanas iespējas. Pašlaik semināru un konferenču telpas piedāvā lielākie parka viesu nami, kuri darbojas visu gadu – „Ezerkrasti”, „Rāznas Gulbis”, „Rāznas stāvkrasti” un Latgales novada rehabilitācijas centrs “Rāzna”. Semināriem telpas izmantot piedāvā arī lielākā daļa no RNP pašvaldībām.

Ārstniecības un rehabilitācijas iespējas

Veselības uzlabošanas iespējas piedāvā rehabilitācijas centrs „Rāzna”. Te pieejamas dažādas ārstnieciskās procedūras – vannas, masāžas, ārstnieciskā vingrošana, fizikālā terapija u.c. Papildus uzņēmums piedāvā izmantot atpūtas kompleksu, kurā ietilpst sauna, masāžas vanna, infrasarkanā staru kabīne, solārijs, baseins.

SPA pakalpojumus savā piedāvājumā tuvākā laikā plāno iekļaut arī viesu nams “Rāznas stāvkrasti”.

Atpūtas vietas un peldvietas

Vienu no lielākajām RNP apmeklētāju masām veido atpūtnieki, kuri teritorijā ierodas, lai atpūstos Rāznas vai citu RNP ezeru krastos ierīkotās publiski pieejamās peldvietās un atpūtas vietās. Šie atpūtnieki praktiski nekādi netiek uzskaitīti, taču pēc vietējo iedzīvotāju vērojumiem, tie veido būtisku RNP apmeklētāju daļu.

Medības un makšķerēšana

Makšķernieki un mednieki ir viena no lielākajām RNP apmeklētāju daļām. Makšķernieki, kuri teritoriju izmanto gan vasarā, gan ziemā, uzskatāmi par vienu no grūtāk apzinātajām un grūtāk kontrolētajiem RNP resursu izmantotājiem, tā kā teritorijā tie lielākoties ierodas uz vienu dienu un RNP tūrisma uzņēmēju sniegtos pakalpojumus neizmanto.

Ekskursijas

Ļoti nozīmīgu, bet praktiski neapzinātu apmeklētāju masu veido ekskursanti, kuri teritorijā ierodas ar ekskursiju autobusiem, lai apskatītu kādu no RNP tūrisma objektiem – Rāznas ezeru, Mākoņkalnu, Andrupenes lauku sētas muzeju vai E. Vasilevska podnieku darbnīcu.

Šobrīd RNP vēl nav iekļauts Latvijas ienākošā un lielāko vietējā tūrisma organizatoru organizētajos tūrisma maršrutos (*Relaks Tūre, Impro Ceļojumi, Skaisto Skatu aģentūra* u.c.), taču pastāv vietējā tūrisma piedāvājums no Rēzeknes (tūrisma operators „Tēvzeme” un “Selēna L”) – vismaz pieci īsi maršruti (dažu stundu, pusdienas vai 9 h) bez nakšņošanas.

Īpaša RNP apmeklētāju kategorija ir skolēni, kas masveidā parku apmeklē mācību gada sākumā vai beigās. Tā kā šī ekskursantu grupa tūrisma firmu pakalpojumus izmanto reti, kopējo šīs grupas veidoto apmeklētāju skaitu noteikt ir praktiski neiespējami.

Laivu noma un aktīva atpūtas uz ūdens

Rāznas ezera apsaimniekotāji SIA “Ekopunkts” piedāvā dažādas aktīvas atpūtas iespējas uz ūdens – izbraucieni ar jahtu, kuteri vai laivu, iznomā ūdensslēpes, katamarānus, vēja dēļus. Piedāvā lidojumus ar gaisa balonu vai izpletni.

Laivu īri piedāvā pilnīgi visas tūrisma mītnes, kuras atrodas RNP ezeru krastos. Vairāki viesu nami piedāvā izīrēt ūdens velosipēdus, ūdensslēpes un vēja dēļus.

Tūrisma uzņēmums “Latgales laivas” interesentiem piedāvā ūdens tūrisma maršrutu pa Ežezeru ar kanoe laivām, kuru iespējams veikt zinošu gidu pavadībā.

Velo maršruti un velosipēdu noma

Parka teritorijā ir ierīkoti pieci velomaršruti. Kaut daļa no tiem ir aprīkoti ar norādēm, informācijas stendiem, atpūtas vietām un velostatīviem, dabā velomaršrutu marķējums ir nepietiekams. Arī ceļu seguma kvalitāte ne vienmēr ir velomaršrutiem atbilstoša.

Vairāki viesu nami piedāvā velosipēdu nomu. Taču informācija par velomaršrutu un velonomu saistību ir vāji koordinēta.

Dabas takas, pastaigu maršruti u.c. tūrisma infrastruktūra

Dabas taku un pārgājienu maršrutu izveide RNP šobrīd ir veidošanās stadijā. Tūrisma infrastruktūra – taka, kāpnes un norādes pašreiz izvietotas vienīgi Mākoņkalnā un pie Ežezera (Piloru ozolu audzē). Pie Andrupes lauku sētas muzeja ierīkota dabas taka, taču arī to, lai tā būtu plaši izmantojama, nepieciešams atjaunot.

Lai situāciju labotu, pēdējos gados pie jaunu dabas taku un pārgājienu maršrutu izstrādes daudz ir strādājuši RNP administrācijas darbinieki. Domājams, ka jau nākamajā gadā dabas taku un pārgājienu maršrutu piedāvājums parka teritorijā būs būtiski uzlabots.

Izjādes

Zemnieku saimniecība „Rudo kumeļu pauguri” apkārtējo viesu namu, kempingu un brīvdienu māju viesiem piedāvā zirgu izjādes un izbraucienus pa apvidu zirgu pajūgā. Lai atdzīvīnātu saimniecisko un kultūras rosību laukos, izveidots klubs „Latgales rikšotājs”, kas jau trīs gadus pēc kārtas rīko zirgu pajūgu braukšanas sacensības - draivingu. Tajās var piedalīties katrs, kuram palīgs un draugs ir zirgs. Šajās sacensībās svarīgs ne tikai distances veikšanas laiks, bet arī saprašanās dzīvnieka un tā saimnieka starpā, izpildot sacensību rīkotāju paredzētos uzdevumus. Unikāls piedāvājums ziemā – skijorings.

Tūrisma atbalstošā infrastruktūra

Ceļi un sabiedriskais transports

RNP parka ceļu tīkls ir samērā attīstīts un ceļu kvalitāte ir salīdzinoši apmierinoša. Kaut pa parka galvenajiem ceļiem ik dienu kursē vairāki autobusi, kopumā parks nav ērti pieejams ar sabiedrisko transportu. RNP tūrisma produkts pamatā ir orientēts uz tūristiem ar savu autotransportu. Izņēmums varētu būt vienīgi velotūrisms, tā kā parka velomaršrutus ērti iespējams sasaistīt ar Rēzeknes dzelzceļa staciju.

Autostāvvietas, tualetes, atkritumu urnas u.tml. infrastruktūra

Publiski pieejamo autostāvvietu, atkritumu urnu, tualesu un atpūtas vietu skaits parka teritorijā pašlaik ir nepietiekams. Par to skaidri norāda labiekārtoto autostāvvietu un atpūtas vietu noslodze.

Ēdināšanas iespējas

RNP teritorijā darbojas tikai divas kafējnīcas – viesnīcā “Rāznas Gulbis” un atpūtas kompleksā “Ezerkrasti”. Vasaras sezonā tiek atvērta kafējnīca kempinga “Jaunais Dinamietis” teritorijā. Taču arī šajos uzņēmumos maltīti iespējams iegūt tikai tūrisma mītnu viesiem, vai iepriekš piesakoties.

Tā kā sabiedriskā ēdināšanas bloka izveidošana un uzturēšana prasa lielus kapitālieguldījumus, kurus pašlaik grūti atpelnīt, lielākā daļā uzņēmumu tūristiem piedāvā izmantot labiekārtotas virtuves, kurās apmeklētāji paši var pagatavot sev maltītes. Atsevišķos viesu namos pieejamas namamātes gatavotas brokastis. Vajadzības gadījumā, apkalpojot lielāku viesu skaitu, tūrisma mītņu saimnieki sadarbojas ar Rēzeknes un Dagdas ēdināšanas uzņēmumiem, kuri vajadzības gadījumā piegādā gatavu produkciju.

Tūrisma informācijas sniedzēji: TIC¹², informācijas stendi, citi informācijas sniedzēji

Pašvaldības pagastu padomju līmenī atbalstījušas divu tūrisma informācijas punktu izveidi: Kaunatas un Dagdas. RNP tūrisma veicināšanā iesaistīti arī trīs rajonu tūrisma informācijas centri: Rēzeknes, Ludzas un Krāslavas.

Vairākos kultūrvēsturiskajos tūrisma objektos pieejami gidu pakalpojumi – Andrupenes lauku sētā, Litavnieku mēness akmens kalendāra teritorijā, E. Vasilevska podnieku darbnīcā, Lūznavas, Zosnas un Veczonas muižās.

Diemžēl dabas tūrisma objektos gidu pakalpojumi šobrīd netiek piedāvāti.

Tūrisma informācijas sniedzēji presē, TV un internetā

Teritorijai būtiskākā tūrisma mārketinga aktivitāte, kam ir liels potenciāls nākotnē, ir vienotas RNP mājas lapas izveidošana. RNPA līdz šim veikusi vairākas cieši ar mārketingu saistītas tūrisma aktivitātes teritorijas atpazīstamības veicināšanai, piemēram, nacionālā parka logo izveidošana u.c. Veiktas arī tūrisma uzņēmēju apmācības par dabai draudzīgu tūrisma produktu veidošanu un ilgtspējīgu reģionālo attīstību.

Lielu ieguldījumu teritorijas tūrisma objektu popularizēšanā sniedz Tūrisma attīstības valsts aģentūra, Tūrisma informācijas centru un Latgales reģiona mājas lapa.

Nozīmīgu daļu no līdzšinējām tūrisma veicināšanas aktivitātēm īstenojuši paši tūrisma uzņēmēji. RNP teritorijā tūrisma uzņēmēji pavisam izveidojuši 15 mājas lapas. Virkne uzņēmēju izdevuši veicinošus informatīvus materiālus drukātā veidā, taču tajos pietrūkst uzsvara uz dabai draudzīgu attieksmi, ilgtspējīgu un atsaucēm uz RNP un sadarbību ar RNP administrāciju.

I 4.3.6. Derīgo izrakteņu ieguve

Pašreiz tiek izstrādāta tikai lielā smilts- grants atradne „Ļīpuški”, un atsevišķas tajā ietilpstošās mazās atradnes, kas atrodas RNP ziemeļrietumu daļā (I 3.2.2. attēls 43. lpp). Iegūto smilti un granti izmanto vietējām vajadzībām – ceļu būvniecībai un remontam.

¹² Tūrisma informācijas centrs

II TERITORIJAS NOVĒRTĒJUMS

II 1. Teritorija kā vienota dabas aizsardzības vērtība un faktori, kas to ietekmē, tai skaitā iespējamo draudu izvērtējums

RNP aizņem 59 615 ha Latgales augstienē, un ir iekļauts Eiropas Savienības īpaši aizsargājamo dabas teritoriju tīklā *NATURA* 2000, kā arī atzīts par starptautiski putniem nozīmīgu vietu. Teritorijas galvenās vērtības ir:

reljefs un ainava

RNP teritorija veido vienotu, Latgales augstienei raksturīgu reljefu un ainavu kompleksu, kas ir reti sastopams plašās platībās Latvijā, īpaši – plašās panorāmas ainavas un estētiski nozīmīgas ainavas, ko veido augstie pauguri teritorijā un kultūrvēsturiskie objekti. RNP atrodas vairākas augstas virsotnes: Lielais Liepu kalns (augstākais punkts¹³ Latgales augstienē), Mākoņkalns, Dzerkaļu kalns (lielākais relatīvais augstums¹⁴ Latvijā) u.c. Teritorijai raksturīga tipisku, retu un īpaši aizsargājamu biotopu mozaīka – ainavu dažādība.

No stabila hidroloģiskā režīma un netraucētas dabisko procesu attīstības atkarīgas platības un ar tām saistītās sugu sabiedrības

RNP eksistē lielas platības, kas ir ilgstoši saglabājušās cilvēka darbības netraucētas vai maztraucētas, un kurām šāds traucējums nav vēlams. Tādi ir platlapju un slapjie meži, atsevišķi sausieņu meži, ezeri, upju un ezeru palienes, kā arī purvi un ar šīm dzīvotnēm saistītās sugu sabiedrības.

No regulāras apsaimniekošanas atkarīgas platības un ar tām saistītās sugu sabiedrības

RNP, ilgstošas ekstensīvas apsaimniekošanas rezultātā izveidojušies un daļēji saglabāti plaši ilggadīgi zālāji, kas lielākoties izmantoti ganīšanai, tie ietver nelielus tūrumus, kā arī bioloģiski vērtīgas pļavas nelielās platībās. Sarūkot apsaimniekošanas intensitātei, daļa no atklātajiem zālājiem ir aizauguši – tā palielinot sekundāro mežu platības teritorijā. Augu sugām bagātie ilggadīgie zālāji veido teritorijas „augstu bioloģiskās daudzveidības fonu” teritorijas lauksaimniecības zemēs.

Dzīvnieku resursi

RNP teritorijā, īpaši mežos, dzīvo ievērojams skaits zīdītāju, tajā skaitā arī lūši un vilki. Daudzas kādreiz intensīvi izmantotās atklātās platības, kuras šobrīd vietām strauji aizaug ar krūmiem un kokiem, veido būtisku barības bāzi dažādiem zālējājiem dzīvniekiem, tajā skaitā medību objektiem.

Ūdens un zivju resursi

Parkā atrodas ievērojami saldūdens krājumi, ko veido ezeri, purvi, pārmitras platības un upes. Svarīgs ir ne vien ūdens resursu apjoms, bet arī to kvalitāte, ko ietekmē cilvēka saimnieciskās darbības radītais piesārņojums. Attiecīgi, jānodrošina notekūdeņu atbilstoša kvalitāte ezeru sateces baseinos un upju ielejās. Jānorāda, ka Rāznas un Ežezērā nebūtu pieļaujama notekūdeņu novadīšana. RNP ezeros mīt ievērojams daudzums zivju.

¹³ Attālums no jūras līmeņa līdz objekta augstākajam punktam.

¹⁴ Attālums no paugura/kalna pakājes līdz virsotnei.

Kultūras vēstures liecības un tradicionālais dzīvesveids

Teritorijā atrodas ievērojams skaits daudzveidīgu kultūras vēstures liecību, piemēram, Latgales tradicionālā un sakrālā arhitektūra, tradicionālais dzīvesveids, apsaimniekošanas infrastruktūra, kokgriezumi u.c. Šīs vērtības teritorijā ir uzskatāmas par vēl pilnībā neizmanto tu tūrisma, rekreācijas un sabiedrības izglītības resursu.

RNP teritoriju veido mežu, ezeru, lauksaimniecības zemju, purvu un mitrzemju kompleksi, kur lielas platības veido meži, tajā skaitā sekundārie meži uz izteikta reljefa. Teritorijas īpatnība ir plašie ilggadīgie zālāji ar nelieliem aramzemju ieslēgumiem. Atklātās lauksaimniecības zemes dažādo saglabātās priežu grupas atsevišķu pauguru virsotnēs, kur daudzviet ierīkoti kapi. **Lielajā un neviendabīgajā teritorijā nozīmīgākās bioloģiskās vērtības ir koncentrējušās atsevišķās vietās (3.5. pielikums).** Bioloģiski īpaši vērtīgās platības mijās ar Latgales augstienes kultūrainavu ar izteiksmīgu reljefu. Starp Rāznas ezeru un Ežezera lielu teritorijas daļu aizņem pirmmasīvpauguri, vairāki no kuriem ir arī RNP augstākie punkti kā, piemēram, Lielais Liepu kalns, Dzerkaļu kalns, Dubuļu kalns. Reljefa formu atšķirības sadala nacionālā parka teritoriju vairākās nosacīti neatkarīgās daļās. Jānorāda, teritorijas dabas vērtības ir vēsturiski attīstījušās un saglabātas, ciešā dabas procesu un cilvēka saimnieciskās darbības mijiedarbībā. RNP teritorijā var nodalīt vairākus „centrus”.

I Rāznas nacionālā parka centrālais objekts ir Rāznas ezers ar tā sateces baseinu. Rāznas ezers jeb Latgales jūra ir īpaši aizsargājamās teritorijas vēsturiskais un emocionālais centrs. Rāznas ezers un tā apkārtnē apskatāma pārvietojoties apkārt ezeram pa vietējas nozīmes ceļiem, kā arī no Mākoņkalna, kas ir viens no populārākajiem apskates objektiem RNP.

II Latgales augstienes centrālā daļa ir ar ezeriem bagāta teritorija Latvijā, tāpēc to dēvē par „Zilo ezeru zemi”¹⁵ ar augstākajām virsotnēm: Lielo Liepu kalnu un Dzerkaļu kalnu. Šajā RNP daļā vērojami Latgales augstienes ainavu etaloni.

III Ežezers ar salām, pussalām un ezera tuvāko – platlapju mežiem klāto apkārtni. Ezera salas, pussalas un krasti vietām klāti ar primāriem¹⁶ ozolu mežiem, kas Latgalei kopumā ir ļoti reti. Ežezers un tā apkārtnē ir aizsargāti jau kopš 1928. gada, tā ir visilgāk aizsargātā teritorija RNP.

RNP teritorijā atrodami vairāki mazāki lokāli centri, piemēram, Andrupenes – Maltas osa fragments, Litavņiku Mēness kalendāra skaitīšanas vieta u.c.

RNP vērtības var sadalīt trīs ekoloģiski pamatotās apsaimniekošanas prasību grupās – II 1.1. tabula.

Izvērtējot šobrīd esošos un potenciāli iespējamus negatīvos faktoros, jāsecina, ka būtiskāko apdraudējumu nacionālā parka teritorijai rada:

- potenciāla intensīva mežsaimnieciskā darbība, kā arī iepriekš veiktā intensīvā mežistrāde 2000. – 2003. gadā, kas būtiski apdraud meža biotopus un tajos sastopamās sugas;
- ekstensīvās lauksaimnieciskās prakses panīkums reģionā, kā rezultātā strauji samazinās esošie pļavu un zālāju biotopi, jo netiek pļauti un noganīti; daļa no šiem biotopiem arī tiek mērķtiecīgi apmežoti vai apmežojas dabiski, jo netiek apsaimniekoti;

¹⁵ Latgales zilo ezeru zeme, Latgales zilā ezerzeme u.c. nosaukumi. Jānorāda, ka liela ezeru koncentrācija ir vērojama arī ārpus RNP teritorijas.

¹⁶ Dabiski veidojušies, bez cilvēka ietekmes.

- iedzīvotāju migrācija un mirstība, kas samazina apsaimniekošanas intensitāti, daļa viensētu tiek pamestas, tā sarūk arī tradicionālās arhitektūras objekti, samazinoties apsaimniekošanas intensitātei, netiek pļautas ceļmalas, netiek koptas ainavas – aizaug skatu perspektīvas; attiecīgi – nav kapacitātes realizēt apsaimniekošanas un infrastruktūras pasākumus;
- jūraskraukļu skaita pieaugums;
- atsevišķās platībās, īpaši Rāznes ezera piekrastē, gan pagātnē, gan mūsdienās ir pārveidoti ezera krasti – galvenokārt apbūvēti – papildus palielinās arī notekūdeņu apjoms; atsevišķos vasarnīcu rajonos notekūdeņi netiek attīrīti;
- lielā daļā teritorijas nav nekādas tūrisma infrastruktūras, līdz ar to, tradicionālajam apmeklētājam šīs platības ir grūti pieejamas un reizēm, bez paskaidrojošas informācijas – arī neinteresantas;
- nav vienotas tūrisma attīstības koncepcijas teritorijā, tāpat, šo nozari būtu jāpārtrauga RNPA, kas pašreiz nenotiek;
- RNP atrodas atsevišķas vietas, kas 20. gs. laikā ir kļuvušas populāras apmeklēšanas vietas, piemēram, Mākoņkalns, Ežezers un tā apkārtnē u.c., šie atsevišķie objekti ir pakļauti salīdzinoši augstai antropogēnai slodzei; piemēram, Mākoņkalna virsotne ir nostāigāta un pils drupas tā virsotnē negatīvi ietekmē aktīvākie apmeklētāji, pa tām kāpelējot;
- nav pietiekošas informācijas Latvijā par RNP, tā vērtībām un to apskates iespējām; tāpat, RNPA vēl nav atpazīstama visā Latvijā;
- kopumā teritorijā nav uzkrāti un pieejami ievērojami finansiāli līdzekļi, tāpēc daudz pasākumu īstenošana nav iespējama bez „ārēja” finansētāja;
- ezeru eutrofikācija, par ko liecina biogēnās masas palielināšanās, ko galvenokārt rada notekūdeņu sastāvs un apjoms pagātnē un mūsdienās; kā potenciāls riska faktors nākotnē var kļūt dažādas darbības, kas ir saistītas ar piesārņojuma noplūdi gruntisūdeņos un ūdenstecēs, tādējādi negatīvi ietekmējot teritorijas daudzus ezerus; jānorāda, ka RNP ir vietas, kur notekūdeņi netiek attīrīti (piemēram, vasarnīcu rajoni), kā arī pašreiz RNP teritorijā nav nevienas notekūdeņu attīrīšanas iekārtas, kas reducētu fosforu (P);
- malu zvejniecība;
- notiekošā un potenciālā derīgo izrakteņu ieguve;
- teritorijā ir atrodami vidi un ainavu degradējoši objekti: 20. gs. vidus kolhozu ēku un apsaimniekošanas infrastruktūras paliekas, tajā skaitā vasarnīcu rajoni un vecas fermas, latvāņu audzes – īpaši veco fermu apkārtnē; atsevišķas būtiski pārveidotas platības – karjeri; esoša un potenciāla nepārdomāta un tradicionālajai arhitektūrai neatbilstoša apbūve, tajā skaitā reģionam netipisku krāsu un materiālu pielietošana (atsevišķas privātmājas un viesu nami).

Teritorijas aizsardzību un apsaimniekošanu pozitīvi ietekmē:

- parka teritorijā neatrodas rūpnīcas un intensīvi lauksaimniecībā izmantotas platības;
- teritorijā samazinās mežistrādes apjomi; kā arī visas VAS „LVM” (vairāk kā 2000 ha) pārraudzībā esošās teritorijas 2008. gadā tika nodotas RNP administrācijas pārraudzībā, kas paaugstina meža zemju platības, kur galvenā prioritāte ir dabas aizsardzība;
- salīdzinoši zema tūrisma intensitāte, attiecīgi, pašreiz apmeklētāji nerada būtiskas negatīvas ietekmes, arī teritorijā vēl neesot pietiekošai apskates un izziņas infrastruktūrai;

- vietējie iedzīvotāji rūpējas par teritoriju un uztur tradicionālo dzīvesveidu un kultūras tradīcijas;
- teritorijā atrodas milzīgi vēl neapgūti daudzveidīgi dabas, materiālās un garīgās kultūras resursi, kuru apskati nodrošina labs ceļu tīkls;
- teritorija nav blīvi apdzīvota, tāpēc lielās platībās var netraucēti un maztraucēti noritēt dabiski procesi;
- RNP pārvaldes nodrošināšanai ir izveidota atsevišķa administrācija, kas būtiski uzlabo teritorijas aizsardzības, apsaimniekošanas un kontroles kvalitāti, kā arī palielina pieejamās informācijas par teritoriju apjomu un kvalitāti.

Savdabīga ir Rāznas ezera nozīme, ezera popularitāte samazina interesi par pārējo RNP daļu, no otras puses – īpaši aizsargājamai teritorijai ir centrs – pazīstama un unikāla vieta Latvijā, kas vērtējams kā papildus atpazīstamības resurss. Savukārt, sagatavojot pārdomātu un atraktīvu informāciju par RNP „pārējām” platībām, nākotnē iespējams sabiedrību informēt un izglītēt arī par citām RNP vietām.

Apsaimniekošanas prasību grupas RNP teritorijā

NETRAUCĒTAS, MAZ- TRAUCĒTAS PLATĪBAS AR AUGSTU BIOLOĢISKO VĒRTĪBU	NO RŪPĪGI KONTROLĒTIEM, VARIĒJOŠA APJOMA PASĀKUMIEM ATKARĪGAS VĒRTĪBAS	NO TRAUCĒJUMIEM UN/VAI REGULĀRAS UZTURĒŠANAS ATKARĪGAS VĒRTĪBAS
biotopi un sugu sabiedrības (purvi, platlapju un slapjie meži, kā arī atsevišķas sausieņu mežu platības), kam nepieciešama netraucēta, maztraucēta attīstība; biotopu stāvokļa novērtēšanai jāveic kontrole un monitorings, piemēram, hidroloģiskā režīma monitorings u.c.;	ezeri, atsevišķas purvu platības, reljefs, sugas – lūsis, vilks; šīs dabas vērtības apsaimnieko, aizsargā un izmanto cilvēks – zvejo, medī, uztur meliorācijas sistēmas, uztur savus laukus u.c. paralēli tiek veikta stāvokļa kontrole, piemēram, notekūdeņu kvalitāte un kvantitāte, kas ieplūst ezeros, jo īpaši Rāznas ezerā; notiek lūša un vilka populāciju monitorings, attiecīgi, atkarībā no monitoringa rezultātiem, tiek pieņemti elastīgi un zinātniski pamatoti lēmumi, par šo vērtību izmantošanu, piemēram, samazināti vai palielināti medīšanas apjomi vilkam vai lūšim u.c.;	vērtības, kuru saglabāšana, aizsardzība un izmantošana ir saistīta ar aktīvu rīcību, piemēram, pļavu un zālāju uzturēšana pļaujot un/vai noganot, ilggadīgo zālāju uzturēšana atbilstoši izstrādātam agrovīdes plānam u.c., kultūras vērtību, piemēram, ēku, pastāvīga uzturēšana u.c.
neiejaukšanās kontrole monitorings	pasākumi, kas regulāri tiek novērtēti, un, atkarībā no to rezultāta un attīstības tendencēm, subjekta/objekta izmantošanas apjoms tiek samazināts vai palielināts;	aktīva plānošana un aktīva rīcība – uzturēšana, atjaunošana
KONTROLE, MONITORINGS, PASĀKUMU EFEKTIVITĀTES NOVĒRTĒŠANA, JAUNU PASĀKUMU PLĀNOŠANA		

RNP svarīgi ir arī turpmāk atbalstīt pārdomātu ekstensīvo lauksaimniecību, ar prioritāti – lopkopība (aitas, liellopi) un zirgkopība.

Dibinot RNP, teritorijas kodols bija Rāznas ezera ar tā sateces baseinu, kas, atkarībā no toreizējo pašvaldību mērķiem, tika paplašināts, iekļaujot platības ārpus Rāznas ezera sateces baseina, bez speciālas dabas vērtību inventarizācijas. Izstrādājot plānu, tika sagatavota RNP optimālā robeža (3.1. pielikums), balstoties uz patreizējām zināšanām par teritorijas dabas vērtībām. Galvenie ieteikumi ir izslēgt no RNP platības ar aktīvajiem karjeriem teritorijas ziemeļrietumos, precizēt robežu dienvidaustrumu malā, kā arī iekļaut RNP teritorijā Visoldas ezeru un Andrupenes – Maltas osa daļu teritorijas dienvidrietumos,

kur konstatētas Latvijā plašākās Ruiša pūķgalves *Dracocephalum rhuischiana* audze un īpaši aizsargājams biotops – skujkoku meži uz osveida reljefa formām.

II 2. Teritorijas ainaviskais novērtējums

RNP ir izveidots, lai saglabātu dabas vērtības, kā arī raksturīgo Latgales kultūrainavisko vidi plašā Latgales teritorijā (www.dap.gov.lv). Iepriekš minētais ir viens no vairākiem teritorijas aizsardzības mērķiem, taču RNP ainavas un tās elementi nodrošina ne tikai bioloģisko daudzveidību un vizuāli augstvērtīgas ainavas, bet veido pamatu dažādiem teritorijas izmantošanas veidiem – mežsaimniecībai, lauksaimniecībai, tūrismam un rekreācijai. Pirms RNP parka nodibināšanas, patreizējās teritorijas dienvidaustrumu daļā atradās aizsargājamo ainavu apvidus “Ezernieki”. Latgales augstienē daudzviet sastopamas ainaviski pievilcīgas teritorijas – dabas parks “Adamovas ezers”, aizsargājamo ainavu apvidus “Augšdaugava” u.c. Gan pirms tam, gan salīdzinoši īsajā RNP pastāvēšanas laikā, līdz 2008. gadam pētījumi par ainavu teritorijā veikti minimāli. Paralēli dabas aizsardzības plāna izstrādei 2008. gadā RNP teritorijai tiek izstrādāts arī ainavu ekoloģiskais plāns (AEP). Daļa no tā materiāliem ir izmantoti šajā ainaviskā novērtējuma aprakstā.

Pēc Latvijas ainavu rajonēšanas iedalījuma (Ramans, 1990) RNP teritorija ietilpst Latgales augstienes ainavzemes Mākoņkalna – Liepukalna augstumu, Aizkalnes pauguraines ar Maltas viļņaini, Dienvidlatgales ezeraines un Skaistas – Rundēnu lēzenpauguraines ainavapvidos. Latvijas ainavu kartē, ko sastādījis O. Nikodemus, par pamatu ņemot reljefu, augsnes cilmieža un zemes izmantošanas raksturu, teritorija atrodas ezeru, āru-mežu morēnas pauguraines, mežu – āru morēnas pauguraines un mežainā fluvioglaciālo pauguru un paugurgrēdu ainavas tipos (Nikodemus, 2000).

RNP aizņem ievērojamu platību, tāpēc tā ainava vērtējama reģionālā mērogā. RNP ainavu vizuālie un ekoloģiskie aspekti parādīti kartē 3.2. pielikumā. Ainavas struktūras veidošanos RNP ir ietekmējuši dažādi abiotiskie un biotiskie faktori teritorijā, kā arī cilvēku saimnieciskā darbība. Nogulumu veids un reljefa saposmojums ir nozīmīgākie abiotiskie faktori, kuri ietekmējuši ainavas struktūras veidošanos. RNP teritorijā atrodas Latgales augstienes trīs fizioģeogrāfiskajos apkšrajonos – Rāznavas un Dagdas paugurainēs, un Maltas pazeminājumā. Patlaban RNP ainavas struktūras pamatelements ir mežu teritorijas, lai gan nesenā pagātnē teritorijā dominēja mozaīkveida ainava, bet 20. gs. sākumā izplatītākās bija atklātas ainavas ar nemeža zemju dominanci. Meži daudzviet izvietoti mozaīkveidā ar lauksaimniecības zemēm (mežāru ainava) un ezeriem. Lielāku meža masīvu ainavas sastopamas galvenokārt uz smilšu nogulumiem. Meža masīvu un mežāru ainavas RNP aizņem vairāk kā pusi no teritorijas un izplatītas parka centrālajā un dienvidu daļā. Daudzviet sastopamas mozaīkveida ainavas, kuru struktūras saglabāšanā tāpat kā lauksaimniecības zemju ainavās galvenā loma ir cilvēka saimnieciskajai darbībai. Pārtraucot zemes apsaimniekošanu un aizaugot lauksaimniecības zemēm, pieaug mežu ainavu tipu platības. Šāda tendence vērojama arī daudzviet RNP, jo īpaši teritorijas centrālajā un ziemeļu daļā. Cilvēka pārveidotās ainavas RNP ir salīdzinoši maz, jo tās sastopamas tikai ciemos, kur izveidota blīva apbūve un teritorijas centrālajā daļā pie Zundiem, kur izveidoti vairāki zivju dīķi, un Ziemeļrietumu malā, kur ievērojamās platībās sastopami karjeri. RNP ziemeļrietumu daļā izteikti dominē Rāznas ezera ainava. Nozīmīgu lomu ainavā pilda līnijveida elementi jeb koridori, kuri savieno dažādas ekosistēmas un ainavu elementus. Ekoloģiski nozīmīgākie RNP līnijveida elementi ir upes, lielo ezeru krastmalas, strauti, autoceļi, krūmu joslas gar ceļiem un ūdenstecēm, koku alejas gar ceļiem, akmeņu krāvumi un grāvji. Nozīmīgākie punktveida ainavu elementi RNP ir mazās ezeru salas, dižkoki,

dižakmeņi, viensētu grupas, atsevišķi augoši koki, akmeņu grupas u.c. Vērtējot ainavu elementus no ekoloģiskā viedokļa, jāsecina, ka jutīgākās, bioloģiski daudzveidīgākās un līdz ar to arī nozīmīgākās RNP ir ezerdobju (daudzviet ar salām) un mežu teritorijas augstākajās paugurainēs.

Ainava ir dinamiska sistēma, kura pastāvīgi mainās. Ainavas struktūras izmaiņas ir ļoti cieši saistītas gan ar dabiskajiem, gan sociālekonomiskajiem aspektiem un politiskajiem procesiem, kuri gan tieši, gan netieši ietekmē izmaiņas ainavā. Tā, piemēram, Latvijas pirmās brīvvalsts laikā 1920 – tajos gados veiktās reformas, kuru rezultātā strauji pieauga viensētu skaits, nākamo 20 gadu laikā būtiski izmainīja ainavu struktūru. Tā kā viensētās galvenā nodarbošanās bija lauksaimniecība, tad viensētu apkārtnē tika uzturētas un koptas lauksaimniecības zemes. Šo procesu rezultātā izveidojās Latvijas laukiem tik raksturīgā lokāla mēroga mozaikveida ainavu struktūra. Nozīmīgākie rādītāji, kuri raksturo ainavas struktūras izmaiņas ir mežu apauguma un apdzīvojuma struktūras izmaiņas. RNP teritorijā mežu platības pēdējo 80 gadu laikā ir dubultojušās (II 2.1. tabula). Pamatā sekundārie meži ir palielinājušies kādreizējo pļavu, zālāju un krūmāju teritorijās, kuras ilglaicīgi netika apsaimniekotas. Šī problēma ir cieši saistīta ar apdzīvojuma struktūras izmaiņām, kad 1950 – tajos gados masveidā tika likvidētas viensētas. Veidojot vienotus lauksaimniecības zemju masīvus, daudzviet nelielās platībās esošās lauksaimniecības zemes (mežu malās, pie viensētām, ūdensteču krastos utt.) tika pamestas, kā rezultātā tās aizauga. Meža zemju pieaugums veidojies palielinoties meža masīvu lielumam un saslēdzoties šiem masīviem kopā.

II 2.1. tabula

Meža platību izmaiņas RNP 20., 21. gadsimtā (RNP AEP, 2008.)

mežu platības laika periodos	platība, ha	izmaiņas ¹⁷ , ha	platība salīdzinot ar maksimālo, %
20. gs., 20-30-tajos gados	12809.3		43.3
20. gs., 80-tajos gados	22201.6	+ 9392.3	75
mūsdienas, 2004. gadā	29 581	+ 7379.4	100 (max)

Kopumā, salīdzinoši īsā laika periodā, teritorijas ainavu struktūrā notikušas būtiskas izmaiņas, kuras raksturo:

- meža zemju paplašināšanās;
- dabisko pļavu aizaugšana;
- lauksaimniecības zemju aizaugšana;
- noslēgtu ainavu veidošanās;
- ciemu attīstība un jaunu apbūvētu platību pieaugums, jo īpaši ezeru krastos.

Nozīmīgākie ainavas struktūru un tās izmaiņas gan tieši, gan netieši ietekmējošie faktori RNP ir bijuši šādi:

- agrārā reforma 1920 – tajos gados;
- apdzīvojuma struktūras izmaiņas no 1950 – tājām gadiem līdz mūsdienām;
- lauksaimniecības zemju meliorācija;
- atpūtas objektu būvniecība;
- lauksaimniecības nozares apsūkums pēc 1990 – tājām gadiem;
- nekustamā īpašuma tirgus 21. gs.

¹⁷ Datu aprēķinos iespējama kļūda, kas ir saistīta ar izmantoto dažāda mēroga kartogrāfisko materiālu un kartēšanas precizitāti.

Vērtējot ainavas attīstību nākotnē, jāsecina, ka RNP teritorijā novērojamas tādas pašas tendences, kas citviet Latgalē un Latvijā kopumā. Perspektīvā sagaidāms, ka mežu teritorijas joprojām pieaugs, līdz ar to par izteikti dominējošo ainavas tipu RNP varētu kļūt meža masīva ainavas, kuras, pirmkārt, veidosies aizaugot lauksaimniecības zemju plankumiem. Būtiskas izmaiņas saistās arī ar apdzīvojuma struktūras izmaiņām, jo, kā rāda patreizējās tendences, tad apdzīvotu viensētu skaits turpinās samazināties. Tā kā lauksaimniecības nozare reģionā nav augsti attīstīta, tad arī pamesto lauksaimniecības zemju skaits paplašināsies. Lai gan jaunu apbūves teritoriju attīstība blakus RNP ezeriem patlaban zināmā mērā ir apstājususi, tomēr perspektīvā tā varētu pieaugt. Tā kā ezeri RNP veido gan vizuāli, gan ekoloģiski nozīmīgākos ainavu struktūras elementus, tad šo teritoriju attīstībai perspektīvā jāpievērš pastiprināta uzmanība.

Vērtējot RNP ainavas kā būtisks kritērijs ņemts vērā ainavu pieejamība, t.i. novietojums attiecībā pret ceļiem. RNP daudzviet sastopamas vizuāli pievilcīgas ainavas (II 2.1. – II 2.3. attēli). Galvenokārt ainavas unikalitāti nosaka daudzveidīgās ezeru ainavas jeb ezeraines.

II 2.1. – II 2.3. attēli. Vizuāli pievilcīgi skati uz RNP ezeriem.

No reljefa augstākajām vietām (Mākoņkalna, Lielā liepu kalna u.c.) paveras tālie skati, kas Latvijas ainavai ir īpaša vērtība. RNP teritorijā ir sastopami dažādi izteismīgu dabas skatu priekšnoteikumi – izteikts reljefs, mežu un atklātu lauku mija, ezeri, ceļu līkumi, mežu ieloki, koku puduri uz stāvajām pauguru nogāzēm, vai pie lauku sētām, savrupi koki u.c. Galvenās ainaviskās vērtības parka teritorijā saistāmas ar reljefa saposmījumu, skatiem uz ezeriem, Latgalei raksturīgajām lauku sētām un atsevišķiem ainavu elementiem (baznīcām, kokiem u.c.), II 2.4. – II 2.6. attēli.

II 2.4. – II 2.6. attēli. Vizuāli augstvērtīgas un kultūrvēsturiski nozīmīgas ainavas.

Vienas no teritorijas ainavas lielākajām vērtībām ir panorāmas ainavas no Mākoņkalna un Lielā Liepu kalna. Panorāmas ainavas sastopamas arī citviet parka teritorijā, pārvietojoties pa ceļiem. Panorāmas ainavās paveras tālas skatu perspektīvas gan uz nacionālā parka ainavām, gan teritorijām ārpus tām. Vizuāli vērtīgās ainavas RNP ir izteikti saistītas ar ezeriem un to tuvāko apkārtni II 2.7. – II 2.9. attēli. Ainaviski nozīmīgākie ceļa posmi RNP teritorijā ir sekojoši:

- gar Rāznas ezeru Dukstigala līcī;

- Zosna – Lipuški;
- Andrupene – Brīveri;
- ceļi Žugura un Oloveca ezera apkārtņē;
- Lesiniki – Veresovka.

II 2.7. – II 2.9. attēli. Ainavas Andrupenes pagastā (foto L. Erele).

Papildus vizuālajai vērtībai RNP teritorijā daudzām ainavām piemīt arī augsta kultūrvēsturiskā vērtība. To pamatā veido atsevišķi kultūrvēsturiski objekti, par kuriem tiek uzskatīti tādi ainavas elementi kā kultūras pieminekļi dažādi arheoloģiskie un dabas objekti (savrupatradumi, dižakmeņi, dižkoki u.c.), tautas celtniecības objekti, saglabājusies ilglaicīga zemes izmantošanas struktūra vai tās elementi (piemēram, akmeņu krāvumi), daiļliteratūrā un tautasdziesmās aprakstītās un apdziedātās vietas un citi ainavas elementi, kas raksturo noteiktu laika periodu konkrētā teritorijā. Ja kultūrvēsturiski nozīmīgi ainavas elementi atrodami konkrētā vietā, tad kultūrainava ir ainavu telpa, kuras platība atkarīga no tai raksturojošo elementu telpiskā novietojuma un izmantotā mēroga. Teritorijās, kur pārklājas vizuāli un kultūrvēsturiski augstvērtīgas ainavas, sastopamas estētiski nozīmīgas ainavas. Diemžēl mūsdienās augstvērtīgas kultūrainavas ir saglabājušās salīdzinoši maz, jo tās būtiski ietekmējuši dažādi ar zemes izmantošanu saistīti un citi faktori. Pie nozīmīgākajām kultūrainavām RNP teritorijā būtu jāmin Bļižņevas apkārtnē, taču daudzviet parka teritorijā sastopamas tipiskas Latgales lauku kultūrainavas, kuru nozīme arvien pieaug.

Pēdējo laiku ainavu attīstības tendences kopumā pazemina ainavu vizuālo vērtību, jo daudzviet RNP teritorijā veidojas slēgtas ainavas, aizaugot ceļmalām un lauksaimniecības zemēm. Tāpat, parka teritorijā sastopami tādi ainavu degradējoši elementi kā pussagruvušas fermas ēkas, nekoptas lauku sētas, aizauguši tūrumi un grāvji, latvāņu audzes II 2.10. – II 2.12. attēli. Pie ainavas vērtību pazeminošiem faktoriem jāmin arī atsevišķu būvju un apkārtnes labiekārtojuma neveiksmīgie risinājumi, kas nav raksturīgi Latgales kultūrainavai.

II 2.10. – II 2.12. attēli. Ainavas vērtību pazeminošie faktori – lauksaimniecības zemju aizaugšana, latvāņu audžu izplatība, viensētu pamešana.

Vērtējot RNP ainavas, to struktūru un elementus no ekoloģiskā un estētiskā aspekta, nozīmīgākās ainavas saistās ar ezeriem un to tuvāko apkārtni (ezerdobēm).

Ainavas un kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzībai veicami dažādi apsaimniekošanas pasākumi. Lai palielinātu ainavas estētisko vērtību, daudzviet RNP teritorijā būtu jāveic ceļa ainavu skatu atvēršana, skatu atvēršana uz ezeriem, pieļaujama skatu atvēršana no pauguru virsotnēm, ainaviskā pļaušana (piemēram, ceļi, takas caur mežiem, krūmājiem, pļavas un zālāji gar ceļiem u.c.), kas ļauj izcelt skatu punktus, dabas krāsas un savdabīgus elementus. Nozīmīgs faktors ainavu uztverē ir pārvietošanās ceļi, tāpēc nepieciešama to uzturēšana labā stāvoklī. Pie apskates objektiem kopā ar labiekārtojumu, veicami apsaimniekošanas pasākumi arī lokālo ainavu veidošanai – pļavu pļaušana, zālāju uzturēšana, ainavu cirtes u.c. Atsevišķi punkti ainavu aizsardzībai paredzami individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos, kā arī teritorijas plānojumos, nosakot minimālās zemes gabalu platības, akcentējot kvalitatīvu arhitektūru u.c. Ainavai kā vienai no dabas parka vērtībām, jāapvienojas ar vērtīgu dabas un kultūrvēsturisko objektu saglabāšanu. Aizsargājot un monitorējot teritorijas dabas vērtības uzmanība jāpievērš ne tikai aizsargājamo sugu un biotopu atradnēm, bet arī ainavu kvalitātei.

II 3. Biotopi

RNP atrodas Dienvidaustrumu ģeobotāniskajā rajonā. Ģeobotāniskajam rajonam raksturīgs mozaīkveida biotopu izkārtojums. Bioloģiski vērtīgas mežaudzes saglabājušās stāvajās pauguru nogāzēs, upju ielejās un ezeru salās. Lielas platības aizņem sekundāras kokaudzes. Starppauguru ieplakās sastopami mitri melnalkšņu meži un krūmāju augu sabiedrības. Atsevišķās upju ielejās, ezeru salās un krastos saglabājušies platlapju meži. Pļavas aizņem nelielu platību, sastopamas arī sausas pļavas ar stepju pļavu elementiem. Raksturīgi nelieli, galvenokārt zāļu (zemie) purvi. Daudz ezeru, kuros ir liela ūdensaugu sabiedrību daudzveidība.

Bioloģiski nozīmīgākās teritorijas RNP ainavu struktūrā veido ezeru un mežu teritorijas. Vērtējot visu teritoriju kopumā, jāsecina, ka mežu teritorijas veido parka ainavu struktūras pamatu – matricu, tāpēc tām ir būtiska loma bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā. Meži daudzviet pilda arī buferzonas funkcijas ap ezeriem, kuri, savukārt veido ainaviski jutīgākās teritorijas Nacionālajā parkā.

RNP teritorijā ir šādas dominējošās biotopu grupas: meži, ilggadīgo zālāju un tīrumu kompleksi, ezeri, purvi un antropogēnas izcelsmes biotopi.

Līdz šim RNP teritorijā ir konstatēti 16¹⁸ Eiropas savienībā īpaši aizsargājami biotopi, no tiem seši prioritāri aizsargājami biotopi un septiņi Latvijā īpaši aizsargājami biotopi.

Jānorāda, ka vispusīgi un kompleksi pētījumi par teritorijas biotopiem nav veikti. 2008. gadā, izstrādājot dabas aizsardzības plānu, tika veikta pirmējā biotopu kartēšana visā RNP teritorijā (59 615 ha), kas tik lielai teritorijai ir uzskatāms par pirmo etapu detālas biotopu kartes izstrādāšanā, kas ir vairāku gadu darbs un noteikti būtu realizējams nākotnē, izmantojot LDF darba grupas sagatavotos materiālus.

Informācija par RNP biotopiem ietverta – 3.4. pielikuma kartē, savukārt 3.5 pielikuma kartē atzīmēti visi retie, īpaši aizsargājami biotopi un platības ar bioloģisku vērtību, kā arī reto un īpaši aizsargājamo sugu lielākās konstatēto atradņu vietas. Apkopojums par aizsargājamiem biotopiem ir sniegts pie katras biotopu grupas atsevišķi.

¹⁸ ES un Latvijā īpaši aizsargājamasi biotops – minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi sastopams gan kā meža, gan atklātu purvu biotops

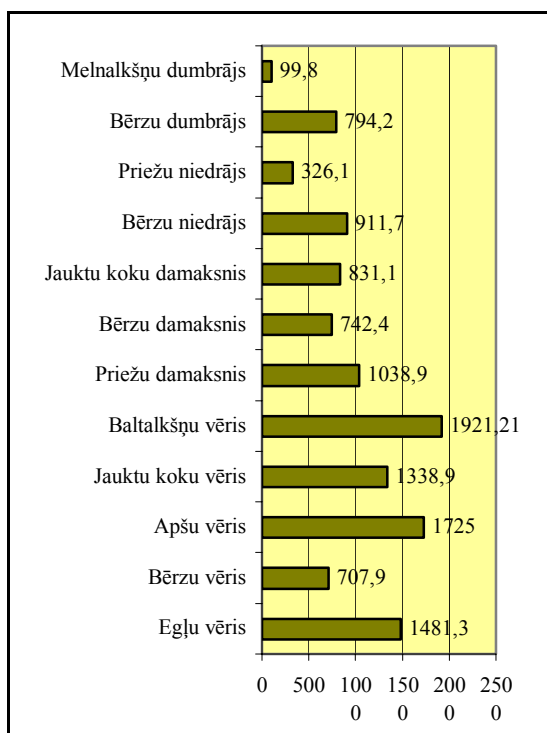
II 3.1. Meži

Rāznas nacionālā parka teritorijā meži aizņem 29 581 ha lielu platību jeb gandrīz 50 % no teritorijas, kas veido lielāko RNP teritorijas daļu, tāpēc mežu aprakstam pievērsta īpaša uzmanība. Lielai daļai mežu RNP nav veikta meža ierīcība, kas apgrūtina teritorijas pārvaldīšanu un kontroli. Savukārt valsts mežu reģistra datu bāzē uz 2008. gada 1. janvāri bija pieejama informācija par 16 559,6 ha mežiem, kuri analizēti tālāk tekstā.

RNP augāja sugu un augu sabiedrību kompozīcijā iezīmējas virsas formu un tās veidojošo irdeno nogulu sastāva īpatnības: marginālajām paugurgrēdām raksturīgi sausi un skraji priežu meži (Andrupenes – Maltas oss), lielpauguru nogāzēm – skujkoku un lapukoku meži, vietām ar ražīgām un vitālām apšu audzēm (Mākoņkalns), bet depresijās uz smilšmāla un māla nogulām – platlapju, galvenokārt ozolu gāršas (Piloru ozolu audze).

RNP meža zemes, atkarībā no mežaudzes rakstura un saimnieciskās darbības var nosacīti iedalīt trīs grupās: ar mežu aplāta teritorija, izcirtumi un meža zemes, kurās neveidojas mežaudze. Pavisam nacionālā parka teritorijā ir sastopami 21 meža augšanas apstākļu tipi, kas nodrošina ainavisku un bioloģisku dažādību. Visbiežāk sastopami (II 3.1.1. attēls) vēri (46 % no visiem augšanas apstākļu tipiem), damakšņi (24 %), niedrāji (9 %) un lāns (3,5 %), pārējie augšanas apstākļu tipi nepārsniedz 3 % robežu. RNP mežaudžu plāns, platībās, kur veikta meža ierīcība, ietverts 3.3. pielikuma kartē.

Kopumā mežaudzes RNP ir daudzveidīgas. Parkā nav sastopami divi, ģenētiski saistīti, oligotrofie meža tipi – grānis un viršu ārenis. Salīdzinot pa mežniecībām mežaudžu daudzveidību Latvijā, parkā ir vidēja mežaudžu daudzveidība (Laiviņš 1996).

II 3.1.1. attēls. Mežu sadalījums pa augšanas apstākļu tipiem RNP.

Reģionālā mērogā RNP mežaudzēm raksturīgās iezīmes ir nelielais mežainums un liela audžu fragmentācija.

Vidējā meža nogabala platība parka mežaudzēs ir 0,97 ha (nogabala vidējā platība valstī ir 1,4 ha). Tam par cēloni ir saposmotā virsma un pēc platības salīdzinoši nelielo meža masīvu mozaīkveida izplatība starp iekultivētajām lauksaimniecības zemēm.

Meži uz sausām minerālaugsnēm

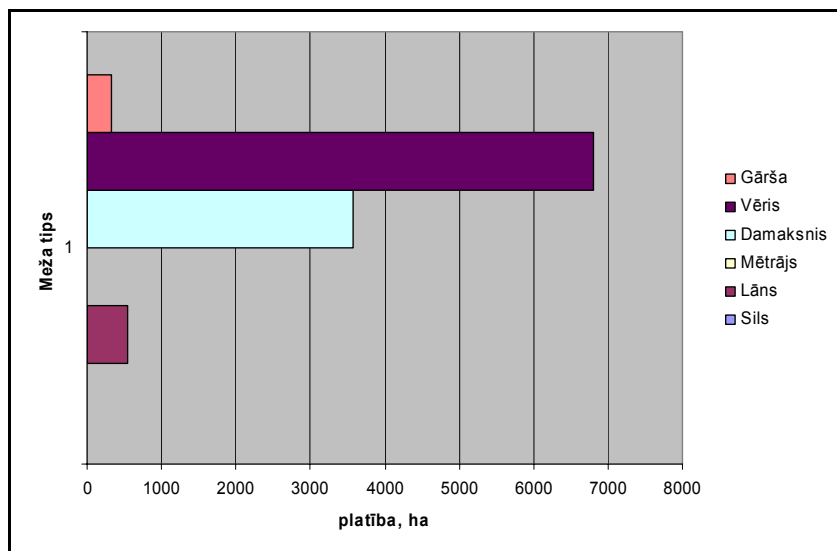
Visbiežāk sastopamais meža augšanas apstākļu tips teritorijā ir meži uz sausām minerālaugsnēm (sausieņu meži) – 11 272 ha jeb 75 %, kas pārsniedz vidējo rādītāju valstī ~55 %.

Sausieņu mežu vidū dominē mistrotas mežaudzes vēra un damakšņa augšanas apstākļu tipos, trešais plašāk pārstāvētais meža augšanas apstākļu tips ir lāns (II 3.1.1. attēls). Visbiežāk pārstāvētajā augšanas apstākļu tipā – vērī, dominē mistrotas apšu un baltalkšņu mežaudzes. Mistrojums parasti ir ar bērzu un egli. Lakstaugu stāvā šeit ir sastopama zilā vizbulīte *Hepatica nobilis*, Eiropas kumelīpēda *Asarum europaeum*, ārstniecības lakacis *Pulmonaria officinalis*, kaulenes *Rubus sp.*, podagras gārša *Aegopodium podagraria*, miešķis *Asperula tinctoria*, Eiropas dziedeniņe *Sanicula europaea* (īpaši bieži sastopama bijušajā Ezernieku ainavu apvidū) kas liecina par to, ka vairumā gadījumu vēros ir bagāti augšanas apstākļi. Pamežā samērā bieži sastopama parastā lazda *Corylus avellana*, kas sasniedz samērā lielus diametrus, parastais sausserdis *Lonicera xylosteum* un kārpainais segliņš *Euonymus verrucosa*.

Ņemot vērā konstatēto nelielo meža kontinuitāti, par ko liecina salīdzinoši maza indikatorsugu klātbūtne, kā arī mežu vecums un struktūra, var secināt, ka **ievērojama daļa sausieņu mežu ir ieauguši bijušajās lauksaimniecības zemēs – tā saucamie sekundārie meži bijušajās lauksaimniecības zemēs**. Par to liecina arī šeit dominējošās koku sugas – baltalksnis un apse. Meži vairumā gadījumu neveido lielus masīvus (izņemot atsevišķus bijušos valsts mežu masīvus), bet ir izvietojušies mozaīkveidā, kur mijas lauksaimniecībā izmantojamā zeme ar nelieliem mežu puduriem.

Bijušajā Ezernieku ainavu apvidū Kaunatas un Rundēnu pagastu teritorijās sausieņu meži ļoti bieži ir atrodami uz mazāk vai vairāk stāvām, dažādos virzienos orientētām nogāzēm, kas nereti vērstas pret ūdensteci vai ezeru, vai arī atrodas morēnu paugura nogāzē. Nogāzēs parasti ir atšķirīgs mikroklimats un vērojama lielāka sugu dažādība, salīdzinot ar līdzenu reljefu. Šajā apvidū bieži sastopamas dažādu izmēru un formu gravas, reizēm ar dabisku ūdensteci vidū, kurās ir paaugstināts gaisa mitrums un temperatūra – specifisks mikroklimats. Šādas gravas un ūdensteces veido pārvietošanās koridoru tipiskām, kā arī retām un īpaši aizsargājamām sugām.

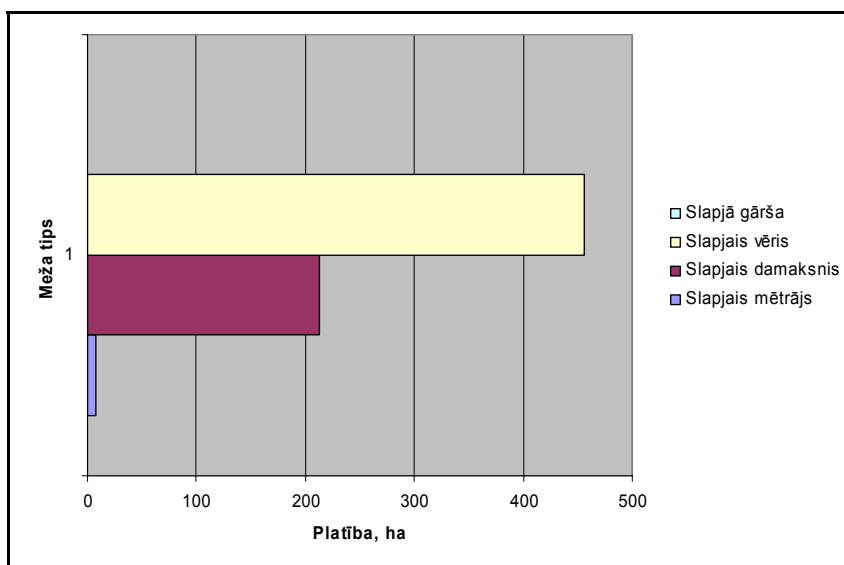

II 3.1.1. attēls. Meža augšanas apstākļu sadalījums mežos uz sausām minerālaugsnēm.

Bioloģiskajai daudzveidībai un ainavu vizuālajai kvalitātei nozīmīga īpatnība RNP ir atsevišķas, **nelielas parastās priedes *Pinus sylvestris* grupas uz sausiem, kaļķainiem morēnu pauguriem**. Nelielās priežu „salas” dažādo ainavu un būtiski bagātina bioloģisko daudzveidību lauksaimniecības zemēs un veido dzīvotni ar sausiem augšanas apstākļiem saistītām sugu sabiedrībām. Lielā daļā ar priedēm klātajos pauguros ir ierīkoti kapi.

Meži uz slapjām minerālaugsnēm

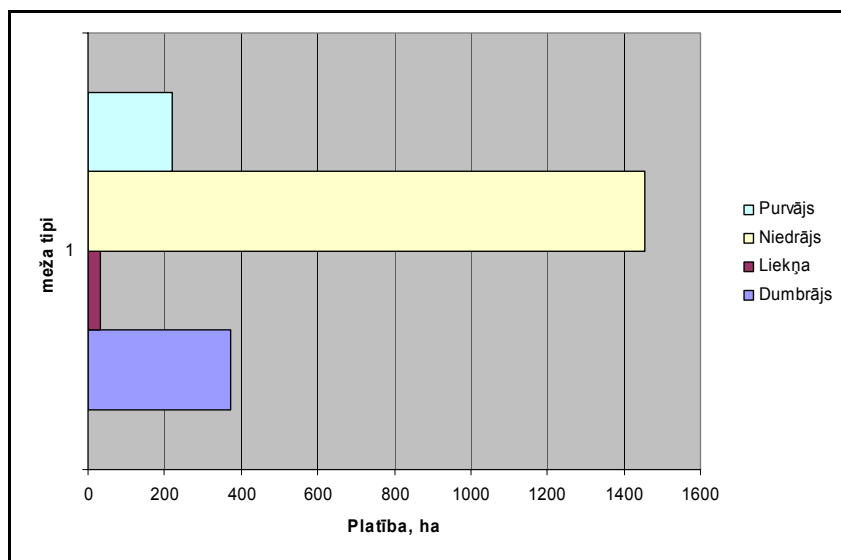
Meži uz slapjām minerālaugsnēm aizņem 681 ha jeb 4,3% no mežu kopējās platības. Dominējošie meža augšanas apstākļu tipi ir slapjais damaksnis (213 ha) un slapjais vēris (456 ha), ļoti niecīgā platībā sastopams slapjais mētrājs (7,8 ha) un slapjā gārša (1,7 ha) (II 3.1.2. attēls).

II 3.1.2. attēls. Meža augšanas apstākļu sadalījums mežos uz slapjām minerālaugsnēm.

Meži uz pārmitrām kūdras augsnēm

13,2 % jeb 2081 ha no mežu teritorijas ir purvaini meži, kas ir nedaudz lielāks rādītājs par vidējo valstī – 11 %. Purvaino mežu vidū dominē niedrājs un dumbrājs, šīs mežaudzes lielākoties ir nelielas, atrodamas izklaidus visā teritorijā un neveido lielus vienlaidus masīvus (II 3.1.3. attēls). Vienīgais lielākais niedrāju un susinātu priežu un bērzu tipu masīvs atrodams Akmeņišu purvā (bijušo valsts mežu 111.-115. kvartāls).

II 3.1.3. attēls. Meža augšanas apstākļu sadalījums mežos uz pārmitrām kūdras augsnēm.

Nosusinātie mežu tipi

Salīdzinot ar situāciju valstī, RNP teritorijā ir relatīvi maz nosusināto tipu (āreņu un kūdreņu)- pavisam 6,2 %, vidēji Latvijā – 23 %. Purvainu un nosusināto tipu procentuālais sadalījums norāda uz to, ka **nacionālā parka teritorijā nav veikti liela apjoma meliorācijas darbi, kas būtiski negatīvi ietekmētu bioloģisko daudzveidību mežos uz slapjajām kūdras augsnēm.**

Valdošo koku sugu raksturojums

Līdz šim RNP ir konstatētas 15 koku sugas. Lielāko daļu no mežaudžu platības aizņem lapu koki un tikai aptuveni viena trešdaļa ir skuju koki.

Bijušajos valsts mežos šis sadalījums ir būtiski atšķirīgs – dominē skuju koki, bet lapu koku īpatsvars ir mazāks. Atšķirības ir skaidrojamas ar to, ka privātie meži vairumā gadījumu ir aizaugušas lauksaimniecības zemes ar lapu kokiem kā „pioniersugām”.

Lielākai daļai mežaudžu – aptuveni 5026 ha (32 %) valdošā koku sugā ir bērzs. Salīdzinoši tikpat liels bērzu īpatsvars ir Latvijas pārējos mežos kopā (34 %), bet tā kā nacionālā parka teritorijā pārsvarā ir privātie nevis valsts meži, tad situāciju var vērtēt kā līdzīgu ar situāciju valstī.

Bērzu monokultūru nav daudz, pārsvarā tās sastopams mistrojumā ar apsi, baltalksni, atsevišķos gadījumos ar skuju kokiem – egli un priedi.

Nākošās lielākās pēc platības ir baltalkšņu (17,2 %), priežu (16 %), apšu (14,5 %) un egļu (13 %) audzes. Salīdzinoši ar vispārējo Latvijas situāciju pārējos mežos apšu īpatsvars nacionālā parka teritorijā ir stipri lielāks (valstī – tikai 4 %).

Priežu un egļu audzes lielākoties atrodamas bijušajos valsts mežos, pārējā daļā tās izklaidus veido nelielas platības. Lūznavas un Mākoņkalna pagastos novērots, ka atsevišķos gadījumos priežu audzes ir atjaunojušās dabiski aizaugot lauksaimniecības zemēm, kā rezultātā tās ir ar lielu diametru un zarainas.

Platlapju koku sugas (osis, goba, ozols, kļava) pēc Meža valsts reģistra datiem aizņem pavisam nenozīmīgu teritorijas daļu- nedaudz vairāk kā 50 ha jeb 0,3 %, taču tie ievērojami dažādo ainavu un veido nozīmīgus ainavas struktūras elementus. Bez jau aprakstītajām platlapju mežu platībām meža zemēs, nacionālā parka teritorijā ir sastopami veco muižu parki, kas atrodas ārpus meža zemēm, bet tur ir sastopamas dabiskiem meža biotopiem – platlapju gāršām raksturīgas mežu struktūras – pārauguši veci koki, dažāda vecuma kritālas, stumbeņi: Lūznavas parkā, Ismeru parkā, Dukstigalā, Zundos, u.c. vietās.

Mežaudžu vecums

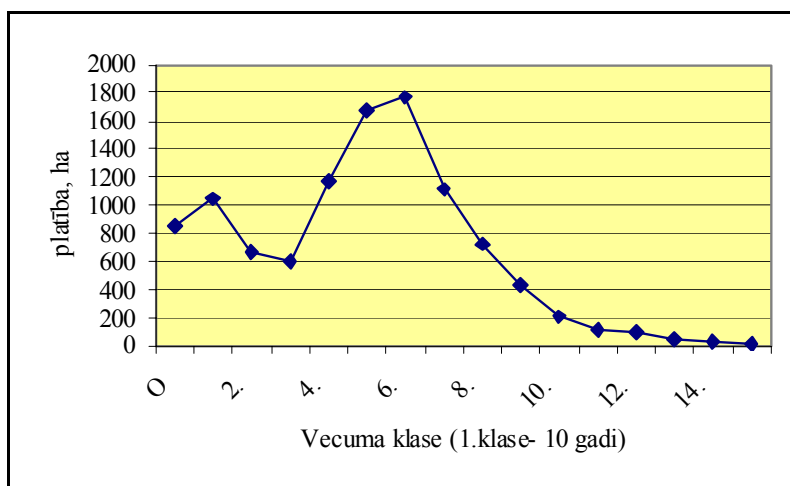
Līdz dabas parka „Rāzna” izveidošanai 2003. gadā daļā no nacionālā parka teritorijas – Ezernieku ainavu apvidū, bija palielināts galvenās cirtes vecums (priedei -121 gads, eglei – 101 gads, bērzam – 81 gads). Pēc Meža likuma stāšanās spēkā 2000. gadā, galvenās cirtes vecuma palielinājums tika atcelts un ciršana varēja notikt tāpat kā pārējos mežos.

Kopš 2003. gada, kad teritorijā nodibināja dabas parku „Rāzna”, tā lielākajā daļā bija atļautas visu veidu cirtes, ierobežojumi bija noteikti kailcirtes maksimālajai atļautajai platībai – 1,0 ha, kā arī bija aizliegta galvenā cirte pēc caurmēra un rekonstruktīvā cirte. Arī pašreiz, nacionālā parka dabas parka zonā, kas aizņem RNP lielāko daļu, ir spēkā tādi paši ierobežojumi.

Ņemot vērā augstāk minēto, var secināt, ka mežaudzes nacionālā parka teritorijā ir intensīvi apsaimniekotas, to vecumstruktūra nav izlīdzināta, starp vecumklasēm vērojama izteikta disproporcija – dominē vidēja vecuma audzes, kas liecina par to, ka bioloģiskās daudzveidības saglabāšanās ir apdraudēta, izņēmums ir apses un baltalkšņi, kur ir ievērojams pieaugušu un pāraugušu audžu īpatsvars.

73 % no visām mežaudzēm ir vecumā līdz 60 gadiem. Tas ir saistīts ar to, ka parka teritorijā dominē lapu koki, kuru bioloģiskais vecums ir zems un to vecums reti pārsniedz 100 gadus. Vecākas par 100 gadiem ir tikai 3 % no mežaudzēm.

20 % no mežaudzēm ir nocirstas pēdējo 10 gadu laikā, par ko liecina ievērojamais jaunaudžu apjoms (II 3.1.4. attēls), kas saistīts ar dabas parka un nacionālā parka izveidošanu šajā laika posmā, kas cilvēkos izraisīja nedrošību par savu īpašumu un tiesībām uz koksnes ieguvī, līdz ar to palielinājās ciršanas intensitāte.

II 3.1.4. attēls. RNP mežaudžu sadalījums vecuma klasēs.

Meža biotopi

II 3.1.1. tabulā apkopoti tie meža biotopi, kas katrs aizņem vairāk par 5 % no RNP teritorijā esošajiem meža biotopiem.

II 3.1.1. tabula

Meža biotopi RNP

biotopa kods	biotopa nosaukums	īss biotopa raksturojums	biotopa izplatība RNP
F.1.1.3.	Priežu lāni	Mežs vidēji ražīgās minerālaugsnēs, kur koku stāvā dominē priede mistrojumā ar egli. Vietām veidojas egļu otrais stāvs.	Galvenokārt valsts mežos
F.1.1.4.	Priežu damakšņi	Mežs ar vidēji bagātu barošanās režīmu, kur koku stāvā dominē priede. Mistrojumā bieži satop egli un bērzu.	Lielākā daļa sastopama valsts mežos
F.1.2.1.	Egļu vēris	Vidēji bagāts mežs, dominē parastā egle. Pameža praktiski nav. Zemsedzē dominē meža zažskābene, laimes palēcīte, divlapu žagatiņa. Sūnu stāvā spīdīgā stāvaine, lielā spuraine, lielā divzobe.	Pārsvarā valsts mežos
F.1.3.2.	Bērzu vēris	Sekundārs augstražīgs mežs bagātos augšanas apstākļos, kur koku stāvā dominē āra bērzs. Pamežā parastais pilādzis, parastā lazda. Zemsedzē mellene, niedru ciesa. Sūnu stāvā parastais un krāšņais dzegužlini.	Izkļaidus visā teritorijā.
F.1.4.1.	Apšu vēris	Sekundārs mežs bagātos augšanas apstākļos, dominē parastā apse. Pamežā parastā lazda. Zemsedzē mellene, klinšu kaulene, sievpararde, dzeloņainā ozolpararde Sūnu stāvs neizteikts.	Izkļaidus visā teritorijā. Valsts mežā veido palielus masīvus.
Nav koda	Baltalkšņu vēris	Sekundārs mežs bagātos augšanas apstākļos, kur koku stāvā dominē baltalkšnis, zemsedzē zažskābene, meža kosa, dzeloņainā ozolpararde, sievpararde, baltais vizbulis, meža zeltene. Sūnu stāvs rets. Pamežā parastā ieva.	Visā teritorijā privāto īpašumu mežos aizaugušās lauksaimniecības zemēs
F.1.8.1.	Jauktu koku damakšņi	Mežs samērā bagātās minerālaugsnēs. Koku stāvā nav vienas dominējošās sugas. Tā var būt priede kopā ar egli bērzu. Vietām mistrojumā sastop arī apsi un melnalkšni.	Vienmērīgi visā parka teritorijā ir otrs izplatītākais meža augšanas apstākļu tips.
F.1.8.2.	Jaukto koku vēris	Jauktu koku mežs vidēji bagātos meža augšanas apstākļos, nav vienas dominējošās koku sugas (virs	Izkļaidus visā teritorijā.

		50%) koku stāvā. Parasti bērzu, apšu, baltalkšņu un skuju koku mistrojums. Pamežā parastā lazda, parastā irbene. Zemsedzē mellene, niedru ciesa, sievpaparde, dzeloņainā ozolpaparde.	
F.2.3.3.	Bērzu dumbrāji	Sekundārs mežs slapjās, bagātās kūdras augsnēs, kas veidojas gruntsūdeņu pieplūdes ietekmē. Koku stāvā purva bērzs ar parastās egles un melnalkšņa piemistrojumu. Krūmu stāvs ir biezs, ko veido parastais krūklis, parastā ieva, parastā upene. Lakstaugu stāvs bagātīgs, dominē lēdzerkste, parastā sievpaparde, parastā purvpaparde, parastā vīgrieze, dažādas grīšļu sugas. Sūnu stāvs rets- parastā kociņsūna, dumbra skrajlape, u.c.	Izkļaidus visā teritorijā.
F.2.6.2.	Jauktu koku slapjie vēri	Mežs auglīgās, periodiski pārmitrās minerālaugsnēs. Koku stāvā sastop purva bērzu, egli, priedi un melnalksni. Pamežs vidēji biezs.	Visā parka teritorijā mozaīkveidā starppauguru ieplakās.
F.2.6.4.	Jauktu koku niedrāji	Meža vidēji bagātās kūdras augsnēs. Koku stāvā priede, purva bērzs.	Mezaīkveidā gar ezeriem un starppauguru ieplakās.
F.2.6.5.	Jauktu koku dumbrāji	Jauktu koku mežs uz kūdras augsnēm. Koku stāvā melnalksnis, purva bērzs. Krūmu stāvā bieži sastop ievu.	Mozaīkveidā visā parka teritorijā, gar aizaugošajiem ezeriem.
Nav koda	Bērzu niedrājs	Meža vidēji bagātās koku- grīšļa kūdras augsnēs. Koku stāvā dominē purva bērzs ar parastā priedes piemistrojumu, krūmu stāvā parastais krūklis. Zemsedzē dažādas grīšļu sugas, purva vārnkāja, trejlapu puplaksis. Sūnu stāvā bagātīgs sfāgnu segums	Izkļaidus visā teritorijā.
F.6.	Krūmāji	Augstie un zemie krūmāji, veidojas aizaugot neapsaimniekotām lauksaimniecības zemēm. Krūmāji laika gaitā pārveidojas par sekundāriem mežiem.	Izkļaidus visā teritorijā.

Īpaši aizsargājamas mežu platības

Laika posmā no 1999. gada līdz 2004. gadam, projekta „Dabisko meža biotopu apsaimniekošana Latvijā” ietvaros, tika veikta dabisko meža biotopu (p)DMB inventarizācija, tika atrasti un reģistrēti (p)DMB – tādas vietas mežā, kur koncentrējusies liela speciālo biotopu sugu daudzveidība, kuras izzūd koksnes ražas iegūšanai apsaimniekotos mežos. Inventarizācija veikta, izmantojot Latvijā pielietojamo, mežaudžu atslēgas biotopu inventarizācijas metodiku (Ek et al., 2002).

2005. gadā tika veikta īpaši aizsargājamo meža iecirkņu inventarizācija pārējos mežos, kā rezultātā, papildus tika izveidoti mikroliegumi dabiskiem meža biotopiem „Gravas mežs”, pavisam 8,9 ha platībā ar mežsaimnieciskās darbības aizliegumu.

Dabas aizsardzības plāna izstrādes laikā, 2008. gadā, tika veikta papildus dabisko meža biotopu inventarizācija visos mežos izlases veidā, kā rezultātā tika atrasti vēl 175 ha (p)DMB. Šobrīd zināmo DMB un (p)DMB kopplatība ir 393 ha (II 3.1.2. tabula).

II 3.1.2. tabula

(p)DMB un DMB veidi RNP

Nosaukums	(p)DMB, DMB, ha
APS (Apšu mežs)	68,3
KOKS (Biokoks)	0,1
GRAV (Gravas mežs)	61,9
PLAT (Platlapju meža biotops)	20,2

KRAST (Krastmalas mežs)	4,7
NOGĀZ (Nogāzes mežs)	124,3
SKUJ (Skuju koku mežs)	13
SLAP PRIE (Slapjo priežu un bērzu mežs)	13
SLAP EGL (Slapjš egļu meža biotops)	23,2
SL_PLAT (Slapjš platlapju meža biotops)	24,1
VĒJG (Vējgāzes mežs)	3,3
MIS (Mistrots skuju- lapu koku mežs)	1
MELN (Slapjš melnalkšņu mežs)	30,3
AVOT (Avotains mežs)	0,5
LAP (Cits lapu koku mežs)	5,2
Kopā:	393

Gravas mežs – grava vai ieleja (II 3.1.5. attēls), kas parasti izveidojusies palu strautu vai nelielu upīšu darbības rezultātā, veidojot iegrauzumus mīkstajos iežos. Sastopamas starppauguru ieplakās un pauguru nogāzēs. Gravas platums pārsniedz 10 m, atsevišķās vietās sasniedz 60 m platumu, vidējais dziļums 5 – 20 m. Gravas topogrāfiskās iezīmes var būt dažādas, tās nogāzes var būt īpaši stāvas, var būt lēzenākās nogāzes, atsevišķos gadījumos tās ir nobrūkošas, kā rezultātā vērojami atsegtas augsnes fragmenti. Vienas gravas robežās iespējama diezgan ievērojama topogrāfiskā dažādība. Gravas nogāzes nodrošina stabilu mikroklimatu, ko raksturo pastāvīgs noēnojums un augsts gaisa mitrums. Gruntsūdeņu izplūde (arī avotu veidā) un ūdenstece gravas vidū veicina stabila un pastāvīgi mitra mikroklimata uzturēšanu. Maigā un mitrā mikroklimata dēļ gravās ir vērojama platlapju – gobas, liepas, oša piemistrojums, gāršām raksturīgs lakstaugu stāvs- zilā vizbulīte *Hepatica nobilis*, Eiropas kumelņpēda *Asarum europaeum*, ārstniecības lakacis *Pulmonaria officinale*, kaulenes *Ribes sp.*, podagras gārša *Aegopodium podagraria*, pamežā sastopams kārpainais segliņš *Eonymus verrucosus*, parastā ieva *Padus avium*. Apgrūtinātā piekļūšana biotopiem, ir veicinājusi bioloģiskās daudzveidības saglabāšanos gravās. Šis biotops ir neaizstājams to speciālo biotopu sugu pastāvēšanai, kam piemīt vāja izplatīšanās spēja, tai skaitā dažādām vārpstiņgliemežu un torņgliemežu sugām. Specifiskie augšanas apstākļi nodrošina lielu sūnu daudzveidību. Sūnu dažādību nosaka atšķirīgie substrāti- augsnes atsegumi, granīti un dolomīti ūdenī, trupoši koki un zari.

Bioloģiski vērtīgākās gravas līdz šim ir konstatētas Kaunatas un Rundēnu pagastos, bijušā aizsargājamā Ezernieku ainavu apvidū, izklaidus visā pauguraines teritorijā.

II 3.1.5. attēls. Gravas mežs Kaunatas pagasta saimniecībā „Karūsas”.

Nogāzes mežs – parasti mazāk vai vairāk stāva dažādos virzienos orientēta nogāze, kas nereti vērsta pret ūdensteci vai ezeru vai arī atrodas morēnu paugura nogāzē. Nogāzes slīpums parasti ir lielāks par 45⁰, sastopamas pat 70⁰ stāvas nogāzes. Daudzos gadījumos bioloģiskās vērtības saglabājušās to nepieejamības dēļ. Pret ziemeļiem vērstās nogāzes ir būtiskas to sugu pastāvēšanai, kurām ir vāja izplatīšanās spēja un kurām nepieciešams pastāvīgs gaisa mitrums un noēnojuma saistībā ar dažādiem struktūras elementiem. Pret dienvidiem vērstās nogāzes spēj nodrošināt siltummīlošām sugām nepieciešamos apstākļus. Nogāžu meži gar upēm var kalpot kā šo sugu pārvietošanās koridori un paslēptuves, ja pārējā mežā ir izzuduši to pastāvēšanai nepieciešamie apstākļi.

Nozīmīgākās un lielākās DMB „Nogāzes mežs” platības atrodas:

- Astiņu sādžā- paugurā, kura augstums svārstās robežās no 246 – 260 m vjl, šeit pavisam tika atrasti 37 ha dabisko meža biotopu; paugurs ir ar lielu topogrāfisko dažādību, tā nogāzēs sastopamas gan ieplakas, gan gravas un avotu izplūdes vietas; rietumu puses nogāzē dominē skuju – lapu koku mistrots mežs ar lielām egļu, apšu kritālām dažādās sadalīšanās pakāpēs; dienvidu nogāzē mistrots lapu koku (apse, bērzs, melnalksnis) mežs ar platlapju koku piejaukumu (osis, ozols); austrumu nogāzē ļoti stāva apšu meža nogāze; paugurā konstatētas retas vārpstiņgliemežu, piepju, sūnu un ķērpju sugas;
- Dubuļu kalna apkārtnē, kur augstums svārstās robežās no 266 – 273 m vjl pavisam tika atrasti 18,6 ha dabisku meža biotopu; lielākā daļa no DMB nogāzes meža orientēta austrumu virzienā; kokaudzē pārsvarā lapu koki (baltalksnis, bērzs, apse) ar ošu pie mistrojumu gravās; vietām nogāze ir stāvāka, vietām lēzenāka; austrumu nogāzes pakājē grava ar ūdensteci; paugura virsotnes daļā daudz dažāda veida ieplaku un gravu; šeit atrastas retas vārpstiņgliemežu, piepju, sūnu sugas;
- Lielā Liepukalna teritorijā, kura augstums ir 289,8 m vjl, pavisam konstatēti 44 ha dabisku meža biotopu, kur ir mazāk vai vairāk stāva dažādos virzienos orientēta nogāze, kas nereti vērsta pret mitru, bebru appludinātu ieplaku, gravu vai ūdensteci; pārsvarā mistrotas skuju – lapu koku mežaudzes; kalna ziemeļu daļā ievērojams liepu piemistrojums; šeit atrastas retas vārpstiņgliemežu sugas, sūnu, ziedaugu sugas.

Apšu mežs – parasti dabiski atjaunojusies mežaudze, kurā vismaz 50 % audzes veido apse (II 3.1.6. attēls). To ir skāris nozīmīgs dabisks (vējgāze, ugunsgrēks) vai, daudz biežāk, antropogēns (kailcirte) traucējums, kam ir sekojusi dabiskā sukcesija ar lapu koku pioniersugām. Apses parasti ir inficētas ar piepēm un dobumainas, kuros dzīvo putni. Vērojama dažādu koksnes sēņu sugu bagātība. Būtiski mežaudzes struktūras elementi: pārauguši koki, kritalas dažādās sadalīšanās pakāpēs. Atkarībā no atrašanās saulainā vai mitrā vietā, bioloģiski vecās apsēs un to kritālās dzīvo atšķirīgas speciālās biotopu sugas.

II 3.1.6. attēls. DMB „Apšu mežs” saimniecībā „Strautiņi”.

Savdabīgas ir **apšu audzes** Mākoņkalna nogāzē. Apses šajās vietās ir valdošās kokaudzē, praktiski bez citu koku sugu piejaukuma. Apšu audžu rakstursugas ir klinšu kaulene *Rubus saxatilis*, meža gandrene *Geranium sylvaticum* un Linneja kailpaparde *Gymnocarpium dryopteris* – dienvidtaigā plaši izplatītas sugas. Mākoņkalna apšu audžu sugu kompozīcija un rakstursugu grupa līdzinās Valdaja augstienē aprakstītajām apšu audžu sabiedrībām *Rubus saxatilis-Populetum tremulae* (Коротков, Морозова, 1986). Zīmīgi, ka apšu audzēs līdzās boreālām sugām, izplatītas platlapju mežu sabiedrību (*Quercus-Fagetum*) rakstursugas, piemēram, meža grīslis *Carex sylvatica*, zilā vizbulīte *Hepatica nobilis*, Eiropas kumelpēda *Asarum europaeum*, brīnumainā vijolīte *Viola mirabilis* u.c.

Slapjš egļu mežs – koncentrēts galvenokārt Ežezera salās, pārējā teritorijā tādi meži sastopami nelielās platībās. Biotopā koku stāvā mistrojumā melnalksnis un osis, kas stipri vairo sugu un struktūru bagātību. Daļa no biotopiem vai to daļas pārplūst.

Slapjš platlapju meža biotops – tā augšanas vietas ir ezeru krastu pārplūstošās terases un ezeru salas. Koku stāvā dominē platlapji mistrojumā ar melnalksni. Vietām ciņains mikroreljefs un mozaīkveida veģetācija. Liela diametra atmirusi koksne. Meža veģetācijai raksturīgs pavasara aspekts.

Platlapju meža biotops – koncentrēts ūdenstilpju krastu nogāzēs un ezeru salās. Koku stāvā sastopami dažādu sugu platlapji. Meža veģetācijai ir izteikts pavasara aspekts. Biotopam raksturīgas struktūras, kas raksturo to kā daudzstāvu audzi un dažādas sadalīšanās pakāpes, kā arī lielu dimensiju atmirusi koksne. Īpaši vērtīgi bioloģiskās daudzveidības uzturēšanai ir daudzie dobumainie koki.

Ozolu audzes apsektas Ežezera ziemeļu piekrastē (Piloru un Rubežu audze). Audžu kopplatība ir 61,5 ha. Koku stāvā valdošā suga ir ozols (vecums 180-200 gadi), piejaukumā pioniersugas – apse un bērzs (dabisku traucējumu sugas), atsevišķas egles. Biezs krūmu stāvs, valdošā ir lazda, retāk ieva, sausserdis, kārpainais segliņš, atjaunojas retas kļavas un

osis. Citviet Latvijā (Indzēni, Aizpute u.c.) zem ozolu klāja intensīvi atjaunojas liepa, Piloru ozolu audzē liepas klātbūtne paaugā ir maznozīmīga. Lakstaugu stāvam raksturīgas divas sugu asociācijas: ēnainākās vietās dominē platlapju sugas: parastā zelnātrīte *Galeobdolon luteum*, pavasara dedestiņa *Lathyrus vernus*, Eiropas dziedenīte *Sanicula europea*, zilā vizbulīte *Hepatica nobilis*, cietā virza *Stellaria holostea* u.c.; gaišākās augtenēs Ežezera terases krantē zemsedzē izplatītas niedru ciesa *Calamagrostis arundinacea*, parastā kreimene *Convallaria majalis*, arī retas parastā ērgļpaparde *Pteridium aquilinum* un pat mellene *Vaccinium myrtillus*, salīdzinot ar iepriekšējo sugu kopu, šis ir skābāks variants.

Ozolu audzēm piemērojams ekstensīvs apsaimniekošanas veids, proti, nepieļaut iejaukšanos ar dažāda veida cirtēm (grupu, izlases utt.) vai arī kādiem citiem eksperimentiem. Šie pasākumi nenodrošinās ozolu dabisku atjaunošanos. Acīm redzot, arī Piloru un Rubežu audzē nākotnē sagaidāma ozolu nomaiņa ar ēncietīgām platlapu sugām.

2008. gadā nacionālajā parkā tika izveidots mikroliegums Latvijā īpaši aizsargājamam biotopam „Ozolu meži” 6,7 ha platībā Rāzns ezera ielokā (Bulāni) un mikroliegums īpaši aizsargājamai sugai – Šultesa madarai *Galium schultessi* 1,3 ha lielā platībā Ismeru ezera krastos.

No bioloģiskās daudzveidības viedokļa ir nozīmīgi un ainaviski ļoti vērtīgi platlapju koku sugu biotopi, kas tika konstatēti nelielās platībās gan meža (ezeru krasti, salas), gan nemeža zemēs veco muižu apkārtnēs.

DMB koncentrācijas vietas

Vadoties no zināšanām par (p)DMB apsaimniekošanas, var secināt, ka saglabājot tikai esošos (p)DMB, nav pārliecības, ka tajos izdosies saglabāt bioloģiskās vērtības, jo biotopi lielākoties ir izkliedēti, nelieli un parasti atrodas tālu viens no otra. Nelielie (p)DMB ir ļoti jutīgi pret traucējumiem, kas tos ietekmē negatīvi un nejauša atsevišķu sugu izzušana nozīmē lielu varbūtību, ka suga šajā vietā var neatgriezties. Tāpēc ir svarīgi apvienot virkni (p)DMB lielākās platībās, izveidojot biotopu koncentrācijas vietas, paplašinot ar tādām platībām, kas atbilst bioloģiskās daudzveidības centrā esošajiem (p)DMB un kalpo kā to turpinājums – buferjosla, kurā ~40 gadu laikā var paaugstināties bioloģiskās daudzveidība, tādējādi nodrošinot aizsardzību un biotopu saglabāšanu.

Nacionālajā parkā tika konstatēta **viena nozīmīga pāraugušu mistrotu lapu un skuju koku mežu teritorija – dabisko meža biotopu koncentrācijas vieta ar dažādām retām, aizsargājamām gliemežu, piepju, sūnu un lakstaugu sugām (bijušā valsts meža 141. – 143. kvartālos), Rundēnu pagastā, 74,4 ha platībā.**

Koncentrācijas vieta ir nodalīta atbilstoši, sadarbības projekta ietvaros starp VMD, AS „LVM”, Latvijā un Ūstra Götaland Meža pārvaldei, Zviedrijā izstrādātai metodikai – „Dabisko meža biotopu koncentrācijas noteikšanas metodika” (Ek, Bērmanis, 2004).

Dabas aizsardzības vērtība

Nacionālā parka teritorijā konstatēti astoņi Eiropas Savienībā īpaši aizsargājami meža biotopi, no tiem pieci ir Eiropas Savienības prioritārās nozīmes aizsargājami meža biotopi un pieci – īpaši aizsargājami Latvijā (II 3.1.3. tabula).

Savdabīgā reljefa dēļ parka teritorijā atrodas ~ 30% no visiem Latvijas nogāžu un gravu mežiem, kas apgrūtinātās piekļūšanas dēļ ir praktiski neskarti. Bioloģiski vērtīgākās un lielākās nogāžu mežaudzes ir sastopamas lielo pauguru nogāzēs – Lielā Liepukalna, Astiču kalna un Dubuļu kalna apkārtnē. Gravu meži aizņem nelielas

platības, kas ir izklidētas visā parka teritorijā. Būtiska nozīme arī ir saimnieciskās darbības neskartiem dabiskiem meža biotopiem, kas atrodas uz ezeru salām (Ežezērā, Salāja ezerā).

Vislielāko platību no tiem aizņem *Nogāžu un gravu meži* – pavisam 206,4 ha. Šie meža biotopi pārsvarā koncentrējas bijušajā aizsargājamo ainavu apvidū „Ezernieki”.

II 3.1.3.tabula

Īpaši aizsargājami meža biotopi RNP teritorijā

Nosaukums	ES biotopa kods	Latvijā īpaši aizsargājami biotopi	ES prioritāri aizsargājams biotops	Atbilstošie dabiskie meža biotopi	Platība, ha
Nogāžu un gravu meži	9180	Nogāžu un gravu meži	jā	Gravas meža biotops, nogāzes meža biotops	206,4
Boreālie meži	9010	-	jā	Skuju koku meža biotops, apšu biotops, mistrots skuju – lapu koku biotops, cits lapu koku biotops	87,5
Melnalkšņu staignāji	9080	-	jā	Slapjš melnalkšņu biotops	30,3
Purvaini meži	91D0	-	jā	Slapjš priežu un bērzu meža biotops, slapjš egļu meža biotops	1658,2
Minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi	7160	Minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi	-	Avotains meža biotops	0,5
Pārmitri platlapju meži	91E0	Pārmitri platlapju meži	jā	Slapjš platlapju meža biotops	24,1
Skujkoku meži uz osiem	9060	Skujkoku meži uz osveida reljefa formām	-	Skuju koku meža biotops	214,9
Ozolu mežs	9160	Ozolu meži	-		61,5
			-	Biokoks	0,1
			-	Krastmalas mežs	4,7
			-	Vējgāzes mežs	3,3
			-	Kopā	2291,5

sociālekonomiskā vērtība

II 3.1.4. tabulā uzskaitīti biežāk sastopamie meža biotopi RNP teritorijā un sociālekonomiskais vērtējums (0 – nav minētās vērtības, 1 – maznozīmīga vērtība, 2 – potenciālā vērtība, 3 – nozīmīga vērtība, 4- izšķiroša/ prioritāra vērtība).

II 3.1.4. tabula

Dominējošo meža biotopu sociālekonomiskais vērtējums

Biotops	Estētiskā	Ekonomiskā	Izglītības	Tūrisma	Zinātniskā
Baltalkšņu vēris	1	2	1	0	1
Apšu vēris	2	3	2	2	1
Jauktu koku vēris	3	3	3	3	3
Bērzu niedrājs	2	2	2	1	3
Egļu vēris	3	4	3	3	2
Bērzu vēris	3	3	3	3	2
Bērzu dumbrājs	2	2	2	1	3

Sausieņu mežiem nacionālajā parkā ir augsta ekonomiskā vērtība, izņemot mežus uz stāvām nogāzēm un gravās, kur mežizstrāde ir apgrūtināta un līdz ar to mežu ekonomiskā vērtība samazinās.

No estētiskā un ainaviskā viedokļa ļoti pievilcīgi ir jaukto koku vēri, egļu vēri, apšu vēri un gāršas, īpaši ainaviski tie ir, vērojot tos no kāda pakalna, paugura virsotnes, kas nacionālajā parkā ir bieži sastopami.

Vietējie iedzīvotāji ļoti aktīvi sēņo un tai pat laikā jaukto koku sausieņu mežus izmanto atpūtai. Tāpat, visos meža biotopu veidos tiek organizētas medības.

Mežs cilvēcei kalpo arī kā skābekļa ražotājs, tas piedalās klimata un mikroklimata veidošanā.

Ietekmējošie faktori

Mežu bioloģisko daudzveidību ļoti būtiski ietekmē intensīvā mežizstrāde visā nacionālā parka teritorijā, īpaši dabiskajos meža biotopos. Turklāt, ņemot vērā lielās izcirtumu platības, pastāv drauds, ka īpaši aizsargājamās sugas nespēs pārvietoties tik lielos attālumos no biotopa līdz biotopam un, līdz ar to, pēc biotopa izzušanas var aiziet bojā, jo tām nebūs pārvietošanās iespēju uz citu biotopu.

Dabisko meža biotopu pastāvēšanu slāpjos meža tipos apdraud meliorācija, ceļu būves, kas nosusina mežus un izmaina mikroklimatu un sugu sastāvu biotopos. Tāpat kā negatīvs faktors jāmin jūraskraukļa kolonija uz Ežezera salām, neorganizēts tūrisms Ežezera salās nepiemērotā (putnu ligzdošanas) laikā, kā arī Sosnovska latvāņa *Heracleum sosnowskii* ieviešanās mežos.

Zivju gārņu *Ardea cinerea* un jūraskraukļu *Phalacrocorax carbo* kolonijas ir ļoti spēcīgs dabisks traucējošs faktors hemiboreālajās mežaudzēs. Zem putnu ligzdām augsnes virskārtā, salīdzinājumā ar neskartu fona audzi, par divām vienībām pazeminās augsnes skābums un četras reizes samazinās apmaiņas katjonu daudzums, bet ievērojami palielinās makroelementu, sevišķi fosfora, cinka un kālija saturs. Augsnes virskārtas straujā paskābināšanās veicina lauču rašanos, kā arī augstzāļu sabiedrību un skābo mežaudžu veidošanos, aizaugot laucēm putnu ietekmētās vietās. (Laiwins, Cekstere, 2008.)

Mežu platības ar katru gadu palielinās uz lauksaimniecībā neizmanto un ar mežu aizaugošo zemju rēķina, bet to bioloģiskā vērtība palielinās ilgstošā laika periodā. Bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un uzturēšanai kailcirtes nav cērtamas visās apšu audzēs, kas vecākas par 80 gadiem un visās nogāzēs, kas stāvākas par 45 %. Šajās nogāzēs būtu atļaujamas tikai ainavu cirtes.

Meža atjaunošana visbiežāk notiek, veidojot monokultūras, kas mazina mežu bioloģisko daudzveidību.

Būtisku biotisku (kukaiņi, slimības) faktoru ietekme uz dabiskiem meža biotopiem teritorijā nav novērota.

Jāatzīmē, ka RNP teritorijā ir mežaudzes, kur nav veikta meža ierīcība, kas apgrūtina teritorijas pārraudzību un kontroli.

Bioloģiski vērtīgajās mežaudzēs ir jānodrošina neiejaukšanās.

II 3.3. Pļavas

Pļavu biotopi nacionālā parka teritorijā ir diezgan daudzveidīgi, kaut arī dabiskas pļavas sastopamas reti un lielākā daļa pļavu tiek izmantotas lauksaimniecībā, vai atstātas aizaugšanai. Paugurainā reljefa nogāzēs ir izveidojušies sausu pļavu fragmenti un starppauguru ieplakās daudzviet atrodamas nelielas mitras pļavas, kas rada labvēlīgus apstākļus dažādu pļavu sugu kompleksu attīstībai.

Pļavas ir galvenokārt daudzgadīgu lakstaugu veidotas sabiedrības, kas attīstījušās regulārās pļaušanas un/vai ganīšanas ietekmē. Dabiskas, neielabotas pļavas palielina RNP bioloģisko daudzveidību, veidojot mozaīkveida ieslēgumus mežu, krūmāju, lauksaimniecībā izmantotu platību, ezeru un to palieņu kompleksā. Pļavas ir ne vien daudzu lakstaugu koncentrācijas vieta, bet piedalās arī raksturīgā mikroklimata veidošanā un rada dzīvotnes, barības un uzturēšanās apstākļus, dažādām dzīvnieku sugām, tā palielinot un dažādojot sugu bagātību un ainavu. Var nodalīt:

- 1) primārās pļavas – veidojas dabiski, upju palienēs, ezeru krastos un atsevišķos akumulatīvos jūras krasta posmos; primārās pļavas no dabiskas aizaugšanas pasargā regulāri pali, plūdi, ledus iešana, ūdens līmeņa svārstības, vētras u.c.; kā arī regulāra noganīšana un/vai pļaušana;
- 2) sekundārās pļavas veidojas vietās, kur dabiski vai mākslīgi rodas atvērumi krūmājos, mežos u.c., kā arī neapsaimniekotos tīrumos u.c. arī šo platību aizaugšanu kavē regulāra noganīšana un /vai pļaušana.

RNP teritorijā ezeru un upju krastos vietām ir saglabājušās, lielākoties neapsaimniekoti, primāro pļavu fragmenti. Vietām gar Rāznes ezeru primārās pļavas ir pārveidotas – kultivētas.

Jānorāda, ka dabisku, neielabotu pļavu augu sabiedrības, floristiskais sastāvs un struktūra veidojas ilgā laika periodā – vairākos gadu desmitos, tāpēc, bioloģiski vērtīgās pļavas ir atbilstoši jāapsaimnieko. Ilgstošas pļavu augu sabiedrības, kurās ir atrodamas attiecīgās dabisku, neielabotu pļavu indikatorsugas Latvijā tiek dēvētas par bioloģiski vērtīgiem zālājiem (BVZ). Atsevišķas, augu sugām īpaši bagātas pļavas ar attiecīgu struktūru un floristisko sastāvu, Latvijā un Eiropas Savienībā ir īpaši aizsargājamas. RNP kā nozīmīgākie nodalīti šādi pļavu biotopi:

- stepju pļavas;
- atmatu pļavas;
- pļavas un ganības auglīgās un mēreni auglīgās augsnēs;
- slapjas pļavas.

Pļavu novērtēšanā izmantoti dati, kas iegūti teritoriju apsekojumos 2002. – 2008. gadā LDF projektu „Pļavu inventarizācija Latvijā” un Zemkopības ministrijas projekta „Jaunu bioloģiski vērtīgo zālāju noteikšana”, kā arī 2008. gadā, veicot nemeža zemju papildus izpēti nacionālā parka teritorijā. Apkopoti arī pieejamie literatūras avoti.

RNP teritorijā saglabājušās nelielas dabisko pļavu platības. 2005. – 2008. gada apsekojumos kopumā nodalītas 56 dabiskas, neielabotas pļavas, kas atbilst bioloģiski vērtīgu zālāju (BVZ) noteikšanas kritērijiem (3.5. pielikums). Šīs pļavas raksturo noteikta augu sugu struktūra un noganīšana kā viens no galvenajiem to apsaimniekošanas veidiem.

Viens no būtiskiem dabisko pļavu indikatoriem ir neielabotām pļavām raksturīgu sugu klātbūtne pļavas sugu sabiedrībās. RNP bioloģiski vērtīgajos zālajos no indikatorsugām biežāk sastopamas lielā dzelzene *Centaurea scabiosa*, pūkainais ancītis *Agrimonia*

eupatoria, dzirkstelīte *Dianthus deltoides* u.c. Atsevišķās pļavās šo indikatoru skaits var būt visai liels, pat neskatoties uz mazajiem pļavas izmēriem.

Dabisko pļavu sastopamība ir mozaīkveida un nevienmērīga – līdzīgi kā citos Latvijas reģionos tās sastopamas galvenokārt pauguru nogāzēs, mitrās ieplakās, upju un ezeru krastmalās. Pārstāvēti visu ekoloģisko grupu tipi – gan sausās, gan slapjās pļavas, tomēr izteiktā pārsvarā ir sausās un mēreni mitrās atmatu pļavas (E.2.2. – šeit un turpmāk, biotopa kods atbilstoši Latvijas biotopu klasifikācijai). **Teritorijā dominē atmatu pļavas, īpaši – parastās smaržzāles *Anthoxanthum odoratum* – parastā vizuļa *Briza media* pļavas** (E.2.2.2.), reģistrētas 49 vietās. Lielākais uzskaitīto sugu skaits – 86 sugas norādītas atmatu pļavai. Par bioloģiski vērtīgajām atzītajās pļavās vidēji uzskaitītas 34 graudzāļu un lakstaugu sugas. Sugām nabadzīgākas ir slapjās (E.4.) un mitrās pļavas (E.3.), kurās vidēji uzskaitītas 16 – 20 sugas. Jānorāda, ka slapjās pļavas bieži pārplūst.

Pļavās līdz šim konstatētas 21 īpaši aizsargājama augu suga, piemēram, stāvlapu dzegužpirkstīte *Dactylorhiza incarnata* un Baltijas dzegužpirkstītes *D. Baltica*, pļavā pie Essenmuižas, Ežezera dienvidu malā konstatēta rūgtā drudzenīte *Gentianella amarella*.

12 vietās, nodalītie pļavu poligoni atzīti arī kā putniem nozīmīgas vietas (PNV). Tā ir nelielu pļavu grupa Rāzns ezera austrumu malā.

RNP teritorijā biežāk sastopamo pļavu biotopu saraksts – II 3.3.1. tabulā.

II 3.3.1. tabula

Pļavu biotopi RNP

Kods	Nosaukums
E.1.	Sausas pļavas
E.1.4	Stepes pļavas
E.2.	Mēreni mitras pļavas
E.2.1.	Vilkakūlas <i>Nardus</i> pļavas
E.2.2.	Atmatu pļavas
E.2.2.1.	Parastās smaržzāles <i>Anthoxanthum odoratum</i> – parastās smilgas <i>Agrostis tenuis</i> pļavas
E.2.2.2.	Parastās smaržzāles <i>Anthoxanthum odoratum</i> – parastā vizuļa <i>Briza media</i> pļavas
E.2.3.	Īstās pļavas
E.3.	Mitrās pļavas
E.3.2.	Pļavas un ganības auglīgās un mēreni auglīgās augsnes
E.3.2.1.	Purva īlgtermiņ <i>Geranium palustre</i> pļavas
E.3.2.6.	Parastās vīgriezēs <i>Filipendula ulmaria</i> pļavas
E.4.	Slapjas pļavas
E.4.1.	Acidofilas zemo grīšļu pļavas
E.4.3.	Augsto grīšļu pļavas
E.4.3.1.	Iesirmās ciskas <i>Calamagrostis canescens</i> pļavas

Mēreni mitras pļavas (E.2.) un tās RNP pārstāvošās atmatu pļavas (E.2.2.) ir daudzveidīgas vidēji mitras pļavas, biežāk atzīmētās indikatorsugas – dziedniecības ancītis *Agrimonia eupatoria*, gaiļbiksīte *Primula veris*, pļavas vilkmēle *Succisa pratensis*, dzirkstelīte *Dianthus deltoides*, klinšu noraga *Pimpinella saxifraga* u.c.

Mitrās pļavas (E.3.) veidojušās galvenokārt reljefa pazeminājumos, dažkārt platībām aizaugot ar monodominantām parastās vīgriezēs *Filipendula ulmaria* audzēm. Šajā ekoloģiskajā grupā ietilpstošo pļavu biežāk sastopamās indikatorsugas – purva gandrene *Geranium palustre* un purva skarene *Poa palustris* u.c.

dabas aizsardzības vērtība

Aizsargājamo pļavu biotopu platības kopumā ir nelielas ~100 ha. Konstatēti pieci ES īpaši aizsargājami pļavu biotopi, no tiem divi – īpaši aizsargājami Latvijā (II 3.3.2. tabula).

II 3.3.2. tabula

Īpaši aizsargājami pļavu biotopi RNP teritorijā

Nosaukums	ES biotopa kods	Latvijā īpaši aizsargājami biotopi	ES prioritāri aizsargājams biotops	Platība, ha
Sugām bagātas vilkakūlas pļavas smilšainās augsnēs	6230	Sugām bagātas stāvās vilkakūlas <i>Nardus stricta</i> pļavas smilšainās augsnēs	-	-
Sausas pļavas kaļķainās augsnēs	6210	Sausas pļavas kaļķainās augsnēs	-	8,00
Sugām bagātas atmatu pļavas	6270	-	-	86,8
Eitrofās augsto lakstaugu audzes	6430	-	-	-
Upju palieņu pļavas	6450	-	-	-

Pļavu biotopi ir bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgas platības, kurās sastopamas retas un aizsargājamas augu sugas – stāvlapu dzegužpirkstīte *Dactylorhiza incarnata*, Baltijas dzegužpirkstīte *D. baltica*, rūgtā drudzenīte *Gentianella amarella* u.c.

sociālekonomiskā vērtība

Pļavu lielākā sociālekonomiskā vērtība ir iespēja tās izmantot lopu ganīšanai un siena ieguvei, paralēli saņemot atbalsta maksājumus par to uzturēšanu. RNP teritorijā, ievērojamās, dažādā pakāpē aizaugošās pļavu platības liecina, ka pļavu apsaimniekošana teritorijā nav prioritāte. Viens no iemesliem ir iedzīvotāju skaita samazināšanās teritorijā, kā arī iedzīvotāju novecošanās.

Pļavas ainaviskās vietās, īpaši pie ezeriem, ir potenciālas apbūves platības, attiecīgi – platības ar augstu sociālekonomisko vērtību. Pēdējos 10 gados iedzīvotāju skaits RNP pakāpeniski samazinās, vērtējot visā RNP teritorijā, šis aspekts nav būtiski aktuāls. Pļavas kā apbūves platības galvenokārt tiek izmantotas Rāznas ezera krastā.

ietekmējošie faktori

Šobrīd galvenie pļavu sugu daudzveidību apdraudošie faktori ir neregulāra pļaušana un nepietiekama noganīšana, kā arī pļavu biotopu apmežošana vai to aizaugšana ar krūmiem un kokiem neapsaimniekošanas rezultātā. RNP teritorijā, tāpat kā Latvijā kopumā, kļūst arvien mazāk saimniecību, kas turpina uzturēt ekstenšīvu lopkopību. Gadījumā, ja atbalsta maksājumi par pļavu uzturēšanu samazināsies, ir gaidāms, ka kopējā pļavu platība turpinās sarukt arī nākotnē.

Potenciāli, ainaviskās vietās, īpaši pie ezeriem, pļavas apdraudošs faktors ir potenciāla būvniecība, kā piemēram, pie Rāznas ezera.

Teritorijas ziemeļrietumu stūrī, sausās pļavas potenciāli apdraud derīgo izrakteņu ieguve.

II 3.4. Saldūdeņi

Rāznas nacionālā parka ezeri

Nozīmīgākie RNP saldūdens biotopi ir ezeri. RNP saldūdeņi klāj 9628 ha jeb 16,27 % no teritorijas. Parkā atrodas 37 ezeri, kuru platība pārsniedz 10 ha (II 4.4.1. tabula, 2.8. pielikums). RNP savu nosaukumu ir ieguvis pateicoties **Rāznas ezeram, kas ir otrais lielākais ezers Latvijā**, tā platība ir 57 km². Ezera vidējais dziļums ir 7,0 m, bet maksimālais dziļums – 17,0 m. Ezerā atrodas desmit salas. Rāznas ezers ir izveidojies pirms aptuveni 10-13 tūkstošiem gadu, kūstot pēdējam apledojumam. Ezers aizņēmis vienu no plašākajām, bet ne dziļākajām ieplakām starp Latgales augstienes pauguriem (Leinerte, 1991).

Īpašs ir nacionālā parka teritorijā esošais Ežezers (Ješa ezers), kas ar savām 36 īstajām salām un aptuveni 70 salveidīgiem veidojumiem ir salām bagātākais ezers ne vien Latvijā, bet arī Baltijā.

Pateicoties daudzveidīgajiem reljefa apstākļiem, ezeri Austrumlatvijā atrodas gan lēzenās starppauguru ieplakās, gan dziļās subglaciālajās vagās. Tāpēc ezeros sastopami dažādi substrāti – minerālaugsnes (piemēram, grants, smilts, māls), kā arī organiski substrāti (piemēram, dūņas, sapropelis, kūdra). Dažādi substrātu veidi var būt sastopami pat vienā ezerā (Suško 1997).

RNP teritorijā esošajos ezeros sastopami ezeri ar smilšainu, grantainu, akmeņainu, mālainu, kūdrainu un visbiežāk – dūņainu substrātu.

Bioloģiski vērtīgākie ir smilšainie un oļainie ezera krasti ar nenaslēgtu veģetāciju. Smilšaina piekraste raksturīga Rāznas, Olovecas, Ežezeram, Bižas ezeram (Rundēnu pagasts), kā arī Zosnas ezeram. **Rāznas ezera piekrastē sastopams Latvijā ļoti rets biotops – oļaina ezera piekraste.** Ezeru smilšainajās un akmeņainajās piekrastēs veidojas unikāli biotopi, kur dzīvesvietu rod tās sugas, kas nespēj konkurēt ar citām, liela izmēra sugām, piemēram, parasto niedri *Phragmites australis*, meldriem *Scirpus sp.* vai vilkvāļītēm *Typha sp.* Nelielās platībās minerālgrunts piekrastē sastopama arī citos ezeros.

Rāznas, Olovecas, Kaunatas, Bižas (Rundēnu pagasts), Idzepoles ezerā, kā arī Ežezērā un Salājā sastopamas mieturaļģu audzes. Biezas un pietiekami plašas mieturaļģu audzes pasargā ūdeni no saduļķošanās, ir dzīvesvieta, slēptuve un barības bāze daudziem ūdensdzīvniekiem – gan bezmugurkaulniekiem, gan zivīm un putniem (Голлербах, Красавина, 1983). Ezeram eitroficējoties (pastiprināti bagātinoties ar barības vielām), mieturaļģu audzes izzūd un to vietā izplatās citi eitrofiem ūdeņiem raksturīgi ūdensaugi (Blindow, 1992; Simons, Nat, 1996). Visticamāk, ka mieturaļģu audzes sastopamas arī vēl citos RNP ezeros. Mieturaļģes, piemēram, ir konstatētas arī Lielajā Ildzī, Ildzī, Plaudeitī, Rešetņiku ezerā, tomēr nav zināms vai tās tur veido plašas audzes.

Ezeru un to krastu dominējošie biotopi RNP apkopoti II 3.4.1. tabulā.

II 3.4.1. tabula

Stāvošo ūdeņu biotopi RNP

Kods	Nosaukums
C.1.	Ezeru krasti
C.1.1.	Ezeru pludmales
C.1.1.1.	Smilšainas ezeru pludmales
C.1.1.2.	Oļainas ezeru pludmales
C.1.2.	Doņu un zemo grīšļi augājs ezeru krastos
C.1.4.	Augsto grīšļu ezeru krastmalu augājs
C.1.5.	Niedrāji ezeru krastmalās

C.1.7.	Slīkšņas ezeru krastmalās
C.1.7.2.	Grīšļu-sfagnu slīkšņas ezeru krastmalās
C.1.7.4.	Grīšļu slīkšņas ezeru krastmalās
C.1.7.5.	Niedru slīkšņas ezeru krastos
C.1.8.	Antropogēni ietekmētas un izmainītas krastmalas
C.2.	Ezeru piekraste (litorāle)
C.2.1.	Viršūdens (helofītu) augājs ezeru piekrastēs
C.2.2.	Brīvi peldošu ūdensaugu (lemnīdu) augājs
C.2.3.	Peldlapu ūdensaugu (nimfeīdu) augājs ezeros
C.2.4.	Zemūdens (elodeīdu) augājs ezeros
C.3.	Ezeru ūdensklājs bez augāja (pelagiāle)
C.3.1.	Ezeru dzidrūdens pelagiāle
C.4.	Ezeru grunts bez augāja (bentāle)
C.4.1.	Akmeņaina grunts ezeros
C.4.3.	Grantaina grunts ezeros
C.4.4.	Smilšaina grunts ezeros
C.4.5.	Dūņaina smilts grunts ezeros
C.4.6.	Dūņaina grunts ezeros

dabas aizsardzības nozīme

Apkopojot pieejamo informāciju un apsekojot lielākos (>10 ha) ezerus dabā, konstatēts, ka Rāznas nacionālajā parkā esošie, dabiskas izcelsmes ezeri, vērtējami kā Eiropas savienībā īpaši aizsargājams biotops – dabīgi eitrofi ezeri ar iegrimušo ūdensaugu un peldaugu augāju (biotopa kods – 3150).

Atsevišķi ezeru un to piekrastes biotopi ir Latvijā kopumā reti sastopami, piemēram, oļaina ezera piekraste dažviet Rāznas ezera krastā.

Ezeros un to krasta joslās sastopamas vairākas īpaši aizsargājamas augu sugas – mieturu hydrilla *Hydrilla verticillata*, Dortmana lobēlija *Lobelia dortmanna*, lokanā najāda *Najas flexilis* u.c. Ezeri kalpo par biotopu dažādām stāvošus ūdeņus apdzīvojošām bezmugurkaulnieku sugām – zaļajai dižspārei *Aeshna viridis*, spilgtajai purvuspārei *Leucorrhinia pectoralis*, platajai airvabolei *Dytiscus latissimus*, kā arī lielam skaitam ūdensputnu. Visi ezeri, kuru platība ir lielāka par vienu hektāru, ir nozīmīgas barošanās vietas dažādām sikspārņu sugām.

Sociālekonomiskā vērtība

Nacionālā parka daudzie ezeri kalpo par zivju ieguves resursu un ūdensputnu medību vietu. Vietām ezeru krastos ir ierīkotas peldvietas un viesu mājas. Ezeru un to krastu estētiskā vērtība piesaista tūristus un sekmē tūrisma attīstību reģionā.

Par vērtību ir uzskatāmi arī ezeros fiksētie milzīgie saldūdens krājumi.

Ietekmējošie faktori

Lauksaimniecības zemju apgūšana Austrumlatvijā ir veicinājusi apgabala samērā auglīgo augšņu izskalošanos un barības vielu uzkrāšanos ezeros organisku nogulumu veidā. Arī zemju lauksaimnieciskā izmantošana ir nodrošinājusi ezeru bagātināšanos ar barības vielām. Savukārt, nereti visai ievērojamā morēnas karbonātu satura ieskalošanās ezeros, ir pastāvīgi palīdzējusi uzturēt paaugstinātu ūdens pH līmeni, šādā veidā ļaujot attīstīties bagātākai veģetācijai, nekā tas iespējams pie pastāvīgi zema pH līmeņa (Suško 1997).

Visus nacionālā parka ezerus apdraud aizaugšana, kas zināmā mērā ir dabisks process. Rāznas ezera tiešā tuvumā atrodas diezgan daudz celtņu, tai skaitā vairākas

atpūtas bāzes, vasarnīcu rajoni un privātmājas, līdz ar to ezera krasti ir cilvēka darbības ietekmēti un pastāv potenciāls risks, ka ezerā no celtnēm var ieplūst piesārņojums.

Papildus barības vielu ieplūde ezeros no krastu tuvumā esošajām ēkām un lauksaimniecības zemēm ezeru aizaugšanas procesu paātrina. Tomēr, tā kā pašlaik lielās kolhozu fermas, kas savulaik atradās daudzu ezeru krastos, ir likvidētas, kā arī ievērojami ir samazinājusies lauksaimniecībā izmantojamo zemju platība, ezeru stāvoklis Rāznas nacionālajā parkā visumā uzlabojas.

Galvenie ezeru eutrofikācijas cēloņi ir šādi:

- 1) ezeru ūdens līmeņa pazemināšanās pārliedzes ezeru ekspluatācijas gaitā;
- 2) strauja ezeru piedūņošanās ar sanesām no sateces baseina augsnes erozijas gaitā, kas rodas mežu izciršanas, lauksaimnieciskās darbības rezultātā;
- 3) tieša eutrofikācija difūzas vai punktveida barības vielu ieplūdes rezultātā (Kļaviņš, Cimdiņš 2004).

Tā, piemēram, 2008. gadā Rāznas ezera aizaugums ir 6,1 % jeb 353 ha (ar kļūdu – 1 %). Aizaugumu veido galvenokārt parastā niedre *Phragmites australis*, meldri *Scirpus sp.*, lēpes *Nuphar sp.* u.c.

Izvērtējot galvenos eutrofikācijas cēloņus, Rāznas nacionālā parka ezerus gan iepriekš, gan pašlaik apdraud galvenokārt barības vielu ieplūde ezerā.

Savulaik vairākos ezeros (Rāznas, Zosnas, Kaunatas, Bižas (Andrupenes pagasts), Olovecas ezerā, Salājā) ir mākslīgi pazemināts ūdens līmenis, kas veicina eutrofikāciju un ezeru aizaugšanu. Salājā pēc iztekošās Maltas regulēšanas, ūdens līmenis pazeminājies tik ļoti, ka ezerā izveidojušās jaunas salas, bet rietumu pusē daļa no ezera gala – pilnīgi nodalījies.

Esošās peldvietas un atpūtas vietas ezeru krastos ir neitrāls faktors, kas pašlaik neatstāj būtisku negatīvu ietekmi uz floru un biotopu kvalitāti.

Savukārt lielāku ciemu tuvumā esošo ezeru krastus apdraud potenciālā apbūve.

Rāznas nacionālā parka upes

RNP teritorijā atrodas vairākas mazas upes, no kurām daudzas vasaras sezonā izžūst.

Viena no lielākajām nacionālā parka upēm ir Rēzekne, kas iztek no Rāznas ezera un ietek Lubānā. Starp Rāznas un Kaunatas ezeru upes posms ir mākslīgi pārveidots. Rēzeknes upe visā tās garumā ir apaugusi ar kokiem un krūmiem, upe ir stipri aizaugusi, īpaši augštecē un vidustecē (līdz pat 80 %): dominē parastā niedre *Phragmites australis*, meldri *Scirpus sp.*, glīvenes *Potamogeton sp.* un elodejas *Elodea sp.* (Eipurs 1997).

No Pārtovas ezera iztek Rēzeknes pieteka Pārtova, kas ir neliela upe, galvenokārt ar aizaugušiem krastiem.

Maltas upe ir līkumaina, plūst caur vairākiem RNP ezeriem.

Savukārt no Bižas ezera (Andrupenes pagasts) iztek Balda. Pats Baldas upes sākums gan ir Križova ezerā, kas ir savienots ar Olovecas ezeru. Olovecas un Bižas ezeru (Andrupenes pagasts) savieno Oļusņica. Balda RNP teritorijā plūst netālu no Andrupenes, pa

neapmežotām platībām. Tās krastos atrodas arī vairākas viensētas. Balda, jau ārpus nacionālā parka teritorijas, ietek Maltā.

Jānorāda, ka vairākas, 20. gs. sākuma kartēs atzīmētās mazās upes (strauti), 20. gs. tika regulētas un ir pārveidotas par meliorācijas grāvjiem.

Upju un to krastu biotopi RNP apkopoti II 3.4.2. tabulā.

II 3.4.2. tabula

Tekošo ūdeņu biotopi RNP

Kods	Nosaukums
D.3.	Akmeņu sakopojumi upēs
D.7.	Upju piekrastes virsūdens augu josla
D.8.	Saliktā ūdensaugu josla upēs
D.9.	Peldaugu (lemnītu) augājs upēs

dabas aizsardzības vērtība

Rēzeknes upē leļpus Kaunatas ezeram konstatēts platspīļu vēzis *Astacus astacus*. Rēzeknes upē un citās RNP upēs potenciāli jābūt sastopamam strauta nēģim *Lampetra planerii*, jo šī suga ir plaši izplatīta visā valsts teritorijā, arī vismazākajās ūdenstecēs un pat meliorācijas grāvjos. No zivju sugām nacionālā parka upēs sastopams akmeņgrauzis *Cobitis taenia*, pīkste *Misgurnus fossilis*, plaši izplatīta platgalve *Cottus gobio*.

Sociālekonomiskā vērtība

Lai gan RNP teritorijā ir sarežģīts mazo upju un strautu tīkls, taču tās nav piemērotas kā aktīvā tūrisma (piemēram, ūdens tūrisma) resurss. Upju biotopi ir piemērotas makšķerēšanas vietas.

Ietekmējošie faktori

Tā kā visas RNP teritorijā sastopamās upes iztek no ezeriem, tās ietekmē tie paši faktori, kas iedarbojas uz ezeru biotopiem, galvenokārt – ieklūstošo notekūdeņu kvalitāte.

II 3.5. Purvi

RNP teritorijā purvu biotopi kopā aizņem 1131 ha (1,9 %), kas uzskatāma par nelielu platību. Līdzīgi kā visā reģionā, tie veidojušies galvenokārt aizaugot ezeriņiem vai pārpurvojoties ieplakām starp mežainiem pauguriem un vairumā gadījumu nepārsniedz 20 ha. Teritorijai raksturīgi nelieli, galvenokārt zāļu (zemie) purvi, ar dziļu kūdras slāni. Nelieli pārejas purvi veidojas dažu ezeru krastos tiem pakāpeniski aizaugot. Ja pārmitrajās platībās plauj zāli vai regulāri gana lopus, tajos mainās augu sugu sabiedrību struktūra un sugu floristiskais sastāvs. Augstajiem purviem raksturīgs labi izveidots krūmu stāvs.

Jānorāda, ka teritorijā dominē zemie (zāļu) purvi. Savukārt augstie purvi veido punktveida atradnes atsevišķos reljefa pazeminājumos. Uzkrājoties mitrumam, teritorijā notiek purvu veidošanās.

Dabas aizsardzības vērtība

Līdz šim RNP teritorijā konstatēti trīs ES īpaši aizsargājami biotopi (II 3.5.1. tabula), tajā skaitā prioritāras nozīmes. No tiem viens biotops ir īpaši aizsargājams Latvijā. Dabas lieguma zonā iekļauts Harčenu purvs un Zosnas mitrājs, kas atrodas starp Zosnas un Rāznas ezeriem.

Aizsargājami purvu biotopi RNP teritorijā

Nosaukums	ES biotopa kods	Latvijā īpaši aizsargājami biotopi	ES prioritāri aizsargājams biotops	Platība, ha
Pārejas purvi un slīkšņas	7140	-	-	Lielākoties ezeru krastos, kā koncentriskas joslas
Neskarti augstie purvi	7110	-	jā	Nelielu ieslēgumu veidā, 158,8
Minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi	7160	Minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi	-	Ieslēgumi mežos pauguru un upju ieleju nogāzēs

Sociālekonomiskā vērtība

Mazo vienlaidus platību dēļ purviem nav būtiskas sociālekonomiskās vērtības ne kā potenciālajām kūdras ieguves vietām, ne kā ogošanas un sēņošanas vietām. Atsevišķas purvu platības var kalpot tūrisma un dabas izzināšanas mērķiem, piemēram, purvā aiz Andrupenes etnogrāfiskā muzeja tiek plānota izziņas taka.

Lielākā dabas aizsardzības vērtība ir Harčenu purvam, kas veido lielāko vienlaidus purva teritoriju nacionālajā parkā. Tāpēc šī purvu aizsardzībai ir piemērota dabas lieguma zona. Atsevišķās purvu teritorijās, piemēram, Sinaizu purvā konstatēta Lēzeļa lipare *Liparis loeseli*.

Ietekmējošie faktori

Nozīmīgākais purvus ietekmējošais faktors ir to hidroloģiskā režīma maiņa, jo īpaši – purvu nosusināšana. Ņemot vērā apstākli, ka RNP teritorijā daudzas meliorācijas sistēmas netiek uzturētas vai tās apdzīvo bebri, var uzskatīt, ka šobrīd purvu biotopus nosusināšana neapdraud.

II 3.6. Ilggadīgu zālāju un tīrumu kompleksi

Mūsdienās lauksaimniecībā izmantojamās zemes klāj vairāk kā 17 624 ha jeb 29,56 % no RNP teritorijas, pēc platības veidojot otru lielāko biotopu grupu teritorijā.

Lielāko daļu RNP lauksaimniecībā izmantojamo zemju veido ilggadīgi zālāji ar bioloģiski vērtīgu pļavu elementiem – atsevišķas indikatorsugas, veģetācijas struktūra, ar nelieliem aramzemju un atmatu ieslēgumiem. Zālāji lielākoties izmantoti kā ganības. Daļa šo teritoriju potenciāli var kļūt par bioloģiski vērtīgiem zālājiem, ja tajos tiks īstenota atbilstoša apsaimniekošana – noganīšana, kā arī regulāra pļaušana, sākot ar jūlija vidu, nopļauto materiālu savācot.

Dabas aizsardzības vērtība

Ilggadīgo zālāju kompleksi nav pieskaitāmi īpaši aizsargājamiem biotopiem, lai arī tajos var būt sastopamas atsevišķas īpaši aizsargājamas veģetācijas lauces. Tomēr, šie ilglaicīgie zālāji būtiski dažādo teritorijas bioloģisko daudzveidību – sastopamas dažādas augu sugas, kā arī zālāji ir dzīvotnes daudzveidīgām bezmugurkaulnieku un putnu sugām.

Sociāliekonomiskā vērtība

Vietējiem iedzīvotājiem ilglaicīgo zālāju platības ir vērtīgas ganības un augstvērtīga siena ieguves vieta.

Ietekmējošie faktori

Pozitīvie faktori ir zālāju apsaimniekošana, ko nosaka vietējās tradīcijas. Savukārt kā negatīvi faktori ir jāmin: zālāju apsaimniekošanas pārtraukšana, lielu platību uzaršana un ielabošana, lielu dīķu rakšana.

II 3.7. Parki un apstādījumi

RNP teritorijā, īpaši pie vecām muižām (2.6., 3.2. un 4.1. pielikums) saglabājušies veci parki vai to fragmenti, alejas un atsevišķi stādījumi. Lielākoties šie biotopi nav uzturēti. Ievērojamākais parks RNP atrodas Lūznavā pie Lūznavas muižas, kas ir salīdzinoši labi saglabāts pateicoties vietējo iedzīvotāju un pašvaldības darbībai.

Vecos parkos nereti var atrast dendroloģiskas vērtības, kā arī tiem raksturīgs savdabīgs mikroklimats, kas piemērots atsevišķām retām bezmugurkaulnieku sugām. Nereti, šie biotopi ir arī svarīgas putnu barošanās un dzīves vietas.

Koptiem parkiem, alejām un stādījumiem ir nozīme teritorijas vides kvalitātes uzlabošanā, kā arī atsevišķi īpaši pievilcīgi parki ir tūrisma resurss.

II 3.8. Antropogēni biotopi

Pie antropogēniem jeb cilvēka veidotiem biotopiem pieskaita – visa veida apbūvi, ceļus, infrastruktūras objektus, vasarnīcu rajonus, karjerus, rekultivētus karjerus u.c.

Kopā antropogēni biotopi klāj 1169 ha jeb gandrīz 2 %, no teritorijas. No tiem ceļi – 327 ha jeb 0,55 %, zeme zem ēkām un pagalmiem 361 ha 0,61 % un dažādi „citi” biotopi – 481 ha 0,81 %.

Antropogēniem biotopiem kopumā nepiemīt dabas aizsardzības vērtība. Atsevišķos gadījumos cilvēka radītajos biotopos uzturas, barojas vai dzīvo atsevišķas sugas, piemēram sikspārņi u.c.

Antropogēnos biotopus, atkarībā no to vizuālajām kvalitātēm var iedalīt pievilcīgos un neglītos. Piemēram, kopumā pievilcīgas ir sakrālās celtnes, tradicionālā viensētu apbūve, muižas u.c. Pie vidi degradējošiem objektiem nereti var pieskaitīt cilvēka radīto un uzturēto, bet patlaban lielākoties pamesto, saimniecisko infrastruktūru, piemēram, padomju laika fermas u.c.

II 4. SUGAS

Informācija par līdz šim konstatētajām retajām un īpaši aizsargājamām sugām apkopota 3.6.-3.11. pielikumā un atzīmēta 3.5. pielikuma kartē. Līdz šim RNP teritorijā atrastas 125 īpaši aizsargājamās sugas, no tām divas mieturaļģu, trīs ķērpju sugas, trīs sūnu sugas, 34 vaskulāro augu sugas, 18 bezmugurkaulnieku sugas, divas abinieku sugas, divas rāpuļu sugas, divas zivju sugas, 44 putnu sugas un 15 zīdītāju sugas.

II 4.1. Mieturaļģes, ķērpji un sūnas

Nacionālajā parkā līdz šim atrastas 7 retas un aizsargājamas ķērpju sugas. No tām 5 sugas ir iekļautas īpaši aizsargājamo ķērpju sugu sarakstā, bet kollema ģints sugas vēl bez tam ir iekļautas to sugu sarakstā, kuru aizsardzībai atradnēs var veidot mikroliegumus.

Vecākie zināmie dati par aizsargājamām ķērpju sugām teritorijā ir pieejami no 20. gs. 70-tajiem gadiem, kad apsektas Ežezera salas. Uz Lielās Kalinas, Repišķes un Kromanovas salas atrastas vairākas retas un aizsargājamas sugas – *Acrocordia gemmata*, krokainā flavoparmēlija *Flavoparmelia caperata*, smalkā melanelija *Melanelia elegantula*, *Bacidia rubella* (LDF, 2003).

Inventarizējot dabiskos meža biotopus (arī potenciālos), kā arī papildus 2008. gadā apsekojot RNP mežaudzes, tur konstatētas vairākas retas ķērpju sugas – kastaņbrūnā artonija *Arthonia spadicea*, vīnkrāsas artonija *Arthonia vinosa* un kollema ģints sugas *Collema sp.*.

Nacionālajā parkā līdz šim atrastas 3 īpaši aizsargājamas sūnu sugas.

Dabisko meža biotopu inventarizācijas laikā konstatētas īpaši aizsargājamās sūnu sugas – gludkausiņa jungermannija *Jungermannia leiantha*, tūbainā bārkstlape *Trichocolea tomentella* un zaļā divzobe *Dicranum viride*.

Nacionālā parka ezeros atrastas 2 īpaši aizsargājamas mieturaļģu sugas.

Rundēnu pagasta Bižas ezerā konstatēta Latvijā reta mieturaļģe pavedienu mieturīte *Chara filiformis*, kas ir zināma tikai valsts dienvidaustrumu ezeros, retāk – karjeros. Tā aug labi apgaismotos, dzidros ūdeņos (Zviedre, 2008). Rāznas un Olovecas ezerā konstatēti neauglīgi (sterili) mieturaļģes nitellas *Nitella sp.* eksemplāri. Atšķirt blāvo nitellu *Nitella opaca* no lokanās nitellas *N. flexilis* iespējams tikai auglīgiem (fertiliem) eksemplāriem. Tāpēc precīzi, kura suga sastopama abos ezeros, līdz šim nav bijis iespējams noteikt. Taču abas minētās nitellu sugas Latvijā ir īpaši aizsargājamas.

Visu aizsargājamo mieturaļģu, ķērpju un sūnu sugu saraksts ar aizsardzības statusiem – 3.6. pielikumā.

II 4.2. Vaskulārie augi

RNP teritorijā līdz šim atrastas 51 reta un īpaši aizsargājama augu suga. No tām 46 sugas ierakstītas Latvijas Sarkanajā grāmatā, 39 sugas iekļautas īpaši aizsargājamo augu sugu sarakstā, un no tām 22 sugām var veidot mikroliegumus. Eiropas Savienības sugu un biotopu direktīvas pielikumos iekļautas 9 RNP sastopamas augu sugas, bet Bernes konvencijas pielikumā 5 augu sugas.

Tieši par pašreizējo RNP teritoriju nav floristisku pētījumu apkopojuma. Informācija par atsevišķu retu sugu sastopamību parkā ir atrodama vairākos vēsturiskajos floras sarakstos, kas ietver mūsdienu Latvijas teritoriju un kuri atspoguļo arī RNP augu valsti. Plašākais pētījums, kurš sniedz informāciju par RNP floru, iekļaujot arī iepriekšējos gadsimtos uzkrātos datus, ir pārskats par Latvijas Dienvidaustrumu ģeobotāniskā rajona floru (Табака и др, 1982). Tas publicēts rakstu krājumā par šī ģeobotāniskā rajona floru un veģetāciju (Табака и др, 1982), kurā atrodami arī dati par četri RNP ezeru (Rāznas, Salāja, Bižas, Viraudas) vaskulāro augu floru (Табака и др, 1982). Šos pētījumus no 1977. līdz 1980. gadam un floras analīzi veica LU (toreiz LPSR Zinātņu akadēmijas) Bioloģijas institūta Botānikas laboratorijas speciālisti. Kā liecina floristiskā analīze, ģeobotāniskā rajona florā lielākais īpatsvars ir Eirāzijas sugām. Īpašu vietu floras sastāvā ieņem

Eirosibīrijas un Austrumeiropas sugas. No tā var secināt, ka **RNP florā liela loma ir Latvijas DA reģionā sastopamām sugām, kuras ir retas vai vispār nav sastopamas Latvijas centrālajā daļā un rietumos. Savukārt valsts rietumiem un ziemeļiem raksturīgas sugas šeit ir ļoti retas vai nav sastopamas.**

Arī RNP ezeru flora atšķiras no citu valsts reģionu ezeru floras. Šeit atrastas sugas, kuras aug ezeros tālu dienvidos un austrumos no Latvijas un kuru izplatība saistīta ar barības vielām bagātiem ūdeņu biotopiem. Tās arī citās Latvijas daļās ir retas vai vispār līdz šim nav konstatētas. Turpretim, šeit daudz retāk sastopamas vai vispār nav konstatētas ziemeļnieciskas sugas, kas lielākoties aug barības vielām nabadzīgākos ezeros, piemēram, lobēliju-ezereņu kompleksa ūdensaugi (Suško, 1997). RNP pašlaik ir zināmas deviņas retas ūdensaugu sugas (3.7. pielikums). **Īpaši jāatzīmē Ežezers, kur sastopamas vairākas retas iegrimušo ūdensaugu (elodeīdu) sugas – lokanā najāda *Najas flexilis*, jūras najāda *Najas marina* un mieturu hidrilla *Hydrilla verticillata*.** Lokanā najāda, kas ir īpaši aizsargājama suga, konstatēta arī Vaišļu ezerā 1970-tajos gados (LVĢMA 2008, pētījuma dati). Pēc tam, ezeru vairākkārt apsekojot, suga nav atrasta. Mieturu hidrilla nacionālā parka teritorijā vēl bez Ežezera ir zināma piecos ezeros – Ismeru, Olovecas, Zosnas, Pārtovas un Bižas (Rundēnu pagasts) (LVĢMA 2008, pētījuma dati). Mieturu hidrilla ir ekoloģiski agresīva suga. Pēdējos gados konstatētas aizvien jaunas sugas atradnes, ko var izskaidrot ar sugas areāla paplašināšanos (Zviedre, Evarts-Bunders, 2007). Tikai viena atradne nacionālajā parkā zināma Dortmana lobēlijai *Lobelia dortmanna* (Olovecas ezers), iesārtajai glīveneī *Potamogeton rutilus* un rudens ūdenītei *Callitriche hermaphroditica* (Kaunatas ezers) (LVĢMA 2008). Dortmana lobēlija Olovecas ezerā ir ļoti apdraudēta, jo tur atrasti tikai ~10 augi. Ezeros, kuros zināmas retās, iegrimušo augu sugas, īpaša uzmanība jāpievērš ūdeņu kvalitātes saglabāšanai vai, ja iespējams, uzlabošanai, jo iegrimušo augu sugas piesārņošanās rezultātā izzūd pirmās. **Vairāku ezeru piekrastes helofītu (virsūdens augu) joslai raksturīga ūdeņu ērkšķuzāle *Scholochloa festucacea*.**

Īpaši atzīmējams ir peldošā ezerrieksta *Trapa natans* augļu apvalku atradums Ežezera ZR krastā 2003. gadā (LVĢMA 2008). Citus pierādījumus par šīs sugas augšanu Ežezera turpmākajos gados nav izdevies iegūt. Tā kā ezerrieksts ir viena no visretākajām augu sugām Latvijā, kura sastopama tikai 3 ezeros valsts austrumos, Ežezera, kā arī citu RNP ezeru floras sistemātiskai izpētei veltāma sevišķa vērība. Šādi pētījumi var sniegt jaunu un nozīmīgu informāciju arī par citu reto ūdensaugu sugu izplatību ne tikai RNP, bet Latvijā kopumā.

Nacionālā parka mežos aug vairākas retas augu sugas, kuras sastopamas galvenokārt Latvijas austrumos vai dienvidaustrumos. Mitros lapkoku mežos, galvenokārt upju un strautu krastos, kā arī avoksnajos aug spožais suņuburkšķis *Anthriscus nitida*, kuram Latvijā ir izplatības ziemeļu robeža. Šultesa madara *Galium schultesii*, kurai pie mums ir izplatības rietumu robeža, ļoti reti sastopama auglīgos, mēreni mitros lapkoku mežos. Sausākos apstākļos jauktos un skujkoku mežos aug lielziedu uzpirkstīte *Digitalis grandiflora*, bet sausos priežu mežos vietām sastopama meža silpurene *Pulsatilla patens*.

Ismeru ezera pussalā atrasta gan Šultesa madara, gan lielziedu uzpirkstīte, gan kailā dopbspārne *Cenolophium denudatum*, kas Latvijā ļoti reti sastopama ārpus Daugavas un Gaujas ielejām, kur koncentrējas lielākā daļa šī retā čemurziežu dzimtas auga atradņu.

Ar retām augu sugām izceļas Ežezera salas. Iepriekš tur atrastas dzeltenā dzegužkurpīte *Cyripedium calceolus* (Villerts, 1937a), lielziedu uzpirkstīte *Digitalis grandiflora* (Lehmann, 1985; Jansons, 1936; Villerts, 1937a; Ābele, 1986), bālziedu

brūnkāte *Orobanche pallidiflora* (Ābele, 1986), melnā klintene *Cotoneaster niger* (Lehmann, 1985; Jansons, 1936; Villerts, 1937a; Биркмане, 1964, 1964a), Rusova dzegužpirkstīte *Dactylorhiza russowii*, sīpoliņu zobainīte *Dentaria bulbifera*, ārstniecības cietsēkle *Lithospermum officinale*. Pēdējos gados apmeklējot Ežezera salas minētās retās sugas, izņemot **melno klinteni**, nav izdevies atrast.

Īpašu grupu ar ierobežotu izplatību RNP florā veido **osiem raksturīgās sugas**. Norādes par retajiem augiem Salāja ezera apkaimē **uz Andrupenes-Maltas osa** dienvīdu nogāzes ir atrodamas A. Villerta Latgales ekskursiju piezīmēs (Villerts, 1937). Šeit toreiz atrasta **garkāta ģipsene *Gypsophila fastigata*, smiltāja neļķe *Dianthus arenarius*, smiltāja esparsete *Onobrychis arenaria* un zāļlapu smiltēnīte *Arenaria procera***. A. Villerta aprakstītajā vietā 2008. gadā atrastas tikai divas no tām: garkāta ģipsene un smiltāja neļķe. Andrupenes-Maltas osa citā vietā, apmēram 1.5 km uz Maltas pusi no A. Villerta reto augu atradnes, dienvīdu nogāzes augšdaļā priežu retainē ar bērza piejaukumu vairāku desmitu kvadrātmetru platībā atrasta **vitāla Ruiša pūķgalves *Dracocephalum ruyschiana* audze**. Šajā augtenē aug arī daži smiltāja esparsetes *Onobrychis arenaria* un meža silpuresnes *Pulsatilla patens* eksemplāri.

Lai arī RNP **purvu** biotopi neaizņem lielas platības, tajos atrastas retas augu sugas. Sinaizu purvā (Kaunatas pagastā) atrasta Lēzeļa lipare *Liparis loeseli*, ciņu mazmeldrs *Trichophorum caespitosum* un purva dzeguzene *Epipactis palustris*. Lēzeļa lipare *Liparis loeseli* konstatēta Rāznas ezera ziemeļaustrumu piekrastes niedru joslā un Harčenu purvā. Iepriekšējās desmitgadēs RNP teritorijā atrasti reti **purvu sikkrūmi mellenāju kārkls *Salix myrtilloides* un pundurbērzs *Betula nana*, kuri aug galvenokārt Latvijas austrumos**. Savukārt ciņu mazmeldrs ir galvenokārt Latvijas rietumu un ziemeļu purviem raksturīga suga, kas austrumos ir ļoti reta.

Starp lielākajiem floras retumiem minama skarbmatainā kārvele *Chaerophyllum hirsutum*, kas aug pļavas kontaktjoslā ar mežu Andrupenes – Andzeļu ceļa malā un arī Klismetos. Šī augu suga nav īpaši aizsargājama, tomēr tā Latvijā atzīstama par ļoti retu un ierobežoti izplatītu – sastopama tikai valsts dienvidaustrumu daļā, areāla ziemeļos atrauta no sugas vienlaidu izplatības apvidus, tādēļ ir nozīmīgi papildus uzsvērt šīs sugas klātbūtni teritorijā. Skarbmatainā kārvele ir daudzgadīgs, liels (50-120 cm) čemurziežu dzimtas lakstaugs ar zarainu sakneni un stāvu, stīvu, zarainu un izteikti cietmatainu (skarbmatainu) stumbru, kas klāts ar sarkanīgiem plankumiem. Ziedu vainaglapas baltas vai sārtas, augs zied no maija beigām līdz jūlijam.

Pilnīgam priekšstatam par RNP floru nepieciešama sistemātiska teritorijas floristiskā izpēte, kas dotu datus par sugu izplatību un sastopamību, kā arī papildinātu un aktualizētu informāciju par reto un apdraudētu sugu atradņu stāvokli. Daudzu ļoti retu īpaši aizsargājamo sugu atradnes nav apsektas vairākus gadu desmitus (piemēram, mellenāju kārkla, pundurbērza, tumšzilās drudzenes, zaļās dobziedes, kūdrāju doņa), līdz ar to nav iespējams novērtēt šo sugu stāvokli RNP un izstrādāt konkrētus priekšlikumus to aizsardzībai.

Visu RNP atrasto reto un īpaši aizsargājamo sugu saraksts ar aizsardzības statusiem – 3.7. pielikums, vaskulāro augu sugām nozīmīgas platības – 3.5 pielikuma karte.

II 4.3. Bezmugurkaulnieki

Dati par RNP bezmugurkaulnieku faunu ir diezgan trūcīgi un fragmentāri. Informācija par dažām bezmugurkaulnieku grupām nacionālā parka teritorijā atrodama tikai atsevišķās

publikācijās (Kačalova 1960; Stiprais 1963; Barševskis 1993). Tomēr teritorijas lielums un biotopu dažādība norāda uz samērā augstu bezmugurkaulnieku sugu daudzveidību.

Balstoties uz 2008. gada vasaras pētījumiem un iepriekš literatūrā publicētajiem datiem RNP teritorijā ir konstatēta 31 īpaši aizsargājama un citādi vērtīga bezmugurkaulnieku suga (3.8. pielikums). No tām 20 sugas ir iekļautas Latvijas Sarkanajā grāmatā (1998), četras sugas – Bernes konvencijā, sešas sugas – Eiropas Padomes Direktīvā 92/43/EEC, 4 sugas – Pasaules dabas aizsardzības organizācijas (*The World Conservation Union*) Apdraudēto sugu sarakstā, 18 sugas – īpaši aizsargājamo sugu sarakstā, piecām sugām ir veidojami mikroliegumi un 13 sugas ir mežaudžu atslēgas biotopu indikatorsugas vai biotopu speciālās sugas.

Galvenās bezmugurkaulnieku faunas īpatnības teritorijā nosaka dominējošie biotopi. Tie ir parka lielākie ezeri – Rāznas ezers un Ežezers ar piekrastes biotopiem, daudzi nelieli eitrofi ezeri, paugurainā reljefa pazeminājumos esošie purvi, dažādu veidu pļavas, ilggadīgi zālāji un mozaikveidā izvietotie meži.

Vietām pauguru nogāzēs un uz salām saglabājušies vecāku egļu-platlapju un platlapju mežu fragmenti, kur ir daudzveidīgāka meža bezmugurkaulnieku fauna. Viena no galvenajām un raksturīgākajām bezmugurkaulnieku grupām teritorijas mežos ir ksilofāgie kukaiņi, kurus pārsvarā pārstāv vaboles – mizgrauži (*Scolytinae*) un koksngrauži (*Cerambycidae*). Mežos, kuros ir vairāk trūdošas koksnes, raksturīgas dažādas saproksilofāgās sugas, piemēram, *Potosia metallica*, *Cetonia aurata*, *Trichius fasciatus* un citas. Diezgan daudzveidīga ir mežu zemsegas fauna, ko pārstāv lielākoties zoofāgie un saprofāgie kukaiņi. Pirmajā grupā dominē skrejvaboles (*Carabidae*) – ģintis *Carabus*, *Pterostichus*, *Platynus*, *Oxypselaphus obscurus*, īsspārņi (*Staphylinidae*) – ģintis *Philonthus*, *Lathrobium*, *Quedius*, un zirnekļi (*Aranea*). Otrajā grupā galvenokārt dominē kolembolas (*Collembola*). Lakstaugu stāvā un koku lapotnē atkarībā no augu sugu sastāva galvenās bezmugurkaulnieku grupas pārstāv fitofāgi – tauriņi (sprīžmešu *Geometridae*, pūcīšu *Noctuidae* dzimtas), vaboles (lapgraužu *Chrysomelidae*, smecernieku *Curculionidae* dzimtas) un blaktis (vairogblakšu *Pentatomidae* dzimta). Vidēji liela daudzveidība teritorijā ir vērojama mežiem raksturīgajiem micetofāgajiem un micetofilajiem kukaiņiem, kuru raksturīgākie pārstāvji ir sēņodiņi (*Mycetophilidae*) un īsspārņi (*Staphylinidae*). **Samērā atšķirīga teritorijas dažādās vietās ir mežos sastopamo gliemju fauna, kuru ietekmē meža tips, vecums un dabiskums.** Galvenokārt mitros, uz auglīgākām augsnēm augošos, vecos un dabiskos mežos gliemju fauna ir visbagātākā, piemēram, lielais torņgliemezis *Ena montana*, mazais torņgliemezis *E. obscura* un dažādi – līdz šim reģistrētas sešas vārpstīngliemežu (3.8. pielikums) sugas. Kopumā, parka teritorijas mežiem raksturīgākie gliemji ir Eiropas krūmgliemezis *Fruticicola fruticum* un *Carychium*, *Nesovitrea*, *Vitrea*, *Succinea*, *Euconulus* ģinšu sugas.

Viena no galvenajām bezmugurkaulnieku grupām pļavās ir antofīlie kukaiņi, kuriem ir izšķirošā loma ziedaugu apputeksnēšanā. Nozīmīgākie pārstāvji ir plēvspārņi (bišu *Apidae* dzimtas sugas), tauriņi (raibeņu *Nymphalidae*, zilenīšu *Lycaenidae*, resngalvīšu *Hesperidae*, retāk balteņu *Pieridae* dzimtas sugas), divspārņi (ziedmušu *Syrphidae* dzimtas sugas) un vaboles (spīduļu *Nitidulidae*, māņkoksngraužu *Oedemeridae*, gludvaboļu *Phalacridae* dzimtu sugas). Uz ziediem lido arī iepriekš minēto ksilofāgu un saproksilofāgu imago – koksngrauži (*Cerambycidae*) *Leptura quadrifasciata*, *Dinoptera collaris*, *Stenurella melanura* un rožvaboles *Cetonia aurata*, *Potosia metallica*. Daudzveidīga ir arī pļavu lakstaugu stāvā bieži sastopamo fitofāgo kukaiņu fauna. Tipiskākie pārstāvji ir taisnspārņi, lielākoties siseņi (*Acrididae*), kuri biežāk sastopami sausākās pļavās. Visur pļavu biotopos ir izplatītas dažādas blakšu sugas, galvenokārt no mīkstblakšu (*Miridae*) un vairogblakšu

(*Pentatomidae*) dzimtām. Atkarībā no barības augu sugu sastāva, dažādās pļavās veidojas daudzveidīgi sugu kompleksi, kurus pārstāv vaboles (lapgrauži *Chrysomelidae*, smecernieki *Curculionidae*), augutis (pārsvarā cikādiņas *Cicadellidae*) un dažādu sugu tauriņu kāpuri. Zoofāgus pļavās pārstāv skrejvaboles (*Carabidae*) un zirnekļi. Īpaši daudzveidīga ir mitru pļavu bezmugurkaulnieku fauna, kur sastopamas daudzas higrofilas sugas.

Paugurainā reljefa ieplakās parka teritorijā daudzviet ir izveidojušies nelieli purvi, pārsvarā zemie un pārejas purvi, retāk augstie purvi. **Lielākā bezmugurkaulnieku daudzveidība tika novērota zemajos purvos.** Raksturīgākie pārstāvji ir gliemji (ģintis *Anisus*, *Valvata*, *Aplexa*), spāres (ģintis *Coenagrion*, *Aeschna*), divspārņi (trīsuļodi *Chironomidae*, odi *Culicidae*, trauslkājodi *Limoniidae*). Lakstaugu stāvā un gar purvu malām veidojas daudzveidīga higrofilo vaboļu fauna, kuru galvenokārt pārstāv skrejvaboles (*Carabidae*), īsspārņi (*Staphylinidae*), ūdensmīļi (*Hydrophilidae*), lapgrauži (*Chrysomelidae*).

Ezeru krasti visbiežāk apauguši ar niedrēm, kur ūdens bezmugurkaulnieku daudzveidība nav liela. Daudzos nelielos ezeros un lielāku ezeru līčos ūdensaugu flora ir īpaši daudzveidīga, kas ir viens no noteicošajiem faktoriem arī ūdens bezmugurkaulnieku daudzveidībai. **Šajā ziņā jāatzīmē Ežezers ar sarežģītu krasta līnijas konfigurāciju, daudzām salām, daudzveidīgiem līčiem, kur ūdens bezmugurkaulniekiem ir labvēlīgi apstākļi.** Vieni no raksturīgākajiem ūdeņu bezmugurkaulnieku pārstāvjiem ir kukaiņi, kuru kāpuru attīstība notiek ūdenī. Parka teritorijā raksturīgākās šo sugu grupas ir spāres (ģintis *Aeschna*, *Coenagrion*, *Cordulia*, *Lestes*, *Sympetrum*), divspārņi (trīsuļodi *Chironomidae*, odi *Culicidae*), makstenes (dīķmakstenes *Limnephilidae*, gartaustekļmakstenes *Leptoceridae*), viendienītes un strautenes. Praktiski jebkurā ūdenstilpē parka teritorijā ir sastopamas vaboles (airvaboles *Dytiscidae*, peldvaboles *Haliplidae*, ūdensmīļi *Hydrophilidae*) un blaktis (airblaktis *Corixidae*, ūdensmērītāji *Gerridae*, mugurpeldes *Notonectidae*). Mazos, aizaugušos ezeriņos bieži lielā skaitā noverojamas peldblaktis *Ilyocoris cimicoides* (*Naucoridae*). Gliemju faunu pārstāv lielvāciņgliemeži *Viviparus*, bitīnijas *Bithynia*, dīķgliemeži *Radix*, *Lymnaea* un ūdensspolītes *Planorbarius*, *Planorbis*, *Anisus*.

Dabas aizsardzības vērtība

No īpaši aizsargājamām bezmugurkaulnieku sugām, kas ir sastopamas RNP teritorijā, visnozīmīgākās ir: slaidais pūpurgliemezis *Vertigo angustior*, zaļā dižspāre *Aeshna viridis*, spilgtā purvuspāre *Leucorrhinia pectoralis*, platā airvabole *Dytiscus latissimus*, zirgskābeņu zilenītis *Lycaena dispar*.

Sociālekonomiskā vērtība

Bezmugurkaulnieku sugām praktiski nav tiešas sociālekonomiskās vērtības, dažas sugas, piemēram, tauriņi, ir dekoratīvas.

Ietekmējošie faktori

Slaidajam pūpurgliemezim *Vertigo angustior* ir nepieciešams paaugstināts mitruma līmenis, kura izmaiņas var negatīvi ietekmēt sugu. Līdz ar to sugas atradnes tuvumā nav pieļaujami jebkādi meliorācijas darbi vai citi pasākumi, kas varētu ietekmēt mitrās pļavas hidroloģisko režīmu. Arī zāles izpļaušana sugas dzīvotnē var tai kaitēt.

Slaido dižspāri negatīvi var ietekmēt ūdens piesārņojums un citas ietekmes, kas var izmainīt spāres kāpuru biotopus, savukārt spilgto purvuspāri negatīvi var ietekmēt hidroloģiskā režīma izmaiņas, ezera ūdens līmeņa krišanās, kā arī ūdensaugu sabiedrību

izmaiņas. Zirgskābeņu zilenīti negatīvi ietekmē hidroloģiskā režīma maiņa, kas ietekmē augu sabiedrības mitrās pļavās, tai skaitā tauriņa kāpuru barības augus un pļavu aizaugšana ar krūmiem.

Plato airvaboli tās dzīves vietās apdraud braukāšana ar ūdens motocikliem un jaudīgām motorlaivām, zivju zvejošana ar smalkiem zvejas tīkliem, ūdens piesārņojums un citas ietekmes, kas izmaina piekrastes biotopus.

II 4.4. Apaļmutnieki un zivis

Ihtiofauna RNP ezeros

Vairums literatūras datu par RNP ezeru zivīm ir saistīti ar 1950-to gadu LU Bioloģijas Institūta publikācijām. No tā laika saglabājušies arī zivju aizsardzības un pavairošanas pārvaldes veiktās ezeru *passportizācijas* dati. Arī turpmākajos gados – līdz 1990. gadam, šīs pārvaldes ihtiologi veica atsevišķu ezeru zivsaimniecisko izpēti.

No 1989. gada līdz 2008. gadam RNP ezeru zivsaimniecisko izpēti veikuši Iekšējo ūdeņu laboratorijas darbinieki.

Par atsevišķiem RNP ezeriem apkopota nozvejas statistika (1946. – 2007. gads), kā arī zivju ielaišanu dati (1925. – 2007. gads).

Kopējā ihtiofauna

Kopš 1989. gada Iekšējo ūdeņu laboratorijas darbinieki veikuši kontrolzvejas 17 RNP ezeros. Kopā tajos konstatētas 24 zivju sugas: sīga *Coregonus lavaretus*, repsis *Coregonus albula*, salaka *Osmerus eperlanus*, līdaka *Esox lucius*, plaudis *Abramis brama*, plicis *Blicca bjoerkna*, rauda *Rutilus rutilus*, rudulis *Scardinius erythrophthalmus*, līnis *Tinca tinca*, karūsa *Carassius carassius*, sudrabkarūsa *Carassius gibelio*, karpa *Cyprinus carpio*, ālants *Leuciscus idus*, vīķe *Alburnus alburnus*, ausleja *Leucaspis delineatus*, grundulis *Gobio gobio*, zandarts *Sander lucioperca*, asaris *Perca fluviatilis*, ķīsis *Gymnocephalus cernuus*, zutis *Anguilla anguilla*, vēdzele *Lota lota*, akmeņgrauzis *Cobitis taenia*, bārdainais akmeņgrauzis *Barbatula barbatula* un platgalve *Cottus gobio*, kā arī platspīļu vēzis *Astacus astacus*.

Pēc literatūras, aptauju, nozvejas statistikas un zivju mākslīgās pavairošanas uzskaites datiem RNP ezeros bez iepriekš uzskaitītajām 24 zivju sugām vēl sastopams sapals *Leuciscus cephalus* un pīkste *Misgurnus fossilis*. Pīkste konstatēta nelielā ūdenstecē netālu no ietekas Rāznas ezerā. Atsevišķos ezeros introducēti: kižučs *Oncorhynchus kisutch*, varavīksnes forele *Oncorhynchus mykiss* un pelede *Coregonus peled*.

RNP ezeros vēl potenciāli varētu būt sastopams deviņadatu stagers *Pungitius pungitius*, kas konstatēts septiņos ar jūru tieši nesaistītos iekšzemes ezeros, to skaitā Daugavpils un Ludzas rajonos, kas robežojas ar RNP teritoriju. Ar upēm saistītos ezeros varētu būt sastopams arī baltais sapals *Leuciscus leuciscus*, kura RNP tuvākā atradne ir Tartakas upe pie ietekas Luknas ezerā (Daugavpils rajons).

40 RNP ezeros, par kuriem ir pieejama informācija, konstatētās zivis apkopotas tabulā (II 4.4.1. tabula), salīdzinot ar Rāznas ezeru un Ežezaru, pārējos apsekotajos 38 ezeros sastopams salīdzinoši neliels zivju sugu skaits.

II 4.4.1. tabula

Zivju sugu sastopamība RNP ezeros

Nr.p.k.	ezers	platība ¹⁹	zivju sugas		
			konstatētas	aptaujas	kopā
1	Rāznas	5760	19	6	25
2	Ežezers	1092	14	6	20
3	Viraudas	123	17	2	19
4	Olovecas	165	12	5	17
5	Salājs	159	9	8	17
6	Pārtavas	96	12	5	17
7	Kaunatas	49	10	7	17
8	Ismeru	158	14	2	16
9	Zosnas	149	9	7	16
10	Bižas Andrupenes pag.	174	10	4	14
11	Idzepoles	48	11	3	14
12	Patmalnieku	37		14	14
13	Bižas Rundēnu pag.	174		12	12
14	Ūdrejas	52		12	12
15	Rešetnieku	48	9	3	12
16	Žuguru	33	10	2	12
17	Svoitānu Ilzas	23	9	3	12
18	Dauguļu	21		12	12
19	Ildzis	13		11	11
20	Vaišļu	32		10	10
21	Rokuļu	27		10	10
22	Balinovas	13	8	2	10
23	Harčenu	12		10	10
24	Isakovas	48		9	9
25	Grižankas	15		9	9
26	Marguču	16		8	8
27	Gostiņu	27		7	7
28	Beitānu	24		7	7
29	Dūnāklis	20	5	2	7
30	Dubuļu Rē	11		7	7
31	Bedinkas	9		7	7
32	Zundovas	14		6	6
33	M.Īļzs	3	6		6
34	Križovas	25		5	5
35	L.Ildzis	21		5	5
36	Bezļesjes	17		5	5
37	Antropovas	9		5	5
38	Karaļu	16		4	4
39	Eniķu	6		4	4
40	Stiebrīšu	21		3	3
41	Luknojs	14		3	3
42	Dubulis Kr	9		3	3

Zivju sugas Rāznas ezerā

Zivju sugām bagātākais ir Rāznas ezers, kurā kontrolzvejās konstatētas 19 zivju sugas: sīga, repsis, salaka, līdaka, plaudis, plicis, rauda, rudulis, līnis, vīķe, ausleja, grundulis, zandarts, asaris, ķīsis, zutis, vēdzele, akmeņgrauzis un bārdainais akmeņgrauzis. Pēc literatūras un aptauju datiem ezerā potenciāli iespējama vēl sešu sugu sastopamība (karūsa, sudrabkarūsa, karpa, ālants, pīkste un platgalve).

Zivju sugas Ežezērā

Otrais lielākais ezers pēc platības RNP teritorijā ir Ežezers, kurā kontrolzvejās konstatētas 14 zivju sugas: repsis, līdaka, plaudis, plicis, rauda, rudulis, līnis, vīķe, ausleja, grundulis, asaris, ķīsis, akmeņgrauzis un platgalve. Pēc literatūras un aptauju datiem iespējama vēl sešu sugu sastopamība (karūsa, karpa, ālants, zandarts, zutis un vēdzele). 2008. gada septembrī, veicot kontrolzveju, tika konstatētas 10 zivju sugas: repsis, līdaka, plaudis, plicis, rauda, rudulis, līnis, asaris, ķīsis un akmeņgrauzis. Netika konstatēti pīkste un "zeltainais" akmeņgrauzis, par kuriem bija informācija no iepriekšējo gadu pētījumiem. Tā kā „zeltainais” akmeņgrauzis ir izskata ziņā ļoti līdzīgs parastajam, pastāv varbūtība, ka iepriekšējā Ežezera apsekošanā 2001. gadā „zeltainais” akmeņgrauzis nemaz netika pamanīts. Pīkstei, kuras sastopamība ir prognozējama arī Ežezērā, acīmredzot, līdzīgi kā vairumā ezeru, kuros mīt relatīvi liels zivju sugu skaits, ir raksturīga relatīvi neliela populācija, kas ir grūti konstatējama.

Zivju sugu daudzveidība RNP ezeros galvenokārt atkarīga no to ūdens virsmas platības, dziļuma, zivju migrāciju iespējām no citām ūdenstilpēm, kā arī zivju mākslīgas pavairošanas. Atsevišķos ezeros notiek vairāk vai mazāk regulāra zivju slāpšana un masveida bojā eja ziemās, kā rezultātā vismaz īslaicīgi samazinās tajos sastopamo zivju populāciju lielums vai pat zivju sugu skaits (piemēram, Bižas ezera kontrolzveju rezultāti).

Ihtiofauna upēs

RNP upes apsekotas epizodiski, 2006. un 2007. gadā. Kontrolzveja veikta Rēzeknes upes iztekā no Kaunatas ezera, Jurkovas un Narūtas upēs pie Ežezera un upītē bez nosaukuma – meliorācijas grāvī, kas savieno Balinovas un Rāznas ezerus.

Kopumā RNP upēs konstatētas 18 zivju sugas: līdaka, plicis, plaudis, rauda, rudulis, baltais sapals, sapals, grundulis, mailīte *Phoxinus phoxinus*, pavīķe *Alburnoides bipunctatus*, vīķe, līnis, bārdainais akmeņgrauzis, akmeņgrauzis, pīkste, asaris un platgalve. Rēzeknes upes iztekā no Kaunatas ezera konstatēts platspīļu vēzis.

Zivju faunas sastāvu RNP upēs lielā mērā nosaka faktors, ka tās savienotas ar ezeriem vai ezeru sistēmām. Tāpēc bez tipiskām mazo upju zivju sugām kā mailīte, baltais sapals, sapals, bārdainais akmeņgrauzis un platgalve, šo upju faunā pārstāvētas tipiskas ezeru sugas – plicis, līnis, rudulis. Zivju sugu sastopamība RNP upēs parādīta II 4.4.2. tabulā.

¹⁹ ezeru ūdens virsmas platības pēc VSIA "Meliorprojekts" 1999. – 2000. gada datiem, bet mazākiem par 10 ha, pēc Valsts meliorācijas projektēšanas institūta 1975. gada datiem

II 4.4.2. tabula

Zivju sugu sastopamība RNP upēs

Suga	Rēzekne	Narūta	Jurkova	Upīte no Balinovas ezera
Līdaka <i>Esox lucius</i>	+		+	
Plicis <i>Blicca bjoerkna</i>	+	+		
Plaudis <i>Abramis brama</i>	+			
Rauda <i>Rutilus rutilus</i>	+	+	+	
Rudulis <i>Scardinius erythrophthalmus</i>	+	+		
Baltais sapals <i>Leuciscus leuciscus</i>	+			
Sapals <i>Leuciscus cephalus</i>	+			
Grundulis <i>Gobio gobio</i>	+			
Mailīte <i>Phoxinus phoxinus</i>	+			
Pavīķe <i>Alburnoides bipunctatus</i>	+			
Vīķe <i>Alburnus alburnus</i>	+			
Līnis <i>Tinca tinca</i>				+
Bāradināis akmeņgrauzis <i>Noemacheilus barbatulus</i>	+			
Akmeņgrauzis <i>Cobitis taenia</i>	+	+		
Pīkste <i>Misgurnus fossilis</i>				+
Vēdzele <i>Lota lota</i>	+	+		
Asaris <i>Perca fluviatilis</i>	+	+		
Platgalve <i>Cottus gobio</i>		+		
Platspīļu vēzis <i>Astacus astacus</i>	+			

dabas aizsardzības vērtība

No Latvijā īpaši aizsargājamām sugām RNP ezeros sastopamas sekojošas zivju sugas: sīga, repsis, kā arī platspīļu vēzis (3.9. pielikums).

Padomes Direktīvas 92/43/EEK II pielikumā „Kopienā” nozīmīgas dzīvnieku un augu sugas, kuru aizsardzībai jānosaka īpaši aizsargājamas dabas teritorijas iekļauti: akmeņgrauzis, pīkste un platgalve. Savukārt V pielikumā „Kopienā nozīmīgas dzīvnieku un augu sugas, kuru īpatņu ieguvei savvaļā un izmantošanai var piemērot apsaimniekošanas pasākumus” iekļauti: sīga, repsis un platspīļu vēzis.

Bernes konvencijas III pielikumā (aizsargājamās dzīvnieku sugas) minēti: sīga, repsis, ausleja, akmeņgrauzis un pīkste, kā arī platspīļu vēzis.

No īpaši aizsargājamajām zivju sugām, kā arī Latvijai retajām zivju sugām RNP ezeros potenciāli varētu būt sastopami: spidiļķis, sams un „zeltainais” akmeņgrauzis *Sabanejewia aurata*, kas Latvijā konstatēts tikai 2008. gadā. Spidiļķis un „zeltainais” akmeņgrauzis iekļauti Padomes Direktīvas 92/43/EEK II pielikumā. Sams iekļauts Latvijas Sarkanās grāmatas 3. kategorijā. RNP upēs potenciāli jābūt sastopamam strauta nēģim *Lampetra* □*lgtermi*. Šī suga ir plaši izplatīta visā valsts teritorijā, arī vismazākajās ūdenstecēs un pat meliorācijas grāvjos.

No iepriekšminētajām dažādos tiesību aktos iekļautajām sugām vienīgi repsis uzskatāms par RNP (divi ezeri) un Latvijai (15-30 ezeri) retu sugu ezeros un, iespējams, arī par vienīgo apdraudēto zivju sugu tajos. Repša eksistencei piemēroti mezotrofi un vāji eutrofi ezeri, kuriem raksturīgs temperatūras lēciena slānis. Izņēmums ir Rāzns ezers, kurā šāda slāņa nav.

Līdzīga situācija ir ar salakas saldūdens formu, kas dzīvo ezeros. Tā RNP sastopama Rāznas ezerā, bet Latvijā kopumā 10 – 15 ezeros. Salakai pastāv liela ceļotājformas populācijā, kas mīt jūras piekrastē un nārsto lielāko upju lejtecēs.

Vēl retāka ir sīga, kas sastopama Rāznas ezerā un droši zināma populācija vēl vienā Latvijas ezerā, taču tās populācijas ezeros izveidotas mākslīgi. Pēc literatūras datiem tā vairākkārt ielaista Rāznas ezerā no 1925. gada līdz 1971. gadam. Pavairošanai biežāk izmantota sīga no Peipusa ezera Igaunijā, ko mēdz nodalīt, kā atsevišķu pasugu, kā arī ludogas sīga no Krievijas.

Par relatīvi retu var uzskatīt arī zandartu, kurš agrāk arī ezeros nav bijis sastopams, bet mākslīgās pavairošanas rezultātā tā izplatība salīdzinoši strauji pieaug.

Ezeros nedaudz biežāk par repsi sastopama platgalve, taču tā ir plaši izplatīta upēs. Samērā rets ezeros ir bārdainais akmeņgrauzis, kas ir viena no visizplatītākajām upju zivīm.

Pēc esošās informācijas ezeros reta ir arī pīkste, tomēr tās konstatēšana dažāda veida ezeros, kā arī bioloģijas īpatnības, liek domāt, ka tā ir samērā plaši izplatīta suga, kurai parastos ezeros raksturīgas relatīvi nelielas populācijas, kas ar līdz šim izmantotām pētniecības metodēm ir grūti konstatējama.

Sociālekonomiskā vērtība

Sociālekonomisko vērtību veido tās zivju sugas, kuras tiek rūpnieciski iegūtas vai makšķerētas RNP ezeros un upēs.

Ietekmējošie faktori

Potenciālās dzīvotnes lielā mērā ietekmē klimata izmaiņas (pasiltināšanās) un ezeru eutrofikācija.

Klimata pasiltināšanās ir nelabvēlīga aukstummīlošajām zivju sugām: sīgai, repsim, ezeru salakai un, iespējams, arī platgalvei. Savukārt siltummīlošām sugām: spidiļķim, zandartam, samam un „zeltainajam” akmeņgrauzim klimata pasiltināšanās ļauj paplašināt izplatības areālu un palielināt populāciju lielumu. Siltās ziemas un ledus segas pastāvēšanas laika samazināšanās samazina zivju bojā ejas iespējas seklajos slāpstošajos ezeros.

Līdz zināma, līmenim līdzīga ietekme ir eutrofikācijai, kas rada skābekļa deficītu dziļajos ezeros zem temperatūras lēciena slāņa vasarā un seklajos – ziemā. Rezultātā problēmas rodas vasarās repšiem un ezera salakām, kam novērojama masveida bojā eja vasarās.

Savukārt vairumam pārējo zivju sugu masveida bojā eja novērojama ziemā zemledus periodā.

Ezeros, kuros zivju masveida bojā eja ziemās nav novērojama, ūdens „ziedēšana” un tās izraisītā caurredzamības samazināšanās rada labvēlīgu vidi zandarta attīstībai.

Akmeņgrauzim²⁰ un pīkstei, līdzīgi kā pārējām zivju sugām RNP ezeros, domājams, nav būtisku negatīvu ietekmējošu faktoru. Vienīgi repsi, sīgu un ezera salaku var negatīvi ietekmēt ezeru eutrofikācijas procesi. Veicot kontrolzvejas Rāznas ezerā 2004. un 2006. gadā vējainā laikā relatīvi lielā dziļumā (apmēram 10 m) izvietoto tīklu linums tika piedzīts ar dubļveidīgu masu, kas pēc vietējo zvejnieku informācijas ir mūsdienas parasta parādība, kas agrākos gados netika novērota. Tāpat saņemta informācija,

²⁰ Akmeņgrauzis ir sastopams daudzos RNP ezeros, tas nav īpaši prasīgs pret vides apstākļiem.

ka ezerā notikusi masveida repšu un ezera salaku bojā eja, kas, iespējams, liecina par ezera ūdens kvalitātes pasliktināšanos.

Repsim kā sugai labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanai būtu vēlams rūpēties par antropogēnā piesārņojuma samazināšanu.

Eitrofikācija kopumā palielina RNP ezeru zivju kopējo biomasu, galvenokārt uz karpu dzimtas zivju (plauži, pliči, raudas, ruduļi, līņi, vīķes, auslejas) rēķina. Iespējams, ka tādā veidā samazinās līdaku un asaru īpatsvars. Savukārt pakāpeniski pieaug zandarta īpatsvars, lai gan tā populācijas RNP ezeros vēl ir samērā nelielas, jo relatīvi dziļie ezeri tam ir mazāk piemēroti par sekļajiem.

Pārmērīga eitrofikācija īpaši seklākos un mazākos ezeros izraisa zivju masveida bojā eju bargākās ziemās, tāpēc kopumā tā ir nevēlama parādība, tāpēc antropogēnās eitrofikācijas ierobežošana būtu ieteicama vairumam ezeru.

Ihtiofaunu lielā mērā ietekmē zivju mākslīga pavairošana. Pēc pieejamās informācijas²¹, atsevišķos RNP ezeros dažādos laika periodos ir ielaistas 13 zivju sugas: kižučs, varavīksnes forele, sīga, pelede, repsis, līdaka, plaudis, līnis, karūsa, sudrabkarūsa, karpa, zandarts, zutis, kā arī vēži. Nesankcionēta zivju ielaišana, domājams, notikusi arī citos ezeros, jo introducētās zivju sugas konstatētas arī tajos ezeros, kas nav savienoti ar ūdenstilpēm, kurās notikusi oficiāla (saskaņota) šo zivju sugu ielaišana.

II 4.5. Abinieki un rāpuļi

RNP sastopamas sešas retas un īpaši aizsargājamas abinieku sugas: zaļais krupis *Bufo viridis*, brūnais varžkrupis *Pelobates fuscus*, zaļā varde *Rana esculenta*, dīķa varde *Rana lessonae*, purva varde *Rana arvalis*, parastā varde *Rana temporaria*. Aizsargājamo sugu aizsardzības statusi apkopoti 3.9. pielikumā.

2006. gadā nacionālā parka teritorijā, atbilstoši projektam „Sugu un biotopu aizsardzība dabas parkā „Rāzna”” tika izlaisti 120 sarkanvēdera ugunskrupju *Bombina bombina* L. juvenīlie īpatņi, lai izveidot jaunu populāciju nacionālajā parkā (4.1. pielikums).

Sarkanvēdera ugunskrupis ir abinieku suga, kura iekļauta 1979. gada Bernes konvencijas par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību II Pielikuma sarakstā „Īpaši aizsargājamo dzīvnieku sugas”, kā arī Latvijas Sarkanajā grāmatā I kategorijā statusā „izmirstoša suga”. Līdz šim Latvijā bija konstatētas tikai četras ugunskrupju atradnes ar kopējo tēviņu skaitu 86 īpatņi.

2007. – 2008. gadā tika izlaisti vēl 300 sarkanvēdera ugunskrupju mazuļi. Lai saglabāt šo jauno populāciju, nepieciešams līdz pat 2013. gadam turpināt reintrodukcijas darbus, kā arī pastāvīgi veikt populācijas un biotopu monitoringu, biotopu optimizāciju un populācijas papildināšanu nepieciešamības gadījumā.

Dabas aizsardzības vērtība

Īpaša dabas aizsardzības vērtība ir brūnajam varžukrupim, kurš ir reta suga gan Latvijā, gan Eiropas mērogā. Īpaši aizsargājama Latvijā un citur Eiropā ir arī sila ķirzaka, citas rāpuļu un abinieku sugas Latvijā ir salīdzinoši biežāk sastopamas, bet dažas no tām ir retas Eiropā, piemēram, dīķa, purva un arī parastā varde.

²¹ Latvijas zivju resursu aģentūras informācija.

Sociālekonomiskā vērtība

Abinieku un rāpuļu sugām nav nosakāma to sociālekonomiskā vērtība, jo Latvijā atšķirībā no Centrāleiropas, varžu sugas netiek izmantotas pārtikā, kā arī tām nepiemīt sociāli ekonomiska vērtība tradicionālā izpratnē.

Ietekmējošie faktori

Vairums abinieku ir cieši saistīti ar nārsta vietām, tādēļ galvenais sugu apdraudošais faktors ir šo vietu iznīcināšana un piesārņošana, kā arī dzīves un nārsta vietu fragmentācija, piemēram, izbūvējot jaunus autoceļus.

II 4.6. Putni

Atsevišķas ziņas par tagadējā RNP teritorijas ornitofaunu atrodamas samērā sen. 1955. gada 28. maijā Ežezeru un tā salas apmeklējis un pētījis ornitologs E. Tauriņš.

Informācija par vēlākos gados veiktiem pētījumiem vai ekspedīcijām ir skopa. Arī izstrādājot zinātnisko pamatojumu un priekšlikumus Rāznas ezera un apkārtnes aizsardzībai (Leinerte, 1991), ornitofauna nav īpaši pētīta.

Samērā daudz informācijas ir atrodams Latvijas Ornitoloģijas biedrības (LOB) projekta „Latvijas ligzdojošo putnu atlants 2000.–2004.” Gaitā ievāktajos, npublicētajos datos. Teritorijas apsekotība projekta laikā vērtējama kā visai laba. Tagadējā nacionālā parka teritorijas apsekošanā lielu ieguldījumu devuši LOB Rēzeknes reģionālās grupas dalībnieki V. Boļšakova vadībā.

Par īpaši aizsargājamo dabas teritoriju ornitofaunu, kas atradās tagadējā nacionālā parka teritorijā (Ežezers, Salāja ezers, Lielais Liepu kalns), 2001. gadā dati ievākti *EMERALD* projekta ietvaros.

2008. gadā teritoriju *Natura 2000* monitoringa ietvaros vairākkārt apsekojis A. Kalvāns; kā kvalificējošās sugas uzskaitītas zivjērglis *Pandion haliaetus* un baltais stārķis *Ciconia ciconia*.

Teritorijas ornitofaunas novērtēšanai izmantoti arī O. Opermaņa ekspedīciju rezultāti 2003. gadā, īsi pirms jaunizveidotās teritorijas, dabas parka „Rāzna” tapšanas. 29.04. – 01.05.2003. apmeklēti trīs 5 x 5 km kvadrāti, uz kuriem balstoties tika izdarīts skaita vērtējums dažām īpaši aizsargājamām putnu sugām. Kaunatas ezeru O. Opermanis apmeklēja arī 03.07.2003.

RNP ezeri lielākoties ir eitrofi vai mezotrofi, ar labi attīstītu ūdensaugu veģetāciju, tādēļ ūdensputnu ligzdošanai un atpūtai migrāciju laikā ir piemēroti.

Nacionālā parka ezeros vai to tiešā tuvumā konstatētas 17 īpaši aizsargājamas putnu sugas, no kurām 11 sugas minētas Putnu direktīvas I pielikumā.

Rāznas ezera piekrastes aizaugums ir nevienmērīgs. Aizaugumā galvenokārt dominē niedres, veicot aerofotoanalīzi, aprēķināts, ka ezera kopējais aizaugums ir aptuveni 6 %. Lielākās niedru audzes sastopamas Dukstigala līcī, kā arī Rēzeknes upes iztekas rajonā, pie Strodiem un Tilīšiem. Niedrāji ir specifisks biotops daudzām putnu sugām. Niedrājus apdzīvo lielais dumpis *Botaurus stellaris*, niedru lija *Circus aeruginosus*, niedru strazds *Acrocephalus arundinaceus*, ezera ļauķis *Acrocephalus scirpaceus*, niedru stērste *Emberiza schoeniclus*, cekuldūkuris *Podiceps cristatus*, laucis *Fulica atra* un citas sugas.

Vienā no Rāznas ezera salām – Ezītī, atrodas jūraskraukļu *Phalacrocorax carbo* kolonija, ar aptuveni 50 pāriem, jūraskraukļu kolonijas atrodas Ežezērā – uz Lielās Lāču salas. Jānorāda, ka šīs sugas pēdējos gados palielinās visā Eiropā, jūraskraukļa pašreizējā migrēšana Ziemeļaustrumeiropā, tāpat kā zivju gārņa pārvietošanās 19.-20. gs., notiek gar Baltijas jūras piekrasti un pa ezeriem bagāto Baltijas grēdu: tā saistīta ne tikai ar bioloģiskiem faktoriem (pārāpdzīvotība, barības bāze), bet arī klimata izmaiņām 19. un 20. gs. Jūraskraukļa invāzija un izplatīšanās pēdējās desmitgadēs novērota daudzos Eirāzijas boreotemperātajos apgabalos: Baltijas jūras reģionā (arī Latvijā), Baltkrievijā, Japānas salās, u.c. (Laivins, Cekstere, 2008.).

Viens no ūdensputniem piemērotākajiem ezeriem RNP teritorijā ir Kaunatas ezers. Ezera blīvā virsūdens augu veģētācija, kas mijas ar atklāta ūdens platībām, nodrošina kaijveidīgo putnu koloniju pastāvēšanu. 2003. gadā ezerā ligzdoja 70 – 80 pāri melno zīriņu *Chlidonias niger*. Vēstures dati liecina, ka melnajiem zīriņiem šajā vietā var būt izteiktas skaita svārstības. Tā 1985. gadā ezerā ligzdojoši ap 50 pāri melnie zīriņi, taču 1994. gadā ligzdojam konstatēti vien 4 – 10 pāri (Vīksne, Janaus, 2002.). Kaunatas ezerā ticama ligzdošana konstatēta arī niedru lījai, ezera piekrastes apauguma joslā atrasta somzīlītes *Remiz pendulinus* ligzda.

Ūdensputnu ligzdošanai izcili piemērots arī Bižas ezers (Andrupenes pagasts). Ezerā barojas un tā tiešā tuvumā ligzdo zivjērglis, plašajos niedrājos ligzdo vairāki lielo dumpju pāri, iespējama arī ziemeļu gulbju *Cygnus cygnus* ligzdošana un kaiju koloniju pastāvēšana.

Meži aizņem būtisku daļu no parka teritorijas, dominē jaukti un lapu koku meži. Īpaši aizsargājamo putnu sugu ligzdošanai nozīmīgas platlapju mežu audzes, kas saglabājušās uz Ežezera salām un tā apkārtnē, kā arī nogāžu un gravu meži, kas veidojušies reljefa īpatnību dēļ. Dzeņveidīgo putnu ligzdošanai nozīmīgi arī melnalkšņu staignāji un mitrie lapu koku meži dažādu ezeru piekrastē un uz to salām. Šeit sastopama pelēkā dzilna *Picus canus*, melnā dzilna *Dryocopus martius*, kā arī retāk sastopamas dzeņu sugas – vidējais dzenis *Dendrocopos medius*, baltmugurdzenis *Dendrocopos leucotos*, un trīspirkstu dzenis *Picoides tridactylus*. Mežu ornitoloģiskā vērtība palielinās līdz ar pieaugošo bebru skaitu.

Nacionālā parka mežos reģistrētas 17 īpaši aizsargājamas putnu sugas, no kurām 16 sugas iekļautas Putnu direktīvas I pielikumā.

Nozīmīgu daļu teritorijas aizņem dažāda veida lauksaimniecības ainava. Lielākoties tā ir ekstensīvi apsaimniekota agroainava, daudzviet zemes apstrādē joprojām tiek izmantots zirgs. Tieši ekstensīvā lauksaimniecība nodrošina labvēlīgus apstākļus daudzu lauku putnu eksistencei.

Nacionālā parka pļavās un laukos ligzdojam konstatētas 11 īpaši aizsargājamas putnu sugas, no tām septiņas sugas iekļautas Putnu direktīvas I pielikumā.

Teritorijā ligzdo liels griežu *Crex crex*, brūno čakstu *Lanius collurio*, balto stārķu skaits. Lauksaimniecības ainavu barošanās nolūkā izmanto mazais ērglis *Aquila pomarina*.

Nākotnē pašreiz vēl atklātās pļavas ir būtiski apdraudēts biotops, jo saglabājoties esošajam apsaimniekošanas režīmam var turpināties klajo platību aizaugšana ar kokiem un krūmiem, taču tikpat bīstama ir lauksaimniecības intensifikācija.

Dabas aizsardzības vērtība

Rāznas nacionālā parka teritorijā kopumā ir sastopamas 48 retas un īpaši aizsargājamas putnu sugas (3.10 pielikums). 33 putnu sugas ir iekļautas Eiropas Padomes Direktīvas 79/409/EEK “Par savvaļas putnu aizsardzību” 1. pielikumā, 44 sugas ir Latvijā īpaši aizsargājamas, 18 no tām ir veidojami mikroliegumi.

Ežezera piekrastes platlapju mežu audzes ietilpst daudzu ārvalstu un pašmāju putnu vērotāju maršrutos, kā izcili piemērota vieta reto dzeņu sugu vērošanai.

Nacionālā parka teritorija pilnībā ietilpst Eiropas Savienības nozīmes putniem nozīmīgā vietā (PNV) „Rāzna” (Račinskis 2004), kas iekļauta PNV sarakstā 2004. gadā. Par PNV Rāzna atzīta teritorija 59 690 ha platībā, pilnībā iekļaujot RNP un 75 ha ārpus RNP. Jaunās PNV kvalificējošās putnu sugas – II 4.6.1. tabulā.

II 4.6.1. tabula

Kvalificējošās putnu sugas

Nr. p.k.	latviskais nosaukums	latīniskais nosaukums
1	lielais dumpis	<i>Botaurus stellaris</i>
2	baltais stārķis	<i>Ciconia ciconia</i>
3	mazais ērglis	<i>Aquila pomarina</i>
4	zivjērglis	<i>Pandion haliaetus</i>
5	grieze	<i>Crex crex</i>
6	melnais zīriņš	<i>Chlidonias niger</i>
7	pelēkā dzilna	<i>Picus canus</i>
8	melnā dzilna	<i>Dryocopus martius</i>

Jānorāda, ka Rāznas ezers ir atzīts par lielajam dumpim trešo labāko ligzdošanas vietu Latvijā.

Sociālekonomiskā vērtība

Tieša ekonomiska vērtība piemīt tikai medījamām putnu sugām. Tomēr ornitofaunai kopumā ir arī izglītojoša un zinātniska nozīme.

Ietekmējošie faktori

Ornitofaunu labvēlīgi ietekmējusi īpaši aizsargājamo dabas teritoriju atrašanās tagadējā nacionālā parka teritorijā pirms tā izveidošanas.

Līdz šim putnu aizsardzībai teritorijā dibināts viens mikroliegums baltmugurdzeņa un trīspirkstu dzeņa aizsardzības nodrošināšanai.

Pozitīvu ietekmi uz putnu skaitu un sugu sastāvu atstājis ekstensīvais lauku apsaimniekošanas veids, kas saglabājies arī Padomju gados. Iespējams, tieši reljefa īpatnības apgrūtināja teritorijas lauksaimniecības zemju intensifikāciju.

Īslaicīgu pozitīvu ietekmi uz lauku putnu populācijām atstāja lauksaimniecības krīze pēc padomju režīma sabrukuma, taču šobrīd lauku pamešanai – neapsaimniekošanai ir negatīvs efekts.

Īpaši aizsargājamo putnu sugu stāvokli teritorijā labvēlīgi ietekmē arvien pieaugošais bebru skaits, kuru darbības rezultātā veidojas specifiski biotopi.

Politiskā režīma maiņa un sociālā situācija ir sekmējusi teritorijas pļavu un lauku aizaugšanu ar mežu un krūmiem. Tas potenciāli samazinājis dažādu lauku putnu skaitu, samazinoties tiem piemērotu biotopu platībām. Lauksaimniecībā izmantojamo zemju aizaugšana turpinās arī šobrīd. Pastāv draudi, ka nākotnē no teritorijas var izzust tradicionālais apsaimniekošanas veids, to aizstājot modernas un intensīvas lauku apsaimniekošanas metodes.

Daļa lauksaimniecībā izmantojamo zemju ir mērķtiecīgi apmežotas. Nākotnē potenciāli bīstama var izrādīties enerģētisko kultūru audzēšana.

Teritorijā esošās mežaudzes skārusi samērā intensīva meliorācija un mežizstrāde.

Nekontrolētā tūristu plūsma potenciāli negatīvi var ietekmēt Rāznas ezerā, Lielajā Liepu kalnā, Mākoņkalnā, Ežezera salās, kā arī Ežezera apkārtnes ozolu audzēs ligzdojošās putnu sugas, tieša traucējuma rezultātā.

Uz ornitofaunu negatīvu ietekmi atstāj ezeru krastu apbūve. Salīdzinoši intensīvāk ir apbūvēts Rāznas ezera krasts. Nākotnē apbūves negatīvā ietekme var pieaugt un apdraudēt arī citus ezerus, jo rodas arvien lielāks pieprasījums pēc rekreācijas objektiem pie ūdenstilpēm.

Nav zināma konkrēta meža cūku ietekme uz nacionālajā parkā sastopamo vistveidīgo putnu populācijām, taču ņemot vērā vispārējās tendences Latvijā, tā ir iespējama.

Turpinoties tendencēm samazināties atklātajām, ekstensīvā lauksaimniecībā izmantojamajām platībām, kā arī notiekot intensīvai mežizstrādei un ezera krastu apbūvēšanai, putnu sugu aizsardzība RNP teritorijā būs apgrūtināta.

II 4.7. Zīdītāji

Rāznas nacionālajā parkā konstatētas vai ticami sastopamas 44 zīdītājdzīvnieku sugas jeb 72% no Latvijā sastopamajām sauszemes zīdītājdzīvnieku sugām. No tām 17 sugas ir ar dabas aizsardzības nozīmi (3.11. pielikums). Var uzskatīt, ka zīdītājdzīvnieku fauna nacionālajā parkā ir samērā bagātīgi pārstāvēta pateicoties tam, ka teritorija ir salīdzinoši liela, tajā dominē mozaīkveida mežu – lauksaimniecības zemju ainava, un ir samērā daudz dažāda tipa ūdenstilpju – ezeru, strautu un meliorācijas grāvju. Vairumam Latvijas zīdītājdzīvnieku sugu šāda ainava nodrošina vispiemērotākos apstākļus to dzīvei.

Speciāli pētījumi par zīdītājdzīvnieku faunu RNP līdz šim nav veikti. Ir pieejami VMD organizēto medību dzīvnieku dati, no kuriem var spriest par medību sugu populāciju lielumu un relatīvo sastopamību RNP teritorijā. Šie dati liecina, ka attiecībā uz nozīmīgākajām medību dzīvnieku sugām – pārnadžiem un bebru vērojama to skaita pieauguma tendence, savukārt citu medību dzīvnieku gadījumā vērojamas nelielas skaita svārstības. Tā kā parka teritorija no ainavu viedokļa ir samērā viendabīga, arī medību sugām raksturīga salīdzinoši vienmērīga izplatība. Vairāku sugu gadījumā vērojama tendence, ka dzīvnieku blīvums ir lielāks RNP mežainākajos apvidos.

Kā liecina medību dzīvnieku uzskaišu dati, nacionālā parka teritorijā vairāk vai mazāk regulāri uzturas apmēram 5 – 6 lūši un to skaits, visticamāk, pēdējo septiņu gadu laikā nav būtiski mainījies. Lūsis ir tipisks boreālo mežu iemītnieks, kas apdzīvo lielākus mežu masīvus. Tā kā lūšu individuālais dzīves iecirkņa lielums atkarībā no barības pieejamības var būt pat vairāki simti km², un kā liecina lūšu pēdu uzskaišu rezultāti (uzskaites sniega

apstākļos veic VMD vienlaicīgi visā Latvijā) lūši pārmaiņus izmanto gan nacionālā parka, gan tam blakus esošos mežu masīvus.

Patlaban lūšiem Latvijā ir labākais izplatības stāvoklis pēdējo 150 gadu laikā, tomēr tie nav izplatīti vienmērīgi. Galvenais lūšu skaitu ierobežojošais faktors līdz šim bijušas medības. Tomēr fakts, ka lūšu izplatība Latvijā ar nedaudziem izņēmumiem saistīta ar vienlaidus meža masīvu izvietojumu, tad par populācijai nevēlamu jāatzīst arī biotopa (mežu) fragmentācija.

Kā liecina medību dzīvnieku uzskaišu dati, RNP teritorijā vairāk vai mazāk regulāri uzturas līdz 10 vilki un to skaits, visticamāk, pēdējo 7 gadu laikā nav būtiski mainījies. Tā kā Parka teritorija ir salīdzinoši liela, tā varētu būt viena no nedaudzajām īpaši aizsargājamām teritorijām Latvijā, kurā vilki uzturas vairāk vai mazāk pastāvīgi. Arī vilku gadījumā NP, acīmredzot, ir daļa no vairāku vilku individuālā vai ģimenes (bara) dzīves iecirkņa. Vilku individuālais vai ģimenes (bara) dzīves iecirkņa lielums atkarībā no barības pieejamības meža zonā svārstās robežās no 100 līdz 300 km².

Mūsdienās galvenais vilku apdzīvotais biotops Eiropā ir meži, bet tie spēj izdzīvot pat intensīvas lauksaimniecības apstākļos. Latvijā iezīmējas divas galvenās teritorijas ar lielāku vilku blīvumu – Ziemeļkurzeme un Austrumvidzeme – Latgale, t.i. reģioni ar lieliem mežu masīviem. Vilkiem ir svarīgi, lai midzeņa tuvumā būtu ūdens, tādēļ bieži tos ierīko grūti pieejamās vietās upju un purvu tuvumā.

Lai gan vilku Latvijas populācija, it īpaši pierobežas rajonos regulāri papildinās ar īpatņiem, kas iemigrējuši no Krievijas, pēdējos gados populācijā tiek novērota lejupslīde, un vilku areālam Latvijā ir tendence sadrumstaloties. Mūsdienās vilku izplatību galvenokārt ietekmē antropogēnie faktori, no kuriem kā galvenais jāmin tieša vajāšana.

Medību dzīvnieku uzskaišu dati arī liecina, ka NP teritorijā uzturas aptuveni 80 ūdri. To skaits, visticamāk, pēdējo septiņu gadu laikā nav būtiski mainījies.

Ūdri apdzīvo visu veidu ūdenstilpes un to piekrastes biotopus, kur atrodama barība un drošas slēptuves atpūtai un midzeņu ierīkošanai. Tās galvenokārt ir ūdenstece ar kokiem un krūmiem noaugušiem krastiem.

Viena pieauguša ūdra dzīves iecirknis ietver šauru (maksimāli līdz 100 m no krasta) piekrastes joslu, kas var stiepties gar ūdensteci vairāku (līdz pat 20-30) kilometru garumā. Retāk ūdri apdzīvo arī ezerus, kā arī atklātās nosusināšanas sistēmas jeb grāvjus. Pie tam ūdri labprāt apmetas tajos grāvju posmos, kurus apdzīvo bebri, ierīkojot aizsprostus. Pārējo grāvju daļu ūdri var izmantot sezonāli, un tai ir nozīme populācijas izplatīšanās un sajaukšanās procesos.

Kopumā laika posmā no 1986. līdz 2008. gadam RNP ir konstatētas deviņas sikspārņu sugas. Četrām sugām (dīķa naktssikspārņim *Myotis dasycneme*, divkrāsainajam sikspārņim *Vespertilio murinus*, Natūza sikspārņim *Pipistrellus nathusii* un pundursikspārņim *Pipistrellus pipistrellus*) atrastas kolonijas; rūsganajam vakarsikspārņim *Nyctalus noctula* vairošanās teritorijā pierādīta, noķerot jaunos (tekošā gada) dzīvniekus. Konstatēta arī vismaz viena RNP ziemojoša suga (brūnais garausainis jeb garausainis sikspārnis *Plecotus auritus*). Mazā vakarsikspārņa *Nyctalus leisleri* atradums (1992.) barojoties virs Rāznas ezera pie Lipuškiem, ir viens no trim šīs sugas atradumiem vasaras (vairošanās) sezonā Latvijā. Tas ir arī viens no tālākajiem šīs sugas atradumiem tās izplatības areāla ziemeļaustrumos. Kopumā RNP teritorijā sikspārņiem ir bagātīga vasaras mītņu izvēle: gan koku dobumu apdzīvojošām sugām, gan, jo īpaši, sugām, kuras izmanto dažāda veida cilvēku celtās ēkas.

Novērtējot RNP pēc sikspārņiem labvēlīgo barošanās biotopu sastopamības, parka teritorija ar daudzajām ūdenstilpēm un mozaikveida ainavu ir sikspārņiem ļoti labvēlīga un, ja nākotnē tiktu veikta šīs teritorijas detalizēta sikspārņu sugu inventarizācija, iespējams, tiktu konstatētas arī citas, Latvijā retākās sugas (Branta naktssikspārnis *Myotis brandtii* un bārdainais naktssikspārnis *Myotis mystacinus*, Naterera naktssikspārnis *Myotis nattereri*, pigmejsikspārnis *Pipistrellus pygmaeus*, Eiropas platausis *Barbastella barbastellus*). Kā īpaši nozīmīgas sikspārņu barošanās vietas atzīmējamas praktiski visas par 1 ha lielākas ūdenstilpes, parki, alejas, platlapju meži, jebkuri vecāki, (vēlams) skraji jaukti vai lapu koku meži, kā arī lielākās ūdenstece.

Dabas aizsardzības vērtība

No nacionālā parka sastopamajiem zīdītājdzīvniekiem ar augstu dabas aizsardzības nozīmi ir lūsis, vilks un ūdrs. Tāpat Latvijā tiek aizsargātas visas sastopamās sikspārņu sugas.

Sociāliekonomiskā vērtība

Atsevišķas zīdītāju sugas tiek medītas, tāpēc mednieku sabiedrībā tām piemīt augsta sociālekonomiskā vērtība.

Ietekmējošie faktori

Ūdru populācijas apdraudošie faktori ir vides apstākļu mehāniska pasliktināšana (ūdensteču iztaisnošana, krastu apaugumu likvidēšana) un vides piesārņojums, gan arī barības resursu samazināšanās (piemēram, abinieku populācijas pēdējos gados daudzviet ir sarukušas sauso vasaru dēļ), gan tiešs traucējums.

Tā kā lūšu izplatība Latvijā saistīta galvenokārt ar vienlaidus meža masīvu izvietojumu, tad to populācijas negatīvi ietekmē mežaudžu fragmentācija.

Sikspārņu atradnes apdraud veco ēku remonts nepiemērotā laikā ar nepiemērotiem materiāliem, kā arī veco ēku, piemēram, šķūņu, nojaukšana.

II 5. Citas vērtības

RNP teritorijā bez bioloģiskajām vērtībām – sugām un biotopiem, kā vērtības jāmin teritorijas ģeomorfoloģija, latgaliešu tradicionālais dzīvesveids un tā radītās kultūras vēstures vērtības, piemēram, senkapi, savdabīgie vecticībnieku lūgšanu nami, ceļu malās uzstādītie krucifiksi, kā arī vietējo sādžu arhitektūra u.c. Šīs vērtības sīkāk ir aprakstītas I nodaļā.

Līdz šim RNP ir atrasti un reģistrēti (RNP administrācijas izveidota datu bāze) 31 dižkoks (koks, kura apkārtmērs 1,3 metru augstumā no koka sakņu kakla vai augstums nav mazāks par 26.06.2007. MK noteikumu Nr. 447 „Rāznas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” 2. pielikumā noteiktajiem) un seši bioloģiski vērtīgi koki, teritorijā atrodas atsevišķu aleju fragmenti (3.5. pielikums). Lielākā daļa no tiem (11 koki) ir parastā liepa *Tilia cordata*, parastais ozols *Quercus robur* (septiņi koki) un parastais osis *Fraxinus excelsior* (četri koki).

II 6. TERITORIJAS VĒRTĪBU APKOPOJUMS UN PRETNOSTATĪJUMS

Šajā nodaļā tiek apkopotas teritorijas dabas vērtības (biotopi un sugas, kas tos apdzīvo) un analizētas pretrunas, kas var būt starp to saglabāšanu un ekonomisko izmantošanu. Piemēram, mežs ir skābekļa avots, ogošanas un sēņošanas vieta, spēj nodrošināt optimālu ainavu struktūru. Mežu nocērtot, mēs zaudējam augšminētās tā vērtības, bet iegūstam koksni, kas, savukārt, ir cita – ekonomiska vērtība, tāpēc plānā tiek analizēts, vai un kādi ir esošie un potenciāli iespējamie konflikti starp dabas aizsardzības prasībām un teritorijas sociālekonomiskās attīstības tendencēm (II 6.1. tabula).

II 6.1. tabula

Dabas, kultūras un sociālekonomisko vērtību pretnostatījums

dabas vērtības	kultūras vērtības	sociālekonomiskās vērtības
Reljefs – pauguri, tajā skaitā augstākās virsotnes Latgales augstienē – Lielais Liepu kalns. Dzerkaļu kalns – ar lielāko relatīvo augstumu Latvijā.	Ar teritorijas augstākajām virsotnēm saistītas daudzas teikas un nostāsti. Atsevišķas pauguru virsotnes ir seni pilskalni.	<u>Tūrisma potenciāls.</u> Teritorijas, kas piemērotas zinātniskiem pētījumiem un sabiedrības izglītošanai. <u>Potenciāls derīgo izrakteņu – smilts, grants resurss.</u>
Estētiski pievilcīgas ainavas, vizuāli augstvērtīgas panorāmainavas.	Ainavu papildina kultūras vēstures materiālās liecības – galvenokārt ēkas.	<u>Tūrisma potenciāls.</u> Teritorijas, kas piemērotas zinātniskiem pētījumiem un sabiedrības izglītošanai. <u>Potenciālās apbūves platības.</u>
Bioloģiski vērtīgi sausieņu, pārplūstošie un slapjie, kā arī platlapju meži; tajā skaitā primārie meži uz salām, kā arī gravu un nogāžu meži.	Tradicionālā meža ainava.	Skābekļa avots. <u>Koksnes krāja.</u> Vizuāli augstvērtīgas, slēgtas ainavu perspektīvas – nozīmīgi ainavu elementi. Ogošanas, sēņošanas un medību vietas. Teritorijas, kas piemērotas zinātniskiem pētījumiem un sabiedrības izglītošanai.
Bioloģiski augstvērtīgi ezeru biotopi, kas ir dzīvotnes retām un īpaši aizsargājamām sugām; salas ezeros, kā arī ezeru tuvākā apkārtnē – krasts, tajā skaitā reti un īpaši aizsargājami biotopi.	Tradicionālā Latgales ezeru ainava.	Vietas, kas piemērotas rekreācijai, makšķerēšanai. Vizuāli augstvērtīga ainava. Teritorijas, kas piemērotas zinātniskiem pētījumiem un sabiedrības izglītošanai. <u>Potenciālās apbūves platības.</u>
Bioloģiski augstvērtīgi pļavu biotopi, kas ir dzīvotnes retām un īpaši aizsargājamām sugām.	Tradicionālā Latgales ainava.	Var iegūt sienu, ganīt lopus. Nozīmīgs ainavas elements. <u>Potenciāla apbūves platība.</u> Teritorijas, kas piemērotas zinātniskiem pētījumiem un sabiedrības izglītošanai.
Ilggadīgi zālāji ar bioloģiski	Tradicionālā Latgales	Var iegūt sienu, ganīt lopus.

vērtīgu pļavu elementiem.	pauguraines ainava, tradicionālā dzīvesveida liecības.	Nozīmīgs ainavas elements. <u>Potenciāla apbūves platība.</u> <u>Potenciāla platība aramzemju ierīkošanai.</u> Teritorijas, kas piemērotas zinātniskiem pētījumiem un sabiedrības izglītošanai.
Tipiskas, retas un aizsargājamas augu sugas.		Piemērotas augu sugu mācīšanai, izglītībai un fotografēšanai, atsevišķas sugas īpaši dekoratīvas kā arī izmantojamas ārstniecībā un uzturā.
Tipiskas retas un aizsargājamas bezmugurkaulnieku, putnu un zīdītāju sugas.		<u>Iespējas medīt un novērot dzīvniekus.</u> Iespēja izglītot sabiedrību un veikt zinātniskus pētījumus.
Dažādas zivju sugas ezeros, tajā skaitā ievērojamā daudzumā.		<u>Bagāti un daudzveidīgi zivju resursi, zveja un makšķerēšana.</u>
Mītne sikspārņiem, atsevišķiem bezmugurkaulniekiem un putniem.	Latgales tradicionālā un sakrālā apbūve.	Tūrisma potenciāls. Zinātniskā pētniecība.

Lielā mērā dabas vērtību saglabāšanu un uzturēšanu teritorijā ir veicinājis cilvēks ar tradicionālo – ekstensīvo, teritorijas apsaimniekošanu ilgstošā laika periodā. Sarūkot cilvēku skaitam un iedzīvotājiem novecojot, būtiski tiek apdraudēta arī atsevišķu – apsaimniekojamu un uzturamu, dabas vērtību, piemēram, pļavu, ilggadīgo zālāju un kultūras pieminekļu turpmākā pastāvēšana.

Analizējot teritorijas vērtības un to izmantošanas veidus, redzams, ka RNP ir sastopami Latvijā un ES mērogā vērtīgi biotopi (pļavas, ilggadīgi zālāji), kas attīstījušies saimnieciskās darbības ietekmē un kuriem regulāra apsaimniekošana ir nepieciešama attīstībai un pastāvēšanai. Tāpēc šajās platībās teritorijas izmantošana ekstensīvai lauksaimniecībai ir vitāli svarīga.

Tāpat, teritorijā atrodas dabas vērtības, kurām nepieciešama neiejaukšanās, hidroloģiskais monitorings un atsevišķi biotehniski pasākumi – slapjo mežu biotopi, veci skujkoku meži, platlapju meži, gravas, ezeri, purvu platības.

Nozīmīgākās pretrunas starp dabas vērtību aizsardzību un sociālekonomisko attīstību nacionālajā parkā saistītas ar mežu intensīvo izmantošanu. Daudziem vietējiem iedzīvotājiem mežsaimnieciskā darbība nodrošina iztiku, savukārt no dabas aizsardzības viedokļa intensīvā mežu izmantošana samazina to bioloģisko vērtību. Problēmu saasina apstākļi, ka nacionālā parka teritorijā nav iespējams saņemt atbalsta maksājumus, jo pašreiz teritorijā nav kailcirtes aizliegums.

Otra problēma ir saistīta ar pļavu un zālāju biotopiem, kas pakāpeniski daudzviet aizaug, jo tradicionālā ekstensīvā lopkopība šobrīd ir kļuvusi nerentabla. Atsevišķās vietās pļavu biotopi un ilggadīgie zālāji tiek uzturēti, lai saņemtu atbalsta

maksājumus, bet gadījumā, ja maksājumu apjoms samazināsies, pļavu un zālāju uzturēšana kļūs finansiāli neizdevīga un var tikt pārtraukta.

Nākotnē nacionālā parka ezeru biotopiem potenciālu risku var radīt dzīvojamās un rekreācijas infrastruktūras būvniecība ezeru krastos, jo tādējādi tiek degradēti krastu biotopi, kā arī kopējā antropogēnā slodze uz tiem, tajā skaitā notekūdeņu apjoms un kvalitāte. Būtiska problēma ir bagāto zivju resursu izmantošana – malu zvejniecība.

Atsevišķās nacionālā parka vietās notiek karjeru izstrāde un tiek plānota to platības paplašināšana, kas negatīvi ietekmēs parka ainavu un blakusesošos biotopus.

III INFORMĀCIJA PAR TERITORIJAS APSAIMNIEKOŠANU

III 1. Teritorijas apsaimniekošanas ilgtermiņa un īstermiņa mērķi 2009.–2019. gada apsaimniekošanas periodam

III 1.1. TERITORIJAS APSAIMNIEKOŠANAS IDEĀLIE JEB ILGTERMIŅA MĒRĶI

Nacionālais parks dibināts ar mērķi saglabāt Rāznas ezera un ar to saistīto sugu un biotopu daudzveidību, teritorijas kultūrvēsturiskās un ainaviskās vērtības, kā arī, lai veicinātu teritorijas nenoplicinošu saimniecisko attīstību, dabas tūrismu un ekoloģisko izglītību ilgtermiņā.

I saglabāts teritorijai raksturīgais reljefs, mozaīkveida un vienlaidus ainavu un biotopu komplekss un tā kvalitāte

II saglabātas dzīvotspējīgas tipiskās un aizsargājamās Latgales paugurainei un tās dabas kompleksiem raksturīgās dabiskās augu sugu sabiedrības, dzīvnieku sugas un to dzīvotnes, ilgtspējīgi apsaimniekoti biotopi nodrošina augstu bioloģisko daudzveidību

- II 1. Labvēlīgs aizsardzības statuss īpaši aizsargājamiem meža biotopiem, tajā skaitā dabiskajiem meža biotopiem, un ar tiem saistītajām sēņu, ķērpju, sūnu un bezmugurkaulnieku sugām
- II 2. Labvēlīgs aizsardzības statuss īpaši aizsargājamām, ar mežiem saistītām, putnu sugām
- II 3. Labvēlīgs aizsardzības statuss un piemērots apsaimniekošanas veids īpaši aizsargājamiem Latgalei raksturīgiem, pļavu biotopiem un ar tiem saistītajām īpaši aizsargājamām sugām, kā arī bioloģiski vērtīgiem ilggadīgo zālāju kompleksiem
- II 4. Labvēlīgs aizsardzības statuss ar atklātām platībām saistītām putnu sugām
- II 5. Labvēlīgs aizsardzības statuss saldūdens biotopiem, nodrošinot nepieciešamos apstākļus ar tiem saistītajām augu, bezmugurkaulnieku, zivju un putnu sugām, sekmīga eutrofikācijas samazināšana un ieplūstošo notekūdeņu kontrole
- II 6. Labvēlīgs aizsardzības statuss augsto purvu un slīkšņu biotopiem, nodrošinot optimālo hidroloģisko režīmu

III Rāznas Nacionālais parks ir vismaz Latvijas mērogā populāra apmeklēšanas vieta – tiek dabas aizsardzības prasībām atbilstoši izmantoti teritorijas tūrisma un sabiedrības izglītošanas resursi, ir ierīkota un uzturēta atbilstoša teritorijas dabas, ainavu un kultūras vērtību apskates, izziņas, aktīvās atpūtas, sporta un izglītības infrastruktūra

IV Veicināta teritorijas ilgtspējīga attīstība, saskaņojot dabas un kultūras vērtību aizsardzību un saglabāšanu ar teritorijas ekonomisko attīstību

III 1.2. TERITORIJAS APSAIMNIEKOŠANAS ĪSTERMIŅA MĒRĶI PLĀNĀ APSKATĪTĀJAM APSAIMNIEKOŠANAS PERIODAM

Šajā nodaļā ir uzskaitīti īstermiņa mērķi, kurus ir vēlams sasniegt plāna darbības laikā un kas kalpo kā nosacījums, lai sasniegtu ideālos teritorijas apsaimniekošanas mērķus vai tuvotos to sasniegšanai.

Īstermiņa mērķi ir sadalīti vairākās grupās:

A – administratīvie un organizatoriskie;

B – bioloģisko un ainavisko vērtību saglabāšana un palielināšana;

I – akadēmiskie un lietišķie pētījumi;

T – atpūtas un izziņas infrastruktūras labiekārtošana;

S – sabiedrības izglītošana un informācijas pieejamība;

M – monitorings.

Katram mērķim plānā atbilst viens vai vairāki pasākumi, kas jāveic tā sasniegšanai. Lai būtu vieglāk orientēties, kuram mērķim atbilst konkrētais pasākums, tie ir uzskaitīti atbilstoši mērķiem, piemēram, mērķim A.1. atbilstošie pasākumi ir uzskaitīti kā A.1.1., A.1.2. utt.

ADMINISTRATĪVIE UN ORGANIZATORISKIE MĒRĶI

A.1. Rāznas nacionālā parka robeža ir precizēta ar 1:10 000 mēroga precizitāti atbilstoši jaunākajiem kartogrāfiskajiem datiem;

A.2. Rāznas nacionālā parka robežas ir iezīmētas ar robežzīmēm, dabā skaidri nosakāmas un tiek pastāvīgi uzturētas;

A.3. Dabas aizsardzības plānā un individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos atrunātās prasības ir iestrādātas vietējo pašvaldību teritorijas plānojumos;

A.4. Privāto mežu apsaimniekošana tiek veikta saskaņā ar aktuāliem meža apsaimniekošanas plāniem;

A.5. Zemnieku saimniecībās lauksaimniecības zemju apsaimniekošana tiek veikta saskaņā ar izstrādātiem agrovīdes plāniem;

A.6. Rāznas ezeram un tā sateces baseinam ir izstrādāts ūdens kvalitātes kontroles plāns un uz tā datiem balstīti mehānismi ezera eutrofikācijas samazināšanai;

A.7. Rāznas nacionālā parka administrācija veic optimālu parka teritorijas kontroli un izpēti;

TERITORIJAS BIOLOĢISKO UN AINAVISKO VĒRTĪBU SAGLABĀŠANA UN PALIELINĀŠANA

B.1. Bioloģiski vērtīgas meža platības ir atstātas dabiskai attīstībai;

B.2. Purvu biotopi dabiski attīstās, to hidroloģiskais režīms ir optimāls;

B.3. Mežos ar piemērotiem apstākļiem ir sekmēta platlapju mežu veidošanās;

- B.4. Mežaudzēs uz saposmota reljefa Latgales augstienes centrālajā daļā netiek veiktas kailcirtes;
- B.5. Atklātas zālāju platības tiek uzturētas ar ilgtspējīgas lauksaimnieciskās darbības palīdzību;
- B.6. Tiek uzturētas un aizsargātas sarkanvēdera ugunskrupja *Bombina bombina* reintrodukcijas vietas;
- B.7. Sosnovska latvāņa *Heracleum sosnowskyi* izplatība ir ierobežota, zināmās sugas audzes ir iznīcinātas;
- B.8. Rāznas nacionālā parka teritorijai ir izstrādātas rekomendācijas ainavu atjaunošanai un uzturēšanai;
- B.9. Dabas pieminekļi tiek saglabāti un apsaimniekoti, tiek turpināta citu esošo un potenciālo dabas pieminekļu apzināšana un izpēte;
- B.10. Ir veikta Maltas upes augšteces izpēte, izstrādātas rekomendācijas tās saglabāšanai un apsaimniekošanai;
- B.11. Nacionālā parka teritorijā ir paraugsaimniecības, kur var iepazīties ar ilgtspējīgām saimniekošanas metodēm;
- B.12. Erozijas ietekmētas teritorijas Rāznas piekrastē ir apzinātas, to stāvoklis ir fiksēts un tiek veikts monitorings;
- B.13. Īpaši aizsargājamo sugu atradņu vietās un īpaši aizsargājamo biotopu platībās ir izveidoti mikroliegumi;
- B.14. Ūdenstecēs, kas savieno ezerus, ir nodrošināta dabiska ūdens plūsma;
- B.15. Jūraskraukļu koloniju vietās ir nodrošināti regulāri traucējumi.

AKADĒMISKIE UN LIETIŠKIE PĒTĪJUMI

- I.1. Tiek atbalstīti un veikti pētījumi par retu un īpaši aizsargājamo augu un dzīvnieku populāciju stāvokli;
- I.2. Notiek pētījumi Rāznas ezerā niedru pļaušanas vietās ar mērķi noskaidrot pļaušanas ietekmi uz ezera trofisko stāvokli, kā arī ietekmi uz ligzdojošo lielo dumpju populāciju;

ATPŪTAS UN IZZIŅAS INFRASTRUKTŪRAS LABIEKĀRTOŠANA

- T.1. Ir uzcelta un iekārtota Rāznas nacionālā parka administrācijas un informācijas centra ēka Tilišos;
- T.2. Ir veikta dabas taku maršrutu izstrāde un ierīkošana dabā, veikta esošo dabas taku rekonstruēšana, kur tas ir nepieciešams;
- T.3. Teritorijā ir ierīkoti jauni un labiekārtoti esošie autotransporta stāvlaukumi;
- T.4. Nacionālā parka teritorijā ir ierīkoti un turpmāk tiek uzturēti skatu torņi;
- T.5. Parka teritorijā ir labiekārtotas esošās un ierīkotas jaunas peldvietas;
- T.6. Teritorijā tiek uzturēta esošā atpūtas un izziņas infrastruktūra;
- T.7. Rāznas nacionālajam parkam ir izstrādāts un tiek ieviests ilgtspējīga tūrisma attīstības plāns;

T.8. Rāznas nacionālā parka ezeros ir ierīkota un tiek uzturēta ūdens tūrisma infrastruktūra;

T.9. Rāznas nacionālajā parkā ir nodrošināta iespēja nodarboties ar putnu vērošanu;

T.10. Nacionālajā parkā notiek zirgu un pajūgu izjādes, ir ierīkoti *draivinga* laukumi;

T.11. Parka teritorijā ir rekonstruēta esošā slēpošanas trase Ezernieku pagastā;

T.12. Rāznas nacionālajā parkā pie tūrisma objektiem ir nodrošināta atkritumu savākšana;

T.13. Nacionālā parka teritorijā ir rekonstruēti ceļu posmi teritorijas dabas vērtību aizsardzībai, apskates nodrošināšanai un rekreācijai;

T.14. Parka teritorijā ir ierīkoti treileru laukumi;

T.15. Parka teritorijā ir ierīkots Vecticībnieku muzejs;

SABIEDRĪBAS IZGLĪTOŠANA UN INFORMĀCIJAS PIEEJAMĪBA

S.1. Rāznas nacionālā parka dabas aizsardzības plāns ir viegli pieejams jebkuram interesentam;

S.2. Sabiedrībai ir pieejama plaša un vispusīga informācija par dabas vērtībām Rāznas nacionālā parka teritorijā, iespējām šeit atpūsties un izglītoties;

S.3. Nacionālā parka zemes īpašniekiem ir izplatīta un pieejama informācija par teritorijā sastopamajām sikspārņu sugām un darbībām, kas palīdz saglabāt to daudzveidību;

S.4. Nacionālajā parkā ir apmācīti gidi, kas var pavadīt ekskursantu grupas;

S.5. Nacionālajā parkā notiek regulāri vides izglītības pasākumi;

PASĀKUMU VEIKŠANAS EFEKTIVITĀTES MONITORINGS

M.1. Ir izstrādāts un tiek veikts pasākumu efektivitātes novērtēšanas monitorings.

III 2. Apsaimniekošanas pasākumi

Apsaimniekošanas pasākumi plānoti laika periodam no 2009. līdz 2019. gadam, bet pasākumi pēc 2019. gada nezaudē aktualitāti, tie ir jāpārskata un jāprecizē, vadoties no veiktā monitoringa rezultātiem, teritorijas apsaimniekošanas pieredzes, nākotnes plāniem un aktuāliem zinātniskajiem pētījumiem. Pasākumi ir sakārtoti sešās tematiskās grupās atbilstoši īstermiņa mērķiem, kuru sasniegšanai tie paredzēti.

Aiz katra pasākuma ir norādīta tā veikšanas prioritāte. Pasākumi, kas identificēti kā:

I – ir prioritāri, to veikšanai aktīvi jāpiesaista līdzekļi;

II – pasākums vajadzīgs un vēlams;

III – pasākums ieteicams, ja ir pieejami finansu resursi un potenciālais izpildītājs.

III 2.1. tabulā (XX.– XX. Lpp.) apkopoti visi ieteiktie apsaimniekošanas pasākumi (pasākuma pamatojums atrodams dabas aizsardzības plāna aprakstošajā un novērtējuma daļā – I un II nodaļā), novērtēta pasākuma veikšanas steidzamība jeb prioritāte un vēlamais izpildes termiņš, kā arī orientējoši nepieciešamie resursi un pasākuma potenciālais finansētājs²².

Pasākuma potenciālais izpildītājs var būt konkrētās kadastra vienības īpašnieks vai pārvaldītājs, nacionālā parka administrācija vai nolīgts izpildītājs. Atkarībā no apstākļiem potenciālais izpildītājs var mainīties vai izpildītāji var būt vairāki.

Apsaimniekošanas pasākumu kopsavilkuma tabulā norādīti arī pasākumu izpildes indikatori, lai novērtētu pasākumu efektivitāti un nepieciešamības gadījumā ieviestu korekcijas to veikšanā.

Apsaimniekošanas pasākumu veikšanas vietas un infrastruktūras ierīkošanas un uzturēšanas vietas parādītas 4.1. un 4.2. pielikumu kartēs.

---

²² minēts pasākuma iespējamais finansētājs, jo izpildītāji var būt atkarīgi no konkursa rezultātiem un dotajā brīdī vairumā gadījumu nav identificējami

Apsaimniekošanas pasākumu kopsavilkums

Nr. p.k.	Pasākuma nosaukums	Prioritāte un izpildes termiņš	Iespējamais finansētājs	Iespējamais izpildītājs	Iespējamās izmaksas	Izpildes indikatori	Pielikuma Nr. Metode
A	ADMINISTRATĪVO UN ORGANIZATORISKO MĒRĶU REALIZĀCIJAI PAREDZĒTIE PASĀKUMI						
A.1.1.	Precizēt RNP robežu ar mēroga 1 : 10 000 precizitāti atbilstoši jaunākajiem kartogrāfiskajiem datiem	I, 2009.-2010.	RNP administrācijas budžeta vai projekta līdzekļi	Dabas aizsardzības pārvalde	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	RNP robeža ir precizēta	-- Kamerāls darbs
A.2.1.	Uzturēt esošās nacionālā parka robežzīmes un uzstādīt jaunas vietās, kur tas var būt nepieciešams nākotnē	I, visā plāna darbības laikā (2009.–2019.)	RNP administrācija no budžeta līdzekļiem	RNP administrācija sadarbībā ar pašvaldībām	1 robežstabs ar zīmi LVL 10-15	Nacionālā parka robežas dabā ir skaidri iezīmētas; robežzīmes visu laiku tiek uzturētas	4.2. piel. Kontrole, uzstādīšana, remonts
A.3.1.	Iestrādāt pašvaldību teritorijas plānojumos DA plānā un IAIN noteiktos ierobežojumus	I, trīs gadu laikā pēc DA plāna un IAIN grozījumu apstiprināšanas	Pašvaldības, iniciē un kontrolē RNPA	Pašvaldības	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Pašvaldību teritorijas plānojumos ir integrētas prasības, kas izriet no DA plāna un IAIN	-- Kamerāls darbs
A.4.1.	Izstrādāt aktuālus meža apsaimniekošanas plānus privātajām meža teritorijām un RNP administrācijas pārraudzībā esošajām valsts meža zemēm	II, četru gadu laikā pēc plāna apstiprināšanas	Meža īpašnieks vai tiesiskais valdītājs, iniciē RNPA	Licencēts taksators; RNP valsts mežiem – arī meža biotopu eksperts	Vidēji LVL 9 – 11/ha atkarībā no meža platības	Visiem privātajiem mežiem un RNP administrācijas pārraudzītajiem valsts mežiem ir aktuāli apsaimniekošanas plāni	-- Taksatoru, meža biotopu ekspertu darbs

A.5.1.	Izstrādāt nacionālā parka zemnieku saimniecībām un to grupām agrovides plānus	II, četru gadu laikā pēc plāna apstiprināšanas	Zemes īpašnieks vai tiesiskais valdītājs, iniciē RNPA	Reģionālo lauku konsultāciju biroju speciālisti vai citi eksperti	LVL 700 – 900 uz vienu 20 – 30 ha lielu saimniecību	Visām lielākajām zemnieku saimniecībām ir izstrādāti agrovides plāni	-- Eksperta darbs
A.6.1.	Izstrādāt Rāznas ezera un tā sateces baseina ūdens kvalitātes kontroles plānu un uz tā rezultātiem balstītu rīcības programmu ezera eutrofikācijas samazināšanai	II, 2009. – 2011.	RNPA sadarbībā ar ezera apsaimniekotāju, LVAF projekts	RNP administrācija sadarbībā ar ezera apsaimniekotāju	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Ir izstrādāts kvalitātes kontroles plāns un mehānismi Rāznas ezera eutrofikācijas samazināšanai	-- Datu apkopošana, eksperta darbs
A.7.1.	Palielināt Rāznas nacionālā parka kontroles intensitāti un kvalitāti	I, 2009., 2010.g.	LR Vides ministrija, RNPA	LR Vides ministrija	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	RNP administrācijas cilvēkresursu kapacitāte ir optimizēta, teritorijas kontroles kvalitāte ir optimāla	-- Administratīvs darbs
A.8.1.	Nodrošinātas iespējas īpašniekiem saņemt kompensācijas par aprobežojumiem RNP	I, sākot ar 2009.	LR Vides ministrija, Zemkopības ministrija, sadarbībā ar īpašniekiem RNPA kā pasākuma koordinētāju	LR Vides ministrija un Zemkopības ministrija	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Zemes īpašniekiem ir nodrošinātas iespējas saņemt kompensācijas par dabas aizsardzības prasībām saistītiem aprobežojumiem	-- Administratīvs darbs
B	TERITORIJAS BIOĻĢISKO UN AINAVISKO VĒRTĪBU SAGLABĀŠANAI UN PALIELINĀŠANAI PAREDZĒTIE PASĀKUMI						
B.1.1.	Nodrošināt neiejaukšanos mežu dabisko procesu norisē	I, 2009. un turpmāk visu laiku	Papildus finansējums nav nepieciešams	Meža īpašnieki,	Tiešo izmaksu nav, var būt	Mežos nenotiek mežsaimnieciskā darbība	4.1. piel. Kontrole

	553 ha platībā			tiesiskie valdītāji	neiegūtā peļņa		
B.2.1.	Nodrošināt neiejaukšanos purvu dabisko procesu norisē vismaz 210 ha platībā	I, 2009. un turpmāk visu laiku	Papildus finansējums nav nepieciešams	Purvu īpašnieki, tiesiskie valdītāji	Tiešo izmaksu nav	Purvos nenotiek saimnieciskā darbība	4.1. piel. Kontrole
B.3.1.	Mežos, kur ir piemēroti apstākļi, veikt kopšanu ar mērķi sekmēt platlapju mežu veidošanos (553 ha)	I, 2009.–2019.	RNP administrācija, privātie meža īpašnieki	RNP administrācija rīko izsoli vai iepirkumu procedūru; meža īpašnieks vai tā nolīgts izpildītājs	LVL 90–120/ha; daļu izdevumu sedz koksnes realizācija	Veiktas kopšanas cirtes, atstājot platlapju paaugu	-- Kopšanas cirtes, kontrole
B.4.1.	Nodrošināt kailcirtes aizliegumu mežaudzēs uz saposmota reljefa Latgales augstienes centrālajā daļā (12445 ha)	I, 2009.–2019.	Meža īpašnieks vai tiesiskais valdītājs	Meža īpašnieks vai tiesiskais valdītājs	Tiešo izmaksu nav, var būt potenciālie zaudējumi, bet var pretendēt uz kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem	Mežaudzēs netiek veiktas kailcirtes	-- Kontrole
B.5.1.	Uzturēt atklātus zālājus 1785 ha kopplatībā	I, 2009.–2019.	Zemes īpašnieks vai tiesiskais valdītājs	Zemes īpašnieks vai tā nolīgts izpildītājs	LVL 50–100/ha, daļu vai visus izdevumus sedz atbalsta maksājumi	Uzturēti atklāti zālāju biotopi	4.1. piel. Pļaušana, ganīšana

B.6.1.	Izveidot mikroliegumus sarkanvēdera ugunskrupja reintrodukcijas vietās	I, laika posms 2009.–2010.	RNP administrācija	RNP administrācija sadarbībā ar nozaru ekspertu	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Izveidoti mikroliegumi sarkanvēdera ugunskrupja reintrodukcijas vietās	4.1. piel. Nozares eksperta darbs
B.6.2.	Turpināt sarkanvēdera krupja reintrodukciju un uzturēt tam nepieciešamās dzīvotnes	I, 2009.-2014. un turpmāk	Daugavpils Universitātes un Latgales zooloģiskā dārza ekspertiem, saskaņojot ar RNPA	Daugavpils Universitātes un Latgales Zooloģiskā dārza eksperti	DU budžets, Latgales ZOO budžets; konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu,	Turpināta sarkanvēdera ugunskrupja reintrodukcija, kā arī uzturēti sugai nepieciešamie biotopi	- Nozares ekspertu darbs, biotehniski pasākumi
B.7.1.	Veikt zināmo Sosnovska latvāņa audžu ierobežošanu un iznīcināšanu	I, 2009.–2019.	Zemes īpašnieki, pašvaldības	Zemes īpašnieks vai tā nolīgts izpildītājs	LVL 30 – 80/ha ja izmanto mehānizētu pļaušanu	Zināmās Sosnovska latvāņa audzes ir iznīcinātas	4.1. piel. Pļaušana, sakņu izrakšana, noganīšana u.c.
B.7.2.	Veikt turpmākus Sosnovska latvāņa izplatības pētījumus	II, 2009.–2019.	RNP administrācija sadarbībā ar pašvaldību/-ām un zemes īpašniekiem	RNP vides inspektori, pieaicināti speciālisti	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Nacionālā parka teritorijā ir apzinātas visas Sosnovska latvāņa audzes, sugas izplatīšanās ir ierobežota	-- Apekošana
B.8.1.	Izstrādāt rekomendācijas ainavu uzturēšanai un atjaunošanai RNP teritorijā	II, 2009.–2019.	RNP administrācijas un LVAF projekta līdzekļi	Nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Izstrādātas rekomendācijas ainavu uzturēšanai un atjaunošanai, kas tiek realizētas parka teritorijā	-- Intelektuāls darbs, nozaru eksperti
B.8.2.	Ainaviski nozīmīgu	II, 2009.–2019.	RNP	Nolīgts	Konkrētas	Veikti ainavu kopšanas	

	teritoriju un objektu uzturēšana, kopšana un atjaunošana		administrācijas, LVAF projekta līdzekļi, ceļu uzturēšanas izmaksas vai zemes īpašnieks	izpildītājs vai zemes īpašnieks	izmaksas šobrīd nav nosakāmas	pasākumi – skatu atsegšana, teritorijas uzkopšana u.c.	Ciršana, kontrole, nozaru speciālisti
B.9.1.	Uzturēt un apsaimniekot dižkokus RNP teritorijā	II, 2009.–2019.	Zemes īpašnieks vai tiesiskais valdītājs	Zemes īpašnieks vai tiesiskais valdītājs	Krūmu apļaušana ap dižkokiem LVL 80–100/ha, citas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Zināmie (31) dižkoki un zināmie bioloģiski vecie (6) koki parka teritorijā tiek uzturēti, to apkārtnē ir sakopta	4.1. piel. Ciršana, kontrole, nozaru speciālisti
B.9.2.	Turpināt dižkoku u.c. dabas pieminekļu apzināšanu RNP teritorijā	II, 2009.–2019.	RNP administrācija	RNP vides inspektori ikdienas pienākumu ietvaros	Ja veic RNP vides inspektori, nav tiešo izdevumu, iespējams pieteikt projektu	Ir savākta un apkopota informācija par RNP teritorijā esošajiem un potenciālajiem dižkokiem, kā arī citiem dabas pieminekļiem – alejām un ģeoloģiskajiem objektiem; izveidota un regulāri papildināta dižkoku datu bāze;	-- Apsekošana
B.10.1.	Balstoties uz veikto Maltas upes izpēti, izstrādāt rekomendācijas tās augšteces gultnes attīrīšanai un apsaimniekošanai	II, 2009.–2012.	LVAF vai RNP administrācija	Nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Balstoties uz veiktās Maltas upes izpētes rezultātiem, ir izstrādāti zinātniski pamatoti ieteikumi tās augšteces gultnes attīrīšanai	-- Intelektuāls darbs, nozaru eksperti
B.10.2.	Veikt Maltas upes augšteces attīrīšanu	II, 2009. – 2019.	LVAF vai RNP administrācija	Nolīgts izpildītājs, upes	Konkrētas izmaksas	Maltas upes augštece ir attīrīta	4.1. piel.

	un apsaimniekošanu			tīrīšanai var rīkot talku	šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu		Fizisks darbs, kontrole
B.11.1.	Apzināt zemnieku saimniecības, kas nodarbojas ar ilgtspējīgu lauksaimniecību un mežsaimniecību, ierīkot meža apsaimniekošanas demonstrējumu vietas valsts mežos	II, 2009. – 2019.	Papildus finansējums nav nepieciešams; Meža apsaimniekošanas demonstrējumu vietu ierīkošana – RNP administrācija par budžeta līdzekļiem	RNP administrācija	Tiešo izmaksu nav Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Ir apzinātas zemnieku saimniecības, kuras nodarbojas ar ilgtspējīgu lauksaimniecību un/vai mežsaimniecību, iespējams tās apmeklēt un gūt pieredzi videi draudzīgā saimnieciskajā darbībā	-- Apsekošana, datu apkopošana
B.12.1.	Rāznas ezera krastu erozijas ietekmēto teritoriju apzināšana, stāvokļa fiksēšana un turpmākais monitorings	II, 2009.–2010.	RNP administrācija no budžeta un/vai projekta līdzekļiem	RNP administrācija	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Ir apzinātas erozijas ietekmētās teritorijas Rāznas ezera krastā, fiksēts to stāvoklis un tiek veikts to monitorings	Apsekošana, datu apkopošana
B.13.1.	Dibināt mikroliegumus īpaši aizsargājamo sugu atradņu vietās un īpaši aizsargājamo biotopu platībās	II, 2009.–2010.	RNP administrācija no budžeta un/vai projekta līdzekļiem	RNP administrācija sadarbībā ar nozaru ekspertiem	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Īpaši aizsargājamo sugu atradņu vietās un aizsargājamo biotopu platībās ir nodibināti mikroliegumi	-- Nozares ekspertu darbs
B.14.1.	Uzturēt dabisko ūdens plūsmu ezerus savienojošās ūdenstecēs	II, 2009.–2019.	Zemes īpašnieki sadarbībā ar RNP administrāciju, pašvaldībām, projektu līdzekļi	Zemes īpašnieki sadarbībā ar RNP administrāciju, pašvaldībām un	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Ezerus savienojošās ūdenstecēs nodrošināta netraucēta ūdens plūsma	Apsekošana, uzturēšana

				speciālistiem			
B.15.1.	Nodrošināt traucējumus jūraskraukļu kolonijās Rāznas ezerā un Ežezērā	II, 2009.–2019.	RNP administrācija, projektu līdzekļi	RNP administrācija sadarbībā ar ornitoloģijas ekspertiem	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Jūraskraukļu kolonijās nodrošināti regulāri traucējumi	TRAUCĒJUMI Troksnis, Ligzdu izjaukšana, olu vākšana, putnu šausana
I.	AKADĒMISKO UN LIETIŠĶO PĒTĪJUMU MĒRĶU REALIZĀCIJAI PAREDZĒTIE PASĀKUMI						
I.1.1.	Atbalstīt un veikt pētījumus par reto, īpaši aizsargājamo sugu populāciju dinamiku	II, 2009.–2019.	RNP administrācija, Daugavpils Universitāte u.c.	Kvalificēti eksperti, Daugavpils Universitātes studenti	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Regulāri tiek veikti pētījumi, kas aktualizē esošos datus par reto un īpaši aizsargājamo sugu stāvokli RNP teritorijā, kā arī sniedz informāciju par jaunām aizsargājamo sugu atradnēm	-- Izpēte
I.1.2.	Sausajos priežu mežos, kur aug retās kserofītiskās sugas veikt regulāras augu uzskaites un, analizējot šo sugu populāciju stāvokli, noteikt šo vietu apsaimniekošanas programmu	II, 2009.–2019.	LVAF, Daugavpils Universitāte u.c.	Kvalificēti eksperti, universitāšu studenti bakalaura un maģistra darbu ietvaros	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Kserofītisko reto sugu populāciju dinamika izpētīta, ierosināti ieteikumi šo teritoriju apsaimniekošanai	-- Izpēte, datu apkopošana, ekspertu rekomendācijas
I.2.1.	Veikt pētījumus Rāznas ezerā niedru pļaušanas vietās, lai noskaidrotu pļaušanas ietekmi uz ezera trofisko stāvokli un ietekmi uz lielo	II, 2009.–2019.	RNP administrācija u.c.	Kvalificēti eksperti, izmanto arī LVGMA prioritāro zivju ūdeņu monitoringa	LVGMA veic monitoringu Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, var pieteikt projektu	Regulāri veikti pētījumi, kas ļauj spriest par niedru pļaušanas ietekmi uz ezera trofisko stāvokli un ligzdojošo lielo dumpju populāciju	-- Izpēte, datu apkopošana, ekspertu rekomendācijas

	dumpju populāciju			ietvaros gūtos datus			
T.	ATPŪTAS UN IZZIŅAS INFRASTRUKTŪRAS LABIEKĀRTOŠANAS PASĀKUMI						
T.1.1.	Uzcelt un iekārtot RNPA un informācijas centra ēku Tilišos	I, 2009.–2012.	ERAF līdzekļi, Vides ministrija	Izpildītāji tiek noteikti cenu aptaujā vai atklātā konkursā	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas, aptuveni LVL 1,6 – 1,7 mlj	Uzcelta, iekārtota un funkcionējoša administrācijas un informācijas centra ēka	4.2. piel. Būvniecība
T.2.1.	Ierīkot Grumušku pilskalna un Karaļu (Plaučiņa) ezera dabas taku	II, 2009.–2014.	RNPA budžeta, LVAF vai ERAF līdzekļi	Plānošanu veic RNPA, taku labiekārtošanas darbus – nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Ierīkota dabas taka	4.2. piel. Plānošana, būvniecība
T.2.2.	Izstrādāt un realizēt projektu Lūznavas un Žogotu muižas parku sakopšanai un uzturēšanai, ierīkot tajos izziņas takas	II, 2009.–2014.	RNPA budžeta, LVAF vai ERAF līdzekļi, pašvaldības budžeta līdzekļi	Plānošanu veic RNPA, taku labiekārtošanas darbus – nolīgts izpildītājs	Izpētes, plānošanas darbi LVL 5200	Lūznavas un Žogotu parku dendroflora ir izpētīta, parki ir sakopti un kalpo par tūrisma objektiem	4.2. piel. Eksperta – dendrologa darbs, sakopšana
T.2.3.	Pilnveidot atpūtas un izziņas infrastruktūru Lielajā Liepu kalnā, izveidojot dabas taku	I, 2009.–2011.	RNPA budžeta, LVAF vai ERAF līdzekļi	Plānošanu veic RNPA, taku labiekārtošanas darbus – nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Lielā Liepu kalna atpūtas un izziņas infrastruktūra ir optimizēta	4.2. piel. Būvniecība, stendu uzstādšana
T.2.4.	Pilnveidot Piloru ozolu audzes atpūtas vietas infrastruktūru	I, 2009.–2011.	RNPA budžeta, LVAF vai ERAF līdzekļi	Plānošanu veic RNPA, taku labiekārtošanas darbus – nolīgts izpildītājs	Stāvlaukuma rekonstrukcija LVL 1200, citas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Piloru ozolu audzes atpūtas un izziņas infrastruktūra ir optimizēta	4.2. piel. Būvniecība

T.2.5.	Rekonstruēt un pilnveidot Andrupenes purva taku	II, 2009.–2014.	RNPA budžeta, LVAF vai ERAF līdzekļi	Plānošanu veic RNPA, taku labiekārtošanas darbus – nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Andrupenes purva taka ir rekonstruēta un veiksmīgi funkcionē	4.2. piel. Būvniecība, remonts
T.2.6.	Rekonstruēt un pilnveidot dabas taku Mākoņkalnā	I, 2009.–2011.	RNPA budžeta, LVAF vai ERAF līdzekļi	Plānošanu veic RNPA, taku labiekārtošanas darbus – nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Mākoņkalna atpūtas un izziņas infrastruktūra ir optimizēta	4.2. piel. Būvniecība, remonts
T.2.7.	Ierīkot, labiekārtot un uzturēt laivu maršrutus pa Rāznas un Ežezera salām	III, 2009.–2014.	Sia „Eko Punkts” un citi privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji	Pasākumu veic pakalpojuma sniedzēji, infrastruktūras ierīkošanu - to nolīgti izpildītāji	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Parka apmeklētāji var iepazīt noteiktas Rāznas un Ežezera salas	4.2. piel. Būvniecība, kontrole, saskaņošana
T.2.8.	Ierīkot nūjošanas maršrutu Salājs – Asareits – Dubuleits	II, 2009.–2014.	RNPA budžeta, LVAF vai ERAF līdzekļi	Plānošanu veic RNPA, takas labiekārtošanas darbus – RNPA vai nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Ierīkots nūjošanas maršruts	4.2. piel. Maršruta marķēšana
T.2.9.	Ierīkot pārgājienu, velo un/vai automaršrutus	II, 2009.–2014.	RNPA budžeta, LVAF līdzekļi	RNPA vai nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	RNP ir ierīkoti pārgājienu, velo un/vai automaršrutus, kuri šķērso cauri ainaviski nozīmīgākās teritorijas	4.2. piel. Maršruta marķēšana
T.2.10.	Organizēt savdabīgu	II, 2009.–2014.	RNPA budžeta,	RNPA vai	Konkrētas	Ierīkoti maršruti	4.2. piel.

	akmeņu apskati dabā Juguļos un Stašuļos		LVAF vai privāto zemes īpašnieku līdzekļi	nolīgts izpildītājs	izmaksas šobrīd nav nosakāmas		
T.2.11.	Ierīkot, labiekārtot un uzturēt RNP teritorijā esošos velomaršrutus	II, 2009.–2014.	RNPA budžeta, LVAF vai ERAF līdzekļi, pašvaldību līdzekļi	RNPA vai nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Ierīkoti velomaršruti	4.2. piel. Maršrutu marķēšana
T.3.1.	Labiekārtot esošos un ierīkot jaunus autotransporta stāvlaukumus	I, 2009.–2019.	LVAF vai ERAF līdzekļi, pašvaldību un privātpersonu līdzekļi	Izpildītāji tiek noteikti cenu aptaujā vai atklātā konkursā	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Stāvlaukumi ir labiekārtoti	4.2. piel. Būvniecība, rekonstrukcija
T.4.1.	Ierīkot un turpmāk uzturēt skatu torņus un platformas	II, 2009.–2019.	ERAF līdzekļi	Izpildītāji tiek noteikti cenu aptaujā vai atklātā konkursā	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Ierīkoti un uzturēti skatu torņi un platformas	4.2. piel. Būvniecība
T.5.1.	Labiekārtot esošās un ierīkot jaunas peldvietas RNP teritorijā	II, 2009.–2019.	LVAF vai ERAF līdzekļi, pašvaldības, RNP administrācija	Izpildītāji tiek noteikti cenu aptaujā vai atklātā konkursā	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Labiekārtotas esošās un jaunas peldvietas	4.2. piel. Labiekārtošana, krastu pļaušana
T.6.1.	Uzturēt esošo atpūtas un izziņas infrastruktūru	I, 2009. – 2019.	LVAF, RNP administrācija, privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji	RNP administrācija, privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Esošā atpūtas un izziņas infrastruktūra tiek pastāvīgi uzturēta kārtībā	4.2. piel. Remonts, rekonstrukcija, atjaunošana
T.7.1.	Veikt ilgtspējīga tūrisma attīstības	I, 2009.–2019.	RNP administrācija,	RNP administrācija,	Konkrētas izmaksas šobrīd	RNP teritorijā tiek ieviestas tūrisma attīstības plāna	--

	plāna izstrādi un ieviešanu RNP teritorijā		privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji	privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji	nav nosakāmas	rekomendācijas	Administratīvs darbs
T.8.1.	Ierīkot un uzturēt laivu pietātnes (laipas) RNP lielāko ezeru krastos	II, 2009. – 2019.	LVAF, RNP administrācija, privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji	RNP administrācija, privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Laivu pietātnes (laipas) ir ierīkotas un sekmīgi funkcionē	4.2. piel. Būvniecība, kontrole
T.9.1.	Ierīkot un uzturēt putnu vērošanas torņus Rāznas un Bižas (Andrupenes pagasts) ezeru krastos	II, 2009. – 2019.	RNPA, privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji, LVAF un ERAF līdzekļi	RNP administrācija, privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Rāznas un Bižas (Andrupenes pagasts) ezeru krastos ir ierīkoti putnu novērošanas torņi	4.2. piel. Būvniecība, kontrole
T.10.1.	Ierīkot zirgu un pajūgu izjādes un draivīga laukumus Stašuļos, Akminišos, Veczosnā un Malukštā	II, 2009. – 2019.	Privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji	Privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji vai to nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Ir ierīkotas zirgu, pajūgu izjādes un draivīga laukumi Stašuļos, Akminišos, Veczosnā un Malukštā	4.2. piel. Būvniecība, kontrole
T.11.1.	Ierīkot slēpošanas trasi Ezernieku pagastā	II, 2009. – 2019.	Privāts tūrisma pakalpojumu sniedzējs	Nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas plānā nav aktuālas	Ezernieku pagastā ir ierīkota slēpošanas trase	4.2. piel. Rekonstrukcija
T.12.1.	Uzstādīt atkritumu konteinerus populārākajos tūrisma objektos	I, 2009.–2019.	RNPA, privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji, LVAF un ERAF līdzekļi	RNPA, privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji	Konkrētas izmaksas šobrīd nav nosakāmas	Nacionālajā parkā pie tūrisma objektiem ir nodrošināta atkritumu savākšana	4.2. piel. Ierīkošana, atkritumu izvešana
T.13.1.	Rekonstruēt divus ceļa posmus, tajā skaitā teritorijas dabas	I, 2009.-2010.	Pašvaldības, ERAF, ESF u.c. fondi reģiona	Nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas patreiz nav nosakāmas	Rāznas ezeram ir iespējams apbraukt apkārt, būtiski negatīvi neietekmējot	4.2. piel. Rekonstrukcija

	vērtību aizsardzībai un apskates nodrošināšanai		attīstībai			Rāznas ezera krastu.	
T.14.1.	Ierīkot treileru laukumus RNP teritorijā	II, 2009. – 2019.	Privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji, projektu līdzekļi	Privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji vai to nolīgts izpildītājs	Konkrētas izmaksas patreiz nav nosakāmas	Autotūristiem ir nodrošināti treileru laukumi	4.2. piel. Būvniecība, kontrole
T.15.	Parka teritorijā ir ierīkots Vecticībnieku muzejs	II, no 2009.	Privāta iniciatīva, saskaņojot ar RNPA	Privāta iniciatīva	Konkrētas izmaksas patreiz nav nosakāmas, projektu un fondu finansējums	Interesenti RNP teritorijā var iepazīties ar Vecticībnieku reliģiju, tradīcijām un dzīvesveidu.	4.2. piel. Būvniecība, ekspozīciju ierīkošana un uzturēšana u.c.
S.	SABIEDRĪBAS IZGLĪTOŠANA UN INFORMĀCIJAS PIEEJAMĪBA						
S.1.1.	Nodrošināt plašu pieejamību RNP dabas aizsardzības plānam	I, 2009. un turpmāk visu laiku	Dabas aizsardzības pārvalde, RNP administrācija, pašvaldības	RNP administrācija, Dabas aizsardzības pārvalde, pašvaldības	Tiešo izmaksu nav, ja izmanto esošās <i>Internet</i> mājas lapas	RNP dabas aizsardzības plāns ir brīvi pieejams visiem interesentiem	-- Administratīvs darbs
S.1.2.	Sagatavot un izdot dabas aizsardzības plāna populārzinātnisko kopsavilkumu	I, 2009.–2010.	LVAF, RNP administrācija	RNP administrācija, pieaicināti speciālisti	Aptuveni LVL 1500 par 300 eks.	Zemes īpašniekiem un izmantotājiem ir pieejams dabas aizsardzības plāna kopsavilkums	-- Sagatavošana, izdošana
S.2.1.	Nodrošināt sabiedrībai plaši pieejamu un vispusīgu informāciju par RNP	I, 2009. un turpmāk visu laiku	LVAF, RNP administrācija	RNP administrācija, pieaicināti speciālisti	Tiešo izmaksu nav, ja izmanto esošās <i>Internet</i> mājas lapas	Sabiedrība nodrošināta vispusīga informācija par nacionālo parku	-- Informācijas sagatavošana, publicēšana
S.3.1.	Izdot bukletu par sikspārņiem nacionālā	II, 2008.–2010.	LVAF, RNP administrācija	Iepirkuma procedūras	Aptuveni LVL 1200 par	Izdots un izplatīts buklets par RNP sikspārņu sugām	–

	parka teritorijā un tiem draudzīgām saimniekošanas metodēm			uzvarētājs	3000 eks.		Sagatavošana, izdošana
S.4.1.	Apmācīt vides gidus	I, 2009. – 2010.	LVAF, RNP administrācija	RNP administrācija, pieaicināti speciālisti	Līdz LVL 2000	RNP ir vietējie gidi, kas var pavadīt ekskursantu grupas	-- Apmācības organizēšana
S.5.1.	Organizēt vides izglītības pasākumus plašam interesentu lokam	I, 2009. – 2010.	LVAF, RNP administrācija	RNP administrācija, pieaicināti speciālisti	Līdz LVL 5000	Plašam interesentu lokam ir nodrošināta iespēja regulāri piedalīties dažādos vides izglītības pasākumos	-- Pasākumu organizēšana
M.	PASĀKUMU VEIKŠANAS EFEKTIVITĀTES MONITORINGS						
M.1.1.	Izstrādāt un pielietot monitoringa sistēmu apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes un teritorijas attīstības dinamikas novērtēšanai	I, 2009. – sāk pielietot vienlaikus ar apsaimniekošanas pasākumu uzsākšanu	LVĢMA (<i>NATURA 2000</i> vietas monitorings), RNP administrācija (apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings)	LVĢMA (<i>NATURA 2000</i> vietas monitorings), RNP administrācija (apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings)	LVĢMA sava budžeta ietvaros; pasākumu efektivitātes monitoringa izmaksas vēl nav nosakāmas	Ir izstrādāta un tiek realizēta monitoringa programma, kas sniedz vispusīgu informāciju par teritorijas dabas vērtību stāvokli	-- Metodes izstrāde un ieviešana
M.2.1.	Medijamo dzīvnieku populāciju novērtēšana	I, sākot ar 2009.	RNPA sadarbībā ar VMD un mednieku formējumiem	RNPA sadarbībā ar VMD un mednieku formējumiem	RNPA budžets, nepieciešamie papildus pētījumi – atsevišķi projekti ar dažādiem finansējuma avotiem	RNP teritorijā regulāri tiek novērtētas medijamo dzīvnieku populācijas, un, saskaņā ar to rezultātiem, plānota medību intensitāte	Apsekošana, kontrole, datu apkopošana

III 2.1. Apsaimniekošanas pasākumu apraksts

ADMINISTRATĪVO UN ORGANIZATORISKO MĒRĶU REALIZĀCIJAI PAREDZĒTIE PASĀKUMI

A.1.1. Precizēt RNP robežu ar mēroga 1:10 000 precizitāti atbilstoši jaunākajiem kartogrāfiskajiem datiem, I;

RNP robeža noteikta pārsvarā pa teritorijas autoceļiem un kadastru robežām, izmantojot 2006. gadā pieejamās kartogrāfiskās pamatnes, bet teritorijas robežpunktu koordinātas noteiktas, izmantojot ĢIS programmatūru, tāpēc to precizitāte atbilst izmantoto kartogrāfisko pamatņu situācijas elementu precizitātei.

Nacionālā parka robeža ir jāprecizē, izmantojot jaunākās kartogrāfiskās pamatnes, jāprecizē tās robežpunktu koordinātas, lai novērstu atsevišķas juridiskas nekosekvences un situāciju, kad, mainoties ceļu tīklam, īpašumu kadastru robežām vai citiem situācijas elementiem, nacionālā parka robežas noteikšana dabā kļūst apgrūtināta.

A.2.1. Uzturēt esošās nacionālā parka robežzīmes un uzstādīt jaunas vietās, kur tas var būt nepieciešams nākotnē, I;

Esošo robežzīmju izvietošanas vietas ir parādītas 4.2. pielikuma kartē. Tās ir vietas, kur šobrīd ir uzstādītas ĪADT robežu iezīmēšanai dabā izmantotās zīmes „ozollapas” (III 2.1.1. attēls), kas gan teritorijas iedzīvotājiem, gan apmeklētājiem sniedz informāciju par nacionālā parka robežu atrašanās vietu. Tomēr, ja plāna darbības periodā ir pieejami finansu līdzekļi, robežzīmes var ierīkot arī citās vietās uz RNP robežas, kur to uzstādīšana būtu uzskatāma par lietderīgu vai kur to uzstādīšana var būt nākotnē nepieciešama. Uzstādītās robežzīmes, ja tās tiek bojātas, pēc nepieciešamības ir atjaunojamas – to veic RNP administrācija.

III 2.1.1. attēls. ĪADT robežas iezīmēšanai dabā izmantotā zīme ”ozollapa”.

A.3.1. Iestrādāt pašvaldību teritorijas plāņos dabas aizsardzības plānā un individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos noteiktos ierobežojumus, I;

Likuma „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” (02.03.1993.) 18. pantā par dabas aizsardzības plānu ir pateikts, ka „...valsts un reģionālās attīstības plānošanas dokumentus izstrādā un aizsargājamo teritoriju apsaimnieko, ievērojot plānu. Plānam ir ieteikuma raksturs.” Savukārt individuālos aizsardzības un izmantošanas noteikumus apstiprina LR Ministru kabinets un tie ir saistoši visiem plānošanas dokumentiem un teritorijas apsaimniekotājiem, neatkarīgi no tā, vai šo noteikumu prasības ir iestrādātas plānošanas dokumentos. Tomēr, ņemot vērā, ka pašvaldības teritorijas plānojums ir galvenais

plānošanas dokuments, balstoties uz kuru tiek veikta pašvaldības teritorijas apsaimniekošana, ir nepieciešams, lai tajā būtu ietverta arī visa aktuālā informācija par nacionālā parka zonējumu un atļautajām un aizliegtajām darbībām RNP teritorijā.

A.4.1. Izstrādāt aktuālus meža apsaimniekošanas plānus privātajām meža teritorijām un RNP administrācijas pārraudzībā esošajām valsts meža zemēm, II;

Meža likuma (24.02.2000.) 29. pantā ir noteikts, ka „meža īpašnieka vai tiesiskā valdītāja pienākums ir savā īpašumā vai tiesiskajā valdījumā esošajos mežos vismaz reizi 10 gados veikt meža inventarizāciju un tās materiālus iesniegt Valsts meža dienestam”.

Meža apsaimniekošanas plāns ir dokumentu kopa, ko izstrādā, balstoties uz meža inventarizācijas materiāliem un kas ietver saimniecisko meža sadalījumu zemju kategorijās, iedalījumu pēc apsaimniekošanas kritērijiem, meža fondu raksturojošās tabulas (sadalījums pa valdošajām koku sugām, bonitātēm, vecumklasēm, augšanas apstākļu tipiem), meža zemju kadastralās un mežaudžu vērtības, nogabalu aprakstošos rādītājus un ieteikumus mežsaimnieciskās darbības veikšanai. Meža apsaimniekošanas plānošanas laikā paredzēto darbību veikšana nodrošina racionālu meža apsaimniekošanu, vides aizsardzību, kā arī nepārtrauktu un nenoplicinošu meža izmantošanu.

Sekmīgi izstrādāts meža apsaimniekošanas plāns saskaņā ar Meža likuma 32. pantu ir pamats, lai meža īpašnieki varētu pieteikties gan Latvijas valsts, gan ES atbalsta maksājumu saņemšanai Lauku atbalsta dienestā.

A.5.1. Izstrādāt nacionālā parka zemnieku saimniecībām agrovides plānus, II;

Agrovides plānus zemnieku saimniecībām sadarbībā ar zemes īpašniekiem izstrādā reģionālo lauku konsultāciju biroju speciālisti vai citi speciālisti, kas pārzina lauksaimnieciskās darbības īpatnības un dabas vērtības, kas saistītas ar šīm teritorijām. Dokumentā visa lauksaimniecības zeme tiek kartēta, norādot katrai zemes platībai piemērotāko apsaimniekošanas veidu. Īpaša vērtība tiek veltīta informācijai par attiecīgajos zemes īpašumos sastopamajām dabas vērtībām un tām nepieciešamo apsaimniekošanu, iespējām veikt bioloģisko lauksaimniecību.

Katrā plānā būtu jāietver sekojoša informācija:

- zemes platību sadalījums pēc apsaimniekošanas veida;
- saimniecības dabas vērtības;
- apsaimniekošanas ieteikumus reto biotopu un sugu saglabāšanai;
- informāciju par finansējumu, kas pieejams dabu saudzējošai apsaimniekošanai Latvijas Lauku attīstības plānā 2007. – 2013. gadam un dabas aizsardzības likumdošanu, kas ir saistoša saimniecībai.

A.6.1. Izstrādāt Rāznas ezera un tā sateces baseina ūdens kvalitātes kontroles plānu un uz tā rezultātiem balstītu rīcības programmu ezera eitrofikācijas samazināšanai, II;

Rāznas ezers, saskaņā ar 12.03.2002. MK noteikumiem Nr. 118 „Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti”, ir noteikts kā prioritārie zivju ūdeņi. Noteikumu 8. punkts nosaka, ka prioritārie zivju ūdeņi ir saldūdeņi, kuros nepieciešams veikt ūdens aizsardzības vai ūdens kvalitātes uzlabošanas pasākumus, lai nodrošinātu zivju populācijai labvēlīgus dzīves apstākļus. Tomēr, kā liecina atsevišķi līdz 2008. gada beigām veiktie

novērojumi Rāznas ezerā, tajā notiek krastu aizaugšana ar niedrēm un dūņu uzkrāšanās, kas norāda uz pastiprinātu biogēnu ieplūdi ezerā. Lai saglabātu ezera ūdens augsto kvalitāti, ir nepieciešams izstrādāt visaptverošu ūdens kvalitātes kontroles plānu, kura uzdevums būtu noskaidrot, vai ezerā neieplūst neattīrīti vai daļēji attīrīti notekūdeņi, kā arī izstrādāt rīcības programmu šāda piesārņojuma novēršanai.

Pasākuma realizēšanai nepieciešams, piesaistot attiecīgu nozares speciālistu, veikt esošo ezera monitoringa un dažādu izpētes darbu datu apkopošanu un analīzi ar mērķi sagatavot pamatojumu projekta pieteikumam turpmākas padziļinātas izpētes veikšanai gan Rāznas ezerā, gan tā sateces baseina ūdenstecēs, kuras ieplūst ezerā. Nepieciešams veikt arī ezera krastu detaļu apsekošanu, lai konstatētu iespējamus piesārņojuma avotus. Balstoties uz izpētē iegūtajiem datiem, jāizstrādā rīcības programma ezera eutrofikācijas procesu samazināšanai.

Paralēli turpmākajai teritorijas izpētei jāveic pasākumi esošās ezera situācijas uzlabošanai:

1. veikt zinātniski eksperimentālu pasākumu - dūņas veidojošo aļģu smelšana no ezera, ar mērķi samazināt to biomasu un uzkrātos biogēnu resursus. Pasākumu sāk veikt kopā ar monitoringu; balstoties uz tā rezultātiem, novērtē pasākuma turpmākās veikšanas lietderību;
2. ezerā ieplūstošo notekūdeņu kvalitātes uzlabošana. To panāk, paredzot fosfora reducēšanas iekārtu uzstādīšanu, veicot esošo notekūdeņu attīrīšanas iekārtu ar jaudu no 20 m³/dnn rekonstrukciju (piemēram, Mākoņkalna pagastā).
3. pastiprināta vasarnīcu, individuālo māju, viesu māju un sabiedrisko ēku kontrole ezera sateces baseinā, kontrolējot, vai ir ierīkotas atbilstošas hermētiskas kanalizācijas ūdens tvertnes vai individuālās attīrīšanas iekārtas.
4. niedru pļaušanas lietderības izvērtēšana, balstoties uz datiem par lielā dumpja izplatību Rāznas ezera piekrastes zonā. Ja tiek pieņemts lēmums veikt pļaušanu, to veic no ezera centra uz krasta pusi, neizpļaujot lielas vienlaidus platības, bet slejas.

A.7.1. Palielināt Rāznas nacionālā parka kontroles intensitāti un kvalitāti, I;

Pasākums paredz Rāznas nacionālā parka vides inspektoru u.c. speciālistu kapacitātes palielināšanu ar mērķi pastiprināti sekot līdzi visām darbībām, kas rada slodzi uz dabiskajiem biotopiem un tajos sastopamajām augu un dzīvnieku sugām.

Pasākums ietver:

1. Rāznas nacionālā parka administrācijas kapacitātes palielināšanu, palielinot cilvēkresursus – inspektoru skaitu, piesaistot biotopu ekspertu un ainavu arhitektu, kā arī optimālā gadījumā arī augu sugu, putnu sugu un bezmugurkaulnieku sugu ekspertus;
2. pastiprināta vasarnīcu rajonu un to sanitārā stāvokļa (notekūdeņu sistēmu) kontrole Rāznas ezera krastā, veicot problemātisko vietu apzināšanu un kontroli, kā arī piemērojot soda sankcijas pārkāpumu gadījumā.
3. pastiprināta zvejas un makšķerēšanas kontrole RNP ezeros.

4. RNPA, sadarbībā ar tūrisma pakalpojumu sniedzējiem, Tūrisma informācijas centriem un Tūrisma attīstības valsts aģentūru, vienoti, dabas aizsardzības prasībām atbilstoši, izstrādā un uzrauga RNP tūrisma attīstības stratēģisko koncepciju, lai dažādie tūrisma pakalpojumu sniedzēji nereklamētu dabas aizsardzības prasībām neatbilstošus pakalpojumus un/vai maršrūtus; šāda, vienota pieeja RNP teritorija apmeklēšanai ilgtermiņā būs gan dabas aizsardzības prasībām atbilstoša, gan atvieglos teritorijas pārraudzītāju un apsaimniekotāju darbu.

A.8.1. Nodrošinātas iespējas īpašniekiem saņemt kompensācijas par aprobežojumiem RNP, I

RNP aizsardzības statuss ir ne tikai iespēja ilgtermiņā dzīvot un saimniekot īpaši aizsargājamā dabas teritorijā, kur koncentrējušās dabas vērtības, bet Nacionālajā parkā un, jo īpaši – atsevišķās tā zonās, dabas aizsardzības prasību nodrošināšanai ir spēkā atsevišķi aprobežojumi saimnieciskās darbības veikšanai, kas dažādā pakāpē ierobežo zemes īpašniekus. Lai ilgtermiņa nodrošinātu dabas aizsardzības prasību ievērošanu un neradītu būtiskus ekonomiskus zaudējumus, Latvijā pakāpeniski tiek izstrādāta un ieviesta sistēma par kompensācijām, kas tiek maksātas par atsevišķiem, noteiktiem, dabas aizsardzības prasību ievērošanai noteiktiem aprobežojumiem.

RNPA speciālistiem, kā pasākuma koordinētājiem, būtu jānodrošina ar informāciju zemes īpašnieki RNP teritorijā par kompensāciju saņemšanas iespējām un kārtību. Savukārt, Vides ministrijai un Zemkopības ministrijai un to padotajām iestādēm, jānodrošina kompensāciju saņemšanai nepieciešamo dokumentu noformēšanai nepieciešamās konsultācijas, dokumentu izskatīšana, kā arī kompensāciju izmaksāšana.

Jānorāda, ka, ja zemes īpašniekiem tiks nodrošinātas reālās iespējas saņemt kompensācijas par ar dabas aizsardzības prasību ievērošanu noteiktiem aprobežojumiem, tas būtiski samazinātu atsevišķu zemes īpašnieku negatīvo attieksmi pret 2003. gadā izvietoto īpaši aizsargājamo dabas teritoriju.

TERITORIJAS BIOLOĢISKO UN AINAVISKO VĒRTĪBU SAGLABĀŠANA UN PALIELINĀŠANA

B.1.1. Nodrošināt neiejaukšanos mežu dabisko procesu norisē 553 ha platībā, I;

Pasākums attiecas uz visām mežaudzēm, kuru bioloģiskās vērtības saglabāšanai nepieciešams neiejaukšanās režīms (DMB, pDMB, kā arī īpaši aizsargājamo sugu atradnes mežos). Pasākums paredzēts, lai novērstu traucējumus šeit sastopamajām īpaši aizsargājamām sugām, it sevišķi putnu, sūnu un ķērpju sugām, kuru populāciju pastāvēšanai ir nepieciešams stabils mikroklimats un meža struktūras elementi, kas izzūd saimnieciskās darbības rezultātā.

Meža kvartāli un nogabali, kuros paredzēta neiejaukšanās, norādīti apsaimniekošanas pasākumu kartē (4.1. pielikums).

B.2.1. Nodrošināt neiejaukšanos purvu dabisko procesu norisē, vismaz 210 ha platībā, I;

Purvi ir ekosistēmas, kurās vairumā gadījumu ilgstoši eksistē bez cilvēka iejaukšanās, ja vien netiek ietekmēts to hidroloģiskais režīms. Nacionālā parka teritorijā atrodas

Harčenu purvs, Zosnas mitraine, Vigoru un Sinaižu purvs, kur nav vēlama jebkāda saimnieciskā darbība, lai saglabātu tur esošās aizsargājamo sugu atradnes un purvu biotopus. Šajās vietās ir jānodrošina neiejaukšanās režīms un nav pieļaujama hidroloģiskā režīma maiņa.

Purvu platības, kur paredzēta neiejaukšanās, norādītas apsaimniekošanas pasākumu kartē (4.1. pielikums).

B.3.1. Mežos ar piemērotiem apstākļiem veikt kopšanu ar mērķi sekmēt platlapju mežu veidošanos (553 ha), I;

Lai sekmētu platlapju mežu platību pieaugumu RNP teritorijā, nepieciešams mežaudzēs, kurās ir piemēroti augšanas apstākļi un paaugā sastopamas platlapju sugas, veikt kopšanas cirtes ar mērķi izkopt šo sugu kokus par valdaudzes galveno sastāvdaļu. Pasākums veicams RNPA pārraudzībā esošajos valsts mežos, atlasot tās mežaudzes, kur iespējama platlapju mežu attīstība. Pasākumu ieteicams veikt arī meža platībās Ezernieku pagastā un Andzeļu pagasta daļā ap ezeru un Latgales augstienes daļā. Pasākuma veikšanu nodrošina arī paredzētie grozījumi teritorijas individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos.

B.4.1. Nodrošināt kailcirtes aizliegumu mežaudzēs uz saposmota reljefa Latgales augstienes centrālajā daļā (12445 ha), I;

Latgales augstienes centrālajā (bijušā Ezernieku ainavu apvidus teritorijā) līdz Meža likuma pieņemšanai 2000. gadā bija palielināts galvenās cirtes vecums (priedei – 121 gads, eglei – 101 gads, bērzam – 81 gads). Pateicoties šim ierobežojumam bijušā ainavu apvidus teritorijā ir saglabājies nozīmīgs skaits dabisko meža biotopu (DMB) un potenciālo DMB, īpaši – nogāžu un gravu meži. Lai nodrošinātu sugu pārvietošanos starp šiem dabiskiem meža biotopiem, kas bieži ir nelieli un izklīdēti, teritorijā paredzēts kailcirtes aizliegums, kas vismaz daļēji nodrošinās sugu migrācijas iespējas, novēršot jaunu lielāku vienlaidus izcirtumu veidošanos un meža vides saglabāšanos.

B.5.1. Uzturēt atklātus bioloģiski vērtīgas pļavas 1785 ha kopplatībā, I;

Lai arī RNP teritorijā kopējā bioloģiski vērtīgo pļavu platība ir samērā neliela, tomēr šeit kopumā sastopami četri ES nozīmes īpaši aizsargājamo pļavu biotopu veidi. Pļavu biotopu uzturēšanai ir nepieciešama to pļaušana vai noganīšana. Ņemot vērā apstākļi, ka vairumā vietējo saimniecību lopu skaits ar katru gadu samazinās, ilglaicīgas apsaimniekošanas kontekstā raugoties, ir skaidrs, ka pļavu uzturēšanu varēs veikt praktiski tikai ar pļaušanas palīdzību. Pļaušanas darbi veicami pēc 15. jūlija (pēc 1. augusta, lai saņemtu Eiropas Savienības subsīdijas par bioloģiski vērtīgu zālāju uzturēšanu, saskaņā ar noteikto kārtību Latvijā), pļaušana veicama no pļavas vidus uz malām. Nopļauto materiālu vēlams savākt un izvest no teritorijas. Ideālā gadījumā pļavas ir noganāmas. Pasākuma veikšanas vietas norādītas 4.1. pielikuma apsaimniekošanas pasākumu kartē.

B.6.1. Izveidot mikroliegumus sarkanvēdera ugunskrupja reintrodukcijas vietās, I;

LIFE-Daba projekta ietvaros tika veikta sarkanvēdera ugunskrupja *Bombina bombina* reintrodukcija trīs seklās ūdenstilpēs RNP teritorijā. Mikroliegumu izveidošana ir

nepieciešama, lai pasargātu jaunus sarkanvēdera ugunskrupja mazuļus un nodrošinātu to eksistencei atbilstošus apstākļus.

Sarkanvēdera ugunskrupja reintrodukcijas vietas, kurās veidojami mikroliegumi, ir norādītas apsaimniekošanas pasākumu kartē (4.1. pielikums).

Mikroliegumu izveidošanu ierosina RNP administrācija, bet atzinumu mikroliegumu izveidošanai sniedz pieaicināts nozares eksperts – herpetologs. Perspektīvā atzinumu mikrolieguma izveidei var sniegt LIFE-Daba projekta partnera – Latgales Zoodārza – speciālisti, kas veica sugas reintrodukcijas pasākumus.

B.6.2. Turpināt sarkanvēdera ugunskrupja reintrodukciju un uzturēt tam nepieciešamās dzīvotnes, I;

Sarkanvēdera ugunskrupja mazuļu izlaišana RNP, piemērotās dzīvotnēs tiks turpināta vismaz līdz 2014. gadam vai līdz laikam, kad būs pierādīta dzīvotspējīgas sugas populāciju eksistence dabā. Pasākumu, par budžeta līdzekļiem vai projektu ietvaros, realizēs Daugavpils Universitātes un Latgales Zooloģiskā dārza speciālisti, pasākumu saskaņojot ar RNPA.

Abiniekiem ir nepieciešamas mēreni aizaugušas un seklas ūdenstilpnes: dīķi, grāvji ar lēzeni krastiem, ūdenstilpnes ar mālainu dibenu un saules apspīdētas vietas. Ugunskrupju dzīvotnes, nepieciešamības gadījumā, ir jāuztur – jāveido lēzeni krasti, jāatēno, jārok seklas lāmas u.c., ir jāveic mērķtiecīgi biotehniski pasākumi pieaicināta nozares eksperta – herpetologa vadībā.

B.7.1. Veikt zināmo Sosnovska latvāņa audžu ierobežošanu un iznīcināšanu, I;

Sosnovska latvānis *Heracleum sosnowskyi* Latvijā tika ieviests kā lopbarības kultūraugs tā lielās biomasas dēļ, ko bija paredzēts izmantot skābbarības ražošanai. No latvāņa izmantošanas lopbarībā vēlāk atteicās, kad pienam un gaļai tika konstatēta specifiska anīsa garša un smarža, bet šajā laikā augs jau bija paspējis nonākt savvaļā un savas spēcīgās konkurences spējas dēļ strauji izplatījās. Arī RNP līdz šim ir apzinātas ievērojamas šī invazīvā auga audzes. Ņemot vērā latvāņa nomācošo ietekmi uz fitocenozēm, kā arī bīstamību cilvēkiem, tā izplatību ir nepieciešams steidzamā kārtā ierobežot.

Latvāņu iznīcināšanai jāizmanto metodes, kuras ir aprakstītas Latvijas lauku konsultāciju un izglītības atbalsta centrā (LLKC) un Latvijas Lauksaimniecības universitātes kopīgi izstrādātajā grāmatā „Latvānis, tā izplatības ierobežošana”, kā arī citos šīs sugas ierobežošanas problemātikai veltītajos izdevumos, piemēram, Dānijā izdotajā brošūrā „Invazīvie latvāņi: izplatība, bioloģija un ierobežošanas pamatprincipi” (pieejama latviski).

Līdz šim apzinātās latvāņu audzes, kuras būtu jāierobežo un jāiznīcina, atzīmētas 4.1. pielikuma kartē.

B.7.2. Veikt turpmākos Sosnovska latvāņa izplatības pētījumus, II;

Ņemot vērā latvāņa plašo, disperso izplatību nacionālā parka teritorijā un šīs sugas kaitīgo ietekmi uz dabiskām fitocenozēm, kā arī potenciālo kaitīgumu cilvēkam, ir

nepieciešams ne vien ierobežot un iznīcināt esošās latvāņa audzes, ko paredz pasākums B.8.1., bet arī nodrošināt teritorijas turpmāko izpēti, lai apzinātu līdz šim nezināmas sugas izplatības vietas un tās savlaicīgi likvidētu, novēršot latvāņa tālāko izplatību. Tikpat svarīgi ir sekot līdzi, lai vietās, kur latvāņi ir iznīcināti, tie neieviestos no jauna.

B.8.1. Izstrādāt rekomendācijas ainavu aizsardzībai, uzturēšanai un atjaunošanai RNP teritorijā, II;

RNP likums nosaka, ka nacionālais parks ir izveidots, lai saglabātu ne tikai teritorijas sugu un biotopu daudzveidību, bet arī teritorijas kultūrvēsturiskās un ainaviskās vērtības. Teritorijas ainavas veidojušās cilvēka darbības un dabas procesu mijiedarbības rezultātā. Ainava tiek izmantota kā resurss lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, rekreācijā un tūrismā. Tā kā patlaban novērotās ainavu attīstības tendences daudzviet pazemina tās vizuālo vērtību, tad atsevišķās vietās būtu nepieciešams veikt apsaimniekošanas pasākumus, kuri paaugstinātu ainavas vizuālo vērtību un ekoloģisko nozīmi. Jāpiezīmē, ka gan šajā apsaimniekošanas pasākumu grupā (B), gan citās daudzi pasākumi jau patlaban ir tieši vērsti uz ainavu uzturēšanu vai atjaunošanu (piem., uzturēt atklātus zālājus, izveidot labiekārtotas atpūtas vietas, likvidēt latvāņu audzes utt.). Lai nodrošinātu ainavu aizsardzību, uzturēšanu un atjaunošanu būtu nepieciešams izstrādāt rekomendācijas, jo konkrētu rīcības soļu un pasākumu veikšanu ietekmē vairāki faktori:

- ainavas daudzfunkcionālā nozīme;
- subjektīvisms ainavu vērtējumā;
- patlaban ainavu aizsardzība nav pietiekami precīzi atrunāta Latvijas likumdošanā.

Izstrādājot šādus ieteikumus teritorijas apsaimniekotājiem (RNPA, pašvaldībām, īpašniekiem) tiks nodrošināta informācija, kuru izmantot gan lēmumu pieņemšanā, gan attīstības plānošanā. Rekomendācijās jāparedz arī praktiski apsaimniekošanas pasākumi. Jau patlaban tiek izstrādāts LVAF un RNP administrācijas kopīgi finansēts projekts "Ainavu ekoloģiskā plāna izstrāde Rāznas nacionālajam parkam", kura ietvaros tiks izstrādātas augstāk minētās rekomendācijas.

B.8.2. Ainaviski nozīmīgu teritoriju un objektu uzturēšana, kopšana un atjaunošana

Ainaviski nozīmīgākajās teritorijās būtu veicami dažādi pasākumi, lai uzlabotu ainavu kvalitāti. Kā nozīmīgākie būtu minami sekojoši pasākumi:

- 1) skatu virzienu kopšana nozīmīgos skatu punktos (ainavu cirtes, atzarošana, krūmu ciršana),
- 2) ainaviski nozīmīgu ceļu posmu kopšana (krūmu joslas ciršana ceļu aizsargjoslās, krūmu un pameža ciršana ezeru krasta joslā),
- 3) skatu vietu uzturēšana un ierīkošana, kas ļautu teritorijas apmeklētājiem novērtēt teritorijas ainavisko vērtību (papildus jau esošajām (L. Liepu kalns, Mākoņkalns), pieļaujama arī jaunu skatu vietu ierīkošana).
- 4) degradējošu ainavas elementu sakopšana vai izvākšana (graustu nojaukšana, apstādījumu izvietošana, lai mazinātu degradējošās objekta nozīmi ainavā u.c.),

DAP izstrādes gaitā ainavu vērtēšana veikta mērogā 1:25 000, līdz ar to pirms konkrētu apsaimniekošanas pasākumu veikšanas jāpieaicina visas ieinteresētās puses un eksperti (piemēram, zemes īpašnieks, RNPA pārstāvis, ceļu apsaimniekotājs, ainavu arhitekts, mežu ekoloģis u.c. atkarībā no situācijas).

B.9.1. Uzturēt un apsaimniekot dižkokus RNP teritorijā, II;

Dižkoku apsaimniekošanas uzdevums ir maksimāli paildzināt pašu koku dzīves ilgumu, kā arī nodrošināt labvēlīgus apstākļus uz to stumbriem augošām gaismas prasīgām ķērpju un kukaiņu sugām. Ir jānodrošina, lai tiktu izcirsti dižkokus nomācošie un apēnojošie koki un krūmi. Tāpat ir jānodrošina, lai to tuvākā apkārtnē būtu sakopta un koku saknes netiktu traumētas saimnieciskās darbības dēļ, piemēram, arot zemi dižkoku tuvumā u.t.m.l. Plānojot iespējamās apsaimniekošanas pasākumus, vēlams konsultēties ar nozaru ekspertiem, piemēram, entomologu, lihenologu, savukārt par pašu koku saglabāšanas jautājumiem vēlams konsultēties ar profesionālu dendrologu.

B.9.2. Turpināt dižkoku u.c. dabas pieminekļu apzināšanu RNP teritorijā, II;

Nemot vērā teritorijas ievērojamo platību, būtu jāturpina dižkoku apzināšana, kā arī jāreģistrē tie potenciālie dižkoki, kuru apkārtmērs vai augstums ir tuvs noteikumos norādītajam un kuri nākotnē varētu kļūt par dižkokiem. Tāpat teritorijā nepieciešams apzināt savdabīgus ģeoloģiskos un ģeomorfoloģiskos objektus, kas nākotnē varētu kļūt par aizsargājamiem dabas pieminekļiem, kā arī alejas un parkus, kuriem piemīt dendroloģiska vai kultūrvēsturiska vērtība. Piemēram, teritorijā, saskaņā ar vietējo iedzīvotāju stāstīto, atrodas daudz lielu akmeņu.

B.10.1. Balstoties uz veikto Maltas upes izpēti, izstrādāt rekomendācijas tās augšteces gultnes attīrīšanai un apsaimniekošanai, II;

2007. gadā SIA „Nāra” veica Rāznas nacionālā parka teritorijas upju un ezeru hidroloģisko novērtējumu, kura ietvaros apsekota arī Maltas upe. Tās izpēti laikā konstatēts, ka upe iztek nevis no Salāja ezera, kā tika uzskatīts līdz šim (Zīverts, 1995), bet gan no Visunu ezera. Tas nozīmē, ka upes augšteces pagarinājums ir oficiāli jānosaka ar Latvijas ģeotelpiskās informācijas aģentūru (LĢIA) un izmaiņas jāreģistrē Valsts ūdeņu kadastrā. Uz upes jaunreģistrējamo augšteci ir attiecināmi saimnieciskās darbības ierobežojumi 300 m platā aizsargjoslā, kā to nosaka Aizsargjoslu likums.

Izpēti laikā secināts, ka upes augštece ir stipri piesērējusi ar dabiskiem materiāliem – zariem, koku stumbriem, lapām, kā arī daudzviet uz tās atrodas bebru veidoti aizsprosti, kas būtiski kavē upes dabisko tecējumu. Neveicot augšteces posma attīrīšanu, ir sagaidāms, ka šis upes posms varētu pilnībā zaudēt savas bioloģiskās funkcijas, tādējādi upes kopgaruma oficiāla pagarināšana zaudētu savu nozīmi.

Izpēti secinājumos norādīts, ka „lai nodrošinātu galveno upju sanitāro stāvokli un uzlabotu to ūdeņu kvalitāti, ir nepieciešams noteikt to attiecīgo posmu, (īpaši upju augštecēs) kopšanas vai renovācijas lietderību pēc attiecīgi sastādīta tehniskā projekta”. Balstoties uz šo ieteikumu, ir nepieciešams izstrādāt ekoloģiski pamatotu Maltas augšteces gultnes attīrīšanas tehnisko projektu.

Nemot vērā potenciālās pasākuma izmaksas, šobrīd ir paredzēts veikt upes attīrīšanu no dabiskā piesērējuma – koku stumbriem, zariem, bebru dambjiem (pasākums B.10.2.), tad, atkarībā no sasniegtajiem rezultātiem, lemt par nepieciešamību veikt specifisku hidrotehnisko pasākumu – upes gultnes padziļināšanu, pirms tam izstrādājot attiecīgu tehnisko projektu.

B.10.2. Veikt Maltas upes augšteces attīrīšanu, II;

Balstoties uz Maltas upes izpētes datiem (skat. pasākuma B.10.1. aprakstu), paredzēts veikt tās augšteces sakopšanu, izvēcot tajā esošo dabisko materiālu – koku stumbrus un zarus un nojaucot esošos bebru dambjus. Pasākumu plānots veikt sabiedriskas talkas veidā, RNP administrācijai piesaistot RNP iedzīvotājus. Plānotā pasākuma veikšanas vieta norādīta apsaimniekošanas pasākumu kartē (4.1.pielikums). Ja atjaunotais upes tecējums būs pietiekošs, nav nepieciešams veikt specifiskus gultnes padziļināšanas darbus. Gadījumā, ja veiktā upes tīrīšana neatjaunos efektīvu upes tecējumu, nepieciešams izstrādāt tehnisko projektu tās gultnes padziļināšanai posmos, kur tā nav pietiekami labi izveidojusies dabiski.

Darbi jāveic ārpus putnu ligzdošanas laika, pēc iespējas samazinot slodzi uz upes krastiem un to augāju.

B.11.1. Apzināt zemnieku saimniecības, kas nodarbojas ar ilgtspējīgu lauksaimniecību un mežsaimniecību, ierīkot meža apsaimniekošanas demonstrējumu vietas valsts mežos, II;

RNP ir nepieciešams apzināt saimniecības, kuras sekmīgi nodarbojas ar ekstensīvu lauksaimniecisko vai mežsaimniecisko praksi vai arī ar netradicionālu, videi draudzīgu saimniecisko darbību. Sadarbojoties ar šādām saimniecībām, var veikt paraugdemonstrējumus citiem teritorijā esošo saimniecību īpašniekiem, demonstrējot, kā aizsargājamā dabas teritorijā iespējams apvienot dabas aizsardzību ar iespēju pelnīt iztiku un attīstīt privāto biznesu.

Perspektīvā savas meža apsaimniekošanas demonstrējumu vietas pārņemtajos valsts mežos varētu izveidot RNP administrācija, izvēloties meža masīvus dažādos augšanas apstākļu tipos un apsaimniekojot tos ar kopšanas un izlases ciršu palīdzību. Šīs mežu platības varētu izmantot kā demonstrējumu vietas vietējiem meža īpašniekiem gan citu reģionu interesentiem, līdzīgi kā šobrīd tas notiek Pasaules dabas fonda izveidotajās demonstrāciju privātajās saimniecībās Cēsu, Valkas, Limbažu un Liepājas rajonos.

B.12.1. Rāznas ezera krastu erozijas ietekmēto teritoriju apzināšana, stāvokļa fiksēšana un turpmākais monitorings, II;

Rāznas ezera krasta josla ir viena no būtiskākajām rekreācijas vietām RNP teritorijā, šeit arī atrodas lielākā daļa viesu māju un nozīmīga daļa visas citas teritorijas atpūtas infrastruktūras. Rāznas ezera krasta līnijas konfigurācija (taisna vai izliekta) un valdošie vēja virzieni (galvenokārt rietumu, arī ziemeļu) nosaka stāvkrastu veidošanos ezera krastā. Atsevišķos krasta posmos, augstākminēto, kā arī antropogēno iemeslu dēļ notiek krasta erozija, kas pārsniedz dabisko procesu radīto apjomu, tāpēc Rāznas krastos kā problēma jau sāk parādīties erozija. Pasākums ietver Rāznas ezera krastu erozijas ietekmēto teritoriju apzināšanu, kas ietver teritoriju topogrāfisko uzmērīšanu, regulāru nivelēšanu divreiz gadā, vietu fotofiksāciju un regulāru apsekošanu. Balstoties uz iegūtajiem datiem, varēs lemt par noteiktu preterozijas pasākumu vai noteiktu saimniecisko darbību ierobežošanas nepieciešamību.

B.13.1 Dibināt mikroliegumus īpaši aizsargājamu sugu atradnēm/dzīvotnēm un īpaši aizsargājamiem biotopiem, II;

Atbalstāma zinātniski pamatotu mikroliegumu dibināšana RNP konstatētajām īpaši aizsargājamām sugām un īpaši aizsargājamiem biotopiem, saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem vietās, kur plānotais teritorijas zonējums nevar pilnībā nodrošināt tām nepieciešamo aizsardzību, bet stingrākas aizsardzības zonas piemērošana radītu funkcionālo zonu sadrumstalotību.

B.14.1. Uzturēt ūdens plūsmas pārvietošanos - tecēšanu, ezerus savienošās ūdenstecēs, II;

RNPA sadarbībā ar zemes īpašniekiem, pašvaldībām un medību biedrībām, apzināt vietas RNP, kur vairākus ezerus savieno ūdenstece (strauts, upe u.c.), nodrošinot ezeru rindas kopīgu ekoloģisku funkcionēšanu. Šādās vietās ir jānodrošina ezerus savienošās ūdenstece funkcionēšana – ūdens pārvietošanās. Tāpēc, vietās, kur ūdens plūsmu aizsprosto bebru mājas un/vai dambji, jāuzsāk bebru skaita regulēšana un jāveic ūdens plūsmas atjaunošana, nojaucot norobežojošo objektu. Veicot pasākumu, pieļaujama bebra populācijas samazināšana, piesaistot vietējās medību biedrības.

B.15.1. Nodrošināt traucējumus jūraskraukļu kolonijās, II;

Līdz šim RNP konstatētas divas jūraskraukļu kolonijas: uz salas Rāznas ezera ziemeļrietumos un uz Lielās Lāču salas Ežezērā (4.1. pielikums). Saskaņā ar pieejamo informāciju, visā Eiropā palielinās jūraskraukļu skaits, un tos minimāli var samazināt izšaujot. Līdz šim efektīvākais jūraskraukļu ierobežošanas pasākums ir traucējumu nodrošināšana to kolonijās, kā rezultātā, samazinās jūraskraukļu ligzdošanas sekmes. Piemērotākais traucējums ir troksnis, ligzdu jaukšana, olu vākšana u.c. Pasākums ir jāveic regulāri. Pieļaujama arī putnu šaušana. Nākotnē ir jāplāno pētījumi ar mērķi noskaidrot iespējas, kā ierobežot sugas izplatīšanos uz citām Rāznas ezera un Ežezera salām.

AKADĒMISKIE UN LIETIŠĶIE PĒTĪJUMI

I.1.1. Atbalstīt un veikt pētījumus par reto, īpaši aizsargājamo sugu populāciju dinamiku, II;

Lai gan dabas aizsardzības plāna izstrādes laikā ir veikti plaši lauka pētījumi, tomēr, ņemot vērā lielo teritorijas platību, ir paredzams, ka parkā varētu tikt konstatētas vēl citas dabas vērtības. Tāpat ir nepieciešams turpināt pētījumus par jau zināmo sugu populāciju un biotopu platību dinamiku RNP teritorijā.

Nosauktie zinātniskie pētījumi ļaus turpināt zinātniski pamatotu zināmo reto un aizsargājamo sugu un biotopu aizsardzību RNP.

I.1.2. Sausajos priežu mežos, kur aug retās kserofītiskās sugas veikt regulāras augu uzskaites un, analizējot šo sugu populāciju stāvokli, noteikt šo vietu apsaimniekošanas programmu, II;

Priežu mežu teritorijās uz pauguriem un osveida reljefa formām, īpaši vietās ar nelielu bērzu piejaukumu atrodas atradnes vairākām retām, aizsargājamām augu sugām, piemēram, meža silpurenei, Ruiša pūķgalvei un smiltāja esparsetei.

Šo reto sugu atradņu vietās ik pēc 3-5 gadiem būtu jāveic regulāras augu uzskaites visos mežaudzes stāvos un, analizējot reto augu sugu populāciju stāvokli, noteikt vadlīnijas šo vietu apsaimniekošanai nākotnē.

I.2.1. Veikt pētījumus Rāznes ezerā niedru pļaušanas vietās, lai noskaidrotu pļaušanas ietekmi uz ezera trofisko stāvokli un ietekmi uz lielo dumpju populāciju, II;

RNP ir putniem starptautiski nozīmīga vieta „Rāzna”. Viena no vietas kvalificējošajām sugām ir lielais dumpis, kuram populācijas skaita vērtējums parka teritorijā ir 10 – 30 ligzdojoši pāri (Račinskis, 2004), savukārt pašā Rāznes ezerā, saskaņā ar Latvijas ligzdojošo putnu atlanta datiem (2000. – 2004.), ligzdo vismaz 5 – 10 pāri.

Lielā dumpja ligzdošanai piemēroti ilggadīgi, blīvi niedrāji. Teritorijas lielums ligzdošanas laikā svārstās no 10 – 20 ha, taču pēcligzdošanas laikā var palielināties. Sugas ligzdošanai optimāli piemēroti niedrāji, kur niedrāju joslas platums šaurākajā vieta ir vismaz 100 metri (Gilbert *et al* 2005).

Nemot vērā to, ka šobrīd nav precīzi zināmas lielā dumpja ligzdošanas vietas un niedru apaugums ezerā nav lielāks par sešiem procentiem no tā kopējā laukuma, pirms niedru pļaušanas ir jāveic lielā dumpja ligzdošanas vietu kartēšana, nosakot teritorijas ar vislielāko ligzdojošo putnu blīvumu, kur niedru pļaušana nav pieļaujama.

Līdzīga izpēte nepieciešama arī citos RNP ezeros, kuros ir kaut cik ievērojams niedru apaugums, lai plānojot pļaušanu un to nākotnē realizējot netiktu apdraudētas lielā dumpja populācijas.

Pētījumā ir norādāmas vietas, kur niedru pļaušana ir jāveic, precizējot pļaušanas laiku, vietas, metodi u.c.

Veicot niedru pļaušanu, saskaņā ar pētījumā norādītajām vietām un metodi, monitoringā pēc pirmās pļaušanas ir jāskatās vai nav novērojamas kādas negatīvas izmaiņas (piemēram, pastiprināta ūdens duļķošanās), jāvēro vai uzlabojas biotopa stāvoklis un kādas ir augu sugu izmaiņas. Jānosaka cik niedres ātri atjaunojas un cik regulāri nepieciešams tās izplaut.

IZZIŅAS INFRASTRUKTŪRAS LABIEKĀRTOŠANA, INFORMĀCIJAS PIEEJAMĪBA

RNP, lai samazinātu stihiska tūrisma sekas, kā arī, lai novirzītu apmeklētāju plūsmu, plānots uzturēt esošās, kā arī ierīkot vairākus jaunas teritorijas apskates, izziņas un atpūtas infrastruktūras elementu kompleksus. Jānorāda, ka RNP tiek plānota arī kompensējošā infrastruktūra – mazāk dabiski vērtīgās vietās, tā, novirzot apmeklētāju plūsmu no īpaši vērtīgām platībām. Jāatzīst, ka vairāki, jau iekārtoti infrastruktūras kompleksi – piemēram, Piloru ozolu audzē, kopumā potenciāli apdraud dabas vērtības, bet, iekārtoto apskates un atpūtas vietu likvidēšana nav lietderīga, jo sabiedrība ir pieradusi pie šīm vietām un

apmeklēs tās arī pēc infrastruktūras labiekārtojuma samazināšanas. Tāpēc, izlemts visas jau iekārtotās atpūtas un apskates vietas uzturēt, lai koncentrētu apmeklētājus labiekārtojuma vietās, tā, samazinot ietekmi uz dabas vērtībām plašākā apkārtnē.

T.1.1. Uzcelt un iekārtot RNPA un informācijas centra ēku Tilīšos, I;

Šobrīd RNPA ir izvietota divās vietās – Rēzeknē un Lipuškos, kas zināmā mērā apgrūtina teritorijas pārraudzību, savukārt vietējiem iedzīvotājiem ir apgrūtināta nokļūšana līdz administrācijai, lai veiktu noteiktu darbību saskaņošanu vai iegūtu konsultācijas. Jaunā administrācijas ēka atrisinās arī problēmas ar inventāra (piemēram, laivu) uzglabāšanu, kā arī kalpos par informācijas centru, kā arī ir veiksmīgs kompensējošās infrastruktūras piemērs.

Ēkas izbūve paredzēta uz valstij piederošas zemes Rāznes ezera krastā pie Tilīšiem (kad. Nr. 78460090119), atbilstoši izstrādātam un apstiprinātam tehniskajam projektam. Izpildītāji tiek noteikti cenu aptaujā vai atklātā konkursā. Būvniecības darbus veic uzņēmums, kuram ir licence šādu darbu veikšanai. Pēc būvniecības pabeigšanas ēka tiek nodota ekspluatācijā.

T.2.1. Ierīkot Grumušku pilskalna un Karaļu (Plaudeiša) ezera dabas taku, II;

Valsts meža masīvā uz osveida reljefa izceļas trīs pauguri ar stāvām nogāzēm, uz diviem pauguriem saglabājušies terašu un vaļņu fragmenti. Te atradušies divi nocietināti seno latgaļu pilskalni, kas veica vietas aizsardzības funkcijas. Takas sākumā paveras gleznains skats uz mežiem un apstrādātiem laukiem. Plānotais takas garums ir aptuveni divi kilometri.

Karaļu (Plaudeiša) ezera apkārtnē ir unikāla dabas teritorija, kur ledājam atkāpjoties, izveidojies paugurains reljefs ar ezeriem un akmeņu krāvumiem. Ezera dienvidu pusē atrodas cilvēka darbības neskarts mežs ar apsūnojušām akmeņu grēdām. Akmeņainas gultnes un arī akmeņainu krastu ieskaits, no ezera iztek Paulinkas strauts. Ezera ziemeļu pusē esošie divi akmens milži liek domāt, ka kādreiz tie atradušies blakus esošā paugura virsotnē un pildījuši kulta vietas funkcijas. Plānotais takas garums ir aptuveni divi kilometri.

Potenciālo dabas taku maršrutu vietās paredzēta krūmu izciršana un zemes frēzēšanas darbi. Taku maršrutos nav paredzēta cietā seguma (piemēram, laipu) izveide. Plānoto dabas taku vietas norādītas 4.2. pielikuma kartē.

T.2.2. Izstrādāt un realizēt projektu Lūznavas un Žogotu muižas parku sakopšanai un uzturēšanai, ierīkot tajos izziņas takas, II;

Lūznavas muižas parks ir gan ainaviski skaista vieta, gan ievērojams kultūrvēsturiskais objekts ar nozīmīgu dendroloģisku vērtību. Šeit atradās arī Lūznavas muižas apbūve, kas ir valsts nozīmes kultūras piemineklis. Žogotu parks tāpat kā Lūznavas muižas parks ir ainaviski skaista vieta ar daudzveidīgu dendrofloru.

Pasākums paredz veikt abu parku sakopšanas darbus, to dendrofloras vērtību inventarizāciju un digitālas to izvietojuma kartes izstrādi.

Pēc parku izpētes un sakopšanas darbu veikšanas tajos tiks ierīkotas izziņas takas. Lūznavas parkā šo taku paredzēts piemērot cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, jo esošo parka celiņu segums un platums to pieļauj. Parkā šobrīd atrodas stacionāra tualete un informācijas

stends, kuru paredzēts atjaunot un papildināt ar informāciju par parku. Sadarbībā ar Lūznavas pagasta pašvaldību un Lūznavas skolas administrāciju nepieciešams vienoties par atsevišķa, cilvēkiem ar īpašām vajadzībām piemērota autotransporta stāvlaukuma ierīkošanas vietu vai veikt atsevišķu vietu iezīmēšanu esošajos stāvlaukumos.

Žogotu muižas parkā arī paredzēts izveidot izziņas taku, izmantojot esošās takas un uzstādot informatīvu stendu par parka vērtībām. Izziņas taka atradīsies uz privātās zemes. Vienošanās ar zemes īpašnieku par plānotās izziņas takas ierīkošanu pievienota 4.3. pielikumā.

T.2.3. Pilnveidot atpūtas un izziņas infrastruktūru Lielajā Liepu kalnā, izveidojot dabas taku, I;

Lielais Liepu kalns šobrīd jau ir nozīmīgs tūrisma objekts RNP, tāpēc šeit ir paredzēts izveidot atbilstošu dabas takas infrastruktūru, kas ļautu mazināt pieaugošo antropogēno slodzi un novērstu lieguma zonas izbradāšanu un izbraukāšanu, virzot apmeklētājus pa noteiktu iekārtotu maršrutu.

Šobrīd Lielā Liepukalna pakājē atrodas nelabiekārtota autostāvvietā un informācijas stends, kā arī uz autoceļa ir norāde par šo objektu, bet trūkst citas infrastruktūras, kas ir nepieciešama tik intensīvi apmeklētā tūrisma objektā.

Infrastruktūras pilnveidošana paredz četru tuaļu, divu atkritumu tvertņu, divu informatīvo stendu četru galdu ar soliņiem uzstādīšanu. Tiks ierīkota ugunsкура vieta ar soliņiem tai apkārt, kā arī uzstādīti 12 soliņi citās takas vietās. Paredzēts padarīt vietu saistošāku apmeklētājiem ar bērniem, uzstādot trīs bērnu šūpoles, līdzsvara baļķi un kāpelēšanas spirāli.

Lai novērstu neatļautu pārvietošanos ar autotransportu, paredzēts uzstādīt speciālas norobežojošas konstrukcijas paugura pakājē, bet, lai minimizētu antropogēno slodzi un lieguma teritorijas izmēģināšanas draudus, paredzēts veikt takas seguma stiprināšanu, drenāžas ierīkošanu un kāpņu uzstādīšanu stāvākajās vietās.

Sakarā ar lielo plānotās infrastruktūras apjomu un ar to saistītajām izmaksām, labiekārtošanas darbi var tikt veikti divās vai vairākās kārtās, atkarībā no pieejamā finansu apjoma. Prioritāri nepieciešamā infrastruktūra ir tualetes, atkritumu urnas un barjeras autotransporta ierobežošanai. Ja ir iespējams piesaistīt ERAF vai citu lielāka apjoma projektu līdzekļus, vēlams veikt arī skatu torņa un autotransporta stāvlaukuma izbūvi.

T.2.4. Pilnveidot Piloru ozolu audzes atpūtas vietas infrastruktūru

Piloru ozolu audzē šobrīd atrodas labiekārtota atpūtas vieta, kas ir samērā populārs apmeklējumu objekts RNP teritorijā. Atpūtas vietas sākotnējo ierīkošanu veica VAS „Latvijas Valsts Meži”, bet valsts mežiem pārejot RNP administrācijas pārraudzībā, atpūtas vietas uzturēšanu veic RNP administrācija. Šeit atrodas auto stāvlaukums, galds ar nojumi, soli, ugunsкура vieta, laipas, velostatīvs, informācijas stends, tualete, atkritumu urnas, kāpnes un laipa ezerā.

Esošo autotransporta stāvlaukumu ir paredzēts rekonstruēt, nostiprinot tā segumu ar grants – šķembu maisījumu un uzstādot ceļa zīmi ar norādi, ka šeit ir stāvlaukums. Tiks uzstādīts arī atkritumu konteiners un veikta teritorijas regulāra sakopšana. Tāpat šajā vietā nepieciešams likvidēt stihiski izveidotās ugunskuru vietas.

T.2.5. Rekonstruēt un pilnveidot Andrupenes purva taku

Andrupenē aiz etnogrāfiskā brīvdabas muzeja „Andrupenes lauku sēta” jau ir iekārtota taka purvā, kur interesenti var iepazīt purva ekosistēmu. Tā sākas pie muzeja un tālāk no pakalna iet purvā, šķērso pļavu un ieved jauktu koku mežā ar dziļu gravu. Pirms takas sākumpunkta atrodas stāvlaukums, kas piemērots gan vieglajām automašīnām, gan autobusiem. Tāpat šeit atrodas arī atkritumu urnas, muzeja teritorijā ir vairākas tualetes.

Rekonstruējot taku, paredzēts tās sākumpunktā uzstādīt informācijas stendu, stāvākajā vietā, kur taka laižas no kalna lejā, paredzēts ierīkot kāpnes ar margām kuru galā atradīsies atpūtas vieta ar galdu un soliem. No atpūtas vietas laipa ies uz purva vidu, kur būs dēļu platforma ar soliem. No šīs vietas laipa atgriezīsies atpakaļ ārā no purva uz Andrupenes lauku sētas stāvlaukumu. Stāvlaukumā vai pie pagasta pašvaldības ēkas varētu atrasties norāde uz taku.

T.2.6. Rekonstruēt un pilnveidot dabas taku Mākoņkalnā

Mākoņkalns ir viens no populārākajiem nacionālā parka apskates objektiem, līdz ar to slodze uz esošo infrastruktūru ir visai liela.

Dabas takas esošā infrastruktūra ir trepes uz kalna virsotni ar platformām uz tām un atkritumu urnas, lejā kalna pakājē ir uzstādīta tualete un informācijas stends, tāpat ir ierīkots autotransporta stāvlaukums. 2008. gada nogalē, organizējot talku, takā ir veikti kāpņu remonta darbi.

Šobrīd problēmu sagādā skatu platformas trūkums, kas apmeklētājiem neļauj vērot ainavu, kura paveras no kalna virsotnes, ugunsgrāku kurināšana nelabiekārtotās vietās, viduslaiku pils drupu bojāšana, piesārņojums ar atkritumiem.

Pasākuma ietvaros takas sākumposmā paredzēts uzstādīt papildus pārvietojamu tualeti. Lai novērstu teritorijas piegružošanu ar atkritumiem, paredzēts ierīkot atkritumu konteineru. Nepieciešams veikt kalnā esošās estrādes solu remontu, kuru dēļu konstrukcijas būtu iespējams aizvietot ar ilglaicīgākām, kas veidotas no garenvirzienā pārzāģētiem baļķiem. Jāizvērtē arī labiekārtotas ugunsgrāku vietas ierīkošanas iespējas. Mākoņkalna korē pieļaujams iekārtot vienu aprīkotu (drošu) ugunsgrāku vietu.

Papildus Mākoņkalna apskates un izziņas infrastruktūras elementiem, jāveic Mākoņkalna virsotnē esošo viduslaiku pils drupu iekonservēšana

Perspektīvā, piesaistot LVAF vai ERAF līdzekļus, varētu veikt skatu torņa vai platformas izbūvi kalna virsotnē.

T.2.7. Ierīkot, labiekārtot un uzturēt laivu maršrūtus uz Rāznas un Ežezera salām, III;

Rāznas ezera un Ežezera salas ir savdabīgi un interesanti apskates objekti, kas varētu būt visai pievilcīgi tūrisma objekti nacionālā parka apmeklētāju vidū. Pārdomāti organizējot laivu braucienus, var nodrošināt ezera un tā salu apskati, netraucējot putnu ligzdošanu un neapdraudot salās sastopamās retās augu sugas. Paredzams, ka laivu braucienus Ežezērā varētu organizēt privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji, vienojoties ar Ezernieku pašvaldību, bet Rāznas ezerā – tā apsaimniekotājs – SIA „Eko Punkts”.

Ežezērā apmeklētāju plūsmu ir jāvirza uz Eža salu un Lielo Lāču salu, kuras bijušas apdzīvotas un jau ilgstoši antropogēni ietekmētas. Pārējās Ežezera salas netiek apmeklētas.

Eža (Jeršovka) salā un Lielajā Lāča salā ir jāsakārto sadzīves atkritumu savākšana, kas patreiz ir būtiska problēma. Salas ir pieļaujams apmeklēt pat putnu ligzdošanas laikā, šādā veidā kompensējot citu salu apmeklēšanas aizliegumu.

Ežezērā uz Lielās Lāču salas atrodas objekta ar augstu kultūrvēsturisku nozīmi atliekas - veca bez naglām būvēta viensēta. Nākotnē ir jāatrod līdzekļi atlieku konservācijai vai, ideālā gadījumā – ēkas daļējai atjaunošanai. Vecās koka ēkas atliekas ir apskates objekts ar augstu potenciālu. Tāpat, interesants objekts ir ezerā iegrimušais ceļš, kas šķērsojis Ežezeru no Ostrovļanu pussalas pār Eža salu (Jeršovku) uz Kulakovu.

Salas Ežezērā apmeklējamas tikai profesionāla gida pavadībā, jo teritorijai piemīt ļoti augsta bioloģiskā vērtība un tā ir jutīga.

Rāznas ezerā varētu tikt apmeklēta sala – Ezītis. Salā atrodas jūraskraukļu kolonija, kas arī ir potenciāli interesants apskates objekts, kā arī apmeklētāji radītu nepieciešamos traucējumus putnu skaita samazināšanai.

T.2.8. Ierīkot nūjošanas maršrutu Salājs – Asareits – Dubuleits, II;

Pasākums paredzēts ar mērķi izveidot kājām ejamu maršrutu aktīvās atpūtas cienītājiem gar ainaviski pievilcīgu nacionālā parka ezeru – Salāju, aptverot arī divus mazākus ezerus – Asareiti jeb Asariņa ezeru un Dubuleiti jeb Dubuļa ezeru. Plānotās takas sākumpunkts ir pie atpūtas nama „Dana” Salāja ezera Z krastā, tā iet pa ceļu Lipuški – Andrupene līdz Stalīdzāniem un tad nogriežas uz abu mazāko ezeru pusi. Atpakaļceļš paredzēts paralēli RNP DR robežai caur valsts mežu masīvu gar esošu skatu torni.

Potenciālā maršruta shēma, kas var tikt variēta dabā, attēlota 4.2. pielikuma infrastruktūras kartē. Takas ierīkošana paredzēta pa esošajiem ceļiem un valsts meža zemēs.

T.2.9. Ierīkot pārgājienu, velo un/vai automaršrutus, II;

Izstrādē esošajā Rāznas nacionālā parka ainavu ekoloģiskajā plānā tiks norādīti ainaviski vērtīgi ceļu posmi (3.2. pielikums). Šos ceļu posmus paredzēts popularizēt kā pārgājienu un/vai velomaršrutus, kur aktīvās atpūtas cienītāji varētu vērot RNP savdabīgo kultūrainavu.

Ainaviski nozīmīgākie ceļa posmi RNP teritorijā ir sekojoši:

- gar Rāznas ezeru Dukstigala līcī;
- Zosna-Lipuški;
- Andrupene-Brīveri;
- ceļi Žugura un Oloveca ezera apkārtnē;
- Lesiniki-Veresovka.

Ceļa posmus nepieciešams iezīmēt ar norādēm par esošu pārgājiena vai velomaršrutu un to sākuma un beigu punktiem.

T.2.10. Organizēt savdabīgu akmeņu apskati dabā Juguļos un Stašuļos, II;

Nacionālā parka teritorijā sastopami dažādi interesanti akmeņi, kas, lai arī nav dabas pieminekļi, ir interesanti un savdabīgi objekti ar potenciālu kļūt par tūrisma objektiem. Tādi ir, piemēram, Juguļu akmens (Kaunatas pagastā), Plakanais akmens, Āža mugura un

Velnapēda Mākoņkalna pagasta Stašuļos, kur kā domājams, bijusi sena kulta vieta. Paredzēta šo akmeņu apkārtnes attīrīšana un regulāra uzkopšana, sadarbojoties parka administrācijai ar zemes īpašniekiem un rīkojot talkas. Šobrīd ir izstrādāts dabas takas maršruts, kas aptver šos objektus. Tā atrašanās vieta norādīta 4.2. pielikuma kartē.

T.2.11. Ierīkot, labiekārtot un uzturēt RNP teritorijā esošos velomaršrutus, II;

Rāznas ezers ir nacionālā parka centrālais objekts un arī vispopulārākais tūrisma objekts. Pašvaldībām savstarpēji sadarbojoties un uzlabojot esošo ceļu tīklu ap Rāznas ezeru tiks nodrošināta iespēja tam apceļot apkārt pa iezīmētu velomaršrutu. Potenciālais velomaršruts norādīts 4.2. pielikuma esošās un plānotās infrastruktūras kartē. Velomaršruta iezīmēšanu dabā ar informatīvām norādēm veic Rāznas nacionālā parka administrācija parka budžeta ietvaros vai piesaistot tam projektu līdzekļus.

RNP atrodas arī vairāki BJR INTERREG projekta „Velotūrisma attīstīšana Baltijas ezeru zemē” ietvaros izstrādāti velomaršruti. Maršruts „Zosnas muižas apkārtnē” ietver vairākus kultūrvēsturiskus objektus Zosnas un Veczosnas apkārtnē, bet „Kulta vietas Mākoņkalna apkārtnē” kā apskates objektus ietver Mākoņkalnu un Karātavu kalnu. Velomaršruts „Mākoņkalna akmeņu leģendas” piedāvā iepazīties ar vairākiem savdabīgiem akmeņiem Mākoņkalna pagasta teritorijā, maršruts „Latgales virsotnē” iet no Kaunatas līdz Dubuļiem un Lielajam Liepu kalnam, bet „Ežezera noslēpumi” ap Ežezeru, ietverot arī teritorijas ārpus RNP. Maršrutu shēmas norādītas 4.2. pielikuma kartē.

Velomaršruti Lūznavas, Mākoņkalna un Kaunatas pagastos INTERREG projekta ietvaros ir izgatavotas marķējuma zīmes un velostatīvi, kas šobrīd vēl nav uzstādīti. Izgatavoto infrastruktūru nepieciešams uzstādīt, to jāveic pašvaldībām, kuru teritorijā atrodas velomaršruti.

T.3.1. Labiekārtot esošos un ierīkot jaunus autotransporta stāvlaukumus, I;

Šobrīd nacionālā parka teritorijā paredzēts rekonstruēt vairākus autotransporta stāvlaukumus – pie Ežezera lieguma zonā ietilpstošās Piloru ozolu audzes (pasākums T.2.4.), Lielā Liepukalna lieguma zonā kalna pakājē (pasākums T.2.3.), Lūznavas ciemā pie Lūznavas muižas vai pagasta pašvaldības ēkas (pasākums T.2.2.), kā arī trijās citās vietās – Tilišos, pie Dvarciem un pie Bižas ezera Andrupenes pagastā (4.2. pielikums). Arī citās vietās uz pašvaldības vai privātās zemes būtu pieļaujama autotransporta stāvlaukumu ierīkošana, īpaši – dažādu apskates objektu un dabas taku tuvumā.

T.4.1. Ierīkot un turpmāk uzturēt skatu torņus un platformas, II;

Parka teritorijā vietās ar nozīmīgu panorāmianavu vai tajās vietās, kur ir būtiski reljefa pacēlumi – pauguri, paredzēta skatu torņu ierīkošana, kas ļautu plaši pārskatīt teritorijas ainavu. Skatu torņu vai platformu ierīkošana šobrīd paredzēta Lielajā Liepukalnā (pasākums T.2.3.), Mākoņkalnā (pasākums T.2.6.), kā arī Ežezera krastā, tomēr tā varbūtējā atrašanās vieta vēl nav noteikta. Ņemot vērā skatu torņu projektēšanas un izbūves augstās izmaksas, to ierīkošanai paredzēts piesaistīt ERAF vai citu nozīmīgu projektu līdzekļus. Paredzēto skatu torņu atrašanās vietas norādītas 4.2. pielikuma esošās un plānotās infrastruktūras kartē. Perspektīvā skatu platformu vai torņu ierīkošana pieļaujama arī citviet, saskaņojot to ar RNPA, atbilstoši dabas aizsardzības prasībām.

Paredzēto skatu torņu konstruktīvo risinājumu vēlams izvēlēties tādu, kas harmoniski iekļaujas apkārtējā ainavā, izbūvējot to mežmalā jeb meža teritorijā vai, piemēram, izmantojot latgaļu viduslaiku nocietinājumu elementus. Kā materiālu torņa izgatavošanai vēlams izmantot koku, tomēr pie izvēles ir jāizvērtē arī tā ekspluatācijas ilgums, izturība, uzstādīšanas procesa īpatnības, izmaksas u.c. rādītājus.

T.5.1. Labiekārtot esošās un ierīkot jaunas peldvietas RNP teritorijā, II;

Lai neveicinātu stihisku peldvietu rašanos vietās, kur tas var negatīvi ietekmēt dabas vērtības, RNP administrācijai sadarbojoties ar vietējām pašvaldībām un privātajiem atpūtas pakalpojumu sniedzējiem tiks uzlabotas jau esošās peldvietas un ierīkotas jaunas. Lai novērstu antropogēnās slodzes radīto negatīvo ietekmi, paredzēti peldvietu un to apkārtnes labiekārtošanas darbi – zāles un krūmu izpļaušana, pārgērbšanās kabīņu, tuaļu un atkritumu urnu uzstādīšana.

Esošās labiekārtotās, daļēji labiekārtotās un nelabiekārtotās pludmales atrodas galvenokārt Rāznes ezera krastos – Tilīšos, Lamašos, Lipuškos, Zosnā, bet Ežezērā – pie Andzeļiem un Ezerniekos, abas uztur attiecīgi Andzeļu un Ezernieku pagastu pašvaldības. Lūznavas pagasta teritorijā pašvaldības uzturēta pludmale ir arī Zosnas ezerā pie Zosnas ciema.

Pasākums paredz esošo peldvietu antropogēnās slodzes samazināšanu visnoslogotākajās vietās – Tilīšos un Lamašos uzstādot pārvietojamos sanitāros mezglus. Pasākumu veic Rāznes NP administrācija. Lipuškos esošās neoficiālas peldvietas labiekārtošanu un attīstību pašvaldība plāno veikt, slēdzot autotransporta satiksmei ceļa posmu gar Rāznes ezeru un novirzot to pa ciema apvedceļu (pasākums T.13.1.) Paralēli esošo peldvietu labiekārtošanai, paredzēta peldvietu ierīkošana Malukštā un Vilkakrogā. Esošās un plānotās peldvietas norādītas 4.2. pielikuma infrastruktūras kartē.

T.6.1. Uzturēt esošo atpūtas un izziņas infrastruktūru (stendus, norādes u.c.), I.

Nacionālā parka teritorijā šobrīd ir ierīkots samērā liels skaits atpūtas vietu, lielākoties tās atrodas ezera krastos vai pie populāriem dabas objektiem kā, piemēram, Lielā Liepu kalna. Atpūtas vietas apsaimnieko galvenokārt privātie zemes īpašnieki, kuru teritorijās tās atrodas vai pašvaldības, ja atpūtas vieta atrodas uz pašvaldības zemes. RNPA uztur tās valdījumā esošās atpūtas vietas, piemēram, Piloru audzē Ežezera krastā.

Pasākums paredz veikt apkopes un remonta darbus arī citai esošajai atpūtas un izziņas infrastruktūrai – informācijas zīmēm, norādēm u.c. objektiem, kas norādīti esošās un plānotās infrastruktūras kartē (4.2. pielikums). Atkarībā no infrastruktūras piederības pasākumu veic RNP administrācija, pagastu pašvaldības vai privātie zemes īpašnieki uz kuru zemes tā atrodas.

T.7.1. Veikt ilgtspējīga tūrisma attīstības plāna izstrādi un ieviešanu RNP teritorijā, I;

RNP teritorijai 2008. un 2009. gadā tiek izstrādāts tūrisma attīstības plāns, kurā tiks analizēts parka kultūrvēsturisko un dabas objektu tūrisma potenciāls un sniegtas rekomendācijas ilgtspējīga, videi draudzīga tūrisma attīstībai. Pēc plāna apstiprināšanas RNP administrācijā, tā ieviešana ļaus kompleksi risināt tūrisma turpmāko attīstību RNP, saudzējot tur esošās dabas un ainaviskās vērtības.

T.8.1. Ierīkot un uzturēt laivu piestātnes RNP lielāko ezeru krastos

RNP ir bagāts ar ezeriem, kas ir gan nozīmīgi ainavas elementi, gan ūdenstūrisma objekti. Lai sekmīgi izmantotu to tūrisma potenciālu, tiek plānota laivu piestātņu ierīkošana vairākos lielākajos parka ezeros. Rāznas ezerā laivu piestātnes tiek plānotas Tilišos pie plānotās RNP administrācijas ēkas, Lamašos, Stāvkrastos, Zosnā, Zosnas ezeram – Veczosnā. Ežezērā laivu piestātņi paredzēti ierīkot pie esošās tūristu bāzes. Citi ezeri, kuru krastā varētu ierīkot laivu piestātnes ir Ismeru – Žogotu ezers; Salājs; Olovecas ezers un Bižas ezeri (Andrupenes un Rundēnu pagastos). Ja tiks realizēti laivu maršruti pa Rāznas un Ežezera salām (pasākums T.2.7.), laivu piestātņu ierīkošana būs nepieciešama arī Apšu salā Rāznas ezerā un Eža salā Ežezērā. Plānoto laivu piestātņu vietas norādītas 4.2. pielikuma esošās un plānotās infrastruktūras kartē.

Rāznas ezerā laivu piestātnes ir jāveido ar iespēju tās demontēt ziemas perioda laikā, pārējos ezeros tās var būt stacionāras.

T.9.1. Ierīkot un uzturēt putnu vērošanas torņus Rāznas un Bižas (Andrupenes pagasts) ezeru krastos, II;

RNP ir bagāts ar ezeriem, kas ir ne tikai ūdenstūrisma objekti, bet arī kalpo par dzīvesvietu gan tipiskām, gan retām un aizsargājamām putnu sugām. Putnu vērošana gūst arvien lielāku popularitāti visā pasaulē, tajā skaitā arī Latvijā tas ir samērā populārs aktīvās atpūtas veids. Putnu vērošanas torņu ierīkošana paredzēta pie Rāznas ezera un Bižas ezera Andrupenes pagastā. To ierīkošanai ir nepieciešami ievērojami finansu līdzekļi, kurus varētu gūt, piesakot ERAF projektu.

Torņa ierīkošanas vieta Rāznas ezera krastā ir jāizvēlas, vadoties no tā, cik liela ezera platība ir pārskatāma un krasta zemes piederības. Nākotnē par putnu vērošanas vietu Rāznas ezerā varētu kļūt skatu laukums uz plānotās RNP administrācijas ēkas jumta, no kurienes būs pārskatāma samērā liela Rāznas ezera ziemeļu daļa. Bižas ezera (Andrupenes pagasts) krastā torņa ierīkošana varētu tikt veikta pussalā ezera ziemeļu krastā īpašumā ar kadastra numuru 60420630082, kur ir šim nolūkam ļoti piemērota vieta, kas ļauj pārskatīt lielu daļu no ezera (4.2. pielikuma karte).

T.10.1. Ierīkot zirgu un pajūgu izjādes un *draivinga* laukumus Stašuļos, Akminišos, Veczosnā un Malukštā, II;

Šobrīd ik gadus RNP notiek vietējo zirgaudzētāju organizētas skriešanas un *draivinga* (zirgu pajūga vadīšanas prasmes) sacensības, kas jau kļuvušas par tradīciju. Lai sekmētu zirgu sporta un atpūtas aktivitāšu attīstību teritorijā, pasākums paredz skriešanas un *draivinga* laukumu ierīkošanu Stašuļos un Akminišos (Kaunatas pagasts), Veczosnā (Lūznavas pagasts) un Malukštā (Mākoņkalna pagasts). Pasākums ietver gredzenveida trases izveidi, kas skriešanas sacensību gadījumā tiek speciāli planēta (izlīdzināta), bet *draivinga* laukuma gadījumā tiek papildināta ar dažādiem papildus apgrūtinājumiem. Pasākums tiek realizēts, vietējiem zirgaudzētājiem sadarbojoties ar privātajiem zemes īpašniekiem un RNP administrāciju. Laukumu ierīkošanas vietas norādītas 4.2. pielikuma infrastruktūras kartē.

T.11.1. Ierīkot slēpošanas trasi Ezernieku pagastā, II;

Esošo slēpošanas trasei Ezernieku pagastā Šustos paredzēts rekonstruēt un atvērt plašam apmeklētāju lokam. Pasākumu veic privātuzņēmējs par saviem līdzekļiem. Trases atrašanās vieta norādīta 4.2. pielikuma infrastruktūras kartē.

T.12.1. Uzstādīt atkritumu konteinerus populārākajos tūrisma objektos, I;

Viena no būtiskākajām antropogēnās slodzes izpausmēm ir apmeklētāju radītie atkritumi, kas, ja netiek organizēti savākti, var kļūt par būtisku vides piesārņojumu. Lai novērstu nekontrolētu atkritumu izmešanu, RNP populārākajos tūrisma objektos paredzēta atkritumu konteineru uzstādīšana. Tie paredzēti Mākoņkalna dabas takas sākumpunktā (pasākums T.2.6.), Piloru ozolu audzē (pasākums T.2.4.) un Lielā Liepu kalna dabas takā (pasākums T.2.3.), kā arī noslogotākajās peldvietās pie Rāznas ezera – Tilišos un Lamašos. Nākotnē, RNP administrācijai sadarbojoties ar pašvaldībām un privātajiem tūrisma pakalpojumu sniedzējiem, organizēta atkritumu savākšana jāparedz arī citos tūrisma objektos, kur tāda šobrīd nenotiek vai notiek nepietiekoši efektīvi, šādi novēršot un minimizējot atkritumu radīto piesārņojumu un ainavas kvalitātes degradāciju.

Uzstādīto atkritumu konteineru vietas ir norādītas 4.2. pielikuma kartē.

T.13.1. Rekonstruēt divus ceļa posmus teritorijas dabas vērtību aizsardzībai un apskates nodrošināšanai

1. Rekonstruēt ceļa posmu Lūznavas – Čornajas pagastu teritorijā gar Rāznas ezeru no Turčānu kapiem līdz Žurīliem (pusceļā starp Bulāniem un Žurīliem) 1 – 1,5 km garumā (4.2. pielikums). Ceļa posms rekonstruējams ar grants segumu.

2. Rekonstruēt ceļu – Lipušku apvedceļš (4.2. pielikums), lai samazinātu satiksmes slodzi Rāznas ezera krastā Lipušku ciemā. Ceļa posms rekonstruējams ar grants vai asfalta segumu, piemērots smago automašīnu kravu pārvadājumu nodrošināšanai.

T.14.1. Ierīkot treileru stāvvietas, II;

Rāznas nacionālā parka teritorijā daudzi privātie tūrisma pakalpojumu sniedzēji piedāvā telšu vietas, bet joprojām trūkst piedāvājuma attiecībā uz treileru laukumiem, kur apmeklētāji varētu uzturēties ar savu autopiķabi (treileru), nodrošinot paši sev naktsmītnes un ēdiena pagatavošanu.

Pasākums paredz esošo privāto tūrisma pakalpojumu sniedzēju īpašumos ierīkot vairākus treileru laukumus (kempingus) ar vai bez elektriskā tīkla, ūdensvada un kanalizācijas pieslēguma iespējām. Plānotās treileru laukumu vietas parādītas 4.2. pielikuma infrastruktūras kartē.

T.15.1. Parka teritorijā ir ierīkots Vecticībnieku muzejs, II;

RNP teritorijā atrodas ievērojams skaits Vecticībnieku baznīcu, savulaik Lipuškos bija lielākā vecticībnieku draudze Baltijā. Tāpēc vecticībnieku dzīvesveids un tradīcijas teritorijā un tās apkārtnē ir aktuāls, kā arī interesants teritorijas apmeklētājiem. Jānorāda, ka vecticībnieku tradīciju neatņemama sastāvdaļa ir savrupība, tāpēc baznīcas lielākoties nav

atvērtas apmeklētājiem. Izveidojot teritorijā Vecticībnieku muzeju, kas būtu pieejams visiem interesentiem, tiktu radīta iespēja iepazīties ar šo kultūru. Vecticībnieku muzeju ir plānots ierīkots Rāznes ezera piekrastē, pārvedot vecu, ilgstoši neapmeklētu un neizmantotu vecticībnieku baznīcu un atsevišķas ēkas. Muzejā plānots apmeklētājus iepazīstināt arī ar tradicionālajiem Vecticībnieku amatiem un darba rīkiem.

Patreizējā laika periodā, Vecticībnieku muzeja ierīkošana ir privāta iniciatīva. Pasākums būtu realizējams, arī piesaistot pieejamos fondu līdzekļus.

SABIEDRĪBAS IZGLĪTOŠANA UN INFORMĀCIJAS PIEEJAMĪBA

S.1.1. Nodrošināt plašu pieejamību RNP dabas aizsardzības plānam, I;

Dabas aizsardzības plāna publisko pieejamību saskaņā ar 09.10.2007. MK noteikumu Nr. 686 „Noteikumi par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas dabas aizsardzības plāna saturu un izstrādes kārtību” 39. punktu nodrošina Dabas aizsardzības pārvalde. Tomēr, ņemot vērā elektronisko sakaru līdzekļu nozīmīguma pieaugumu un RNPA nozīmīgo lomu komunikācijā ar vietējiem iedzīvotājiem, būtu vēlams, lai dabas aizsardzības plāns būtu pieejams arī administrācijas mājas lapā, kā arī to pašvaldību mājas lapās, kuras tādas jau ir izveidojušas. Pasākums realizējams bez ievērojamiem finansiālajiem ieguldījumiem esošo mājas lapu uzturēšanas ietvaros. Paralēli plāna elektroniskajai versijai, katrā pašvaldībā un arī RNPA būs pieejams plāna drukāts eksemplārs, ar kuru varēs iepazīties jebkurš interesents.

S.1.2. Sagatavot un izdot dabas aizsardzības plāna populārzinātnisko kopsavilkumu, I;

Ņemot vērā lielo privātīpašnieku skaitu RNP kā arī teritorijas lielo platību un to, ka teritorija ir samērā nesen izveidota, ir nepieciešams sagatavot un izdot dabas aizsardzības plāna populārzinātnisko kopsavilkumu, kurā būtu ietverta informācija par nacionālā parka dabas un kultūras vērtībām, to aizsardzībai un apsaimniekošanai nepieciešamajiem pasākumiem, teritorijas zonējumu un individuālajiem aizsardzības un izmantošanas noteikumiem.

Dabas aizsardzības plāna populārzinātniskais kopsavilkums paredzēts izplatīšanai vietējo zemes īpašnieku un iedzīvotāju vidū ar mērķi sniegt viegli pieejamā veidā dabas aizsardzības plānā ietvertu informāciju.

S.2.1. Nodrošināt sabiedrībai plaši pieejamu un vispusīgu informāciju par RNP, I;

Sabiedrības izglītošanai ir būtiska nozīme, lai panāktu izpratni par retu dabas vērtību saglabāšanas nepieciešamību, tāpēc ir svarīgi nodrošināt brīvi pieejamu informāciju par aizsargājamo teritoriju un tās vērtībām, kā arī par to, ko drīkst un ko nedrīkst darīt, apmeklējot šādu teritoriju. Sabiedrības izglītošanai kalpos arī plānā paredzētā infrastruktūra (informācijas stendi, zīmes un norādes). Mūsdienās ļoti perspektīvs informācijas nodrošināšanas veids ir *Internet* tīmeklis. Ņemot vērā, ka dažām pašvaldībām ir savas mājas lapas, būtu nepieciešams tajās sniegt vispusīgu informāciju par aizsargājamo teritoriju.

S.3.1. Izdot bukletu par sikspārņiem nacionālā parka teritorijā un tiem draudzīgām saimniekošanas metodēm, II;

Viena no RNP dabas vērtībām ir dažādas sikspārņu sugas, kas tiek aizsargātas mūsu valstī, bet ļoti bieži apdzīvo cilvēka radītus objektus – vecas koka pirtis, ēku bēniņus, pagrabus, baznīcu torņus u.c. Nezinot sikspārņu bioloģijas īpatnības, šo objektu īpašnieki, veicot remontdarbus vai ēku rekonstrukcijas darbus, paši to neapzinoties, iznīcina šo sugu mājvietas. Lai informētu privātos zemes īpašniekus, kuru īpašumā atrodas piemērotas sikspārņu mājvietas un popularizētu saudzīgu attieksmi pret sikspārņiem, paredzēta populāra bukleta izdošana, kurā būtu aprakstīta sikspārņu bioloģija un prasības to mājvietām.

S.4.1. Apmācīt vides gidus

RNP 2008. un 2009. gadā tiek veikta divu vietējo administrācijas darbinieku apmācība par vides gidiem, kas turpmāk varētu pavadīt teritorijas apmeklētājus un to grupas, iepazīstinot viesus ar kultūrvēsturiskajām un dabas vērtībām.

Perspektīvā, piesaistot projektu līdzekļus, būtu vēlams veikt lielāka skaita potenciālo vides gidu apmācību ar mērķi attīstīt vietējo vides gidu tīklu un atslogot RNP administrācijas darbiniekus.

S.5.1. Organizēt vides izglītības pasākumus plašam interesentu lokam

Pasākuma ietvaros jāturpina vides izglītības darbs, kuru RNP administrācija veica 2008. gadā LVAF projekta „Vides izglītības nodrošināšana Rāznas nacionālajā parkā” ietvaros.

Pasākums ietver vairākas aktivitātes, kuras organizē RNPA ar mērķi informēt dažādas sabiedrības grupas par RNP dabas un kultūrvēsturiskajām vērtībām, administrācijas veiktajām aktivitātēm, izglītot sabiedrību par vides aizsardzības jautājumiem:

- ikgadējās Putnu dienas sadarbībā ar vietējiem ornitologiem;
- ikgadējā Pasaules ūdens diena;
- lekcijas vietējās skolās par dabas aizsardzības jautājumiem un to nozīmi;
- ikgadējā Sikspārņu nakts, ko organizē sadarbībā ar sikspārņu ekspertiem;
- vides sakopšanas talkas;
- konkurss par sakoptāko sētu vai zemes īpašumu;
- nodrošināt informāciju par iespēju piedalīties „Eiropas Padomes Ainavu godalgas” konkursā, kuru Latvijā plānots uzsākt no 2010. gada;
- informācija par RNP ilggadīgajiem zālājiem, to vērtībām, nozīmi un ieteicamo apsaimniekošanu;
- citi vides izglītības pasākumi (piemēram, foto konkursi utt.).

MONITORINGS

M.1.1. Izstrādāt un pielietot monitoringa sistēmu apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes un teritorijas attīstības dinamikas novērtēšanai, I;

Lai kontrolētu RNP īpaši aizsargājamo sugu un biotopu stāvokli un novērtētu apsaimniekošanas pasākumu ietekmi uz tiem, ir nepieciešams regulārs, ilgstošs monitorings. Tas veicams, RNPA sadarbojoties ar nozaru ekspertiem.

Šobrīd teritorijā ir paredzēts veikt divas oficiālas monitoringa programmas – *NATURA 2000* vietas monitoringu, atbilstoši apstiprinātai nacionālajai monitoringa programmai, ko veic Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūra, piesaistot profesionālus sugu un biotopu ekspertus, kā arī apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitoringu, kuru varētu veikt RNPA darbinieki paši vai arī slēdzot līgumus ar individuāliem nozaru ekspertiem vai kompetentām organizācijām.

Apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitoringu veic ar mērķi noskaidrot, cik efektīvi veiktie apsaimniekošanas pasākumi palīdz sasniegt mērķi, kura dēļ tie veikti. Monitorings ir veicams vietās, kurās paredzēti noteikti biotehniskie vai apsaimniekošanas pasākumi, kā arī meža platībās, kur paredzēta neiejaukšanās.

Galvenās monitoringa veikšanas vietas un parametri, kuriem seko līdzi:

- 1) platības bez saimnieciskās darbības – mežu un purvu biotopi, kuros paredzēti pasākumi B.1.1. un B.2.1.; veicot monitoringu mežā, seko līdzi, vai tajā ir meža ilglaicībai raksturīgas struktūras – kritālas, stāvoši nokaltuši koki u.c., seko līdzi to sugu populāciju stāvoklim, kuras ir atkarīgas no stabila mikroklimata un meža struktūrām (reto sūnu un ķērpju sugas, dzeņveidīgie putni); purvu biotopos seko līdzi hidroloģiskajam stāvoklim tajos, kā arī reto un tipisko purva sugu populāciju dinamikai;
- 2) pļavās un ilggadīgo zālāju kompleksos, kuros veic pļaušanu vai ganīšanu (pasākums B.5.1.) jānosaka floristiskais (augu sugu) sastāvs un pļavas struktūra un to izmaiņas apsaimniekošanas pasākumu (apļaušanas un noganīšanas) ietekmē (parauglaukumi pēc Brauna-Blankē sistēmas);
- 3) jāturpina ezeru ūdens hidroķīmiskais monitorings, kā arī lielākajos ezeros (Rāznas ezers, Ežezers) jāveic ezera krasta erozijas kontrole;
- 4) jāveic zivju resursu novērtēšana, vērtējot zivju skaitu un zivju sugu sastāvu (daudzveidību), kā arī maluzvejniecības zaudējumu izvērtēšana un atbilstošu aizsardzības (kontroles) pasākumu plānošana un realizēšana;
- 5) jāveic zināmo RNP raksturīgo, īpaši aizsargājamo sugu atradņu un dzīvotņu monitorings izlases kārtībā; piemēram, vienu reizi gadā jāapmeklē konkrētas sugas atradne un jānovērtē tās stāvoklis, kā arī dzīvotnes stāvoklis; atkarībā no sugas ekoloģiskajām īpatnībām, jāveic to atradņu un dzīvotņu stāvokļa novērtēšana; piemēram, augu sugas novērtē to ziedēšanas laikā, putnu sugas – to aktivitātes laikā, lai izvairītos no sistemātiskajām noteikšanas un neuzmanības kļūdām;
- 6) jāveic reģistrēto dižkoku stāvokļa monitorings, atkarībā no koku stāvokļa, paredzot pasākumus, piemēram, atēnošana, koka stumbru stiprināšana u.c.;
- 7) jāveic apmeklētāko vietu (4.2. pielikums) stāvokļa, infrastruktūras labiekārtojuma un antropogēnās slodzes monitorings (nomīdīšana, sadzīves

atkritumu daudzums u.c.); atkarībā no monitoringa rezultātiem ir jāveic infrastruktūras remonts, papildināšana ar atsevišķiem elementiem u.c.

Balstoties uz dabas aizsardzības plānā sniegto informāciju par aizsargājamām sugām, to stāvokļa novērtēšanai nozaru eksperti izvēlas atbilstošas, aprobētas sugu monitoringa metodes.

M.2.1. Medījamo dzīvnieku populāciju novērtēšana, I

Lai zinātniski pamatoti plānotu medījamo dzīvnieku izmantošanu – populāciju regulāciju un pieļaujamus medību apjomus, ir jāveic medījamo dzīvnieku uzskaitē RNP teritorijā. Pašreiz medību uzskaitē tiek veikta, atbilstoši pastāvošajai kārtībai Latvijā, bet dati, bez būtiskām kļūdām, nav ekstrapolējami uz RNP teritoriju.

Atkarībā no uzskaišu rezultātiem, jāplāno medījamo dzīvnieku populāciju kontrole, kā arī pieļaujamus medību apjomus tādām sugām kā lūsis un vilks.

III 3. PRIEKŠLIKUMI PAR NEPIECIEŠAMAJIEM GROZĪJUMIEM PAŠVALDĪBU TERITORIJAS PLĀNOJUMOS

Patlaban praktiski visām pašvaldībām ir izstrādāti un apstiprināti teritorijas plānojumi ar perspektīvu uz 12 gadiem. Tomēr kā rāda praktiskā pieredze teritorijas plānojumiem nereti tiek veikti grozījumi daudz ātrāk. RNP teritorijā tam par iemeslu varētu būt gan potenciālie grozījumi individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos, gan uzsāktā novadu reforma, gan sociālekonomiskās attīstības izmaiņas. Saskaņā ar patlaban uzsāktu novadu reformu, RNP teritorijā pēc 2009. gada pašvaldību vēlēšanām, uzsāks darbību trīs novadi līdzšinējo astoņu pagastu vietā (III 3.1. attēls.)

III 3.1. attēls. Novadu sadalījums RNP teritorijā, sākot ar 2009. gada jūliju.

RNP robeža un zonējums vietējo pašvaldību teritorijas plānos ir norādīts un aprakstīts. Pēc RNP individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu grozījumu stāšanās spēkā, katrai pašvaldībai būtu jāizvērtē teritorijas plānojumu grozījumu nepieciešamība, atbilstoši dabas aizsardzības plānam un noteikumos paredzētajiem nosacījumiem. Taču jāpiebilst, ka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi kā augstāk stāvošs normatīvais akts automātiski attieksies arī uz patlaban spēkā esošajiem pašvaldību teritorijas plānojumiem, t.sk. tajos paredzēto izmantošanu un nosacījumiem.

Lai nodrošinātu Nacionālā parka sabalansētu attīstību, būtu vēlams grozījumu veikšana visu pašvaldību teritorijas plānos. Veicot grozījumus novadu teritorijas plānos svarīgākie punkti, kuri būtu jāņem vērā un jāiestrādā teritorijas plānos un attiecināmi uz atļauto (plānoto) darbību, ir sekojoši:

- RNP zonējums;
- RNP individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi;

- precīzi definēt vietas ar tūrisma pakalpojumiem saistītai apbūvei (viesu mājas, kempingi, atpūtas kompleksi), labiekārtotām tūrisma infrastruktūras koplietošanas teritorijām (atpūtas vietas, dabas takas, peldvietas u.tml.), dzīvojamajai apbūvei (vasarnīcas, savrupmājas); nereti šādi objekti teritorijas plānojumos tiek apvienoti zem viena izmantošanas veida, kas dod pamatu dažādām izmantošanas iespējām;
- virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas nosakāmas saskaņā ar aizsargjoslu likumu un "Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodiku" (MK noteikumi Nr. 406, 12.06.2008.); attiecīgi aizsargjoslu aprobežojumi piemērojami gan aizsargjoslas teritorijai, gan teritorijai starp virszemes ūdensobjektu un vietu no kuras mēra aizsargjoslu; saskaņā ar aizsargjoslu likumu un minētajiem MK noteikumiem virszemes ūdensobjektu krastos nosakāmas applūstošās teritorijas, kuras jāattēlo plānotās izmantošanas kartēs;
- ciemu teritorijas attīstāmas virzienā prom no ekoloģiski jutīgām teritorijām (ezeru krasti, mežu teritorijas u.tml.);
- definējot apbūves nosacījumus, jāveicina teritorijai raksturīgo arhitektūras veidu saglabāšana, jānosaka aprobežojumi augstām būvēm un būvēm, kuras var ieņemt dominējošu lomu ainavā;
- atsevišķam zemes gabalam nosakot zemes izmantošanas veidu plānotā izmantošana jāprecizē pēc iespējas detāli, lai plānotā izmantošana neskar dažādas izmantošanas un statusa teritorijas;
- vienā zemes gabalā pieļaujams izvietot tikai vienu dzīvojamo māju vai cita veida apbūves objektu;
- RNP ietilpstošajiem novadiem būtu vēlams pieņemt vienādus zemes izmantošanas veidus un to nosacījumus, lai, izstrādājot teritorijas plānojumus, tiktu izmantoti vienādi vai vismaz ļoti līdzīgi zemes izmantošanas veidi; šāds princips uzlabotu plānošanas kvalitāti un teritoriju attīstības kvalitāti kopumā;
- saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem (MK noteikumu Nr. 883 "Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi" 54. panta 2. apakšpunktu) virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās zemes gabalu dalīšanai, apvienošanai vai jaunai apbūvei nepieciešama detālpilnoējuma izstrāde; pašvaldībām un būvvaldēm, lemjot par teritoriju dalīšanu, apvienošanu vai jaunu apbūvi, jāievēro šie nosacījumi;
- veicot stratēģisko ietekmes uz vidi novērtējumu sagatavošanu lielāka uzmanība būtu jāpievērš plānoto izmantošanu (t.sk. papildizmantošanu) potenciālajām ietekmēm, nevis vispārīgiem dabas apstākļu un vides aspektu aprakstiem; jānosaka reāli novērtējami un izmantojami mērķi, risinājumi un monitoringa pasākumi.

III 4. TERITORIJAS INDIVIDUĀLIE AIZSARDZĪBAS UN IZMANTOŠANAS NOTEIKUMI UN ZONĒJUMS

III 4.1. IETEIKUMI RĀZNAS NACIONĀLĀ PARKA INDIVIDUĀLO AIZSARDZĪBAS UN IZMANTOŠANAS NOTEIKUMU GROZĪJUMIEM

Turpmāk šajā apakšnodaļā spēkā esošo 26.06.2007. MK noteikumu Nr. 447 „Rāznas nacionālā parka individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” prasības aprakstītas, izmantojot fontu Times New Roman (Normal), bet ieteikumi noteikumu grozījumiem – izmantojot fontu *Times New Roman (Italic, Bold)*, iekavās populārzinātniskā valodā iekļauts īss punkta nepieciešamības skaidrojums. Noteikumu normas, kas ir izslēdzamas no spēkā esošajiem noteikumiem ir ~~pārsvītrotas~~.

I. Vispārīgie jautājumi

1. Noteikumi nosaka:

1.1. Rāznas nacionālā parka (turpmāk - nacionālais parks) aizsardzības un izmantošanas kārtību;

1.2. nacionālā parka apzīmēšanai dabā lietojamās speciālās informatīvās zīmes paraugu un tās lietošanas kārtību;

1.3. nacionālajā parkā esošo dabas pieminekļu - aizsargājamo ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko dabas pieminekļu un aizsargājamo koku - aizsardzības un izmantošanas kārtību.

2. Nacionālā parka teritorijā nav spēkā īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi.

3. Nacionālā parka robežas dabā apzīmē ar speciālām informatīvām zīmēm. Informatīvās zīmes paraugs un lietošanas kārtība noteikta šo noteikumu 1.pielikumā.

4. Nacionālā parka ārējo robežu un funkcionālo zonu robežu shēma un robežu apraksts noteikts Rāznas nacionālā parka likumā (*plāna 2.1. pielikums*).

II. Vispārīgie aprobežojumi visā nacionālajā parkā

5. Jebkāda veida reklāma ārpus apdzīvotajām vietām nacionālā parka teritorijā dabā izvietojama ar nacionālā parka administrācijas rakstisku atļauju.

6. Informāciju par nacionālā parka īpaši aizsargājamo sugu dzīvotnēm un īpaši aizsargājamiem biotopiem drīkst izplatīt tikai ar nacionālā parka administrācijas rakstisku atļauju.

~~7. Būvniecība nacionālā parka teritorijā pieļaujama atbilstoši pašvaldības teritorijas plānojumam, ievērojot normatīvajos aktos noteikto kārtību un ierobežojumus.~~

8. Rāznas, Zosnas, Salāja ezerā un Ežezērā aizliegts pārvietoties ar jebkādiem kuģošanas līdzekļiem, izmantojot iekšdedzes dzinēju. Izņēmumi ir:

8.1. ezera apsaimniekotāja organizēta pārvietošanās (rūpnieciskā zveja, licencētās makšķerēšanas organizēšana, ūdens bioloģisko resursu kontrole, tūrisma pakalpojumi) ar nacionālā parka administrācijas rakstisku atļauju; *tiesības sniegt tūrisma pakalpojumus ezera apsaimniekotājs uz līguma pamata var deleģēt trešajai personai (praksē ir konstatēti gadījumi, kad dažādu, objektīvu, iemeslu dēļ ezera apsaimniekotājam ir grūtības veikt konkrētā ezera reālu apsaimniekošanu);*

- 8.2. valsts institūciju amatpersonu pārvietošanās, pildot dienesta pienākumus;
- 8.3. zinātnisko pētījumu veikšana ar nacionālā parka administrācijas rakstisku atļauju.
9. Ledus periodā Rāznas, Zosnas, Salāja ezerā un Ežezērā aizliegts pārvietoties ar mehāniskajiem transportlīdzekļiem un mopēdiem, **izņemot valsts institūciju amatpersonu pārvietošanās, pildot dienesta pienākumus un ezeru apsaimniekotājs (lai nodrošinātu ezera apsaimniekošanu, drošības un glābšanas pasākumus), izņemot ar tūrismu saistītas aktivitātes.**
10. Bez nacionālā parka administrācijas rakstiskas atļaujas aizliegts jebkādā veidā būtiski pārveidot nacionālā parka teritorijā esošo dabisko virszemes ūdensobjektu (ezeru, upju un strautu) grunts reljefu, veidot mākslīgas salas, kā arī būvēt un izvietot peldošas konstrukcijas (izņemot laivu piestātnes un **laipas (punkts konkretizēts)** eitas būves, kas paredzētas teritorijas plānojumā).
11. Nacionālā parka teritorijā esošo dabisko virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās aizliegts pārveidot dabisko zemes reljefu, izņemot gadījumus, ja attiecīgās darbības paredzētas pašvaldības teritorijas plānojumā **un tām ir veikts ietekmes uz vidi izvērtējums, atbilstoši normatīvo aktu prasībām (lai nodrošinātu dabas aizsardzības prasību ievērošanu, kā arī izsniegtu atļaujas, mazākā riska ietvaros).**
12. 10 metrus platā joslā **no Rāznas ezera dabiskās krasta līnijas ir (konkretizēts, no kurienes tiek aprēķināta 10 m plata josla)** aizliegts izvietot un būvēt jebkādas ēkas un būves (tajā skaitā uz vecajiem pamatiem), izņemot hidrotehniskās būves, ūdens transportlīdzekļu piestātnes ~~un uzpildes vietas~~, krastu nostiprināšanas būves un peldvietas, **kuras paredzētas teritorijas plānojumā un dabas aizsardzības plānā, un saskaņotas ar Rāznas nacionālā parka administrāciju (lai nodrošinātu dabas aizsardzības prasību ievērošanu).**
13. Aizliegta jebkāda saimnieciskā darbība, kuras rezultātā mainās esošā Rāznas ezera krasta līnija.
14. Aizliegts būvēt un izvietot dabisko virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas ar filtrāciju gruntī, kā arī novadīt vidē neattīrītus ražošanas un sadzīves notekūdeņus un notekūdeņu dūņas.
15. Aizliegts atstāt neiekonservētus (neietamponētus) ūdensapgādes urbumus.
16. Nacionālā parka teritorijā aizliegts ierīkot atkritumu poligonus, kā arī piesārņot un piegružot vidi ar atkritumiem un uzglabāt atkritumus tiem neparedzētās vietās.
17. Bez nacionālā parka administrācijas rakstiskas atļaujas aizliegts:
- 17.1. veikt darbības, kas izraisa pazemes ūdeņu, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu līmeņa maiņu;
- 17.2. veikt arheoloģiskās izpētes darbus.
18. **Visā nacionālā parka teritorijā kopšanas cirtes rezultātā mežaudzes valdošās koku sugas koku vidējais caurmērs un vidējais augstums nedrīkst kļūt mazāks par to valdošās koku sugas koku vidējo augstumu un vidējo caurmēru, kāds bija pirms cirtes uzsākšanas (lai kopšanas cirtes rezultātā netiktu būtiski samazināta kokaudzes bioloģiskā vērtība).**
19. **Visā nacionālā parka teritorijā aizliegta to platlapju koku – ozolu, ošu, gobu, vīksnu, liepu un kļavu – ciršana, kuru diametrs pārsniedz 40 cm, izņemot gadījumus, kad koks apdraud cilvēkus, ēkas vai infrastruktūras objektu drošību, platlapju koku**

ciršana meža un nemeža zemēs pieļaujama tikai ar nacionālā parka administrācijas rakstisku atļauju (lai nodrošinātu platlapju koku aizsardzību).

20. Veicot visa veida cirtes nacionālā parka mežaudzēs, jā saglabā vismaz 10 kritālas uz hektāru, kuru vidējais caurmērs ir virs 30 cm vai, ja tādu nav, attiecīgs skaits pēc caurmēra lielāko kritālu, saglabājot cirmsā visas šo kritālu daļas. Pieļaujama kritālu pārvietošana cirsmas robežās, ja tās traucē meža atjaunošanai (lai nodrošinātu dabiskiem meža biotopiem raksturīgas struktūras, lai nodrošinātu ar dzīvotnēm atsevišķas sūnu, kukaiņu un putnu sugas, kā arī, lai paaugstinātu mežu bioloģisko daudzveidību kopumā).

21. Visā nacionālā parka teritorijā, atjaunojot un kopjot mežaudzes pēc cirtes veikšanas vai citu faktoru ietekmes, saglabājami visi izcirtumā dabiski atjaunojušies platlapji, izņemot skujkoku sausieņu mežos - silā, mētrājā, lānā, damaksnī un vērī (lai nodrošinātu platlapju atjaunošanos).

22. Visā nacionālā parka teritorijā, atjaunojot vai kopjot mežaudzi pēc cirtes veikšanas vai citu faktoru ietekmes, veidojamas mistraudzes (mežaudzes, kuru 1. stāvā ir divu vai vairāku koku sugu piemistrojums. Citas koku sugas piemistrojums ir lielāks par 5 % no 1. stāva krājas) (lai novērstu plašu, vienveidīgu, monodominantu kokaudžu veidošanu).

23. Mežaudzēs, kas atbilst dabisku meža biotopu atlases kritērijiem, kuri noteikti šo noteikumu 2. pielikumā (plāna 5.1. pielikuma 1. tabula), pirms ciršanas apliecinājuma saņemšanas Valsts meža dienestā, jābūt veiktai meža biotopu ekspertīzei un Valsts meža dienestā iesniegtam meža biotopu eksperta atzinumam par to, ka mežaudze nav atzīstama par dabisku meža biotopu, kuram veidojams mikroliegums ar mežsaimnieciskās darbības aizliegumu (lai nodrošinātu bioloģiskās daudzveidības aizsardzību vecās kokaudzēs).

24. Visā nacionālā parka ūdensteču un ūdenstilpju aizsargjoslās, izņemot neitrālo zonu, veicot koku ciršanu mežaudzēs ar valdošo koku sugu baltalksnis, ir jāievēro 3. pielikumā (plāna 5.1. pielikuma 2. tabula) noteiktie minimālie un kritiskie šķērslaukumi. Galvenā cirte baltalkšņa mežaudzēs ir atļauta, ja baltalksnis ir sasniedzis 41 gadu vecumu ūdensteču un ūdenstilpju aizsargjoslās (lai RNP teritorijā veidotos vidēja vecuma un vecas baltalkšņu audzes).

25. Visā nacionālā parka teritorijā aizliegta būvniecība uz ezeru salām, izņemot atpūtas vietu un izziņas infrastruktūras ierīkošanu, kas paredzēta dabas aizsardzības plānā un rakstiski saskaņota ar Rāznas nacionālā parka administrāciju (lai nodrošinātu dabisku, bioloģiski vērtīgu biotopu un dzīvotņu saglabāšanu, kā arī nodrošinātu iespējas atsevišķas salas izmantot kā izglītošanas objektus).

26. Rāznas ezera sateces baseinā (4. pielikums – plāna 2.8. pielikums), rekonstruējot vai ierīkojot jaunas notekūdeņu attīrīšanas iekārtas ar jaudu virs 20 m³/diennaktī, jāpielieto tehnoloģijas fosfora reducēšanai (lai nodrošinātu ūdens kvalitāti Rāznas ezera sateces baseinā un Rāznas ezerā).

27. Visā Rāznas nacionālā parka teritorijā aizliegts:

27.1. pļaut pļavas virzienā no lauka malām uz centru (lai daļa abinieku, rāpuļu un sīko zīdītāju varētu pārvietoties uz pļavas malām).

28. Platībās, kas ir mazākas par 0,1 ha, vienā viensētā ar saimniecības ēkām par zemes transformāciju neuzskata šādas darbības (lai atvieglotu viensētu apsaimniekošanu un attīstību):

28.1. ceļu ierīkošana saimniecības vajadzībām;

28.2. būvniecība, izņemot būvniecību meliorētajās lauksaimniecībā izmantojamās zemēs;

28.3. ūdenstilpju ierīkšana, izņemot ūdenstilpju ierīkošanu meliorētajās lauksaimniecībā izmantojamās zemēs.

29. Arheoloģisko kultūras pieminekļu teritorijās ir aizliegts lietot metāla detektoru bez saskaņošanas ar Valsts Kultūras Pieminekļu Aizsardzības inspekciju (lai nodrošinātu kultūras vērtību saglabāšanu).

30. Arheoloģiski priekšmeti, kas ir vecāki par 100 gadiem un kas iegūti izrakumos vai atrasti zemē, uz zemes vai ūdenī, ir valsts īpašums, izņemot gadījumus, ja ir nosakāms to konkrēts īpašnieks (mantinieks) (lai nodrošinātu kultūras vērtību un mantojuma saglabāšanu Latvijas mērogā).

III. Dabas lieguma zona

31. Dabas lieguma zona izveidota, lai aizsargātu cilvēku darbības mazpārveidotās ekosistēmas, saglabātu retu un izzūdošu sugu atradnes, kā arī saglabātu īpaši aizsargājamās sugas un biotopus (pievienots dabas lieguma zonas izveidošanas pamatojums).

32. Dabas lieguma zonā aizliegts:

32.1. lietot ūdensputnu medībās šāviņus, kas satur svīnu;

32.2. pļaut pļavas virzienā no lauka malām uz centru;

32.3. mainīt zemes lietošanas veidu, izņemot šo noteikumu 32.4. apakšpunktā noteiktos gadījumus;

32.4. veikt zemes transformāciju **un būvniecību**. Ar nacionālā parka administrācijas rakstisku atļauju zemes transformāciju **un būvniecību** drīkst veikt, ja tas nepieciešams (**konkretizētas aizliegtās darbības**):

32.4.1. biotopu atjaunošanas pasākumu veikšanai;

32.4.2. šo noteikumu 32.30.2. apakšpunktā noteikto darbību veikšanai;

32.4.3. izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektu (telšu un atpūtas vietu, **dabas taku (konkretizēti atpūtas un izziņas objekti)**, stāvlaukumu, tuaļu, skatu torņi) būvniecībai un ierīkošanai;

32.5. nosusināt purvus;

32.6. dedzināt sauso zāli un niedres, izņemot gadījumus, ja tas nepieciešams dabas apsaimniekošanas pasākumu veikšanai un saņemta nacionālā parka administrācijas un tās institūcijas rakstiska atļauja, kas atbild par ugunsdrošību un ugunsdzēsību;

32.7. cirst kokus galvenajā cirtē un rekonstruktīvajā cirtē;

32.8. cirst kokus kopšanas cirtē (izņemot slimību inficētos, kaitēkļu invadētos vai citādi bojātos kokus saskaņā ar šo noteikumu 29.30.9. apakšpunktu un citiem normatīvajiem aktiem), ja valdauzdes vecums pārsniedz:

32.8.1. priežu un ozolu audzēm – 60 gadu;

32.8.2. egļu, bērzu, melnalkšņu, ošu un liepu audzēm – 50 gadu;

32.8.3. apšu audzēm – 30 gadu;

32.9. veikt mežsaimniecisko darbību dabiskajos meža biotopos, izņemot darbības, kas nepieciešamas infrastruktūras objektu uzturēšanai un tūrisma vajadzībām, saskaņojot to ar Rāznas nacionālā parka administrāciju (lai nodrošinātu bioloģiski vērtīgu mežu saglabāšanu ilgtermiņā, pieļaujot to izmantošanu sabiedrības izglītošanai);

32.10. veikt mežsaimniecisko darbību dabiskās gravās, ja tās dziļums vismaz vienā no mērījumu punktiem sasniedz piecus metrus (lai nodrošinātu dabas vērtību saglabāšanu, kā arī novērstu augsnes eroziju);

32.11. mežaudzēs, kas ir sasniegušas galvenās cirtes vecumu un atrodas uz nogāzēm, kuru slīpums ir lielāks par 30 grādiem, pirms ciršanas apliecinājuma saņemšanas Valsts meža dienestā, jābūt veiktai meža biotopu ekspertīzei un Valsts meža dienestā iesniegtam meža biotopu eksperta atzinumam par to, ka mežaudze nav atzīstama par dabisku meža biotopu, kuram veidojams mikroliegums ar mežsaimnieciskās darbības aizliegumu; nākošā mežsaimnieciskās darbības apliecinājuma saņemšanai atkārtota dabisko meža biotopu inventarizācija nav nepieciešama (lai nodrošinātu bioloģiskās daudzveidības aizsardzību vecās kokaudzēs).

32.12. no 15. aprīļa līdz 31. jūlijam veikt mežsaimniecisko darbību, izņemot meža ugunsdrošības pasākumus, meža atjaunošanu ar rokas darbarīkiem un bīstamo koku (koku, kas apdraud cilvēku dzīvību un veselību, tuvumā esošās ēkas vai infrastruktūras objektus) ciršanu un novākšanu;

32.13. atzarot augošus kokus mežaudzēs **un nemeža zemēs (lai nekropļotu dzīvus, augošus kokus visā RNP teritorijā)**, izņemot koku atzarošanu skatu punktu ierīkošanai un uzturēšanai, elektrolīniju uzturēšanai, kā arī satiksmes drošībai uz ceļiem;

32.14. cirst nokaltušus kokus un izvākt kritušus kokus, kritalas vai to daļas, kuru diametrs resnākajā vietā ir lielāks par 25 cm (izņemot svaigos vēja gāztos ošus un egles, ja to apjoms pārsniedz 5 kubikmetrus uz hektāru un koku atstāšana mežaudzē var veicināt kaitēkļu masveida savairošanos, attiecīgo darbu veikšanu māju pagalmos, kā arī bīstamo koku novākšanu);

32.15. pārvietoties ar jebkādiem kuģošanas līdzekļiem, izmantojot iekšdedzes dzinēju; izņēmumi ir valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu pārvietošanās, pildot dienesta pienākumus, pārvietošanās zinātnisko pētījumu veikšanai, **ezera apsaimniekotāja organizēta pārvietošanās (rūpnieciskā zveja, licencētās maksšķerēšanas organizēšana, ūdens bioloģisko resursu kontrole, tūrisma pakalpojumi) ar nacionālā parka administrācijas rakstisku atļauju (konkretizētas darbības); tiesības sniegt tūrisma pakalpojumus ezera apsaimniekotājs uz līguma pamata var deleģēt trešajai personai;**

- 32.16. nobraukt no ceļiem un pārvietoties ar mehāniskajiem transportlīdzekļiem, mopēdiem pa meža un lauksaimniecības zemēm, ja tas nav saistīts ar šo teritoriju apsaimniekošanu vai uzraudzību;
- 32.17. ierīkot nometnes, atpūtas vietas un celt teltis ārpus **dabā (konkretizēts aprobežojums)** īpaši norādītām vietām, ~~izņemot pagalmus;~~
- 32.18. kurināt ugunsurus ārpus ~~īpaši norādītām vai~~ speciāli ierīkotām vietām, ~~kā arī izņemot (norādīts izņēmums, uz ko neattiecas aprobežojums)~~ ciršanas atlieku sadedzināšanu, saskaņā ar meža apsaimniekošanu regulējošajiem normatīvajiem aktiem;
- 32.19. rīkot autosacensības, motosacensības, ūdensmotosporta un ūdensslēpošanas sacensības, kā arī rallijus, treniņbraucienus un izmēģinājuma braucienus;
- 32.20. ierīkot savvaļas augu, sēņu un dzīvnieku, kā arī to produktu pārdošanas un iepirkšanas punktus;
- 32.21. izmantot speciālas vākšanas palīgierīces savvaļas ogu un sēņu lasīšanai;
- 32.22. uzstādīt vēja ģeneratorus;
- ~~32.23. pieļaut suņu atrašanos brīvā dabā bez pavadas un uzpurņa, izņemot medības regulējosajos normatīvajos aktos noteiktos gadījumus un kārtību;~~
- 32.24. iegūt derīgos izraktenus, izņemot pazemes ūdens ieguvi personiskajām vajadzībām;
- 32.25. bojāt vai iznīcināt (arī uzarot vai kultivējot) palieņu, terašu un meža pļavas un lauces, izņemot medījamo dzīvnieku piebarošanas lauces;
- 32.26. sadalīt zemes īpašumus zemes vienībās, kas mazākas par 10 hektāriem;
- 32.27. veikt darbības, kas izraisa augsnes eroziju;
- 32.28. ierīkot iežogotas platības savvaļas dzīvnieku turēšanai nebrīvē;
- 32.29. celt un ierīkot jaunas hidrotehniskas būves un meliorācijas sistēmas, izņemot gadījumus, ja tas nepieciešams biotopu atjaunošanas pasākumu veikšanai un saņemta nacionālā parka administrācijas rakstiska atļauja;
- 32.30. bez nacionālā parka administrācijas rakstiskas atļaujas:
- 32.30.1. organizēt brīvā dabā publiskus pasākumus ārpus tiem paredzētām un speciāli ierīkotām vietām;
  - 32.30.2. veikt ceļu, inženierkomunikāciju un citu inženierbūvju restaurāciju, renovāciju vai rekonstrukciju;
  - 32.30.3. ierīkot izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektus;
  - 32.30.4. veikt biotopu apsaimniekošanas pasākumus;
  - 32.30.5. atjaunot mežu stādot vai sējot un ieaudzēt mežu;
  - 32.30.6. vākt dabas materiālus kolekcijām;
  - 32.30.7. veikt zinātniskos pētījumus;
  - 32.30.8. ierīkot jaunas un paplašināt esošās ūdenstransporta līdzekļu bāzes;
  - 32.30.9. ~~eirst slimību inficētos, kaitēkļu invadētos vai citādi bojātos kokus kopšanas cirtē, sanitārajā cirtē un galvenajā cirtē pēc Valsts meža dienesta~~

sanitārā atzinuma; **veikt mežsaimniecisko darbību (darbība ir saskaņojama ar RNPA);**

32.30.10. ierīkot purvos dzērveņu plantācijas;

32.30.11. pļaut niedres nacionālā parka ezeros bez ietekmes uz vidi izvērtējuma atbilstoši normatīvo aktu prasībām, izņemot gadījumus, kad niedres tiek pļautas vienā joslā, kas nav platāka par pieciem metriem individuālas peldvietas vai laipas ierīkošanai vienā zemes īpašumā ar nosacījumu, ka pļaušanas vieta saglabājas nemainīga (mazākā riska ietvaros konkretizēta pieļaujamā niedru pļaušanas kārtība, lai īpašnieki var piekļūt ezeram).

IV. Dabas parka zona

33. Dabas parka zona izveidota, lai nodrošinātu atpūtai un tūrismam piemērotas vides saglabāšanu, dabu saudzējošu saimniekošanas metožu pielietojumu, kā arī lai saglabātu dabas ainavu un kultūrainavu un samazinātu antropogēno ietekmi uz dabas lieguma zonu (pievienots dabas parka zonas izveidošanas pamatojums).

34. Dabas parka zonā aizliegts:

34.1. pļaut pļavas virzienā no lauka malām uz centru;

34.2. nosusināt purvus;

34.3. dedzināt sauso zāli un niedres, izņemot gadījumus, ja tas nepieciešams dabas apsaimniekošanas pasākumu veikšanai un saņemta nacionālā parka administrācijas rakstiska atļauja;

34.4. cirst kokus rekonstruktīvajā cirtē;

34.5. cirst kokus kailcirtē Latgales augstienes centrālajā daļā 12445 ha platībā, kas norādīta šo noteikumu 5. pielikumā (plāna 5.1. pielikuma 1. attēls) (lai nodrošinātu kokaudžu vecuma struktūras izlīdzināšanos norādītajā platībā); pārējā parka zonas teritorijā aizliegts (konkretizēta aprobežojuma vieta) cirst kokus kailcirtē, kuras platība ir lielāka par vienu hektāru, izņemot meža ciršanu līdz 50 m platās joslās (konkretizētas pieļaujamo kailciršu platības);

34.6. veikt mežsaimniecisko darbību dabiskajos meža biotopos, izņemot darbības, kas nepieciešamas infrastruktūras objektu uzturēšanai tūrisma vajadzībām (lai nodrošinātu bioloģiski vērtīgu mežu saglabāšanu ilgtermiņā, pieļaujot to izmantošanu sabiedrības izglītošanai);

34.7. veikt mežsaimniecisko darbību gravās, ja tās dziļums vismaz vienā no mērījumu punktiem sasniedz piecus metrus (lai nodrošinātu dabas vērtību saglabāšanu, kā arī novērstu augsnes eroziju);

34.8. mežaudzēs, kas ir sasniegušas galvenās cirtes vecumu un atrodas uz nogāzēm, kuru slīpums ir lielāks par 30 grādiem, pirms ciršanas apliecinājuma saņemšanas Valsts meža dienestā, jābūt veiktai meža biotopu ekspertīzei un Valsts meža dienestā iesniegtam meža biotopu eksperta atzinumam par to, ka mežaudze nav atzīstama par dabisku meža biotopu, kuram veidojams mikroliegums ar mežsaimnieciskās darbības aizliegumu; nākošā mežsaimnieciskās darbības apliecinājuma saņemšanai atkārtota dabisko meža biotopu inventarizācija nav

nepieciešama (lai nodrošinātu bioloģiskās daudzveidības aizsardzību vecās kokaudzēs).

34.9. no 1. maija līdz 30. jūnijam veikt mežsaimniecisko darbību, izņemot meža ugunsdrošības pasākumus, meža atjaunošanu ar rokas darbarīkiem un bīstamo koku (koku, kas apdraud cilvēku dzīvību un veselību, tuvumā esošās ēkas vai infrastruktūras objektus) ciršanu un novākšanu, kā arī dabas stihiju sekū likvidēšanu (lai negatīvi neietekmētu putnu sugas to ligzdošanas periodā, kā arī nodrošinātu netraucētus apstākļus veģetācijas attīstībai);

34.10. nobraukt no ceļiem un pārvietoties ar mehāniskajiem transportlīdzekļiem un mopēdiem pa meža un lauksaimniecības zemēm, ja tas nav saistīts ar šo teritoriju apsaimniekošanu vai uzraudzību;

34.11. kurināt ugunsurus ārpus īpaši norādītām vai speciāli ierīkotām vietām (izņemot pagalmus, kā arī ciršanas atlieku sadedzināšanu saskaņā ar meža apsaimniekošanu regulējošajiem normatīvajiem aktiem);

34.12. izmantot speciālas vākšanas palīgierīces savvaļas ogu un sēņu lasīšanai;

34.13. uzstādīt vēja ģeneratorus, *kuru darba rata diametrs ir lielāks par diviem metriem vai augstākais punkts pārsniedz 11 metru augstumu; vēja ģeneratoru uzstādīšana pieļaujama individuālajām vajadzībām un ne vairāk par vienu vienā īpašumā (konkretizēti izvietot atļauto vēja ģeneratoru parametri un to izvietojamas pieļaujamais skaits vienā īpašumā, kas būtiski negatīvi neietekmē bioloģisko un ainavisko teritorijas vērtību);*

34.14. uzstādīt vēja ģeneratorus virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās (lai nodrošinātu vizuāli augstvērtīgu ainavu saglabāšanu);

~~34.15. pieļaut suņu atrašanos brīvā dabā bez pavadas un uzpurņa, izņemot medības regulējošajos normatīvajos aktos noteiktos gadījumus un kārtību;~~

34.16. sadalīt zemes īpašumus *un kopīpašumu domājamās daļas* zemes vienībās, kas mazākas par 10 5 hektāriem, *izņemot gadījumus, kad īpašums sastāv no vairākām kadastra vienībām, kuras nav izvietotas blakus viena otrai, šajā gadījumā nodalītā kadastra vienība veido atsevišķu zemes īpašumu (punkts formulēts, ievērojot reālās īpašumu platības RNP teritorijā);*

34.17. celt un ierīkot jaunas hidrotehniskas būves dabiskajos virszemes ūdensobjektos, izņemot gadījumus, ja tas nepieciešams biotopu atjaunošanas pasākumu veikšanai un saņemta nacionālā parka administrācijas rakstiska atļauja;

34.18. veicot kopšanas cirti, izcirst valdošās koku sugas valdaudzes kokus (izņemot augšanā atpalikušos, slimību inficētos, kaitēkļu invadētos vai citādi bojātos kokus), ja valdošās koku sugas vecums pārsniedz:

34.18.1. priežu un ozolu audzēm – 60 gadu;

34.18.2. egļu, bērzu, melnalkšņu, ošu un liepu audzēm – 50 gadu;

34.18.3. apšu audzēm – 30 gadu;

34.19. veikt ģeoloģisko izpēti derīgo izrakteņu ieguvei (lai nodrošinātu RNP bioloģisko un ainavisko vērtību saglabāšanu, kā arī jānorāda, ka lielākajā RNP daļā ģeoloģiskā izpēte ir veikta);

34.20. iegūt derīgos izrakteņus ārpus derīgo izrakteņu atradnēm, izņemot ieguvi nekomerciāliem mērķiem, pazemes ūdens ieguvi un sapropeļa ieguvi pēc ietekmes uz vidi izvērtējuma atbilstoši normatīvo aktu prasībām un Rāznas nacionālā parka administrācijas rakstiskas atļaujas saņemšanas (konkretizēta pieļaujamā derīgo izrakteņu iegūšanas kārtība);

34.21. bez nacionālā parka administrācijas rakstiskas atļaujas:

34.21.1. organizēt brīvā dabā publiskus pasākumus ārpus tam paredzētām vai speciāli ierīkotām vietām, ja šajos pasākumos piedalās vairāk nekā 100 cilvēku;

34.21.2. veikt zemes transformāciju un mainīt zemes lietošanas mērķi;

34.21.3. veikt ceļu, inženierkomunikāciju un citu inženierbūvju restaurāciju, renovāciju vai rekonstrukciju;

34.21.4. ierīkot **publiskus (konkretizēts)** izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektus;

34.21.5. ierīkot iežogotas platības savvaļas dzīvnieku turēšanai nebrīvē;

34.21.6. rīkot autosacensības, motosacensības, ūdensmotosporta un ūdensslēpošanas sacensības, kā arī rallijus, treniņbraucienus un izmēģinājuma braucienus;

34.21.7. cirst kokus sanitārajā cirtē un galvenajā cirtē pēc Valsts meža dienesta sanitārā atzinuma.

34.21.8. pļaut niedres nacionālā parka ezeros bez ietekmes uz vidi izvērtējuma, atbilstoši normatīvo aktu prasībām, izņemot gadījumus, kad niedres tiek pļautas vienā joslā, kas nav platāka par pieciem metriem individuālas peldvietas vai laipas ierīkošanai vienā zemes īpašumā ar nosacījumu, ka pļaušanas vieta saglabājas nemainīga (mazākā riska ietvaros konkretizēta pieļaujamā niedru pļaušanas kārtība, lai īpašnieki var piekļūt ezeram).

34.21.9. ezeros audzēt zivis iežogotās platībās (lai ezeros netiktu iekārtoti tā saucamie zivju dārzi);

34.21.10. veikt jebkādu darbību, kas būtiski vai neatgriezeniski pārveido reģionam raksturīgo ainavu, izmaina kultūrvēsturiskās vides īpatnības un raksturīgos ainavu elementus vai samazina bioloģisko daudzveidību un ekoloģisko stabilitāti (lai nodrošinātu vizuāli augstvērtīgu ainavu, kā arī teritorijai raksturīgās kultūrvēsturiskās vides saglabāšanu);

34.21.11. būvēt jaunas un paplašināt esošas būves, kas neiekļaujas ainavā un ieņem tām neatbilstošu dominējošu lomu (lai saglabātu vizuāli augstvērtīgu ainavu);;

34.21.12. stādīt kokaugus, kas aizsedz skatus no skatu punktiem uz vēstures, kultūras un ainavas vērtībām, kas norādītas šo noteikumu 6. pielikumā (plāna 3.2. pielikums) (lai saglabātu vizuāli augstvērtīgas skatu perspektīvas);

35. Dabas parka zonas teritorijās jāievēro sekojošas prasības:

35.1. jauna kompleksa vai nozīmīga teritorijas apbūve ainaviski nozīmīgās vietās ir pielāgojama esošās teritorijas raksturīgajai arhitektūrai un ainavai (lai saglabātu RNP vizuāli augstvērtīgās ainavas un skatu perspektīvas);

35.2. vietējo pašvaldību teritorijas plānojumos paredz prasības ainavu aizsardzībai ņemot vērā ainavu vizuālos, kultūrvēsturiskos un ekoloģiskos aspektus (lai saglabātu RNP vizuāli augstvērtīgās ainavas un skatu perspektīvas);

V. Ainavu aizsardzības zona

36. Ainavu aizsardzības zona ir izveidota, lai veicot ilgtspējīgu saimniecisko darbību, saglabātu nacionālā parka nemeža zemes un nodrošinātu buferzonu dabas parka zonas teritorijām (pievienots ainavu aizsardzības zonas izveidošanas pamatojums).

37. Ainavu aizsardzības zonā aizliegts:

37.1. sadalīt zemes īpašumus zemes vienībās, kas mazākas par 3 hektāriem, izņemot gadījumus, kad īpašums sastāv no vairākām kadastra vienībām, kuras nav izvietotas blakus viena otrai, šajā gadījumā nodalītā kadastra vienība veido atsevišķu zemes īpašumu (lai nodrošinātu lauku apvidiem raksturīgās ainavas saglabāšanu);

37.2. pļaut pļavas virzienā no lauka malām uz centru;

37.3. nosusināt purvus (lai saglabātu stabilu hidroloģisko režīmu un nodrošinātu aizsardzību bioloģiski vērtīgām mitrzemēm);

37.4. dedzināt sauso zāli un niedres, izņemot gadījumus, ja tas nepieciešams dabas apsaimniekošanas pasākumu veikšanai un saņemta nacionālā parka administrācijas rakstiska atļauja (precizēts aizliegums, norādot pieļaujamos izņēmumus).

37.5. nobraukt no ceļiem un pārvietoties ar mehāniskajiem transportlīdzekļiem un mopēdiem pa meža un lauksaimniecības zemēm, ja tas nav saistīts ar šo teritoriju apsaimniekošanu vai uzraudzību, organizētām un saskaņotām tūrisma aktivitātēm (lai būtu negatīvi neietekmētu zemsedzes veģētāciju un mikroreljefu).

37.6. izmantot speciālas vākšanas palīgierīces savvaļas ogu un sēņu lasīšanai (lai ilgtermiņā saglabātu mētras un vietas ar vītālu sēņu micēliju);

37.7. uzstādīt vēja ģeneratorus, kuru darba rata diametrs ir lielāks par diviem metriem vai augstākais punkts pārsniedz 11 metru augstumu; vēja ģeneratoru uzstādīšana pieļaujama individuālajām vajadzībām un ne vairāk par vienu vienā īpašumā (konkretizēti izvietot atļauto vēja ģeneratoru parametri un to izvietojamas pieļaujama skaits vienā īpašumā, kas būtiski negatīvi neietekmē bioloģisko un ainavisko teritorijas vērtību);

37.8. celt un ierīkot jaunas hidrotehniskas būves dabiskajos virszemes ūdensobjektos, izņemot gadījumus, ja tas nepieciešams biotopu atjaunošanas pasākumu veikšanai un saņemta nacionālā parka administrācijas rakstiska atļauja (lai nodrošinātu stabilu teritorijas hidroloģisko režīmu);

37.9. veikt ģeoloģisko izpēti derīgo izrakteņu ieguvei un iegūt derīgos izrakteņus, izņemot to ieguvi personiskajām vajadzībām un iepriekš izpētītajās vietās (derīgo izrakteņu atradnēs) (konkretizēta pieļaujamā derīgo izrakteņu iegūšanas kārtība);

37.10. veikt jebkādu darbību, kas būtiski vai neatgriezeniski pārveido reģionam raksturīgo ainavu, izmaina kultūrvēsturiskās vides īpatnības un raksturīgos ainavu elementus vai samazina bioloģisko daudzveidību un ekoloģisko stabilitāti (lai nodrošinātu vizuāli augstvērtīgu ainavu, kā arī teritorijai raksturīgās kultūrvēsturiskās vides saglabāšanu);

37.11. bez nacionālā parka administrācijas rakstiskas atļaujas:

37.11.1. organizēt brīvā dabā publiskus pasākumus ārpus tam paredzētām vai speciāli ierīkotām vietām, ja šajos pasākumos piedalās vairāk nekā 150 cilvēku (lai nodrošinātu vides aizsardzību);

37.11.2. veikt zemes transformāciju un mainīt zemes lietošanas mērķi (lai nodrošinātu ainavas un zemes lietojuma viedu saglabāšanu);

37.11.3. ierīkot izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektus (saskaņojama darbība);

37.11.4. ierīkot iežogotas platības savvaļas dzīvnieku turēšanai nebrīvē (rūpīgi izvērtējama un saskaņojama darbība);

37.11.5. rīkot autosacensības, motosacensības, ūdensmotosporta un ūdensslēpošanas sacensības, kā arī rallijus, treniņbraucienus un izmēģinājuma braucienus (lai būtiski negatīvi neietekmētu ainavu, biotopus, kā arī sugām nepieciešamos ekoloģiskos apstākļus);

VI. Neitrālā zona

38. Neitrālā zona ir izveidota, lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību un saimniecisko darbību Rāznas nacionālā parka apdzīvotajās vietās (pievienots zonas izveidošanas pamatojums).

39. Bez nacionālā parka administrācijas un attiecīgās vietējās pašvaldības rakstiskas atļaujas aizliegts ierīkot izziņas, atpūtas un tūrisma infrastruktūras objektus.

VII. Dabas pieminekļi

40. Nacionālajā parkā ir šādi dabas pieminekļi:

40.1. aizsargājамie ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie dabas pieminekļi;

40.2. aizsargājамie koki - vietējo un svešzemju sugu dižkoki (koki, kuru apkārtmērs 1,3 metru augstumā no koka sakņu kakla vai augstums nav mazāks par šo noteikumu 7.pielikumā noteiktajiem izmēriem).

41. Dabas pieminekļu teritorijā un 10 metru rādiusā ap aizsargājамiem kokiem (mērot no aizsargājамā koka vainaga projekcijas ārējās malas) aizliegts:

41.1. veikt jebkādu saimniecisko vai cita veida darbību, kura bojā vai varētu bojāt vai iznīcināt dabas pieminekli vai mazināt tā dabisko estētisko nozīmi;

- 41.2. iegūt derīgos izrakteņus, izņemot pazemes ūdens ieguvi personiskajām vajadzībām;
- 41.3. ierīkot atpūtas vietas, nometnes un celt teltis ārpus īpaši norādītām vai speciāli ierīkotām vietām (izņemot pagalmus);
- 41.4. bez nacionālā parka administrācijas rakstiskas atļaujas:
- 41.4.1. veikt dabas pieminekļu apsaimniekošanas pasākumus to turpmākai aizsardzībai un saglabāšanai;
  - 41.4.2. veikt tādu pazemes būvju celtniecību un ekspluatāciju, kuras nav saistītas ar derīgo izrakteņu ieguvi.
42. Papildus šo noteikumu 39. punktā noteiktajām prasībām aizsargājamo ģeoloģisko un ģeomorfoloģisko dabas pieminekļu teritorijā aizliegts:
- 42.1. rakstīt, zīmēt un gravēt uz dabas pieminekļiem un tos pārvietot;
  - 42.2. cirst kokus kailcirtē;
  - 42.3. bez nacionālā parka administrācijas rakstiskas atļaujas:
    - 42.3.1. tīrīt dabas pieminekļus;
    - 42.3.2. rīkot nodarbības un sacensības klinšu kāpšanā;
    - 42.3.3. cirst kokus galvenajā cirtē, kā arī galvenajā cirtē pēc Valsts meža dienesta sanitārā atzinuma saņemšanas.
43. Ja ģeoloģiskais vai ģeomorfoloģiskais dabas pieminekļis ir valsts aizsardzībā, jo tam piešķirts kultūras pieminekļa statuss, šo noteikumu 40.3. apakšpunktā minēto darbību veikšanai papildus nepieciešama Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas rakstiska atļauja.
44. Papildus šo noteikumu 41. punktā noteiktajām prasībām 10 metru rādiusā ap aizsargājamiem kokiem aizliegts:
- 44.1. veikt jebkādas darbības, kas var negatīvi ietekmēt aizsargājamo koku augšanu un dabisko attīstību;
  - 44.2. apkraut aizsargājamus kokus;
  - 44.3. mainīt vides apstākļus - ūdens un barošanās režīmu;
  - 44.4. iznīcināt vai bojāt dabisko zemsedzi, izņemot krūmu un koku ciršanu saskaņā ar šiem noteikumiem un citiem normatīvajiem aktiem;
  - 44.5. cirst kokus bez nacionālā parka administrācijas rakstiskas atļaujas.
45. Aizsargājamā koka nociršana (novākšana) pieļaujama tikai gadījumos, ja tas kļuvis bīstams (apdraud cilvēku dzīvību un veselību, tuvumā esošās ēkas vai infrastruktūras objektus) un saņemta nacionālā parka administrācijas rakstiska atļauja.

VIII. Noslēguma jautājumi

46. Jebkuru būvniecības ieceri, kurai nepieciešama publiskā apspriešana, rakstiski saskaņo ar nacionālā parka administrāciju. Ja administrācija:
- 46.1. saskaņo būvniecības ieceri, minētā būvniecības iecere nododama publiskai apspriešanai;

46.2. nesaskaņo būvniecības ieceri, pašvaldība to noraida.

47. Noteikumi piemērojami ar 2007. gada 1. jūliju.

III 4.2. IETEICAMAIS RĀZNAS NACIONĀLĀ PARKA FUNKCIONĀLAIS ZONĒJUMS

Dabas aizsardzības plāna izstrādes gaitā sagatavots priekšlikums RNP zonējuma grozījumiem. Sākotnēji tika novērtēts esošais zonējums un tika izdarīti sekojoši secinājumi:

- teritorijā ievērojamās platībās noteiktas neitrālās zonas, kuru pamatojums atsevišķās vietās nav saprotams;
- dabas lieguma zonas aizsargā tikai daļu no RNP nozīmīgākajām dabas vērtībām;
- dabas lieguma zonā iekļautas ne tikai aizsargājamās dabas vērtības, bet arī atsevišķas viensētas un viens atpūtas komplekss;
- dabas parka zona noteikta lielākajā RNP teritorijā;
- aizsardzības zonu noteikšanā ne vienmēr izmantota ekoloģiski kompleksa pieeja;
- zonējums veidots uz tajā laikā pieejamo informāciju, kura, ņemot vērā īpaši aizsargājamās teritorijas īso pastāvēšanu, bija diezgan niecīga.

Dabas aizsardzības plāna izstrādes gaitā tika apzināta aktuālāka un pilnīgāka informācija par RNP teritoriju, tāpēc ir sagatavots jauns zonējuma priekšlikums. Tā izveidē ņemti vērā sekojoši principi:

- neitrālās zonas noteiktas ciemos un apdzīvotās vietās, izmantojot informāciju no pašvaldību teritorijas plānojumiem;
- vietās, kur ievērojamās platībās sastopamas aizsargājamās dabas vērtības vai to koncentrācija noteikta dabas lieguma zona;
- no dabas lieguma zonas izņemtas apbūves teritorijas;
- nosakot funkcionālo zonu robežas izmantota kompleksa pieeja, atsevišķās vietās zonās iekļautas ne tikai aizsargājamās dabas vērtību atradnes, bet arī potenciāli (perspektīvā) nozīmīgas dabas vērtības;
- ievērojot MK noteikumus Nr. 415 „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” noteikto funkcionālo zonu hierarhiju, papildus iepriekš noteiktajām zonām RNP ieviesta ainavu aizsardzības zona; tomēr, jānorāda, ka ainaviski nozīmīgākās teritorijas ir iekļautas dabas parka zonā, lai nodrošinātu nepieciešamo ainavu aizsardzību.

Arī turpmāk jāturpina dabas vērtību izpēte un monitorings RNP teritorijā. Lai nodrošinātu pilnīgāku aizsargājamo dabas vērtību aizsardzību ieteicams:

- turpināt veidot mikroliegumus, apzināt dabiskos meža biotopus, palielināt bioloģiski vērtīgo zālāju platības, piemērojot atbilstošu apsaimniekošanu u.c.;
- jānodrošina citu normatīvo aktu (piemēram, virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas jānosaka no pamatkrasta augšējās krants utt.) izpildīšana, kuru prasības tieši nav atrunātas IAIN.

Nākotnē, palielinot RNPA kapacitātei un sabiedrības izglītības par dabas aizsardzības jautājumiem, Ežezera salās jāveido regulējamā režīma zona, izņemot Lielo Lāču salu, Ezīti (Jeršovku). Regulējamā režīma zona izveidojama tikai tad, ja ir iespējams kontrolēt apmeklētāju plūsmu Ežezērā un tā salās.

Izvērtējot RNP sastopamās dabas un kultūras vērtības, to izvietojumu un nepieciešamos aizsardzības pasākumus, kā arī to uzturēšanai nepieciešamos apsaimniekošanas pasākumus, ieteikts teritorijā nodalīt šādas funkcionālās zonas (5.2. pielikums):

5. **dabas lieguma zona (2315,3 ha²³);**
6. **dabas parka zona (44 366,3 ha);**
7. **ainavu aizsardzības zona (11 664,1 ha);**
8. **neitrālā zona (1461,3 ha).**

Katrā funkcionālajā zonā atļautās un aizliegtās darbības atrunātas teritorijas individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu grozījumu projektā (III 4.1. nodaļa).

---

²³ Zonu platības aprēķinātas pēc digitālajiem kadastra datiem.

III 5. Izmantotie informācijas avoti

Literatūra

- Anno, 1977. Valsts aizsargājamie dabas objekti Latvijas PSR teritorijā. Rīga: Liesma, 133 lpp.
- Ābele G. 1986. *Ežezera salu flora*. Rokraksts, Rīga, 7 lpp.
- Āva R. 1975. Augsnēs. –Grām.: Latvijas PSR ģeogrāfija. 2.izd. – Rīga.-93.-100.lpp.
- Bird Life International (2004) Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: Bird Life International. (Bird Life Conservation Series No.12).
- Blindow I. 1992. Decline of charophytes during eutrophication: comparison with angiosperms. – Freshwater Biology 28: 9-14.
- Brīvkalns K. 1959. Latvijas PSR augsnes. –Rīga-180 lpp.
- Eipurs I. 1997. Rēzekne. - Latvijas daba, 4: Rīga: Preses nams, 240-241.
- Ek T. & Bērmanis R. 2004. Dabisko meža biotopu koncentrācijas noteikšanas metodika.
- Ek T., Suško U. & Auziņš R. 2002.: Mežaudžu atslēgas biotopu inventarizācija. Metodika. Valsts meža dienests. Rīga, Latvija
- Gilbert et al. 2005. Nesting habitat selection by bitterns *Botaurus stellaris* in Britain and the implications for wetland management. Biological conservation 124, 533-547
- Hagemeyer E J M and Blair M J (Editors) ,1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. London
- Jansons E. 1936. Dabas pieminekļi Latvijā. N. Malta, P. Galenieks (red). *Latvijas zeme daba tauta*. Valtera un Rapas akciju sabiedrības apgāds, Rīga, 2 sēj.:321-344.
- Kabucis I. (red.), 2001. Latvijas biotopi - klasifikators. Rīga, Preses nams, 96 lpp.
- Kabucis I. (red.), 2004. Biotopu rokasgrāmata. Eiropas Savienības aizsargājamie biotopi Latvijā. Rīga: Latvijas Dabas Fonds, 160 lpp.
- Kalniņa A. 1995. Klimatiskā rajonēšana. – Latvijas daba. Enciklopēdija. 2. sēj. Rīga, Latvijas enciklopēdija, 245. lpp.
- Kļaviņš M., Cimdiņš P. 2004. Ūdens kvalitāte un tās aizsardzība. Rīga: Latvijas Universitāte, 208 lpp.
- Laiviņš M. 1996. Latvijas mežu daudzveidības izpētes un saglabāšanas vispārīgie principi. *Meža Dzīve* 8:8-13.
- Laiviņš M., Čekstere G. 2008. Kolonijās ligzdojošo zivju gārņu (*Ardea cinerea*) un jūrskraukļu (*Phalacrocorax carbo*) ietekme uz Latvijas ezera salu augu valsti un augsnēm, LU Bioloģijas institūts.
- Latvijas Sarkanā Grāmata. Retās un apdraudētās augu un dzīvnieku sugas. Vaskulārie augi. – Rīga: LU Bioloģijas institūts, 2003. – 3. sēj. – 692 lpp.
- Lehmann E. 1895. *Flora von Polnisch-Livland*. Druck von Mattiesen, Jurjew (Dorpat), 432 S.
- Lehmann E. 1896. Nachtrag (I) *Flora von Polnisch-Livlan mit besonderer Berücksichtigung der Florengebierte Nordwestrusslands, des Ostbalticums, der Gouvernements Pskow und St. Petersburg, sowie der Verbreitung der Pflanzen durch Eisenbahnen*. Jurjew (Dorpat), 125 S.

- Leinerte M. 1991. Zinātniskais pamatojums un priekšlikumi Rāznes ezera un apkārtnes aizsardzībai. Rīga, LR Vides aizsardzības komitejas pētījumu centrs, 120 lpp.
- Lubāns A. 2007. Medījamo pārnadžu nomedīšanas limits Nacionālajā parkā „Rāzna”. Maģistra darbs, Daugavpils Universitāte, 66 lpp.
- Nielsen, C., H.P. Ravn, W. Nentwig un M. Wade (red.). (2005.) Invazīvie latvāņi: izplatība, bioloģija un ierobežošanas pamatprincipi. Teorētiskie aspekti un praktiskie ieteikumi. *Forest & Landscape Denmark*, Hoersholma, Dānija. - 44 lpp.
- Nikodemus O. Ainavu aizsardzība. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 2000.
- Nikodemus O., Kūmiņš R., Zvaigzne E. 1998. Augšņu karte. – Latvijas daba. Enciklopēdija. 6. sēj. Rīga, Preses nams.
- Nikodemus O. 1998. FAO augšņu klasifikācija. – Latvijas daba. Enciklopēdija. 6. sēj. Rīga, Preses nams, 401. lpp.
- Nikodemus O., Krūmiņš R., Ozoliņa I. 1998. Augšņu karte (FAO klasifikācija). – Latvijas daba. Enciklopēdija. 6. sēj. Rīga, Preses nams.
- Pastors A. 1995. Hidroloģiskā rajonēšana. – Latvijas daba. Enciklopēdija. 2. sēj. Rīga, Latvijas enciklopēdija, 149.-151. lpp.
- Plikšs M., Aleksejevs Ē., 1998. *Zivis*. Rīga.
- Priednieks J., Strazds M., Strazds A., Petriņš A. 1989. Latvijas ligzdojošo putnu atlants (1980-1984), Rīga
- Račinskis E. 2004. Eiropas Savienības nozīmes putniem nozīmīgās vietas Latvijā. Rīga. LOB
- Ramans K., Zelčs V. 1995. Fizioģeogrāfiskā rajonēšana. – Latvijas daba. Enciklopēdija. 2. sēj. Rīga, Latvijas enciklopēdija, 74.-76. lpp.
- Simons J., Nat E. 1996. Past and present distribution of stoneworts (Characeae) in the Netherlands. *Hidrobiologia* 340: 127-135.
- Suško U. 1997. Augšdaugavas dabisko ezeru botāniski-limnoloģisko pētījumu rezultāti Indricas un Varnaviču ezerainēs. - *Daba un Muzejs*, 7: 33-39.
- Turlajs J. (red.), 1999. *Latvijas ģeogrāfijas atlants*. Rīga.
- Villerts A. 1937. Ekskursijas Latgalē. *Daba un Zinātne* 6:197-205.
- Villerts A. 1937a. *Ješa ezera salu flora*. Rokraksts. Latvijas universitāte, 26 lpp.
- Zīverts A. 1995. Malta. – Latvijas daba. Enciklopēdija. 3. sēj. Rīga, Latvijas enciklopēdija, 182. lpp.
- Zviedre E., Evarts-Bunders P. 2007. Konstatētās *Hydrilla verticillata* (L.f.) Royle atradnes Latgales un Sēlijas ezeros 2003.-2006. gadā. Latvijas Universitātes 65. zinātniskā konference. Ģeogrāfija. Ģeoloģija. Vides zinātne: Referātu tēzes. Rīga: Latvijas Universitāte, 115-116.
- Zviedre E. 2008. Latvijas saldūdens mieturaļģu (Charophyta) flora un ekoloģija. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga. 52 lpp.
- Аболтыньш О. П. 1975. Гляциодинамические особенности формирования возвышенностей Латвии. Даниланс И. Я. (ред) *Вопросы четвертичной геологии*. Зинатне, Рига 8:5–23.
- Биркмане К. Я. 1964. Очерк современной растительности восточных геоботанических районов Латвийской ССР. Сабардина Г. С. (ред)

- Растительность Латвийской ССР*. Изд-во АН Латвийской ССР, Рига, 4:117-195.
- Биркмане К. Я. 1964а. Изменения в растительном покрове восточной части Латвийской ССР за последнее столетие. Сабардина Г. С. (ред) *Растительность Латвийской ССР*. Изд-во АН Латвийской ССР, Рига, 4:205-213.
- Голлербах М., Красавина Л. 1983. Определитель пресноводных водораслей СССР. Выпуск 14. Харовые водорасли - Charophyta. Ленинград: Наука, 188 с.
- Качалова О.Л. 1955. Донная фауна некоторых озер Латвийской ССР. В кн.: Рыбное хозяйство внутренних водоемов Латвийской ССР I.
- Кумсаре А.Я. 1955. Летний фитопланктон промысловых озер Латвийской ССР и динамика его развития. В кн.: Рыбное хозяйство внутренних водоемов Латвийской ССР I.
- Коротков К.О., Морозова О. В. 1986. Класс *Querc-Fagetea*. Леса Валдйского лесничества. Б. М. Миркин (ред) Классификация растительности СССР. Изд-во Московского университета Москва с. 121-133.
- Мейронс З. В. 1975. Рельеф Латгальской возвышенности и сопредельных районов Восточно-Латвийской низменности. Даниланс И.Я. (ред) *Вопросы четвертичной геологии*. Зинатне, Рига 8:48-81
- Промысловые запасы и допустимый вылов в оз. Разнас на 1990 и 1991 годы. БалтНИИРХ. Рига, 1989.
- Страуме Я.А. 1979. Геоморфология. Мисанс Я. П. (ред) *Геологическое строение и полезные ископаемые Латвии*. Зинатне, Рига с. 297-439.
- Пэр Ф.Л., Школьникова К.Л. 1955. Гидрохимическая характеристика промысловых озер Латвийской ССР. В кн.: Рыбное хозяйство внутренних водоемов Латвийской ССР I.
- Табака Л.В., Клявиня Г.В., Фатаре И. Я. и др. Флора и растительность Латвийской ССР: Юго-восточный геоботанический район. Рига: Зинатне, 1982. 196 с.

Projektu materiāli

- Projekta „Ilgstpējīga dabas resursu izmantošana un apsaimniekošana NATURA 2000 teritorijās – populāros un potenciālos tūrisma galamērķos”. Projekta norises laiks 2008. – 2011. gads, izpildītājs LLTA „Lauku ceļotājs”, finansētājs EEZ un Norvēģijas finanšu instrumenta grants no Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas, projekta partneris – Latvijas Dabas fonds, Rāznas nacionālā parka tūrisma attīstības plāna darba materiāli.
- Projekta „Latvijas īpaši aizsargājamo teritoriju sistēmas saskaņošana ar EMERALD/NATURA 2000 aizsargājamo teritoriju tīklu” lauka darba anketas. Projekta norises laiks 2001-2003. gads, izpildītājs Latvijas Dabas fonds, finansētājs DANCEE.
- Projekta „Mikroliegumi ķērpjiem” gala atskaite un ķērpju sugu datu bāze, 2002. – 2003., Latvijas Dabas fonds
- Rāznas ezera un Ežezera ūdens monitoringa dati 1980.-2007. gads. Latvijas Vides, Ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūra.
- Rāznas nacionālā parka Ainavu ekoloģiskais plāns. darba redakcija. 2008. gada novembris, SIA “Estonian, Latvian & Lithuanian Environment”.

Latvijas zīdītājdzīvnieku atlants. Latvijas terioloģijas biedrība, nepublicētie materiāli.

LOB, 2. Latvijas ligzdojošo putnu atlants. 2000.-2004., sagatavošanā.

Dabas parka „Rāzna” dabas aizsardzības plāns, 2006. darba redakcija. Daugavpils. Project LIFE04NAT/LV/000199 „Protection of habitats and species in Nature Park „Razna”” interim report, 29 December 2006. Attachment 6 Management plan or Nature Park „Rāzna”.

Vīksne J., Janaus M. 2002. Melnā zīriņa sugas aizsardzības plāns. Salaspils. LUBI.

Interneta adreses

www.dap.gov.lv

www.lvgma.gov.lv

www.raplm.gov.lv

www.vidm.gov.lv

www.ezeri.lv

www.llkc.lv/?id=400759

www.wikipedia.org

Kartogrāfiskie materiāli

Dabas aizsardzības plāna izstrādāšanai izmantotie kartogrāfiskie dati ir apkopoti III 5.1. tabulā. Kartes, shēmas un attēli, plāna izstrādes laikā ir papildināti ar plāna izstrādes darba grupas un ekspertu sniegto informāciju.

III 5.1. tabula

Dabas aizsardzības plāna izstrādē izmantotie kartogrāfiskie materiāli

Nr. p. k.	Datu nosaukums	Izmantoto datu sagatavošanas mērogs	Datu avots *
1	2	3	4
1	Informācija par tūrisma infrastruktūru		Lauku ceļotājs, Life-daba projekts "Sugu un biotopu aizsardzība dabas parkā "Rāzna"
2	Lauku bloki	1:10000	LAD
3	Aizsargājamo sugu un biotopu izplatība		LVGMA, Life-daba projekts "Sugu un biotopu aizsardzība dabas parkā "Rāzna"
4	Derīgo izrakteņu atradnes		Life-daba projekts "Sugu un biotopu aizsardzība dabas parkā "Rāzna"
5	Kvartāra nogulumu karte	1:200000	LVGMA (VGD)
6	Fizioģeogrāfisko rajonu un apakšrajonu karte	1:200000	LVGMA (VGD)
7	Dižkoku izvietojums	1:25000	RNPA
9	Bioloģiski vērtīgie zālāji	1:10000	LAD, LDF
10	Upju apakšbaseinu robežas		LVGMA
11	Teritorijā esošo pašvaldību Teritorijas plānojumi, attīstības plāni	1:10000	RNPA, pašvaldības
12	LPSR topogrāfiskās kartes 1:10000	1:10000	DAP
13	Valsts un vietējās nozīmes kultūras, vēstures un arheoloģijas pieminekļu izvietojums, saraksts		Teritorijas plānojumi, VKPI arhīvs
14	Mednieku biedrības		VMD, RNPA
15	Mežaudžu plāni un valsts mežu reģistra dati	1:15000	VMD
16	Dabisko meža biotopu izplatība	1:15000	VMD

1	2	3	4
17	Mikroliegumu izvietojums	1:15000	VMD, LVĢMA
18	LĢIA topogrāfiskā karte 1:50000	1:50000	LĢIA
19	LĢIA vienkāršotā topogrāfiskā karte 1:10000	1:10000	LĢIA
20	VZD ortofoto (vecās - 1. cikls)	1:10000	DAP, Life-daba projekts "Sugu un biotopu aizsardzība dabas parkā "Rāzna"
21	VZD ortofoto (2. cikls)	1:10000	DAP, Life-daba projekts "Sugu un biotopu aizsardzība dabas parkā "Rāzna"
22	Zemes īpašumu robežas	1:10000	DAP, VZD
23	Informācija par meliorācijas sistēmām		LAD
24	Teritorijas zonējums		RNPA, DU, VIDM
25	Reljefa dati	1:50000	LĢIA
26	Dabas aizsardzības plāns dabas parkam "Rāzna" (2006.g.)		Life-daba projekts "Sugu un biotopu aizsardzība dabas parkā "Rāzna"
27	Ainavu ekoloģiskais plāns Rāznas nacionālajam parkam, 1. etaps (2008.g.)		SIA "Estonian, Latvian&Lithuanian Environment"
28	Ilgspējīga dabas resursu izmantošana un apsaimniekošana Natura 2000 teritorijā - populāros un potenciālos tūrisma galamērķos (2009.g.)		Latvijas Dabs Fonds

Izmantotie saīsinājumi:

RNPA - Rāznas nacionālā parka administrācija
 DAP - Dabas aizsardzības pārvalde
 LVĢMA - Latvijas vides, ģeoloģijas, meteoroloģijas aģentūra
 LĢIA - Latvijas ģeotelpiskās informācijas aģentūra
 LAD - Lauku atbalsta dienests
 VĢD - Valsts ģeoloģijas dienests
 VZD - Valsts zemes dienests
 VMD - Valsts meža dienests
 VKPI - Valsts kultūras pieminekļu inspekcija